

187.A.189

All rights reserved.

HISTORY OF ASSAM.

(ILLUSTRATED)

BY

RAI SAHIB PADMANATH GOHAIN BOROOAH, M.L.C

Special Literary Pensioner, Editor of the "Bijulee" the "Usha" and the "Banti," Ex-President of the Society for the Improvement of the Assamese Language, Examiner & Paper setter of the Calcutta and the Patna Universities, General Secretary to the Assam Literary Association, General Secretary to the Ahom Associations Member of the Assam Legislative Council, &c. &c.

FOURTEENTH EDITION, 1921.

আসামৰ বুৰঞ্জী

(সচিত্র)

অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যৰ উন্নতি-সাধিনী সভাৰ ভূতপূৰ্ব সভাপতি,
"বিজুলী", "উষা" আৰু "বন্তি"ৰ সম্পাদক, কলিকতা আৰু পাটনা
বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰীক্ষক, পোন-প্ৰথম "আসাম-সাহিত্য-সন্মিলনী",
তৃতীয় ছাত্ৰসন্মিলনী, প্ৰথম শিক্ষক সন্মিলনী আৰু ষোড়শ
আসাম কনফাৰেন্সৰ সভাপতি, আহোম এচোচিয়ে-
চনবিলাকৰ জেনেৰেল চেক্ৰেটাৰী, আসাম
লেন্ড্ৰিলেটভ কাউন্সিলৰ মেম্বৰ
সাহিত্যিক পেন্সনাৰ

ৰায়চাহাব পদ্মনাথ গোহাঁই বৰুৱা, এম,এল,চি,

প্ৰণীত
আৰু প্ৰকাশিত।

তেজপুৰ,

লালা-এজেক্টিবপৰা প্ৰকাশিত।

১৪শ, ভাৰতবৰ্ষ।

১৮৪২ শক।

বেচ, ১১০ ছমহা মাথোন।

LIBRARY
4 DEC 2

PRINTED BY U. N. DASS
THE SAMYA PRESS—6, COLLEGE SQUARE, CALCUTTA.

THE HON'BLE MR. PADMANATH GOHAIN BOROOAH,
SPECIAL LITERARY PENSIONER,
1913.

Preface.

It is some time, since my friends at Tezpur and North Lakhimpur urged upon me the desirableness of making an abridgment of the History of Assam such as might prove useful as a reading book in our schools. Following their suggestions and realising from my own experience as a teacher that the results of study of History in our Primary and Middle schools are far from being satisfactory and that the young pupils neither receive any distinct impression nor acquire a love for study of history that will lead them in after years to pursue the subject further from the present standard entitled "Assam Buranjee" by the late Rai Goonabhiram Borooah Bahadur, I have endeavoured to embody in this little book, entitled the "Assamar Buranjee," almost all the historical accounts of Assam in a systematic order and abridged form, easy for comprehension of the readers of tender age.

It is, up to time, not practicable to collect all the authentic informations for compilation of a History of Assam from one reliable source alone. Hence, I had to consult very many works, essays, journals, Bangsavalies copper plates, inscription &c. and to extract truths from some reliable traditions, for which I heartily thank their respective owners, more specially I embrace this opportunity to thank Sir Edward A. Gait, I.C.S. K.C. S I. who devoted a good deal of his valuable time after the Historical Researches of Assam during his meritorious services in this Province.

In conclusion, I am to admit that the very preface makes no pretence of its completeness in the few pages of the booklet. But I hope to increase its usefulness in time if it can earn the appreciation and encouragement from the well-wishers of the Assamese people and their language and the authorities of the Assam Education Department in its first edition.

North Lakhimpur, }
July 21st, 1899. } PADMANATH BOROOAH.

SECOND EDITION.

Following the valuable suggestions of the Text Book Committee and some educationists at Debrugarh, Sib-sagar, Jorhat, Golaghat, Tezpur, Nowgong, Gauhati and Shillong, I have endeavoured, in the Second Edition of this little book, entitled "Assamar Buranjee," to make some important additions here and there, with the help of some more autenticated Copper plates, Inscriptions, Puthis, Bongsavalis, Traditions and some valuable works by some eminent writers. This will I hope, increase to some extent, the usefulness of the book and will enable it to draw appreciation and sympathy from public and the authorities. I have had also to pay careful attention as to the well get up of the book, correct spelling and better printing in its present edition and to remove all other objectionable points that were found in the first edition.

Tezpur,	}	AUTHOR.
July 2nd, 1903.		

THIRD EDITION.

The book has once more been revised in the present edition and some necessary additions and alterations were made to increase its usefulness.

Tezpur,	}	AUTHOR.
March 1st, 1905.		

|| FOURTH EDITION.

The text has been carefully revised and the subjects more progressively arranged with some new headings and chapters and necessary additions and alterations throughout.

Tezpur, July 1st, 1905.	}	AUTHOR.
----------------------------	---	---------

FIFTH EDITION.

In this edition no new additions or alterations have been made, but it is simply a reprint of the fourth edition.

Tezpur, January, 1906.	}	AUTHOR.
---------------------------	---	---------

SIXTH EDITION.

Considerable important additions have been made in this edition to make the work more authenticated and to increase its usefulness as a text, consequently the price has been raised to ten annas.

• Tezpur, February 15th, 1907.	}	AUTHOR.
-----------------------------------	---	---------

SEVENTH EDITION.

In this seventh edition a few changes have been made in the arrangement of the subject matter with an addition of two new headings on Assamese Language and Tea Industry in Assam as suggested by some expert opinions and with invaluable help from Sir E. A. Gait's History of Assam. For the likeness of Raja Gadadhar Sinha, the author is indebted to his friend, Sreejut Hemchandra Goswami who has very kindly supplied him with the same cut of his many such rare and valuable collections for compilation of a History of the Assamese people under preparation. This would the author hopes, greatly increase the usefulness of the text as a class-book in schools. As this edition has been illustrated, the price is raised to twelve annas.

Tezpur,	}	AUTHOR.
August 1st, 1907.		

EIGHTH EDITION.

No new additions or alterations of the subject matter have been made in this edition, except an improvement in the size and form of the book and an addition of some new illustrations.

Tezpur,	}	AUTHOR.
July, 1908.		

NINTH EDITION.

A few additions and alterations have been made in this edition to increase the usefulness of the text, and to make it more authenticated and up-to-date. The best thanks of the author are due to Sreejuts Sarveswar Boruwa B. A. and Suryya Kumar Bhuyan M. A. for their kind assistance in getting this edition printed at Calcutta.

Tezpur,	}	AUTHOR.
March, 1912.		

TENTH EDITION.

A new chapter and a few additions have been made in this edition with a view to bring the Text up to date.

Tezpur,	}	AUTHOR.
September, 1913.		

ELEVENTH EDITION.

In this edition a few more additions and alterations have been made in the subject matter, more specially in the Ahom and British periods, and more than half-a-dozen rare and important illustrations were added, which would, the author believes, increase the usefulness and enlarge the body of the text on the whole; and it has been thought desirable to raise the price of the book from twelve annas to a rupee, according to the normal scale of prices generally adopted as regards the Assamese books.

Tezpur,	}	AUTHOR.
July, 1915.		

TWELFTH EDITION.

With an addition of a few more rare and important illustrations and of embodiment of some new historical accounts of rare excellence, the bulk and usefulness of the text has been considerably increased. For this and for the present stringency on all sides owing to the war the price of the book in this costly edition has been raised to Rs. 1-4.

Tezpur,	}	AUTHOR.
April, 1917.		

THIRTEENTH EDITION.

In this edition an addition of an outlined map of old Assam with an up-to-date account of the British period has been made besides correction of some serious printing mistakes of the last edition, more specially in respect of dates and years, which, the author believes, improved the text to a marked degree. For this and owing to the present dearth of paper the price of the book has been reasonably raised to Rs. 1-8.

Tezpur,
January, 1920.

} AUTHOR.

FOURTEENTH EDITION.

It is reprint of the last Edition without any material addition or alteration in the subject matter of the text.

Tezpur,
January, 1921.

} AUTHOR.

OPINIONS.

"I have thoroughly gone through the History of Assam by Sjt. Padma Nath Gohain Borooah, while in Mss. In my opinion it is a very useful little book giving as it does, in a concise form, all the material and authenticated informations relating to Assam. Every person who cares to know something of the History of Assam ought to possess a copy of it. In fact, I have not yet seen such a little but very useful History of Assam

SIBSAGAR.
22 6-01.

} (Sd) PHANIDIHAR CHALIHA,
E. A. C. Sibsagar.

I have the pleasure to say that I know Sreejot Padmanath Gohain Barua to be an author of Assamese books of no mean order. Many of his books are used

as text books in the schools. His "Assamar Buijanjee" is a book which, in my opinion, is well suited for the use of schools. Padmanath Barua writes in pure Assamese and does not over-Sanskritize or introduce Bengalee words unnecessarily. Padmanath Barua belongs to the well-known Bura-Gohain Ahom family of Maran-Barua Clan. He is, in my opinion, a rising young man and real friend to his countrymen and their language.

TEZPUR ASSAM	}	(Sd) P. R. T. GURDON.
21st September, 1904.		<i>Editor "Hemakosh," Superintendent of Ethnography in Assam and Commissioner of the Assam valley Districts.</i>

মাগুবৰ শ্ৰীযুক্ত পদ্মনাথ বৰুৱা ডাকৰীয়াৰ
সমীপলৈ।

সবিনয় নিবেদন,

আপোনাৰ "আসামৰ সংক্ষিপ্ত বুৰঞ্জী" নামেৰে হাতে লিখা পুথিখনি আদিবপৰা অন্তলৈকে মন দি চাই বৰ ৰং পালোঁ। এনে এখনি বুৰঞ্জীৰ অভাৱ আমি ভালেমান দিনৰপৰা বুজি আহিছিলোঁ। এতিয়া আপোনাৰ দ্বাৰা সেই অভাৱ গুচাত অন্তৰে সৈতে আপোনাৰ শলাগ লৈছোঁ। এই পুথিৰপৰা যে লৰাবিলাকে আসামৰ লাগতিয়াল ঐতিহাসিক কথাবিলাক সহজে জানি উঠিব পাৰিব তাক কবৰ সন্ধান নাই। বুৰঞ্জীখনিৰ লিখা-প্ৰণালী যে অতি বিতে পন হৈছে, তাক মই মুক্তকণ্ঠে কওঁ। আশা কৰোঁ-স্কুলৰ গৰাকীসকলে প্ৰাইমাৰি, গুৰুশ্ৰেণী আৰু মজলীয়া ধাপৰ দেশী ভাষাৰ স্কুলবোৰত তাক চলাই আপোনাৰ পৰিশ্ৰমৰ গুটী ধৰাব, ইতি।

• ২৬ পুহ, ১৮৮০ শক,	}	আপোনাৰ
উত্তৰ লক্ষীমপুৰ মাইনৰ স্কুল।		(স্বাক্ষৰ) শ্ৰীপাণীন্দ্রনাথ গগৈ হেড্ পণ্ডিত।

উছৰ্গা ।

এই বুৰঞ্জীৰ ঘনাই বুজ লওঁতা,
পূজনীয় ভিনিহিদেও

কৃষ্ণানন্দ গোহাঁই ফুকন

ডাক্তৰীয়াৰ পৰিত্ৰ নামত

ইয়াক ভক্তিৰে সৈতে

উছৰ্গা কৰা হল ।

গ্ৰন্থকাৰ ।

সূচী ।

১। খণ্ড ।

বিষয় ।	পৃষ্ঠা ।
আবৃত্তণ	১
অসমীয়া জাতি-বিভাগ	৪
অসমীয়া ভাষা	৭

২। খণ্ড ।

দানববংশী আৰু অশুববংশী বজাৰ ৰাজত্ব	১১
বিবিধ বংশৰ ৰজা	১৪
জীতাৰিবংশী বজাৰ ৰাজত্ব	১৮
পাগবংশী বজাৰ ৰাজত্ব	২২
বাৰভূঞা	২৪
খেন্‌বংশী বজাৰ ৰাজত্ব	২৭
শিবোমণি ভূঞা	৩৩

৩। খণ্ড ।

অহম বা আহোম ৰাজত্ব	৩৭
সোমাবত অহম বা আহোম ৰজা	৩৯
আহোমৰ বজাঘৰীয়া কথা	১২১
আহোম নজাদিনীয়া বিষয়াসকলৰ খিতাপৰ তালিকা	১২৭
অহম বা আহোমৰ সামাজিক কথা	১৩০
আহোমৰ বেলেগ বেলেগ ফৈদ	১৩১

৪। খণ্ড।

বিষয়।			পিঠি।
কোচ বজাৰ বাজত	..	...	১৩৪
ছুটীয়া বজা	...	*	১৫০
কছাৰি বজা	...	...	১৫৬
জয়ন্তীয়াৰ বজা	...	...	১৬৭
খীহট্টৰ বজা	...	..	১৭০
মণিপুৰৰ বজা	.	...	১৭১

৫। খণ্ড

বুটিচ্ গৱৰ্ণমেন্ট	...	...	১৭৭
অসমত ভূস্বত্বৰ নিয়ম-প্রণালী	...	..	২০০
চাহখেতি	...	...	২০৫
পৰ্বতীয়া আৰু দাঁতিয়ালীয়া জাতি	.	...	২০৮
ওংৰক্ষি	...	...	২১৫

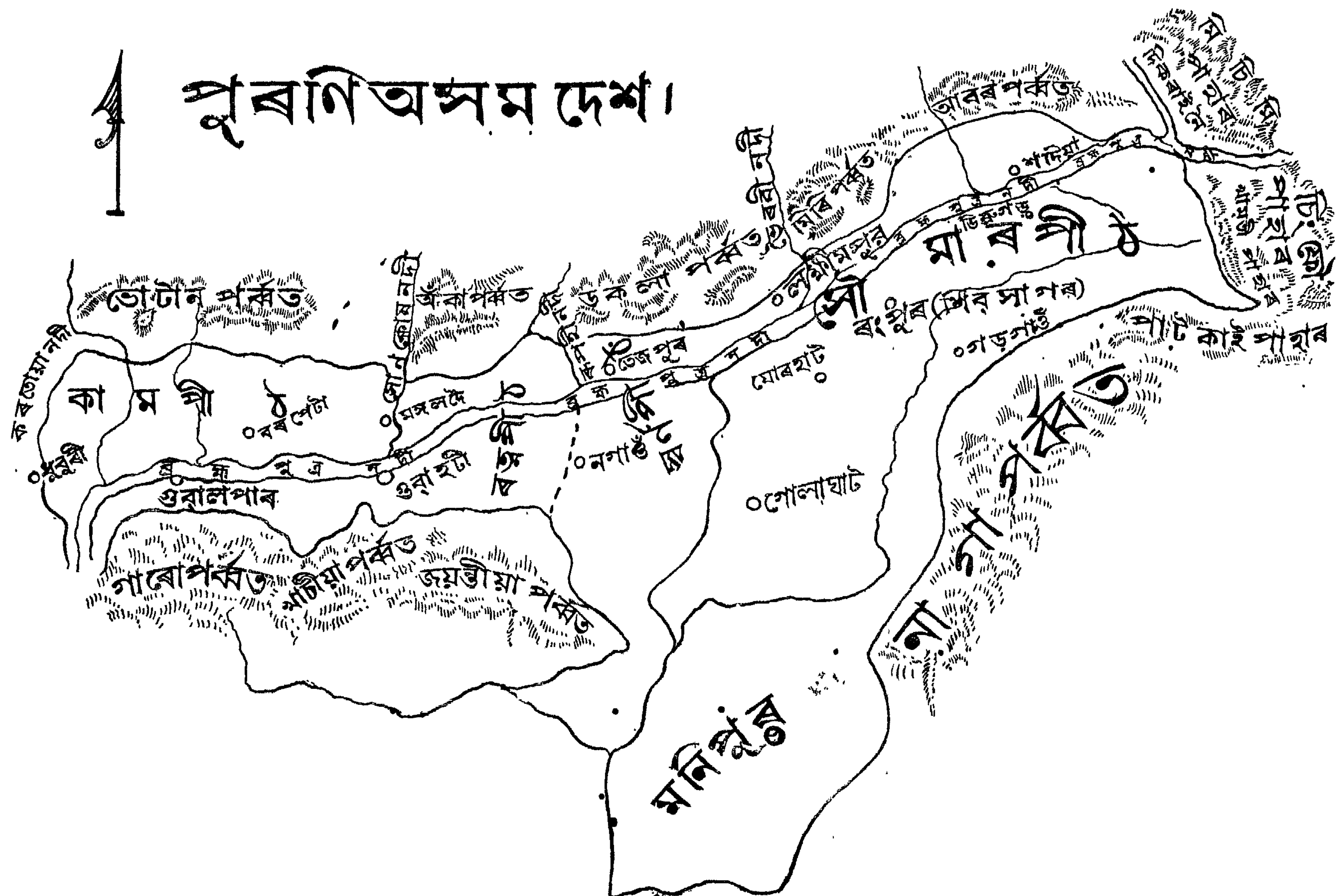
ছবিৰ সূচী ।

১ ।	গ্ৰন্থকাৰ	..	...	প্রথম ছবি ।
২ ।	বজা-বাণীৰ যুগল ছবি	.	.	পাতনি ছবি ।
৩ ।	পুৰণি অসমৰ মেপ	...	...	.. ১ পৃঃ
৪ ।	আনন্দৰাম ঢেঁকিয়াল ফুকন	...	...	২ ,,
৫ ।	হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা	...	...	১১ ,,
৬ ।	লাহিঁত বৰফুকন	.	...	৬২ ,,
৭ ।	জয়মতী কুৰ্বী	...	...	৭৩ ,,
৮ ।	জয়গাগৰ আৰু জয়দৌল	...	..	৭৪ ,,
৯ ।	মহাৰাজ গদাধৰ সিংহ স্বৰ্গদেৱৰ চ'ৰা	...	.	৭৬ ,,
১০ ।	উমানন্দ দ'ল	...	...	৭৯ ,,
১১ ।	শিৱদৌল	.	..	৮৫ ,,
১২ ।	বংশৰ	...	...	৮৭ ,,
১৩ ।	তলাতল ঘৰ	..	...	৯০ ,,
১৪ ।	বশিষ্ঠাশ্রম	...	...	৯৩ ,,
১৫ ।	ডাকৰীয়া পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই	..	...	১১১ ,,
১৬ ।	কাৰেংঘৰৰ ভগ্নাৱশেষ	..	...	১২৩ ,,
১৭ ।	শ্ৰীশ্ৰীকামাখ্যাদেবীৰ মন্দিৰ ..	..	...	১৪৩ ,,
১৮ ।	ডিমাপুৰ নগৰৰ ভগ্নাৱশেষ	...	...	১৫৮ ,,
১৯ ।	মহাৰাণী ভিক্টোৰীয়া	.	...	১৭৮ ,,
২০ ।	জেনেৰেল জেন্‌কিন্‌	...	...	১৮৩ ,,
২১ ।	চাৰ হেন্‌ৰি কটন	..	...	১৮৯ ,,
২২ ।	চাৰ বেৰ্মফিল্ড ফুলাৰ	...	...	১৮৯ ,,
২৩ ।	মহাৰাজ সপ্তম এডোৱাৰ্ড	...	...	১৮৯ ,,
২৪ ।	মহাৰাজ পঞ্চম জৰ্জ	..	...	১৯২ ,,
২৫ ।	চাৰ আৰ্চডেল আল্	..	...	১৯৪ ,,
২৬ ।	মিঃ মানিকচন্দ্ৰ বৰুৱা	...	...	১৯৬ ,,
২৭ ।	ৰাম জগন্নাথ বৰুৱা বাহাদুৰ	...	...	২০৮ ,,
২৮ ।	আবৰ জাতি	...	...	২১০ ,,

সত্রাটি পঞ্চম জর্জ্, আক সত্রাঞ্জী মেৰী।

পূৰ্ণি অসম দেশ ।

আসামৰ বুৰঞ্জী ।

(সচিত্ৰ)

১১ অঙ্ক ।

আৰম্ভণ ।

উত্তৰে ভোটান, অংকা, ডফলা, মিৰি, আপাটাঙ্গা, আবৰ, মিছিমি জাতি বাস কৰা হিমালয়ৰ নামনি পৰ্বতৰ শাৰী ; পূবে মিছিমি, খামতী, চিংফৌ, পাটকাই পৰ্বত, স্বাধীন নগা-পাহাৰ, আৰু বৰ্মাদেশৰ সীমা ; দক্ষিণে চট্টগ্ৰামৰ পৰ্বতীয়া ভাগ, ত্ৰিপুৰা পাহাৰ ; পছিমে ত্ৰিপুৰা, মৈমনসিং, বংপুৰ, কোচবিহাৰ আৰু জলপাইগুৰি ; এই চতুঃসীমাৰ মাজৰ ৰাজ্যকৈ আসাম প্ৰদেশ বোলে । এই প্ৰদেশ ঘাইকৈ তিনি ভাগে বিভক্ত ; যেনে, ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকা, চুৰমা উপত্যকা আৰু পৰ্বতীয়া বিভাগ । ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ উত্তৰ আৰু দক্ষিণ পাৰে লক্ষীমপুৰ, শিৱসাগৰ, নগাওঁ, দৰং, কামৰূপ আৰু গুৱাহাটীৰ এই ছখন জিলাৰে সৈতে ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকা ; কাছাৰ আৰু ছিলাট জিলাৰে সৈতে চুৰমা উপত্যকা ; আৰু নগা-পাহাৰ, খাচীয়া আৰু জয়ন্তীয়া-পাহাৰ, গাৰো-পাহাৰ, উত্তৰ লুচাই আৰু দক্ষিণ লুচাই-পাহাৰ এই চাৰিখন জিলাৰে সৈতে পৰ্বতীয়া বিভাগ হৈছে । বৰ্ত্তমান পৰ্বতীয়া বিভাগ চুৰমা উপত্যকাৰ চামিলত পৰিছে । দেশী ৰজাৰ ৰাজ্য মণিপুৰ আগৰেপৰা আসামৰ অন্তৰ্গত আৰু লুচাই

অহম বা আহোম আদিতে টাই জাতীয় মানুহ আছিল।

আধুনিক চামিং হোৱা টাই। আসাম প্ৰদেশৰ মুঠ মাটিকালি ৬১ ৪৭১ বৰ্গ মাইল। ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকা আকৌ তিনি ভাগে বিভক্ত; যেনে, উজনি বা ওপৰ আসাম, মাজ আসাম আৰু নামনি আসাম। লক্ষীমপুৰ আৰু শিৱসাগৰ জিলা উজনি আসামত, নগাওঁ আৰু দৰং জিলা মাজ আসামত, কামৰূপ আৰু গুৱাহাটীৰ জিলা নামনি আসামত পৰিছে।

অতি পুৰণি কালত এই দেশৰ চলন্ত নাম “আসাম” নাছিল। ১২২৯ খ্ৰীষ্টাব্দত বৰ্মাদেশৰ অন্তৰ্গত ইৰাৱতী উপত্যকাৰ শ্ৰাম প্ৰদেশৰ টাই জাতীয় “অসম” বা “অহম” বংশৰ ৰজাই এই দেশত নিজৰ প্ৰভুত্ব বঢ়োৱাৰ পাচৰপৰা হে সিবিলাকৰ নাম অনুসৰি এই দেশৰ নাম ‘অসম’ হ’ল; আৰু ব্ৰিটিছ শাসনৰ তললৈ যোৱাৰ পাচৰপৰা ইয়াক ‘আসাম’ বোলা হৈছে। অতি পুৰণি কালত শদিয়াৰ ওচৰৰ দিকৰবাসিনী বা দিকৰাই নৈৰপৰা বৰ্মদেশৰ অন্তৰ্গত বংপুৰ জিলাৰ ওচৰৰ কৰতোয়া নৈলৈকে গোটেই আসাম উপত্যকাখণ্ডৰ নাম কামৰূপ আছিল। তেতিয়া এই কামৰূপ ৰাজ্য কামপীঠ, ৰত্নপীঠ, স্বৰ্ণপীঠ, আৰু সৌম্যপীঠ নামে চাৰি ভাগে বিভক্ত আছিল; যেনে,—কৰতোয়া নৈৰপৰা সূৰ্যবৰ্ধা বা সৌণ-কোষ নৈলৈকে কামপীঠ, সূৰ্যবৰ্ধা নৈৰপৰা ৰূপহী নৈলৈকে ৰত্নপীঠ, ৰূপহী নৈৰপৰা ভৈৰবী বা ভৰলী নৈলৈকে স্বৰ্ণপীঠ, আৰু ভৈৰবী নৈৰপৰা দিকৰাই নৈলৈকে সৌম্যপীঠ।

অতি পুৰণি কালৰপৰা কামৰূপ ৰাজ্য দানৱ, অসুৰ, কুমাৰ, জীতাৰি, পাল, খেন আদি বংশৰ ৰজাই শাসন কৰিছিল। তাৰ পাচে, এই দেশত কছাৰি, কোচ, ছুটীয়া আৰু আহোম ৰজাই ভাগে ভাগে ৰাজত্ব কৰে; আৰু শেহত গোটেই কামৰূপত আহোম ৰজাৰ একাধিপত্য বিস্তাৰ হয়। সবশেষত ই ব্ৰিটিছ গৱৰ্ণমেণ্টৰ শাসনৰ তললৈ যায়। এই পুথিৰ যথাস্থানত এইবিলাক শাসনৰ সংক্ষিপ্ত বিৱৰণ দিয়া হৈছে। আহোম ৰজাই ৬০০ বছৰৰ

অহম বা আহোম বা টাই জাতি আদিতে ইয়াৰতী উপত্যকাৰ স্থান প্ৰদেশৰ মানুহ।

ওপৰকাল ৰাজত্ব কৰাৰ পাচত, বছৰেবছৰে নিমিত্তে এই দেশ মান বা বৰ্মা দেশৰ ৰজাৰ অধীনে শাসিত হৈছিল। ১৮২৫ খ্ৰীষ্টাব্দত ব্ৰিটিছ গৱৰ্ণমেণ্টে মানক ৰণত ঘটাই, খ্ৰীঃ ১৮২৭ চনৰ ফেব্ৰুৱাৰী মাহত ইয়ান্দাবু নামে ঠাইত যি সন্ধি কৰে, সেই সন্ধি অনুসৰি ব্ৰিটিছ গৱৰ্ণমেণ্টে এই দেশ নিজৰ শাসনৰ তললৈ আনি ইয়াক বঙ্গদেশৰ লগত চামিল কৰি ৰাখিছিল। পাচে, খ্ৰীঃ ১৮৭৪ চনত ইয়াক বঙ্গদেশৰপৰা খেলগ কৰি এজন চীফ কমিচনাৰৰ স্কীয়া শাসনৰ তলত ৰখা হ'ল; আৰু ইয়াৰ লগত চুৰমা উপত্যকা আৰু পৰ্বতীয়া বিভাগ এই দুই খণ্ডকো চামিল কৰি ইয়াৰ আগৰ সীমাও ভালেমান গুণে বঢ়োৱা হ'ল।

এৰি, মুগা, পাট, কপাহ, মেজাফৰি, ধান, মাহ, সবিয়হ চাহ, ধপাত, আফু, মৰাপাট, লা, বৰ-এঠা, লোণ, গান্ধকলায়, নাগমাটি, কয়লা, মজাঠি, জালুক, আলুওটী, সূমথিৰাটেঙ্গা, মো-জোল, শিং, গঁডখজা, হাতীদাঁত, বিবিধ মূল্যবান কাঠ ইত্যাদি আসামৰ ঘাই উৎপন্ন-বস্তু। সোবণশিৰী নৈৰ ওপৰ ভাগত সোণগুৰি আৰু ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ ঠায়ে ঠায়ে চুণশিল পোৱা যায়। লক্ষীমপুৰ জিলাৰ অন্তৰ্গত মাৰ্ঘেৰীতাৰ ওচৰত নতুনকৈ কেৰোচিন তেলৰ দৰে 'পেট্ৰোলিয়ম' নামে এটা তেলৰ পুং ওলাইছে; তাৰ তেল এতিয়া কেৰোচিনৰ দৰে ব্যৱহাৰত আহিছে। ১৮৬০ খ্ৰীষ্টাব্দত গৱৰ্ণমেণ্টৰ আদেশ অনুসৰি ৰহিত হোৱাৰ আগেয়ে, আসামত আফুৰ খেতিটোও বৰ বলী আছিল।

আসামত অতি পুৰণি কালৰেপৰা হিন্দু আৰু বৌদ্ধধৰ্মী মানুহৰ বসতি আছিল। পিচে, মছলমানে আসাম দেশ আক্ৰমণ কৰাৰ পাচৰূপৰা ইয়াত মছলমান, আৰু ব্ৰিটিছ গৱৰ্ণমেণ্টৰ শাসন বিস্তাৰণ লগে লগে খ্ৰীষ্টান ধৰ্মী মানুহৰ বসতি বাঢ়ে। বৰ্ত্তমান এই দেশত ঘাইকৈ হিন্দু, মছলমান খ্ৰীষ্টান আৰু বৌদ্ধ এই তিনি ধৰ্মৰ মানুহৰ বসতি আছে। ইয়াত বাক্সেও,

১২৯ খ্রীষ্টাব্দত সৌমাৰত আহোমৰ ৰাজত্ব আৰম্ভ হয়।

আসামৰ দাঁতিয়ে-কাষৰে এই কেই ধৰ্ম্মৰ ৰাজ অনেক আবৰী আৰু পৰ্বতীয়া জাতিসকল বাস কৰে।

অসমীয়া জাত-বিভাগ।

ব্ৰাহ্মণ বা বামুণ।—অতি পুৰণি কালত আৰ্য্য জাতি কাম-ৰূপলৈ অহাৰেপৰা এই দেশত ব্ৰাহ্মণ বা বামুণৰ বসতি আছে। ভৌমিক ৰজাৰ দিনত কোঙিল বী শদিয়া অঞ্চলত ব্ৰাহ্মণৰ যাগ-যজ্ঞ, পূজা-সেৱা আদি চলাব প্ৰমাণ আছে। নৰকাসুৰৰ ৰাজত্বৰ কালত স্থাপিত বশিষ্ঠ মুনিৰ আশ্ৰমৰ চিন্ কামৰূপত এতিয়াও আছে। কমতেশ্বৰ দুৰ্গভৈৰৱায়ণৰ দিনত কাণ্ডকুজৰপৰা সাতঘৰ বামুণ আৰু সাতঘৰ কায়স্থ কামৰূপলৈ অহাৰ প্ৰমাণ আছে। আহোম আৰু কোঁচ ৰজাৰ ৰাজত্বত বঙ্গদেশৰ-পৰাও কেইঘৰমান বামুণ অনোৱা হৈছিল। আৰু, কোঁচবংশী যুৱৰাজ চিলাৰায়ে আহোম ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰোঁতে, তেওঁৰ লগত ব্ৰাহ্মণবেশেৰে ৰণ কৰা কিছুমান দৰঙ্গী মানুহ সেই বেশেৰেই থাকি বামুণ হয়। সামবেদী ব্ৰাহ্মণৰ সংখ্যা অসমত নিচেই তাকৰ, ইয়াত কান্ধ আৰু যজুৰ্বেদী ব্ৰাহ্মণৰ সংখ্যাই সৰহ। যজন, যাজন, দান, অধ্যয়ন ইত্যাদিয়েই বামুণৰ ঘাই ব্যৱসায়।

গোস্বামী বা গোসাঁই।—যিবিলাক ধৰ্ম্মপ্ৰচাৰক ব্ৰাহ্মণে দীক্ষামজ্জাদি দান কৰি শিষ্য প্ৰৱৰ্ত্তায়, সিবিলাকক গোস্বামী বা গোসাঁই বোলা যায়। ইবিলাকৰ বৃত্তি অতি পুৰণি কালৰেপৰা অসমত চলি আহিছে। তথাপি, মহাৰাজ ৰুদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ দিনৰপৰাহে ইবিলাকৰ প্ৰতিপত্তি বাঢ়ি আহিল। অসমত বৰ্ত্তমান ইবিলাকৰ সৰু-বৰ অনেক সত্ত্বে আছে। সংসৰী গোসাঁইসকলৰ সন্তানাদিৰে, সৈতে আৰু এক গোসাঁইশ্ৰেণী পৃথক্‌কৈ গঠিত হৈছে।

অহম বা আহোম।—ইবিলাক অসমৰ ৰাজবংশী টাই জাতীয়

অহম বা আহোমৰ বিবাহ-প্ৰথাৰ 'চকলং' বোলে।

মানুহ। আদিতে ইবিলাক বৰ্মাদেশৰ অন্তৰ্গত ইৰাৱতী উপত্যকাৰ শ্ৰাম প্ৰদেশৰ পৰা আহিছিল। তেতিয়া ইবিলাক বৌদ্ধধৰ্মী আছিল। ইবিলাকৰ সবিশেষ বিৱৰণ পাচত বহলাই দিয়া হৈছে। জয়ধ্বজসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ দিনত, ১৬৫৫ খ্ৰীষ্টাব্দৰপৰা অহমসকলে হিন্দুধৰ্ম গ্ৰহণ কৰে; আৰু মহাৰাজ ৰুদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ দিনৰপৰা আহোমসকল উচ্চ শ্ৰেণীৰ হিন্দু জাতিত পৰিগণিত হৈছে।

বৈশ্য।—এই জাতি মানুহ অসমত আৰ্য্যবসতিৰ আৰম্ভণৰপৰা আছে। উত্তৰ গুৱাহাটী আৰু বৰপেটাত এই জাতীয়া অসমীয়া মানুহ অত্যাধিক আছে। বৰ্তমান অৱস্থাৰ ফেৰত সিবিলাকে আগৰ বাণিজ্য-ব্যৱসায় এৰি এতিয়া খেতি-পথাৰত ধৰিছে।

মহন্ত বা মহাজন।—মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱে বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰৱৰ্ত্তন কৰাৰ লগে-লগে অসমত কায়স্থ শূদ্ৰসকলৰ ভিতৰতো এবিধ ধৰ্মপ্ৰচাৰকৰ সৃষ্টি হয়। ইবিলাকক মহন্ত বা মহাজন বোলা যায়। এই মহন্তসকলৰো সত্ৰ আৰু শিষ্য আছে; আৰু অৱস্থা বুজি, ইবিলাকৰ কোনো-কোনোৱে গোসাঁইসকলৰ সন্মান পায়।

কায়স্থ বা কাইথ্।—ইবিলাক উত্তম শ্ৰেণীৰ শূদ্ৰ। কায়স্থ সকলে নিজে নাঙ্গল ধৰি কৃষি ব্যৱসায় নকৰে। ইবিলাক আদিতে ব্ৰাহ্মণৰ লগে-লগে অসমলৈ অহা বুলি জনা যায়। কিন্তু, কেইঘৰমান কায়স্থ পৃথকেও আছে। মহাৰাজ গদাধৰসিংহ আৰু ৰুদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ দিনতো কেইঘৰমান কায়স্থ অসমলৈ আহিছিল।

গণক আৰু দৈবজ্ঞ।—এই জাতিৰ মানুহ বহুকালৰ আগৰে-পৰা অসমত আছে। ইবিলাকো বামুণৰ সদৃশ উপবিভাৰী। বামুণৰ দৰেই ইবিলাকে সন্ধ্যা-পূজা আদি কৰে। জ্যোতিষ গণনাই গণক আৰু দৈবজ্ঞসকলৰ ঘাই ব্যৱসায়।

আহোম ৰজাৰ তলে কেইবাজনো ৰজা আছিল।

কলিতা।—ইবিলাক অসমৰ এবিধ আদিবাসী। অসমত কলিতাৰ ৰজা আছিল; আৰু ক্ষত্ৰিয় কুলৰূপৰা নমাৰ কাৰণে ইবিলাকক কলিতা (কুল-লুপ্ত) বোলা হয়। বৰকলিতা আৰু সৰুকলিতা বুলি এই জাতিৰ দুভাগ আছে; দুয়ো ভাগে নাঙ্গল ধৰি কৃষি কৰে।

কেওঁট।—এক প্ৰজাতি অসমত আদিৰূপৰা আছে। ভাটীৰ ফালে কেওঁটক কৈবৰ্ত্ত নামে জনা যায়। তাত হালোৱা কৈবৰ্ত্ত আৰু জালোৱা-কৈবৰ্ত্ত নামে এই প্ৰজাতি দুবিধ। হালোৱা ভাগৰ ব্যৱসায় কৃষি, আৰু জালোৱা বিভাগৰ মাছ ধৰা আৰু মাছ বেছা ব্যৱসায়; অসমত শেহৰ ভাগক নদিয়াল বোলা হয়। কেওঁট প্ৰজাতি কলিতাৰ শাৰীত বা তাৰ অলপ নামতে গণনীয়।

কোচ।—ইবিলাক কামৰূপৰ আদিবাসী ৰাজবংশী মানুহ। কামৰূপত মেছ বা কছাৰিৰূপৰা হিন্দুৰ সংসৰ্গত এই জাতিৰ উৎপত্তি। ইবিলাক আজিকালি ভাল শূদ্ৰৰ শ্ৰেণীত ভুক্ত, আৰু কেওঁট-কলিতাৰ শাৰীত গণনীয়। সৰুকোচ আৰু বৰকোচ নামে এই জাতিৰ দুভাগ আছে।

ছুটীয়া।—ইবিলাক উজনিৰ ৰাজবংশী মানুহ, আৰু সোমাবৰ এজাতি আদিবাসী। ইবিলাকে হিন্দুধৰ্ম গ্ৰহণ কৰাৰূপৰা কোচ-কেওঁটৰ অলপ নামত গণনীয় হৈছে। হিন্দু-ছুটীয়া, আহোম-ছুটীয়া আৰু মিৰি-ছুটীয়া নামে এই জাতিৰ তিনি ভাগ আছে। মিৰি-ছুটীয়াবিলাক এতিয়াও পাহাৰী জাতিৰ আচাৰ-ব্যৱহাৰতে আছে।

মছলমান আৰু মৰায়া।—খ্ৰীঃ ১২০৪ চনত গোৰুদেশৰূপৰা মহম্মদ গোৰীৰ বগুৱা হৈ ইবিলাক অসমলৈ আহিছিল। ইবিলাক মছলাম ধৰ্মী মানুহ। আকৌ, খ্ৰীঃ ১৫৩২ চনত মছলমানে অসম আক্ৰমণ কৰোঁতে কিছুমান সৈন্য ঈয়াত বন্দী হৈ বৈ যায়। সিহঁতে পাচলৈ

অহম বা আহোম বজাক সম্রাট বুলিবও পাৰি।

কাঁহ-পিতলৰ সঁজুলী সাজি জীৱিকা আৰ্জিবলৈ ধৰিলে ; আৰু সিহঁত মৰীয়া নামে অভিহিত হয়। সিহঁতৰ আচাৰ-ব্যৱহাৰ আৰু ধৰ্ম্ম অছলমানৰ সদৃশ।

এই বিলাকত বাজেও নট, নাপীত্, পটীয়া, কঁমাৰ, কুমাৰ, ধোবা, স্মৃত্, যুগী, শালৈ, কাটনী, কৈবৰ্ত্ত, নদিয়াল, বুদ্ধিয়াল, হাৰি, ছুঁবী, টমাল প্ৰভৃতি জাতৰ মানুহ অসমত বৰ্ত্তমান আছে। ইবিলাকৰ নিজ নিজ বৃত্তি অনুসৰি জাতৰ নাম হৈছে ; কিন্তু আচাৰ-ব্যৱহাৰত ইবিলাকৰ কোনো কোনো জাতি উচ্চশ্ৰেণীৰ শূদ্ৰৰ জাতিৰ লগত চামিল হৈছে। ইয়াৰ উপৰিও, লালুং, কছাৰি, বৰাহী, মটক, খাম্তী, মিৰি, মিকৰ, খাচী, গাৰো, অ'কা, ডফলা, নগা প্ৰভৃতি পাহাৰী আদিজাতি অসমত পূৰ্বৰে-পৰা বাস কৰি আছে।

অসমীয়া ভাষা।

অসমীয়া ভাষাৰ “অসমীয়া” নাম আধুনিক। বৰ্ত্তমান অসম বা আসামবাসীবিলাকৰ ভাষা বুলি হে আজিকালি এই ভাষাৰ নাম অসমীয়া হৈছে। কিন্তু, আদিতে এই দেশৰ নাম “কামৰূপ” হে আছিল ; গতিকে অসমীয়া ভাষাৰ পৌৰাণিক নাম কামৰূপীয়া ভাষা বুলিলে হে যুক্তিৰ ওচৰ চাপে। তথাপি, এই ভাষাৰ ওপৰত অসমীয়া নামৰ আবৰণ নিচেই ওপৰুৱা বুলিব নোৱাৰি কামৰূপৰ সোমাৰ খণ্ডৰপৰা আৰম্ভ কৰি, অহম বা আহোমসকলে এই দেশত অসম প্ৰত্যাপেৰে ৰাজত্ব বিস্তাৰ কৰাৰ পাচৰপৰা যেতিয়া দিবিলাকৰ নামানুসাৰে গোটেই দেশ, অৰ্থাৎ সমস্ত কামৰূপৰ নাম ‘অসম’ হল, তেতিয়াৰপৰাই এই দেশবাসীৰ ভাষাও অসমীয়া নামে অভিহিত হৈছে।

যন্তপি “অসম” বা “অহম” বা “আহোম” শব্দৰপৰা অসম বা আসাম দেশৰ নাম হৈছে, তথাপি অসমীয়া ভাষা আহোম ভাষা নহয় ;

অসমীয়া ভাষাৰ “অসমীয়া” নাম আধুনিক ।

আহোম ভাষা অসমীয়া ভাষাৰপৰা সম্পূৰ্ণে পৃথকীয়া,—আহোম ভাষাত লিখা বুৰঞ্জী আৰু ধৰ্ম্ম-পুথিবিলাকে এতিয়াও তাৰ প্ৰমাণ জিলিকাই ৰাখিছে । কিন্তু পুৰণি কথা, আজিকালি আহোম ভাষা জনা মানুহৰ অভাৱত সেই অমূল্য বস্তুস্বৰূপ বুৰঞ্জীবিলাক আন্ধাৰতে ভেঁকুৰিছে ! আহোম ৰাজবংশী মানুহৰ সংখ্যা নিচেই তাকৰ আছিল, গতিকে সিবিলাকে ৰাজ্য শাসনৰ সুবিধাৰ্থে ৰাজকীয় কাৰ্য্যাদিত ৰাজভাষা নলগাই ব্ৰজাৰ ভাষা ব্যৱহাৰ কৰিছিল; বুৰঞ্জী আৰু ধৰ্ম্মপুথিত মাথোন আহোম ভাষাৰ ব্যৱহাৰ ৰাখিছিল ।

অসমীয়া ভাষা অতি পুৰণিকলীয়া ভাষা, আৰু ইয়াৰ মূল সংস্কৃত । কামৰূপত আৰ্য্যবসতি স্থাপিত হোৱাৰ দিনৰেপৰা অসমীয়া ভাষাৰ সৃষ্টি হোৱা বুলি ধৰিব লাগে । অতি পুৰণি কালত গোটেই আৰ্য্যবৰ্ত্তত সংস্কৃতৰপৰা প্ৰাকৃত ভাষা ওলায়, পাচত সেই ভাষাৰপৰা হিন্দীকে আদি কৰি ভালেমান ভাৰতীয় ভাষাৰ সৃষ্টি হয় ; পুৰণি অসমীয়া ভাষাও তাৰে এটা ঠাল আছিল । পাচলৈ হিন্দী, কাশ্মীৰী, ব্ৰজাৱলী, আহোম আৰু আসামৰ আদিবাসীবিলাকৰ ভাষাৰ শব্দাদি তাৰ লগত মিহলি হোৱাত, সি বৰ্ত্তমান গঢ় লৈছে । তথাপি, এতিয়াও ইয়াত শতকৰা ৬৩ টাকৈ সংস্কৃতমূলক শব্দ ৰৈছে । অসমীয়া ভাষাত থকা সংস্কৃত শব্দৰ মিল হিন্দী আৰু কাশ্মীৰী ভাষাৰ সংস্কৃত শব্দৰ লগত বেচি, আৰু বঙ্গভাষাৰ জন্মৰ বহু-কালৰ পূৰ্বেই অসমীয়া ভাষাৰ সৃষ্টি হয় । ভাষাৰ ভিতৰুৱা মিল থকাৰ উপৰিও বুৰঞ্জী লিখাৰ ৰীতিত অসম আৰু কাশ্মীৰৰ বাহ্যিক মিলো অধিক । এই পাকত অসমৰ আৰ্য্যবসতি পঞ্জাবৰে সৈতে সমসাময়িক বুলিব পাৰি । আৰু, এই সম্পৰ্কত ভাৰতবৰ্ষৰ চেকুচু কমিটীৰ আৰু ভাষাবিদ পণ্ডিত মিষ্টাৰ বৰ্ণাৰ (Mr. Burn) অনুমান মতে, আৰ্য্য জাতিৰ ভাৰতবৰ্ষলৈ অহা ঠালৰ মানুহ দুভাগ হৈ, পছিম চুকে খাইবাৰ দুৱাৰ

৬ অনিন্দবাম টেঁকিয়াল ফুকন ।

আনন্দৰাম ঢেঁকিয়াল ফুকন আধুনিক অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰথম লিখক।

আৰু পূৰ্ব চুকে পাটকাই দুৱাৰেদি একে সময়তে ভাৰতবৰ্ষত সোমোৱাটো যুক্তিযুক্ত যেন লাগে। তেনেহলে, অসমত আৰ্য্যবসতি নিচেই আদিৰেপৰা আছে, আৰু অসমীয়া ভাষাও কাশ্মীৰী, গুজৰাটী, হিন্দী প্ৰভৃতি ভাষাৰে সৈতে সমান বয়সীয়া ভাষা।

অসমীয়া ভাষাৰ জীৱনকাল ঘাইকৈ তিনি ছোৱাত ভগাব পাৰি,— যেনে, (১) নিচেই আদিৰেপৰা শঙ্কৰদেৱৰ দিনলৈকে : (২) শঙ্কৰদেৱৰ দিনৰপৰা বৃটিচ গৱৰ্ণমেণ্টৰ আগমনলৈকে ; (৩) বৃটিচ শাসনৰ আৰম্ভণৰপৰা বৰ্ত্তমানলৈকে। আদিছোৱাৰ বিষয়ে বহুল বৰ্ণনা পাবলৈ টান। সেই ছোৱাৰ লিপিত বৰ্ণনাও দুপ্ৰাপ্য। তথাপি, সেই ছোৱাত পুৰণি কামৰূপত এই ভাষাৰ যে বিশেষ প্ৰতিপত্তি আছিল, তাত সন্দেহ নাই। মাজছোৱাকেই অসমীয়া ভাষাৰ বৰ উন্নত অৱস্থা বুলিব লাগে। সেই সময়ত ক্ষণজন্মা মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱ, আৰু তেওঁৰ শিষ্য আৰু সমনীয়া প্ৰতিভাশালী মহাপুৰুষ মাধৱদেৱ, আৰু কবিবৰ অনন্তকন্দলি, পুৰুষোত্তম ঠাকুৰ প্ৰমুখ্যে কেইবাজনো সুলিখকৰ প্ৰভাৱত অসমীয়া ভাষাৰ আশা-তীত শ্ৰীবৃদ্ধি হয়। প্ৰকৃতপক্ষে এই ছোৱাত হে অসমীয়া ভাষাই প্ৰকৃত জীৱন লাভ কৰে। তৃতীয় বা শেষছোৱাৰ (এতিয়ালৈকে) আদিছোৱাত অশেষ বাধা-বিঘিনি সহিব লগা হোৱাত অসমীয়া ভাষাই ভালকৈ গা কৰিব পৰা নাই। বৃটিচ শাসনৰ আৰম্ভণৰপৰা পোনতে দহ বছৰ-মানলৈ অসমীয়া ভাষা আসামৰ আদালত আৰু পঢ়াশালিবিলাকত চলিছিল। কিন্তু, তাৰ পাচত কিছুমান আসামপ্ৰবাসী বঙ্গালী ৰাজকৰ্ম-চাৰীৰ ভুল বুজনিত পৰি, গৱৰ্ণমেণ্টে অসমীয়া ভাষাক বঙ্গলা ভাষাৰ অপভ্ৰংশ ভাবি তাৰ চৰ্চা এৰি পেলাইছিল। বজাধৰত অনাদৃত হৈ অসমীয়া ভাষাৰ শ্ৰী বাঢ়িব নোৱাৰি সেইখিনিতে ঠিহিৰা মাৰি ৰল। পিচে, ৬ আনন্দৰাম ঢেঁকিয়াল ফুকন, ৬ হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা, ৬ গুণাভিৰাম বৰুৱা

অসমীয়া ভাষা বঙ্গলা ভাষাতকৈ পুৰণি।

প্ৰভৃতি অসমৰ সুপুত্ৰসকল আৰু পৰোপকাৰী পাদ্ৰীসকলৰ অহো পুৰুষাৰ্থৰ ফলত, বঙ্গ আৰু আসাম দেশৰ ছুৱলীয়া লাট চাৰ জৰ্জ কেম্বেল চাহাব বাহাদুৰে সেই ভুল-বুজনিৰ উদ্দেশ্য বুজিব পাৰি, খ্ৰীঃ ১৮৭১ চনৰপৰা অসমীয়া ভাষাক আৰু আসামৰ আদালত আৰু পঢ়াশালিবিলাকত ঠাই দিলে। সেই অনুগ্ৰহৰ বলতে অসমীয়া ভাষা পুনঃ ঠন্থৰি উঠিল, আৰু পূৰ্ববঙ্গ আৰু আসামৰ ভূতপূৰ্ব ছুৱলীয়া লাট চাৰ বেৰ্ণফিল্ড ফুলাৰ চাহাব বাহাদুৰৰ অনুগ্ৰহৰ ফলত, ১৯০৪ খ্ৰীষ্টাব্দৰপৰা অসমীয়া ভাষাই কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ত ঠাই পাই, এতিয়া সি এফ-এ, বি-এ, আৰু এম-এ মহলালৈকে পাঠ্য মনোনীত হৈছে। বিশেষ, ১৮৭১ খ্ৰীষ্টাব্দৰপৰা বাঙ্গ-অনুগ্ৰহত আৰু অসমীয়া সাহিত্য-সেৱকসকলৰ সেৱা-শুশ্ৰূষাৰ বলত অসমীয়া ভাষা ক্ৰমাৎ টনকিয়াল হৈ উঠিছে। এই ধিনিতে বজাঘৰৰ শলাগ লৈ কব লাগে যে, সদাশয় গৱৰ্ণমেণ্টে অনুগ্ৰহ কৰি অসমীয়া ভাষাৰ বৰভেঁটা স্বৰূপ ৬ হেনচন্দ্ৰ বৰুৱা প্ৰণীত “হেমকোষ” অভিধানখন প্ৰচাৰ কৰি দিয়াত, আজিকালিৰ ন-লিখাৰুবিলাকৰ ভিতৰত আথৰ-জোঁটনিৰ মতভেদো গুচিছে; এতিয়া সকলো অসমীয়াই একেটা বাট ধৰি, মাতৃভাষাৰ উন্নতিৰ চেষ্টাত ধৰা দেখি আনন্দ লগা হৈছে।

৩ হেমচন্দ্র বক

1. 1/2 1/2 1/2

BENGAL LITERATURE

22 SEP 1921

WITNESSED BY

২১-শ্রুতি

১। আখ্যা।

দানববংশী আৰু অশুবংশী বজাৰ ৰাজত্ব।

মহীৰঙ্গ দানব।—কামৰূপত পোন-প্ৰথমে মহীৰঙ্গ দানব খ্ৰীঃ পূঃ ১৬০০ চনত বজা হয়। তেওঁৰ ৰাজত্বৰ সবিশেষ বিৱৰণ পাবলৈ টান। কালিকাপুৰাণ আৰু যোগিনীতন্ত্ৰত মহীৰঙ্গ আৰু তেওঁৰ বংশী ৰজাৰ নাম মাথোন পোৱা যায়। মহীৰঙ্গৰ মৃত্যুৰ পাচত, তেওঁৰ পুতেক হতকাসুৰ পিতাকৰ ৰাজ্যত বজা হয়; আৰু তেওঁৰ লোকান্তৰৰ পাচত সম্বকাসুৰ আৰু ৰত্নকাসুৰ নামে দুজন বজাই কামৰূপত কিছুকাল ৰাজত্ব কৰে।

ঘটক কিৰাত।—মহীৰঙ্গ দানবৰ বংশ লোপ হোৱাৰ পাচত, ঘটক কিৰাত নামে এজন কিৰাতবংশী বজা কামৰূপত খ্ৰীঃ পূঃ ১৫০০ চনত প্ৰধাত হৈ উঠিছিল। সেই বংশৰ বজাই কিছুকাল প্ৰৱল প্ৰতাপেৰে ৰাজত্ব কৰাৰ পাচত, নৰকাসুৰ নামে এজন অশুবংশী বজাই কিৰাতবংশী শেহ ৰজাক বধ কৰি নিজে কামৰূপ ৰাজ্যৰ অধিপতি হয়।

নৰকাসুৰ।—কিৰাতবংশী ৰজাবিলাক পাচলৈ মদপী, মাংসলোভী আৰু অত্যাচাৰী হৈ উঠিছিল। সেই অত্যাচাৰৰ অসহনীয় হোৱাত, কামৰূপৰ প্ৰজাই এজন বিমুণ্ডভক্ত ৰজা পাবলৈ কামনা কৰে। তাৰে ফলস্বৰূপ বিদেহ বা উত্তৰ-বিহাৰৰপৰা নৰকাসুৰ নামে এজন বৈষ্ণৱ বীৰপুৰুষ আহি খ্ৰীঃ পূঃ ১৫০০ চনৰ শেহছোৱাত কামৰূপৰ ৰজা হয়, আৰু তেওঁ কিৰাতবংশী ৰজাক যুদ্ধত ঘটাই সেই বংশ নিৰ্মূল কৰিলে।

তাৰ পাচত, নৰকাসুৰে প্ৰাগ্‌জ্যোতিষপুৰত (বৰ্তমান গুৱাহাটী) (১) বাজধানী পাতিলে, আৰু কামৰূপ ৰাজ্য কৰতোয়া নৈৰপৰা দিকবাই নৈলৈকে বিস্তাৰ কৰিলে। তেওঁ এই ৰাজ্য বঢ়োৱাৰ সময়ত বিদৰ্ভ বা কুণ্ডিলৰ ৰজাৰে সৈতে মিত্ৰতা পাতি, তেওঁৰ মায়া নামে কল্যাক বিয়া কৰায়। এই দৰে বহুকাল প্ৰৱল প্ৰতাপেৰে ৰাজত্ব কৰাৰ পাচত, নিৰমল মহতালিৰ দোষত তেওঁ ক্ৰমাৎ নিস্তেজ হবলৈ ধৰিলে। এনে সময়তে, দ্বাৰকেশ্বৰ শ্ৰীকৃষ্ণই নৰকাসুৰৰ আচৰণত কুপিত হৈ, খ্ৰীঃ পূঃ ১৪০০ চনৰ আদিছোৱাত তেওঁৰ ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰেহি। যুদ্ধত নৰকাসুৰক বধ কৰি, শ্ৰীকৃষ্ণই অদিতিৰ কাণৰ কড়িয়া আৰু নৰকৰ ৰক্ষিত ১৬০০০ গোপিনীক উদ্ধাৰ কৰি, ১৪০০০ হাতীঘোঁৰাৰে সৈতে নিজৰ ৰাজ্য দ্বাৰকালৈ লৈ যায়। গুৱাহাটীৰ ওচৰত নৰকাসুৰ আৰু অশ্বক্ৰান্ত পাহাৰে নৰকাসুৰ আৰু শ্ৰীকৃষ্ণৰ মাজত হোৱা যুদ্ধ-বিগ্ৰহৰ চিন্‌ এতিয়াও মাৰ নোঘোৱাকৈ ৰাখিছে।

ভগদত্ত।—নৰকাসুৰৰ মৃত্যুৰ পাচত ভগদত্ত আৰু ৰজদত্ত নামে তেওঁৰ দুটি পুত্ৰ বৈ যায়। ইবিলাক দুজনৰ ভিতৰত জ্যেষ্ঠ ভগদত্তকে শ্ৰীকৃষ্ণই খ্ৰীঃ পূঃ ১৪০০ চনৰ শেহছোৱাত পিতৃৰ ৰাজ্যত ৰজা পাতি দ্বাৰকালৈ প্ৰস্থান কৰে। ভগদত্ত নিজৰ পৰাক্ৰম আৰু বিদ্যা-বুদ্ধিৰ নিমিত্তে এজন প্ৰখ্যাত ৰজা আছিল। কুক-পাণ্ডৱৰ শেহ যুদ্ধত ভগদত্তই এক অক্ষৌহিণী সৈন্যৰ নেতৃত্ব দি কুকক্ষেত্ৰত দুৰ্য্যোধন ৰজাক সহায় কৰিছিলগৈ, আৰু তাত তেওঁ বৰ্তি পৰিল। ভগদত্তৰ বিজয়ৰ কথা মহাভাৰতৰ দ্ৰোণ-পৰ্বত বহুলাই বৰ্ণোৱা আছে। তৃতীয় পাণ্ডৱ অৰ্জুনে ভগদত্তক যুদ্ধত ঘটাই কৰতলীয়া কৰাৰ বিষয়েও সভাপৰ্বত বিস্তৃতৰূপে লিখা আছে।

(১) 'প্ৰাগ' অৰ্থে পূব আৰু 'জ্যোতিষ' অৰ্থে নক্ষত্ৰ বুজায়। এতেকে 'প্ৰাগ-জ্যোতিষপুৰ' অৰ্থে পূবদেশীয় জ্যোতিষশাস্ত্ৰ চৰ্চাৰ নিমিত্তে প্ৰখ্যাত স্থান।

১৮২৭ খ্রীষ্টাব্দত অসম দেশ বৃটিচৰ দখলত পৰে।

বজ্জদত্ত।—ভগদত্তৰ মৃত্যুৰ পাচত, ভায়েক বজ্জদত্ত বজা হয়। তেওঁ এজন বৰ বাহুবলী আৰু প্ৰবল প্ৰতাপী বজা আছিল। তেওঁৰ পাচত, তেওঁৰ পুতেক বজ্জপানি বজা হয়। বজ্জপানিৰ পাচত, এই বংশৰ ৯ জনা বজাই কামৰূপত বাজত্ব কৰে। এই ৯ জনৰ ভিতৰত প্ৰলম্ব নামে এজন বজা বৰ প্ৰতাপী আৰু প্ৰখ্যাত হৈ উঠিছিল। এই বংশৰ শেহ বজা সুবাহুৱে নৰকৰপৰা ১৯ পুৰুষৰ অন্তৰত জন্ম লয়, আৰু তেওঁ বিখ্যাত বিক্ৰমাদিত্য বজাৰ সমন্বীয়া বজা আছিল। তেওঁ কিছুকাল সুখ্যাতিৰে সৈতে বাজত্ব কৰাৰ পাচত, বৈবাগ্য ভাৰত তন্ময় হৈ পুতেক সুপৰুৱান হাতত বাজ্যভাৰ গতাই দি, নিজে তপস্তাৰ নিমিত্তে হিমালয় পৰ্বতৰ নিজান গুহাত ঠাই ললেগৈ।

এই বংশৰ প্ৰখ্যাত বজা বলবৰ্মাদেৱৰ প্ৰদত্ত এখন হাতীমুৰীয়া তামৰ ফলিত (১) বজ্জদত্তৰ পাচত ৯ জন বজাৰ ভিতৰত প্ৰলম্ব আৰু সুবাহুত বাজেও, এই কেইজন বজাৰ নাম আৰু সংক্ষেপ বিৱৰণ পোৱা যায়;— যেনে,—সালস্তম্ভ, পালকবিজয়, হৰ্জৰ, বনমালদেৱ, জয়মালদেৱ বীৰবাহু, বলবৰ্মাদেৱ। ইয়াৰ ভিতৰত কেইজনমানৰ ৰূপ, চৰিত্ৰ আৰু ক্ষমতাৰ বিষয়েও কিছু আভাস পোৱা যায়।

বনমালদেৱ।—এওঁ শিৱভক্ত বজা আছিল। বনমালদেৱৰ বুকু বৰ বহল, কঁকাল কুশ, কণ্ঠদেশ পুষ্ট, বাহুযুগল স্তম্ভাকৃতি আৰু অস্ত্ৰৰ দৰে দীঘল আছিল। এওঁ স্বভাৱতো এজন আদৰ্শপুৰুষ আছিল। এওঁ কেতিয়াও ক্ৰোধ নকৰিছিল, পাতল ভাৱে নাইহিছিল, নীচ লোকৰ কথা নুশুনিছিল, কাৰো অহিত নিচিন্তিছিল। এওঁ নিজৰ

(১) এই ফলি কামৰূপনিবাসী প্ৰতিধৰ ভট্ট নামে ব্ৰাহ্মণক ভূমিদানৰ নিদৰ্শন স্বৰূপ দিয়া হৈছিল। বছৰেচাৰেকৰ আগতে নগাওঁ অঞ্চলৰ এটি পুৰাতন নাদ সংস্কাৰ কৰোঁতে এই ফলি পোৱা যায়।

১৮৮৪ খ্রীষ্টাব্দৰপৰা অসমত চীফ কমিচনাৰৰ শাসন চলে।

ৰাজ্যত ভালেমান বিলাসঘৰ সজাইছিল। বনমালদেৱৰ বৰ ধাৰ্মিক পুৰুষ আছিল। বৃদ্ধ বয়সত তেওঁ পুতেক জয়মালদেৱক বজা পাতি, নিজে শাস্ত্ৰমতে আহাৰ-নিদ্ৰা পৰিত্যাগ কৰি, উমানন্দত তপশ্চা কৰি থাকোঁতেই জীৱন-লীলা সামৰি স্বৰ্গী হয়।

বাববাহু।—এই জনা বজা তেওঁৰ পিতামহৰ দৰে বৰ ধাৰ্মিক পুৰুষ আছিল। এওঁ সংসাৰ অসাৰ আৰু পুৰুষৰ জীৱনক জলবিশ্বৰ নিচিনা অস্থায়ী ভাবি, শেষ কৰ্ত্তব্য কি তাকে চিন্তা কৰিছিল। অৱশেষত শুভ দিনত তেওঁ নিজৰ পুত্ৰক ৰাজ্যভাৰ গতাই দি নিজে ধৰ্ম-চিন্তাত মগ্ন হল।

বলবৰ্মাদেৱ।—বনমালদেৱৰ পৌত্ৰ বাববাহু ৰজাৰ ওঁৰসত তেওঁৰ অম্মা নামী মহিষীৰ গৰ্ভত বলবৰ্মাদেৱ ৰজাৰ জন্ম হয়। তেওঁ যেনে শ্ৰীমন্ত, তেনে গুণৱন্ত পুৰুষ আছিল। তেওঁ নিজ বাহুবলৈকে পিতৃ-ৰাজ্যৰ শ্ৰীবৃদ্ধি কৰি প্ৰখ্যাত হৈ উঠিছিল।

বিবিধ বংশৰ ৰজা।

ভীষ্মক ৰজা।—কামৰূপত কিৰাতবংশী ৰজাই ৰাজত্ব কৰাৰ সময়তে সোমাৰৰ অতি পূবভাগ কুণ্ডিয়া বা বিদৰ্ভ ৰাজ্যত, খ্ৰীঃ পূঃ ১৪০০ চনত, ভীষ্মক নামে এজন প্ৰবল প্ৰতাপী ৰজাই ৰাজত্ব কৰিছিল। এতিয়াৰ শদিয়া অঞ্চল আৰু তাৰ আশে পাশে এই নগৰ অৱস্থিত আছিল। ভীষ্মক ৰজাৰ ৰাজধানীৰ নাম কুণ্ডিল আছিল। বৰ্ত্তমান শদিয়া অঞ্চলৰ পূব দাঁতিয়েদি এতিয়াও কুণ্ডিলপানী বুলি এখনি সৰু নৈয়ে তাৰ চিনাকি দিছে। ভীষ্মক ৰজাৰ ৰুদ্ৰবীৰ প্ৰমথো পাঁচজন পুত্ৰ আৰু কাকিনী নামে এটা পৰম

১৮৬০ খ্রীষ্টাব্দৰপৰা অসমত আফুখেতি ৰহিত হয় ।

ৰূপৱতী কথা আছিল । কক্সিণীৰ ৰূপ লাৱণ্যৰ কথা শুনি দ্বাৰকেশ্বৰ শ্ৰীকৃষ্ণই তেওঁক বিয়া কৰাবলৈ প্ৰস্তাৱ কৰে । কিন্তু, ভীষ্মক ৰজাৰ পুত্ৰ কক্সবীৰে বিদৰ্ভৰ পূৰ্বফালৰ ৰাজ্যৰ ৰজা শিশুপালৰে সৈতেহে কক্সিণীৰ বিয়া পাতিবলৈ স্থিৰ কৰিলে । শ্ৰীকৃষ্ণই এই সংবাদ কক্সিণীৰ পক্ষৰপৰা গুপ্ত-ভাৱে পাই, দ্বাৰকাৰপৰা আহি বলেৰে তেওঁক হৰণ কৰি, গান্ধৰ্ব্য প্ৰথা-মতে কুণ্ডিল নগৰত চন্দনগিৰিৰ নামনিত বিয়া কৰায় । এই কথা লৈ, তাতে কক্সবীৰ আৰু তেওঁৰ মিত্ৰৰজাসকলৰ লগত শ্ৰীকৃষ্ণৰ এখন ঘোৰতৰ যুদ্ধ হয় । যুদ্ধত শ্ৰীকৃষ্ণই জয়লাভ কৰি কক্সিণীক লৈ দ্বাৰকালৈ প্ৰস্থান কৰিলে ।

বাণ-ৰজা ।—কামৰূপত নৰকাসুৰৰ ৰাজত্বৰ শেহভাগত শোণিত-পুৰত সুপ্ৰসিদ্ধ বলী ৰজাই খ্ৰীঃ পূঃ ১৪০০ চনত ৰাজত্ব কৰিছিল । বলী ৰজাৰ পাঁচত তেওঁৰ বংশধৰ বাণ ৰজা প্ৰখ্যাত হৈ উঠে । বাণ ৰজাৰ বহু পুত্ৰ আৰু উষা নামে এটি পৰম ৰূপৱতী কথা আছিল । বাণ নৰ-পতিয়ে নিজ নগৰৰপৰা কুৰি ক্ৰোশৰ আঁতৰত অগ্নিগড় নামে পৰ্বতৰ নামনিত এখনি সুন্দৰ নগৰ পাতি তাতে উষাদেবীক পৰম যত্নেৰে ৰাখি-ছিল । এতিয়াৰ তেজপুৰেই সেই নগৰ, আৰু এতিয়া য'ত কাছাৰি-ঘৰ বহিছে, সেয়ে উষাদেবীৰ অন্তঃপুৰৰ ভেঁটি আছিল । বাণ নৰপতিৰ নিজ নগৰ তেজপুৰ সদৰৰপৰা ২০ ক্ৰোশ অন্তৰত ভালুকপুং নামে ঠাইৰ ওচৰত আছিল । দুয়ো নগৰৰে অসংখ্য কীৰ্ত্তিচিহ্ন এতিয়াও ঠায়ে ঠায়ে পৰি আছে । উষাদেবী যুৱতী হোৱাত, তেওঁৰ ৰূপ-লাৱণ্যৰ কথা ভাৰতৰ চৌদিশে ৰাষ্ট্ৰ হ'ল । পিচে, তেওঁৰ প্ৰিয়তমা সখী চিত্ৰলেখাৰ যত্ন-কোশলৰ বলত, উষাদেবীক শ্ৰীকৃষ্ণৰ নাতি অনিৰুদ্ধ কুমাৰে গান্ধৰ্ব্য প্ৰথামতে বিয়া কৰায়হি । বাণ নৰপতি বৰ শিৱভক্ত ৰজা আছিল ; তেওঁৰে প্ৰতিষ্ঠা কৰোৱা বৰ্ত্তমান ৰূপপদ আৰু মহাভৈৰৱ দেৱালয়ত

শদিয়াৰ পুৰণি নাম বিদৰ্ভ ।

তেওঁ শিৱ-পূজা কৰিছিল। উষাদেবীয়ে শক্তি উপাসনা কৰিছিল; তেওঁৰ পিতাকৰ দিনত প্ৰতিষ্ঠিত বৰ্ত্তমান ভৈৰবী দেৱালয়তে তেওঁ শক্তিপূজা কৰিছিল। এতিয়া অঁকাবিলাকে বাণ নৰপতিৰ নাতি ভলুকাৰ বংশৰ মানুহ বুলি চিনাকি দিয়ে।

দেবেশ্বৰ। - নৰকাসুৰৰ বংশাৱলীৰ শেহছোৱাত শকাব্দৰ প্ৰথম শতিকাত, দেবেশ্বৰ নামে এজন শূদ্ৰ ৰজাই কামৰূপত ৰাজত্ব কৰাৰ উল্লেখ পোৱা যায়। তেওঁৰ ৰাজত্বৰ কালত, বৌদ্ধধৰ্ম্মৰ শ্ৰীবৃদ্ধিত বিশেষ বাধা জন্মাই, কামাখ্যাত শক্তি-পূজা অধিক বলৱতী কৰিবৰ অৰ্থে তেওঁ বৰ পুৰুষাৰ্থ কৰিছিল।

নৰশঙ্কৰ বা নাগশঙ্কৰ।—খ্ৰীঃ ৩৭৮ চনত, নৰকাসুৰৰ বংশ লোপ পোৱাৰ পাচত, স্বৰ্ণপীঠত নৰশঙ্কৰ নামে এজন ৰজা হয়। তেওঁৰ বংশৰ ৰজাই প্ৰায় চাৰি-শ বছৰ প্ৰতাপগড়ত ৰাজত্ব কৰে। বিশ্বনাথৰ অন্তৰ্গত প্ৰতাপগড়ত নাগশঙ্কৰ দেৱালয়ৰ ওচৰতে প্ৰথমে তেওঁৰ ৰাজধানী পতা হৈছিল। শঙ্কৰ বংশৰ ৰজাই দান কৰা দেৱোত্তৰ মাটি এতিয়াও নাগশঙ্কৰ দেৱালয়ৰ নামত আছে। মিমং, গজং, শ্ৰীবং আৰু মৃগং নামে এই বংশৰ চাৰিজন ৰজাই ২০০ বছৰ লোহিতাপুৰত ৰাজত্ব কৰে।

সঙ্কল।—চতুৰ্থ শকাব্দৰ আৰম্ভণত সঙ্কল নামে এজন প্ৰবল প্ৰতাপী ৰজাই কামৰূপত ৰাজত্ব কৰিছিল। এওঁ কামৰূপৰ আদিম-অধিবাসী। সঙ্কল ৰজাই নানা সালৈ দিগ্বিজয় কৰি ফুৰিছিল। তাৰ ভিতৰত কেদাৰ ব্ৰাহ্মণ নামে আৰ্য্যাবৰ্ত্তৰ এজন প্ৰবল প্ৰতাপী ৰজাৰ ওপৰত কৰা আক্ৰমণ সৰ্ব্বপ্ৰধান। সঙ্কলে প্ৰথমে বিহাৰ আৰু ভাগীৰথীৰ পূব পাৰৰ দেশবিলাক জয় কৰি তাৰপৰা বহুসংখ্যক সৈন্য-সামন্ত গোটেই লৈ কেদাৰ ব্ৰাহ্মণক আক্ৰমণ কৰেগৈ। দুয়োপক্ষৰে ঘোৰতৰ যুদ্ধ হল; পিচে কেইবাবাৰো বিধমৰূপে ঘাটি অৱশেষত কেদাৰ ব্ৰাহ্মণ

ভাস্কৰ বৰ্মা বৰ বিজ্ঞানুবাগী বজা আছিল।

সকলৰ শৰণাগত হল। এই দৰে দিগ্বিজয় কৰি ফুৰোঁতে, সবশেষত সকল চিথিয়াৰ বজা আফ্ৰাছিয়াৰৰ দ্বাৰা আক্ৰান্ত হয়। প্ৰথম প্ৰথম সকল-কেইবাবাৰো আফ্ৰাছিয়াৰৰ আক্ৰমণ ওফবাই পঠিয়াইছিল। তাৰ ভিতৰত ঘোঁৰাঘাটত লগা যুদ্ধই প্ৰধান। এই যুদ্ধতে সকল সম্পূৰ্ণে ঘাটি আফ্ৰাছিয়াৰৰ হাতত বন্দী হয়। সকলেই বঙ্গদেশৰ গৌৰ নগৰৰ স্থাপনকৰ্তা। তেওঁৰ পাচত বঙ্গদেশৰ বজাবিলাকে বহুকাললৈকে গৌৰ নগৰত বাজধানী ৰাখিছিল।

কুমাৰ ভাস্কৰ বৰ্মা।—খ্ৰীঃ ৬৪০ চনত চীনদেশী পৰিব্ৰাজক :হিয়োনচাং প্ৰাগুজ্যোতিষ্পুৰলৈ আহোঁতে কুমাৰ ভাস্কৰ বৰ্মা নামে এজন বজা কামৰূপৰ অধিপতি আছিল। এই জনা বজা কুমাৰ-বংশী, আৰু তেওঁৰ বংশৰ বজাসকলে ১০০০ খ্ৰীষ্টাব্দলৈকে কুমাৰ উপাধিধাৰী বজা হৈ কামৰূপ শাসন কৰিছিল। হিয়োনচাংৰ ভাৰত-ভ্ৰমণৰ টোকাতে কামৰূপ সম্বন্ধে এই দৰে বৰ্ণোৱা আছে;—“কামৰূপ ৰাজ্যৰ বিস্তৃতি ৮৩৭৫ লি (১৬৭৫ মাইল); ৰাজধানী প্ৰাগুজ্যোতিষ্পুৰৰ বিস্তৃতি ৩০ লি, (৬ মাইল)। ৰাজধানীৰপৰা সীমান্তলৈ যাওঁতে দুমাহ লাগে; বাটৰৰ দুৰ্গম। এই ৰাজ্যৰ ভূমি চাপৰ আৰু সাকৰা। কঁঠাল, নাৰিকল আদি ফল এই দেশত বিস্তৰ পোৱা যায়। এই ৰাজ্যৰ পানী-বতাহ শীতল আৰু স্বাস্থ্যকৰ। ইয়াৰ অধিবাসীবিলাক তামৰবৰীয়া, খৰ্ব্বাকাৰ, বৰ বলী আৰু ভীষণাকৃতিৰ; কিন্তু ইবিলাকৰ চৰিত্ৰ অতি উত্তম আৰু বিজ্ঞাৰ প্ৰতি অনুৰাগ প্ৰৱল। ইবিলাকৰ ভাষা বঙ্গদেশ আৰু তাৰ ওচৰৰ ঠাইৰ অধিবাসীৰ ভাষাৰপৰা পৃথক, কিন্তু মাজভাৰতৰ ভাষাৰ লগত ভালেশান মিল আছে। ভাস্কৰ বৰ্মা বৰ বিজ্ঞানুবাগী বজা আছিল। কামৰূপৰ মানুহবিলাক পূজা-সেৱাত বৰ অনুবক্ত; কিন্তু

আৰিমত্ত বজাৰ মৰণৰ ঠাইক আৰিকটামুখ বোলে।

সিবিলাকে বৌদ্ধধৰ্ম নামানে। সিবিলাকৰ ঈশ্বৰ-ভক্তি সৰল আৰু
গুপ্তভাৱৰ।”

২। আখ্যা।

• জীতাৰিবংশী বজাৰ ৰাজত্ব।

ধৰ্মপাল।—কুমাৰবংশ লোপ পোৱাৰ পাচত, কাশ্মীৰৰ ফালৰপৰা
জীতাৰি বংশৰ ধৰ্মপাল নামে এজন ক্ষত্ৰিয় সন্ন্যাসী আহি, ১১০০ খ্ৰীষ্টাব্দত
কামৰূপত ৰাজত্ব কৰে। তেওঁ আহিয়েই পছিমবপৰা কেইঘৰমান বাগুন
অনাই কামৰূপত পাতিলে। ধৰ্মপালে গুৱাহাটীৰপৰা ৰাজধানী তুলি নি
তাৰ পছিমৰ ফালে অলপ ভটীয়াত পাতিলে, আৰু কিছুকাল নতুন
নিয়মেৰে ৰাজ্য শাসন কৰি নিজৰ ৰাজ্যতে তেওঁ স্বৰ্গী হ'ল। তেওঁৰ
লোকান্তৰৰ পাচত তেওঁৰ বংশৰ সুবলী, পদ্মনাৰায়ণ, চন্দ্ৰনাৰায়ণ,
মহেন্দ্ৰনাৰায়ণ, প্ৰাণনাৰায়ণ, জয়নাৰায়ণ, ক্ষোভনাৰায়ণ, প্ৰতাপচন্দ্ৰ,
আৰু ৰামচন্দ্ৰ নামে নজন ৰজাই কামৰূপত ৰাজত্ব কৰে। প্ৰতাপ-
চন্দ্ৰৰ ৰাজ্য দৰঙ্গলৈকে বিস্তৃত হৈছিল, আৰু তেওঁৰ নাম অনুসাৰেই
বিষ্ণুনাথৰ অন্তৰ্গত প্ৰতাপগড়ৰ নাম হৈছে। ৰামচন্দ্ৰৰ দিনত সেই
ৰাজ্য মাজুলীলৈকে বাঢ়িছিল; মাজুলীত ৰত্নপুৰ নামে তেওঁৰ ৰাজধানী
আছিল।

• আৰিমত্ত।—জীতাৰিবংশৰ ৰামচন্দ্ৰ ৰজাৰ মহিষীৰ গৰ্ভত ১৩০০
খ্ৰীষ্টাব্দত বিখ্যাত আৰিমত্ত ৰজাৰ জন্ম হয়। তেওঁৰ শৰীৰত আৰি মাছৰ

৩শতাব্দীর ১২০ বছর জীয়াই আছিল।

লক্ষণ থকাৰ বাবে তেওঁৰ নাম আৰিমত্ত হৈছিল। গুৱাহাটীৰপৰা নগাঁওৰ অন্তৰ্গত বহালৈকে ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দুয়োপাৰে তেওঁৰ ৰাজ্য বিস্তৃত আছিল। আৰিমত্তৰ ৰাজধানী কামৰূপৰ অন্তৰ্গত বেতনাৰ ওচৰৰ বৈজগড়ত আছিল। সেই কালতে তেওঁৰ ৰাজ্যৰ পশ্চিম সীমাৰপৰা ভাটী ডোখৰত পিতাক ৰামচন্দ্ৰয়ো ৰাজত্ব কৰিছিল। ইতিপূৰ্বে কোনো যজ্ঞোপলক্ষিত আৰিমত্তৰ মাতৃক সগৰ্ভা অৱস্থাত ব্ৰহ্মপুত্ৰত উছৰ্গা কৰা হৈছিল; আৰু তেতিয়াৰেপৰা ৰামচন্দ্ৰই বহুকাল নিজৰ সেই মহিষীৰ সন্ধান ৰখা নাছিল। গতিকে, সেই মহিষীত বাজে এই দুই ৰজাৰ ভিতৰত পিতা-পুত্ৰৰ সম্বন্ধৰ কথা পৰস্পৰে নাজানিছিল। পিচে, কোনো কাৰণত দুই ৰজাৰ ভিতৰত যুদ্ধ হয়, আৰু সেই যুদ্ধতে আৰিমত্ত ৰজাৰ হাতত ৰামচন্দ্ৰ ৰজাৰ মৰণ মিলিল। তাৰ পাচত, আৰিমত্ত ৰজাই মাকৰপৰা সকলো বৃত্তান্ত শুনি, পিতৃ-বধ (১) পাপ খণ্ডাবৰ অৰ্থে ভালেমান তীৰ্থ ভ্ৰমণ কৰিও নিজৰ উদ্দেশ্য সিদ্ধি কৰিব নোৱাৰিলে। অৱশেষত তেওঁ সেই অৰ্গেই আকৌ দান-কাৰ্য্যত হাত দিলে; কিন্তু ব্ৰাহ্মণাদি সজ্জন কোনোৱে তেওঁৰ সেই মহাপাপ খণ্ডাবৰ অৰ্থে যচা দান গ্ৰহণ নকৰিলে। আন কি, তেওঁৰ অসংখ্যাত হীৰা-মুকুতাৰ দান নদীত অৰ্পণ কৰাত নদীয়েও গ্ৰহণ নকৰি পুনৰ ঢৌৰ কোবত পাবলৈ দলিয়াই পেলালে বুলি আৰু কোনো কোনো নদীয়ে সেই দান পাবলৈ দলিয়াব নোৱাৰি নিজৰ গতিকে সলালে বুলি প্ৰবাদ আছে। শিৱসাগৰৰ মৰিদিখৌ তাৰে এটি প্ৰমাণ বুলি কয়; আৰু নাজিৰাৰ ওচৰত সেই মৰনৈৰ এক খণ্ডত এতিয়াও সেই দান-সম্পত্তিৰ হুঁখন নাও পোত্ গৈ আছে বুলি শুনা যায়। সবশেষত আৰিমত্ত

(১) বাৰভূঞাৰ বুৰঞ্জী পুথি মতে আৰিমত্তৰ পিতাকৰ নাম মায়ামত্ত বা প্ৰতাপ-পুৰীয়া আছিল।

পুৰন্দৰপাল এজন বীৰ পুৰুষ আৰু কবি আছিল।

ৰজাৰ মনত বৰ ধিকাৰ আৰু বিৰকতি লাগিল; তেওঁ পুতেক ৰত্নসিংহ আৰু জোঙ্গাল বলহক নিজৰ ৰাজ্য ভগাই দি, উদাসীনভাৱে জীৱনৰ শেহ-ছোৱা কটাবলৈ ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দাঁতিত তপস্ৰাত বহিল, আৰু সেই অৱস্থাতে পুতেকৰ হাতত তেওঁৰ মৰণ মিলিল।

ৰত্নসিংহ।—আৰিমত্ত ৰজাই, ৰাজ্যত্যাগী হোৱাৰ সময়ত, তেওঁৰ প্ৰথম পুত্ৰ ৰত্নসিংহক পছিমৰ ভাগ আৰু দ্বিতীয় পুত্ৰ জোঙ্গাল বলহক পূবৰ ভাগ ৰাজ্য ভগাই দি যায়। সেই মতেই বৈষ্ণৱগড়ত ৰত্নসিংহ ৰজা হয়। তেওঁ ৰজা হৈয়েই পিতৃবৈৰী ফেঙ্গুৱা নামে কমতাপুৰীয়া ৰজাৰ লগত এখন ঘোৰতৰ যুদ্ধ পাতে। ফেঙ্গুৱাই মেছ, কোচ আদি বহুত সৈন্য গোটাই লৈ বৈষ্ণৱগড়ৰ পছিমে কোঁঠ মাৰি বৈছিলগৈ। সেই কোঁঠ চিন্ এতিয়াও ফেঙ্গুৱাগড় নামে কামৰূপ জিলাৰ অন্তৰ্গত ধুমধুমা মৌজাত বৰ্ত্তমান আছে। ফেঙ্গুৱা যুদ্ধত ঘাটে, আৰু তাতে তেওঁৰ মৃত্যু হয়। ইয়াৰ পাচত, কিছুকাল প্ৰৱল প্ৰতাপেৰে ৰাজত্ব কৰি, নিজৰ চৰিত্ৰৰ দোষত ৰাজ্যভ্ৰষ্ট হৈ ৰত্নসিংহৰ অকালমৃত্যু ঘটে।

জোঙ্গাল বলহ।—এওঁ সকলোপৰা বৰ বাহুবলী আৰু যুঁজত নিপুণ আছিল। সেই বাবে তেওঁ পিতাকৰ বৰ আদৰৰ পাত্ৰ আছিল। আৰিমত্ত ৰজাই পুতেক জোঙ্গালক লগত নোলোৱাকৈ এথোজো লবচৰ নকৰিছিল। ৰজা হোৱাৰ পাচত, এদিন জোঙ্গাল বলহ ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দাঁতিত মৃগয়া কৰিবলৈ যায়। তাতে তেওঁৰ কাঁড়ত ধ্যানমগ্ন আৰিমত্তৰ আকস্মিক মৃত্যু ঘটে। যি ঠাইত আৰিমত্তৰ মৃত্যু হয়, সেই ঠাইক আজিও আৰিকটামুখ বোলে। আৰিমত্ত ৰজাই মৰণৰ কালত কুপিত হৈ পুতেকক এই বুলি শাপ দিলে, “তই মৰণৰ কালত গৰুৰ মুখে পানী খাবি, আৰু তোক মোকাল বাঁহৰ জোন্ধেৰে খুচি মাৰিব।” জোঙ্গালে-

গৃহবিবাদেই ধৰ্মপালৰ মৃত্যুৰ কাৰণ ।

সেই কথাত বেজাৰ পাই পিতাকৰ ৰাজ্য এৰি থৈ, বৰ্ত্তমান নগাওঁ জিলাৰ চহৰি মৌজাত 'জোঙ্গাল বলছ' নামে নগৰ পাতি আছিলগৈ । সেই সময়ত কছাৰিপুৰত গজৰাজ নামে এজন ৰজা আছিল । তেওঁৰে সৈতে জোঙ্গালৰ ভিতৰি মনোবাদ চলিছিল । তাকে ওচাবৰ অভিপ্ৰায়ে সেই ৰজাই জোঙ্গাললৈ নিজৰ জীয়েকক বিয়া দিয়ে । কিন্তু, গজৰাজৰ অন্তৰৰ হিংসানল সমূলি নুন্নুমাণ । কালত সেই গজৰাজ আৰু তেওঁৰ জীয়েকৰ (জোঙ্গালৰ পত্নী) চক্ৰান্তৰ ফেৰত, আৰিমন্তে শাপ দিয়া মতে, গৰুৰ মুখৰ পানী খাই মোকাল বাঁহৰ জোঙ্গৰ খোঁচত জোঙ্গালৰ অকাল-মৃত্যু ঘটিল । পিচে, গজৰাজৰ মনোবাঞ্ছা পূৰ্ণ হোৱাত, তেওঁ জোঙ্গালৰ নগৰ নিজৰ ৰাজ্যৰ ভিতৰ কৰি ললে । কিন্তু, জোঙ্গালৰ মৰণৰ পাচতো পিতাক আৰিমন্তৰ ৰাজ্যৰ এক অংশত কামৰূপ জিলাৰ অন্তৰ্গত পাণ্ডুৰি মৌজাত থকা বৈদ্যগড় নামে নগৰত তেওঁৰ পুত্ৰ-পৌত্ৰাদিয়ে বহুকাল নামমাত্ৰকৈ ৰাজত্ব কৰে । এই ফৈদৰ ৰজাই ১৪৭৮ খ্ৰীষ্টাব্দলৈকে ৰাজত্ব কৰিছিল বুলি জনা যায় ।

৩। আখ্যা।

—:~:—

পালবংশী বজাৰ ৰাজত্ব।

ব্রহ্মপাল।—১০০০ খ্রীষ্টাব্দৰপৰা, ব্রহ্মপাল নামে নবকৰ বংশৰ এজন বজায়ো কামৰূপৰ এক অংশত ৰাজত্ব কৰিছিল। ব্রহ্মপালৰ মহিষীৰ নাম কুলদেবী। তেওঁ বৰ প্ৰজাবৎসল্য ৰাণী আছিল। ব্রহ্মপাল অতি নম্ৰ, শান্ত আৰু ধাৰ্মিক বজা আছিল। তেওঁ পুতেক বত্ৰপালৰ হাতত ৰাজ্যতাৰ দি, ধৰ্মচিন্তাত জীৱনৰ শেহছোৱা কটালে।

বত্ৰপাল।—ব্রহ্মপালৰ লোকান্তৰৰ পাচত, ১০১০ খ্রীষ্টাব্দত বত্ৰপাল বজা হয়। তেওঁ পিতাকৰ বিপৰীত চৰিত্ৰৰ লোক আছিল। বত্ৰপাল বৰ বাহুবলী আৰু যুদ্ধপ্ৰিয় বজা আছিল। তেওঁ বহুত ৰণত জয়লাভ কৰিছিল, আৰু নানা ঠাইত সেইবিলাকৰ স্মৃতিচিহ্ন ৰাখিছিল। তেওঁ তামৰ খনিৰপৰা বহুত অৰ্থ-সম্পত্তি লাভ কৰিছিল। বত্ৰপালে নিজৰ কাৰ্ত্তিচিহ্ন ৰাখিবৰ নিমিত্তে ব্রহ্মপুত্ৰৰ দাঁতিত “দুৰ্জয় নগৰ” নামে নতুনকৈ এখন ৰাজধানী পাতিছিল। এইজনা বজাৰ ৰাজত্ব বৰ দীৰ্ঘলীয়া আছিল।

পুৰন্দৰপাল।—বত্ৰপালৰ পাচত, তেওঁৰ পুতেক পুৰন্দৰপাল ১০৭০ খ্রীষ্টাব্দত কামৰূপৰ বজা হয়। তেওঁ দুৰ্লভা নামে এগৰাকী ক্ষত্ৰিয় ৰাজকুমাৰী বিয়া কৰাইছিল। পুৰন্দৰপাল বৰ উদাৰচৰিত্ৰৰ বৰ্দ্ধিয়াল, ধাৰ্মিক আৰু গুণবন্ত বজা আছিল। তেওঁ এহাতে যেনে বৰ বিচক্ষণ যুদ্ধাৰু আৰু বাহুবলী বীৰ, আন হাতে তেনে এজন সু-কবি ৰূপি পৰিচিত। তেওঁ নিচেই অলপকাল মাথোন ৰাজত্ব কৰে।

সুবাহুৰ লগতেই পালবংশী বজাৰ ৰাজত্বৰ অন্ত পৰে ।

ইন্দ্ৰপাল ।—পুৰন্দৰপালৰ অকালমৃত্যু হোৱাত, পুতেক ইন্দ্ৰপালে ১০৯০ খ্ৰীষ্টাব্দত পিতৃৰ সিংহাসন লাভ কৰে। এই জন ৰজা বৰ বিদ্যানুৰাগী আছিল। তেওঁ যুদ্ধ-বিগ্ৰহাদিতকৈ লিখা-পঢ়াৰ চৰ্চা হে বেচিকৈ ভাল পাইছিল। ইন্দ্ৰপালৰ ৰাজত্বত দেশত শান্তি আৰু ঐশ্বৰ্য্য বিস্তাৰ হৈছিল।

কুমাৰপাল ।—ইন্দ্ৰপালৰ পাচত তেওঁৰ কুটুম্ব কুমাৰপাল ১১২৫ খ্ৰীষ্টাব্দত কামৰূপৰ ৰাজপাটত উঠে। তেওঁৰ ৰাজত্বত তিষ্ঠাদেৱ নামে এজন তলতীয়া ৰজাই বিদ্ৰোহ ঘটাইছিল। পিচে, কুমাৰপালে তেওঁৰ মন্ত্ৰী বৈদ্যদেৱক পঠিয়াই সেই বিদ্ৰোহ থমালে। আৰু, বৈদ্যদেৱে ৰণত তিষ্ঠাদেৱক বধ কৰি তেওঁৰ ৰাজ্যতে কুমাৰপালৰ তলতীয়া ৰজা হৈ থাকিল।

ধৰ্ম্মপাল ।—ইন্দ্ৰপালৰ বংশৰ ধৰ্ম্মপাল ১১৫০ খ্ৰীষ্টাব্দত কামৰূপৰ ৰজা হয়। তেওঁ গৃহবিবাদ কৰি যুদ্ধত আপোন ভায়েকৰ পত্নী মৌনৱতীৰ হাতত মৃত্যু হোৱাত, ভতিজাক দেৱপালে কামৰূপৰ ৰাজ্যভাৰ গ্ৰহণ কৰে। দেৱপালৰ লোকান্তৰ হোৱাত, এই বংশৰ জয়পাল, বিগ্ৰহপাল (১ম), নাৰায়ণপাল, ৰাজ্যপাল, গোপাল, বিগ্ৰহপাল (২য়), মহাপাল, শ্ৰামপাল, আৰু বিগ্ৰহপাল (৩য়), এই কেইজন ৰজাই কামৰূপত ৰাজত্ব কৰে। এওঁবিলাকৰ ৰাজত্বৰ কালত উল্লেখযোগ্য কোনো ডাঙৰ ঘটনা হোৱা জনা নাযায়।

ওপৰত নাম দিয়া কেইজনত বাজেও জয়ন্তাপাল, চক্ৰপাল, ভূমিপাল, প্ৰেমপাল, পক্ষপাল, দক্ষপাল, চন্দ্ৰপাল, মধুপাল, ইন্দ্ৰপাল, সিংহপাল, কৃষ্ণপাল, সূৰ্য্যপাল, গুৰুপাল, মাধৱপাল, শ্ৰামপাল, আৰু লক্ষ্মীপাল এই কেইজন পালবংশী ৰজাৰ নাম পোৱা যায়। লক্ষ্মীপাল ৰজাৰ পাচত

বাৰভূঞা নামে বঙ্গদেশতো এদল শাসনকৰ্ত্তা আছিল।

সুবাহু নামে এজন বজাই কামৰূপত ৰাজত্ব কৰে। তেওঁ কিছুকাল
সুখ্যাতিৰে সৈতে ৰাজ্য শাসন কৰি অপুলক হৈ লোকান্তৰ হোৱাত,
সুমতি নামে তেওঁৰ ঘাই মন্ত্ৰী জনাই ৰাজ্যৰ শাসনভাৱ লৈ কিছুকাল
ৰাজকাৰ্য্য চলাইছিল। কিন্তু, স্বৰূপত সুবাহুৰ মৃত্যুৰ লগতে ১২০০
খ্ৰীষ্টাব্দৰপৰা পালবংশী বজাৰ ৰাজত্বৰো অন্ত পৰে।

৪। আখ্যা।

—:—

বাৰভূঞা।

উত্তৰ-পছিমাকুলত আগেয়ে ভূঞা নামে এবিধ মাটিগিৰী বা জমিদাৰ
আছিল; আৰু সেই সময়ত অসমত ভূঞা অৰ্থে শাসনকৰ্ত্তাক বুজাইছিল।
গতিকে, আগৰ দিনৰ বাৰভূঞা মানে বাৰজন শাসনকৰ্ত্তা। জীতাৰি
বংশ লোপ পোৱাৰ পাচত, এই বাৰজন শাসনকৰ্ত্তাই ভাগে ভাগে কামৰূপ
ৰাজ্য শাসন কৰে।

আৰিমত্তৰ পাচত তেওঁৰ বংশৰ বজাই কিছুকাল ৰাজত্ব কৰিছিল
যদিও, ৰাজকীয় প্ৰধান ক্ষমতা বহুকাল সমুদ্ৰ নামে মন্ত্ৰীয়ে হে চলাইছিল।
সমুদ্ৰৰ পাচত, সেই ৰাজকীয় ক্ষমতা তেওঁৰ পুতেক মনোহৰৰ হাতত
পৰে। তেওঁ সেই ৰাজক্ষমতা পালেই পূৰ্বৰ বিষয়াসকলক ডাঙ্গি
নিজৰ আত্মীয়-কুটুম্ব আদিক বিষয়-বাব দিবলৈ ধৰিলে। এই নতুন
বিষয়াবিলাকক কামৰূপ ৰাজ্যৰ ঠায়ে ঠায়ে প্ৰতিনিধি শাসনকৰ্ত্তা পতা
হলত, সিবিলাক ভূঞা নামে অভিহিত হল। সেই সময়ত মনোহৰৰ ৰাজ-
ধানী বিশ্বনাথত আছিল। মনোহৰৰ মৃত্যুৰ পাচত, তেওঁৰ লক্ষ্মী নামে

বাৰভূঞাসকল এদল পৰাক্ৰমী শাসনকৰ্তা আছিল।

এটি কথা মাথোন থাকিল, আৰু তেওঁৱেই ৰাজ-সিংহাসনত বহি পিতৃৰ ৰাজ্যত ৰাণী হয়। লক্ষ্মী ৰাণী কালত আৰিমত্তৰ বংশৰ সূৰ্য্য নামে এজন কোঁৱৰৰ লগত বিবাহিতা হয়, আৰু সিবিলাকৰ শাস্তানু আৰু শ্ৰমন্ত নামে দুটি ঘঁজা পুত্ৰ লাভ হয়। কালত শাস্তানুৰ ফৈদৰ লহ-কৰ, কাব্যসী, পম, ৰায়, সলাল, গুৰু, টেটন, ধবজা, উজীৰ, সাৰোল, ৰমাই আৰু গুমাই নামে বাৰজন পুত্ৰ প্ৰতাপী হৈ উঠে, আৰু ইবিলাকেই “বৰ বাৰভূঞা” নামে অভিহিত হয়। শ্ৰমন্তৰ ফৈদৰ কৰজবৰ, ৰঘু, মুকুন্দ, কদম্ব, সুৰথ, সুন্দৰ, সুশম, গোৰ, বহু, মহাৰথ, লেপ আৰু কেপ নামে বাৰজন পুত্ৰ প্ৰখ্যাত হৈ উঠে, আৰু ইবিলাক “সৰু বাৰভূঞা” বা “ভূঞা-পোৱালি” নামে জনাজাত হয়। বুঢ়ীমাক লক্ষ্মী জীয়াই থকা কালত ইবিলাক দুয়ো ফৈদ একেলগে আছিল। কিন্তু, ৮৫ বছৰ বয়সত যেতিয়া লক্ষ্মীৰ পৰলোক হল, তেতিয়া এই বংশ-পৰিয়াল ক্ৰমে বৈষ্ণৱ আৰু শাক্ত ধৰ্ম্মৰ মতভেদ হেতুকে পৃথক্ হল। শ্ৰমন্তৰ মৃত্যুৰ পাচত, তেওঁৰ ফৈদৰ বংশধৰসকলে বৈষ্ণৱ ধৰ্ম্মত প্ৰবৰ্ত্তিত হৈ মহা প্ৰতাপেৰে শাসনকাৰ্য্য চলাবলৈ ধৰিলে। তেওঁবিলাকে ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দক্ষিণপাৰে এতিয়াৰ নগাওঁ অঞ্চলত ৰামপুৰ নামে ঠাইত ৰাজধানী পাতিলে। ইফালে ককায়েক শাস্তানুৰ ফৈদৰ বংশ-পৰিয়াল ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ উত্তৰ পাৰে ৰঙ্গগ্ৰাম নামে ঠাইত থিতাপি হল। কালত এই ফৈদে বুঢ়ীমাক লক্ষ্মীৰ নাম অনুসৰি সেই ঠাইৰ নাম লক্ষীমপুৰ ৰাখিলে; সেয়ে এতিয়াৰ উত্তৰ-লক্ষীমপুৰ। এই ফৈদ ঘোৰ শাক্ত আছিল। এই দৰেই “সৰু বাৰভূঞা” আৰু “বৰ বাৰভূঞা” দুয়ো ফৈদে নিজ বাহুল্যেৰে ৰাজ্য শাসন কৰি, “ভূঞা-পোৱালি” নামে স্বৰ্ণপীঠৰ দক্ষিণ আৰু উত্তৰ দুয়োপাৰে জিলিকি উঠিল।

ভূঞা শব্দ সংস্কৃত ভূমি শব্দৰপৰা হৈছে।

বাৰভূঞাৰ প্ৰবল প্ৰতাপৰ বাতৰি পাই বিদৰ্ভ নগৰৰ ছুটীয়া বজাই সিবিলাকক বাৰপুৰ নগৰতে আক্ৰমণ কৰাইছিল; কিন্তু তেওঁ কৃতকাৰ্য্য হ'ব নোৱাৰিলে। তাৰ পাচত, কমতাপুৰৰ বজায়ে এবাৰ হাত বঢ়াই চাই আকৌ কেঁচাই নিবলৈ বাধ্য হল। অন্তত, বাৰভূঞাসকলে নিজক অসম প্ৰতাপী ভাবি গা-চালি দি উঠি চাৰিওফালে দিগ্বিজয় কৰিবলৈ ধৰিলে। এনেতে সোমাবৰ আহোম বজাই ফেৰ পাতি ধৰি বিষম বিক্ৰমে বাৰভূঞাক যুদ্ধত ঘটাই বন্দী কৰালে; আৰু শদিয়াৰ শ্ৰামাকালীৰ আগত সিবিলাকক বঁলি দিয়াবলৈ স্থিৰ কৰিলে। পিচে, বাৰভূঞাই আহোম বজাৰ বগুতা স্বীকাৰ কৰি, পাচলৈ কোনো উৎপাত নঘটাবলৈ অঙ্গীকাৰ কৰাত সিবিলাকক মুক্তি দিয়া হল। তাৰ পাচত, বাৰভূঞাই আহোম বজাৰ ফলীয়া হৈ আকৌ দিগ্বিজয় কৰিবলৈ ধৰিলে। এই সূত্ৰেই সিবিলাকে কমতাপুৰৰ বজাক এবাৰ আক্ৰমণ কৰি যুদ্ধত ঘটাই আহোম বজাৰ অধীন কৰিছিল। তাৰ পাচত, বাৰভূঞাই আহোম বজাৰ অনুমতি অনুসৰি ছুটীয়া বজাক আক্ৰমণ কৰেগৈ। আৰু, ছুটীয়া সেনাপতি ধীৰনাৰায়ণৰে সৈতে সাত দিন যুদ্ধৰ পাচত তেওঁক বধ কৰি বাৰভূঞা আকৌ প্ৰধ্যাত হৈ উঠে। কিন্তু, তেতিয়াও সিবিলাক আহোম বজাৰ অধীনে হে চলিছিল।

ইফালে শান্তাপুৰৰ বংশধৰ ভূঞাবিলাকে লক্ষীমপুৰত প্ৰতাপী হৈ উঠিছিল। কিন্তু, ইবিলাকৰ প্ৰতাপ সৰু বাৰভূঞাৰ সমান প্ৰবল নাছিল। গতিকে, সিবিলাকক ছুটীয়া বজাই ঘনে ঘনে আক্ৰমণ কৰাই পিটু মৰোৱাত ক্ৰমে দুৰ্বল হৈ, সিবিলাকে দক্ষিণ পাৰলৈ উঠি গৈ সৰু বাৰভূঞাৰ লগত মিলিলগৈ। এই দৰেই দক্ষিণ পাৰে, এতিয়াৰ নগাস্তি অঞ্চলত, দুয়ো ফৈদ মিহলি হোৱাত, পাচলৈ সিবিলাকৰ ভিতৰত বিভিন্নতাৰ চিন্

নীলধ্বজ বজাক কমতেশ্বৰ নামেও জনা যায়।

হেৰাই আহিল। শেহত্ৰুৰত পুৰণি তথ্য জনা লোকসকলে মাথোন সিবিলাকৰ বৈষ্ণবী দলক “সৰু ভূঞা-পোৱালি” আৰু শাক্তদলক “বৰ ভূঞা-পোৱালি” বুলি নিৰ্দেশ কৰিব পৰা হ'ল। বৰ্তমান “ভূঞা-পোৱালি”ৰ নাম লুমাইছে, “ফটা হওক ছিটা হওক পাটৰ টঙ্গালি, কণা হওক কুঁজা হওক ভূঞা-পোৱালি” এই প্ৰচলিত বচন ফাঁকিত মাথোন “ভূঞা পোৱালি”ৰ চিন্ বৈছেগৈ।

৫। আখ্যা।

—*—

খেন্‌বংশী বজাৰ ৰাজত্ব।

নীলধ্বজ।—পালবংশী বজাৰ ৰাজত্ব অন্ত পৰাৰ পাচত, বছৰ-দিয়েকলৈ কামৰূপ ৰাজ্য অৰাজক হয়। তাৰ পাচত, ত্ৰয়োদশ খ্ৰীষ্টাব্দৰ আৰম্ভণত খেন্‌বংশীয় কান্তনাথ নামে এজন ডেকাৰ ভাগ্যলক্ষী প্ৰসন্ন হোৱাত তেওঁ কামৰূপৰ অধীশ্বৰ হয়। কান্তনাথৰ পিতাকৰ নাম ভক্ৰেশ্বৰ আৰু মাকৰ নাম অঙ্গনা। ইবিলাক মেছজাতীয় এটি নিচেই দুখীয়া পৰিয়াল আছিল। কান্তনাথৰ বয়স কথমপি দহবছৰ পাৰ হওঁতেই তেওঁৰ পিতাক ঢুকায়। তাৰ পাচত, সিবিলাকৰ অৱস্থা অতিকৈ হীন হৈ পৰে। অন্তত, বিধবা অঙ্গনাই মাউৰা পুতেক কান্তনাথক এজন বামুণৰ ঘৰত গৰখীয়া থৈ জীৱিকা উলিয়াব লগাত পৰে।

এদিন প্ৰভু চৰাওঁতে ভাগৰ লগাত, মুকলি পথাৰৰ মাটিতে পৰি কান্তনাথ টোপনি গ'ল। দুপৰীয়া খোৱাৰ পৰ উকলি গ'ল, তথাপি

নীলধ্বজৰ ৰাজত্বতে মছলমানে পোন-প্ৰথমে অসম আক্ৰমণ কৰে।

গৰখীয়া ঘৰলৈ যোৱা নাই। পিচে, বামুণে বিচাৰি গৈ দেখিলে যে, টোপনিত লাল্‌কাল্‌ দি পৰি থকা গৰখীয়াৰ মুখত আৰু চকুত বদ নপৰাকৈ মূৰৰ ফালৰপৰা এটা ফেঁটী সাপে কেঁট্‌ তুলি আৰ কৰি ৰখি আছে, আৰু লৰাৰ ভৰিৰ তলুৱাত ৰাজ-লক্ষণ নিলগতে জিলিকিব লাগিছে। বামুণে দেখি স্তম্ভিত হৈ, ততালিকে গৰখীয়াক অতি আদৰেৰে ঘৰলৈ আনি তেওঁত সকলো কথা ভাঙ্গি কলেহি। সময়ত গৰখীয়াই বামুণৰ উদগনিত উৎসাহিত হৈ, তেওঁৰ পৰামৰ্শমতে ৰাজ্য লাভ কৰিবৰ অৰ্থে নানাকপে পুৰুষাৰ্থ কৰিবলৈ ধৰিলে। সেই সময়তে ওপৰত কৈ অহা পালবংশী ৰজাৰ ঘাই মন্ত্ৰী স্মৃতিৰ মৃত্যু হোৱাত কামৰূপ ৰাজ্য বছৰদিয়েকলৈ অৰাজক হৈ পৰে; এনে ছেগতে কান্তনাথৰ মনোৰথ পূৰ্ণ হয়। কান্তনাথে ১২০১ খ্ৰীষ্টাব্দত কামৰূপৰ ৰজা হৈ নীলধ্বজ নাম গ্ৰহণ কৰে, আৰু পূৰ্বৰ অঙ্গীকাৰ মতে তেওঁৰ পালক ব্ৰাহ্মণক নিজৰ প্ৰধান মন্ত্ৰী পাতিলে। নীলধ্বজে প্ৰাগ্‌জ্যোতিষপুৰৰ পৰা ৰাজধানী তুলি নি কমতাপুৰত পাতিলেগৈ। কমতাপুৰৰ ৰাজধানীখন তেওঁ অতি বিতোপন কৰি পাতিছিল, আৰু সেই প্ৰসঙ্গতে তেওঁক কমতে-শ্বৰ নামেও জনা যায়। নীলধ্বজ বৰ ধাৰ্মিক ৰজা আছিল, আৰু তেওঁৰ ৰাজ্যত বৈদিক ধৰ্মৰ চৰ্চা বঢ়াবৰ অৰ্থে মিথিলাৰ পৰা অনেক সূত্ৰাঙ্কণ পণ্ডিত অনাই তেওঁ নিজে বহু সজ্জ শিক্ষা লাভ কৰিছিল, আৰু তেওঁৰ পাৰিষদ্বৰ্গকো শিক্ষা দিয়াইছিল। নীলধ্বজ ৰজাৰ ৰাজত্বৰ কালতে মছলমানে তলত লিখা প্ৰথম তিনিবাৰ অসম দেশ আক্ৰমণ কৰে।

মছলমানৰ ১ম, আক্ৰমণ বা শিল-সাঁকোৰ ৰণ।—দিল্লীৰ সম্ৰাট মহম্মদ গোৰীৰ ভলে বঙ্গদেশৰ শাসনকৰ্ত্তা বক্তিমাপ খিলিজিয়ে খ্ৰীঃ ১২০৪ চনত কামৰূপ ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰিবলৈ উজাই আহে। তেওঁ

নীলাম্বৰ বজাৰ দিনত মছলমানে কমতাপুৰ দখল কৰিছিল।

কামৰূপ জয় কৰিবলৈ দহ দিন উজাই আহি, এখন শিলক সাঁকোৰ দক্ষিণপাৰে পৰ্বতৰ মাজত সোমোৱা মাত্ৰকে নীলধ্বজ বজাৰ প্ৰধান কৰ্মচাৰীয়ে অলপীয়া সৈন্তেৰেই তেওঁক বিষমৰূপে আক্ৰমণ কৰিলে। বক্তিয়াৰে সেই আক্ৰমণ সহিব নোৱাৰি পলাই ফাঁট মাৰিলে, আৰু তেওঁৰ সৈন্ত-সামন্তৰ এভাগ অসমত বন্দী হৈ বৈ গল। এয়ে অসমত মছলমান বসতিৰ সূত্ৰপাত, আৰু ইবিলাক গোৰ দেশৰপৰা অহাৰ কাৰণে, অথবা মহম্মদ গোৰীৰ মানুহ বুলি, অসমত মছলমানবিলাকক “গৰীয়া” বোলা হৈছিল।

মছলমানৰ ২য়, আক্ৰমণ।—বক্তিয়াৰ খিলিজিৰ মৃত্যুৰ পাচত, বঙ্গদেশত চুবাদাৰৰ বিষয় লৈ এটা মহা গোলযোগ উপস্থিত হয়। সেই সময়ত কেইবাজানো চুবাদাৰক ভঙ্গা-পতা কৰাৰ পাচত, গিয়াছুদ্দিন নামে এজনক চুবাদাৰ পতা হয়। তেওঁ নিজক বক্তিয়াৰতকৈ কাজুৰা দেখুৱাবৰ অভিপ্ৰায়ে খ্ৰীঃ ১২২৮ চনত অসমদেশ দ্বিতীয়বাৰ আক্ৰমণ কৰেহি। এই আক্ৰমণত তেওঁ নীলধ্বজ বজাৰ তলতীয়া জনচেৰেক সৰু সৰু বজাক যুদ্ধত ঘটাই সিবিলাকৰপৰা কৰ আদায় কৰিছিল।

মছলমানৰ ৩য়, আক্ৰমণ।—গিয়াছুদ্দিনৰ পাচত, চাৰি জন চুবাদাৰ হৈ যোৱাৰ পাচে, হখটীয়াউদ্দিন মল্লিক যুজ্বেক বঙ্গদেশৰ চুবাদাৰ হয়। ১২৫৬—৫৭ খ্ৰীষ্টাব্দত খৰালি তেওঁ অসমদেশ আক্ৰমণ কৰি, প্ৰাগ্জ্যোতিষপুৰত থকা নীলধ্বজ বজাৰ প্ৰতিনিধিক পৰ্বতলৈ খেদি দিয়েহি, আৰু ৰাজধানীত এটা মছিদ-ঘৰ তুলি নিজক কামৰূপৰ অধিপতি বুলি ঘোষণা কৰিলে। যেতিয়া বাৰিষা আহিল, তেতিয়া ব্ৰহ্মপুত্ৰ গড়াটাকি বাঢ়ি উঠিল, আৰু বাট-ঘাটবিলাক দুৰ্গম হৈ পৰিল। খেদা-খোৱা প্ৰতিনিধিয়ে এই ছেগতে পৰ্বতৰপৰা নামি আহি ৰাতিয়েই

নীলাম্বৰৰ ৰাজত্বতে কমতাপুৰ ধ্বংস হয় ।

ব্রহ্মপুত্ৰৰ পাৰ কাটি দিলেহি ; আৰু পাৰত শিবিৰ পাতি শুই থকা মছলমান সৈন্যবিলাক আৰু সিবিলাকৰ যুদ্ধৰ সঁজুলিবোৰ ব্রহ্মপুত্ৰৰ কোৰাল সোঁতত উটি যাবলৈ ধৰিলে । মল্লিকৰ লগত যি অলপীয়া সৈন্য বল, সিহঁতো ভয়ত আতুৰ হৈ পৰিল । কামৰূপৰ সেনাপতিয়ে এনে ঠেকত পেলাই আক্ৰমণ কৰি মল্লিকক বিষম বিপদত পেলালে । অৱশেষত জনচেৰেক সৈন্যক মাথোন দেশলৈ এৰি দি, বাকীবিলাক সৈন্যৰে সৈতে তেওঁক বন্দা কৰি ৰখা হল । যুদ্ধত মল্লিকে বিষম ৰূপে আঘাত পাইছিল ; ১২৫৭ খ্ৰীষ্টাব্দত সেই আঘাতৰ বিকাৰতে তেওঁৰ মৃত্যু হয় ।

তুৰ্লভ নাৰায়ণ ।—নীলধ্বজৰ লোকান্তৰৰ পাচত, তেওঁৰ পুতেক তুৰ্লভনাৰায়ণ ১২৯৫ খ্ৰীষ্টাব্দত কমতাপুৰৰ ৰাজপাটত বহে । তেওঁৰ দিনতে অসমত শঙ্কৰদেৱৰ আদিপুৰুষ চণ্ডীৰৰ প্ৰমুখ্যে ৭ ঘৰ কায়স্থ আৰু ৭ ঘৰ বামুণ কনৌজপুৰৰপৰা আহি কামৰূপত বসতি কৰেহি । এই জনা অতিশয় ধাৰ্মিক আৰু বিদ্যানুৰাগী ৰজা আছিল ।

চক্ৰধ্বজ ।—তুৰ্লভনাৰায়ণৰ লোকান্তৰৰ পাচত, তেওঁৰ পুতেক আৰু নাতিয়েকসকলে খ্ৰীঃ ১৩৩০ চনৰপৰা ১৪২০ চনলৈকে ৰাজত্ব কৰে ; আৰু তাৰ পাচত সেই বংশৰে চক্ৰধ্বজ ৰজা হয় । তেওঁৰ দিনত মন্ত্ৰী আৰু বিষয়াসকলে পুৰুষানুক্ৰমিক বিষয় খোৱাৰ নিয়ম প্ৰচলন হয় । চক্ৰধ্বজৰ ৰাজত্বৰ কালতে অসমৰ মহাকবি মহাপুৰুষ ৬শঙ্কৰদেৱে ১৪৪৯ খ্ৰীষ্টাব্দত জন্মগ্ৰহণ কৰে ।

নীলাম্বৰ ।—চক্ৰধ্বজৰ লোকান্তৰৰ পাচত, ১৪৫৫ খ্ৰীষ্টাব্দত তেওঁৰ পুতেক নীলাম্বৰ কামৰূপৰ অধীশ্বৰ হয় । নীলাম্বৰ বৰ্ষ পৰাক্ৰমী ৰজা আছিল । ৰাজ্যভাৰ গ্ৰহণ কৰাৰ অলপ দিনৰ পাচতে তেওঁ নিজ

পৰাক্ৰমেৰে পিতৃৰাজ্যৰ সীমা ভালেমানলৈকে বঢ়ালে। আন কি, তেওঁ বঙ্গদেশৰ কোনো কোনো অংশ পৰ্য্যন্ত নিজৰ ৰাজ্যৰ ভিতৰ কৰি লৈছিল। নীলাক্ষৰ যেনে পৰাক্ৰমী, তেনে এজন অতি উদ্যোগী পুৰুষ আছিল। তেওঁ নিজৰ ৰাজ্যৰ সুচলার্থে আৰু আন-আন ৰাজ্যৰে সৈতে চলাচলৰ সুচল কৰিবৰ অৰ্থে আলি, গড় প্ৰভৃতি বন্ধাই দেশৰ ভালেমান হিতকৰ কাৰ্য্য সাধি অশেষ খ্যাতি লাভ কৰিছিল। নীলাক্ষৰ ৰজাই তেওঁৰ ৰাজধানী কমতাপুৰৰপৰা ঘোঁৰাঘাটলৈকে এটি বিতোপন আলি বন্ধাই দিয়াইছিল; কোচবিহাৰ আৰু ভাটী বংপুৰৰ মাজত তাৰ কোনো কোনো অংশই এতিয়াও তেওঁৰ সেই হিতকৰ্ম্মৰ চিনাকি দিব লাগিছে।

মছলমানৰ ৪র্থ আক্ৰমণ।—নীলাক্ষৰ ৰজাৰ ৰাজত্বৰ কালত মছলমানে চতুৰ্থ-বাৰ অসমদেশ আক্ৰমণ কৰে। মন্ত্ৰী শচীপাত্ৰৰ পুতেক মনোহৰক ৰজাই এদিন অসময়ত তেওঁৰ অন্তঃপুৰলৈ সোমোৱা দেখা পাই তেওঁৰ ওপৰত চোভা মানিবলৈ ধৰিলে। পিচে, সেই ভাব প্ৰৱল হৈ উঠাত, নীলাক্ষৰ ৰজাই মনোহৰৰ অসং কাৰ্য্যৰ প্ৰতিশোধ লবৰ মনেৰে গোপনে তেওঁক বধ কৰালে, আৰু তেওঁৰ মাংস বন্ধাই পিতাকক নিমন্ত্ৰণ কৰি আনি খুৱালে। পাচত শচীপাত্ৰই এই কথাৰ সন্তোদ্ পাই মৰণান্তিক বেজাৰ পাই ৰজাক এনে প্ৰতিশোধৰ প্ৰতিশোধ দিবৰ অৰ্থে দৃঢ় সংকল্প কৰিলে। সেই উদ্দেশ্যে মন্ত্ৰীয়ে পুতেকৰ অঘাইত পাপ খণ্ডাবলৈ বুলি গঙ্গানানলৈ যোৱাৰ ছলেৰে গোপনে গৌৰ দেশৰ মৰাব হোচেন্চাহৰ শৰণাগত হলগৈ; আৰু নীলাক্ষৰ ৰজাৰ মনৰ দুৰ্বলতা আৰু ৰাজ্যৰ ভিতৰৰ দুৰৱস্থা আদিৰ কথা বঢ়াই কৈ, অসমদেশ আক্ৰমণ কৰিবৰ নিমিত্তে তেওঁকে বৰকৈ উদগাবলৈ ধৰিলে।

টাই জাতি বৌদ্ধধৰ্মী মানুহ ।

হোচেন্চাহে শচীপাত্ৰৰ কথাত প্ৰত্যয় মানি এজন সেনাপতিক, লগত ভালেমান সৈন্য দি, নীলাম্বৰ বজাৰ ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰিবলৈ পঠিয়ালে । খ্ৰীঃ ১৪৯৮ চনত মছলমান সেনাবে সৈতে লগলাগি শচীপাত্ৰ নীলাম্বৰৰ ৰাজ্যৰ সীমাত উপস্থিত হ'লহি । ছয়োপক্ষৰ মাজত ঘোৰতৰ যুদ্ধ আৰম্ভ হ'ল । মছলমান সেনাপতিয়ে ভালেমান দিন একেবাহে যুদ্ধ কৰিও জিকিবৰ আন উপায় নেদেখি প্ৰবঞ্চনা কৰি জিকিবলৈ ফন্দি পাতিলে । সেই অৰ্থে মছলমান সেনাপতিয়ে নীলাম্বৰ বজালৈ এনে ভাৱে বাতৰি পঠিয়ালে যে, তেওঁ বজাৰ ওচৰত পৰাজয় স্বীকাৰ কৰি নিজৰ দেশলৈ উলটিবলৈ সক্ষম কৰিছে; কিন্তু উলটি যোৱাৰ পূৰ্বে বজাৰ মহিষীৰে সৈতে তেওঁৰ ভাৰ্য্যাই এবাৰ সাক্ষাৎ কৰি আহিবলৈ অনুমতি পালে তেওঁ পৰম বাধিত হ'ব । নীলাম্বৰ বজাই এই কথাত পতিয়ন গৈ অনুমতি দিয়াত, বজাৰ অন্তঃপুৰত গৈ তিবোতাৰ বেষধাৰী মছলমান সৈন্যবিলাক ভৰি পৰিল, আৰু সিহঁতে তাতে বজাক অবাধে বন্দী কৰি দেশলৈ লৈ যাবৰ কাৰণে এটা লোৰ সজাত ভৰাই ৰাখিলে । পিচে, ৰাতি এটা বিশ্বাসী লগুৱাৰ সহায়ত নীলাম্বৰে বন্দী সজাৰপৰা মুকুলি হৈ পলাই গ'ল । বজা পলাই যোৱাত, মছলমান সেনাপতিয়ে কমতাপুৰ দখল কৰি, তাত অনেক সৈন্য-সামন্তৰে সৈতে পুতেকৰ অধিপতি পাতি থৈ দেশলৈ উলটিল ।

৬। আখ্যা।

শিবোমণি ভূঞা।

শঙ্কৰদেৱ।—এওঁ এজন অসমীয়া মহাকবি আৰু মহাপুৰুষ। অসমীয়া ভাষাত শঙ্কৰদেৱৰ কেইবাখনো জীৱন-চৰিত আছে। সেই বিলাক গ্ৰন্থৰপৰা তেওঁৰ অসাধাৰণ জীৱনী সন্মুখে বহুলকৈ জানিব পাৰি। তলত শঙ্কৰদেৱৰ বংশাৱলীৰ টোকা এটিৰে সৈতে তেওঁৰ জীৱন-চৰিতৰ বিষয়ে চমুকৈ কোৱা গল।—

লগুদেৱ।

|

চণ্ডীবৰ।

|

ৰাজধৰ।

|

সূৰ্য্যাবৰ, হলায়ুধ, জয়ন্ত, মাধৱ।

|

কুসুম্বৰ।

|

শঙ্কৰ, বনগঞাগিৰী।

লগুদেৱ কনোজৰ (কাণ্যকূজ) এজন ভূঞা বা মাটিগিৰী বা জমিদাৰ। তেওঁৰ অপৰ নাম ৰাণ্ডীদেৱ। লগুদেৱৰ পুতেক চণ্ডীবৰ। পিতাকৰ মৃত্যুৰ পাচত চণ্ডীবৰ পিতৃসম্পত্তিৰ গৰাকী হয়, আৰু অলপ দিনৰ ভিতৰতে প্ৰখ্যাত হৈ উঠে। কিন্তু, সেই সময়তে চাহাবুদ্দিনে কনোজ আক্ৰমণ কৰাত চণ্ডীবৰ প্ৰমুখ্যে ৭ বছৰ কায়স্থ আৰু ৭ বছৰ বায়ুণ তাবপৰা বঙ্গদেশলৈ পলাই আহে। তাৰ পাচত, সিবিলাকে

অহম বজাৰ গুপ্তচৰক চোৰাংচোৰা বোলে।

গৌৰেশ্বৰৰ আশ্রয়ত কিছুকাল বাস কৰেহি। সেই কালত গৌৰেশ্বৰ ধৰ্ম্মনাৰায়ণ আৰু কমতেশ্বৰ দুৰ্গভনাৰায়ণৰ ভিতৰত বিশেষ বন্ধুতা আছিল। সেই সুযোগতে চণ্ডীবৰ প্ৰমুখ্যে সেই ১৪ টৈধা ঘৰ কনৌজীয়া মানুহে যথা সময়ত কমতেশ্বৰ দুৰ্গভনাৰায়ণৰ ৰাজ্যলৈ আহি প্ৰতিপত্তি লাভ কৰে। চণ্ডীবৰ আৰু দুই চাৰি জনত বাজে উক্ত ১৪ ঘৰ কনৌজীয়া মানুহৰ আটাইবিলাক ভূঞা নাছিল যদিও, অসমত সিবিলাক আটাইকেইও ঘৰ ভূঞা নামেই অভিহিত হ'ল। সিবিলাকৰ ভিতৰত চণ্ডীবৰ সৰ্বাত্ৰকৈ চতুৰ আছিল কাৰণে, তেওঁক কমতেশ্বৰ দুৰ্গভনাৰায়ণে শিৰোমণি ভূঞা খিতাপ দি বৰমুৰীয়া পাতিলে, আৰু লেঙ্গামাণ্ডৰি নামে ঠাইত উত্তৰপাৰে কামৰূপত সিবিলাকক বসতি কৰিবলৈ দিহা লগাই দিলে। সেই প্ৰসঙ্গতে তেতিয়াৰপৰা সিবিলাক শিৰোমণি ভূঞা নামে প্ৰখ্যাত হ'ল। কিন্তু তাত ভূটীয়াবিলাকৰ অত্যাচাৰ সহিব নোৱাৰি সেই নতুনকৈ খিতাপি হোৱা মানুহ কেইঘৰ অনপ দিনৰ ভিতৰতে ঠান্-ঠান্ হৈ কোনোবা-কৰবালৈ গ'ল। চণ্ডীবৰে দক্ষিণ পাৰলৈ আহি টেৰুৱানী নামে এঠাইত বসতি কৰিলে। এই ঠাই বৰ্ত্তমান নগাঁৱৰপৰা ১০ মাইলৰ ভাটীত। ইয়াতো তেওঁ বসতিৰ নিমিত্তে সূচল নাপাই, কিছুমান দিনৰ পাচত বৰদোৱা নামে ঠাইত খিতাপি হ'লগৈ। ইয়াতে সূচতুৰ চণ্ডীবৰে প্ৰজাবৰ্গৰ বল পাই শাসনসংক্ৰান্ত ক্ষমতাৰে সোনকালে প্ৰতিপত্তি লাভ কৰিলে। এই বৰদোৱাতে, ১৪৪৯ খ্ৰীষ্টাব্দত চণ্ডীবৰৰ প্ৰপৌত্ৰ কুসুম্বৰে এটি অতি সুলক্ষণীয়া পুত্ৰ লাভ কৰে। তেওঁৰেই অসমৰ গৌৰৱৰ ধন শঙ্কৰদেৱ।

শঙ্কৰদেৱৰ সূৰুতে পিতৃ-মাতৃ বিয়োগ* হোৱাত, তেওঁ বুঢ়ীমাক ধৰ্ম্মানুষ্ঠান যত্নত চাৰু-দীঘল হয়। শঙ্কৰদেৱে সূৰুৰপৰা বল, বুদ্ধি, সাহ, জ্ঞান ইত্যাদিত অসাধাৰণ প্ৰতিভাৰ চিন্ দেখুৱাইছিল। তেওঁ

১২২৯ খ্রীষ্টাব্দত টাই জাতি সৌমাৰত পোন-প্ৰথমে সোমায়িহি ।

চেঙ্গেরা কালত খেদি গৈ বনৰ হৰিণা ধৰিছিল ; ভাদমহীয়া ভবপুৰ ব্ৰহ্মপুত্ৰ নৈ সাঁতৰি পাৰ হৈছিল । সজবুদ্ধি আৰু সংসাহসতো তেওঁ সেই কালত অদ্বিতীয় আছিল । সৰুতে তেওঁৰ জ্ঞানৰ চিনাকি পাই সেই কালৰ লোকসকলে তেওঁক অৱতাৰী পুৰুষ বুলি মানিছিল । কালত শঙ্কৰদেৱৰ সেই অসাধাৰণ প্ৰতিভা ধৰ্ম্মৰ জ্যোতিৰে জ্বলিকি উঠিল । আজিও অসমীয়াৰ ঘৰে ঘৰে কীৰ্ত্তন-ভাগৱত আদি ধৰ্ম্মগ্ৰন্থই তেওঁৰ প্ৰতিভাৰ চিনাকি দিব লাগিছে । অসমত নিৰ্ম্মল ভাগৱতী ধৰ্ম্ম প্ৰবৰ্ত্তোৱাই শঙ্কৰদেৱৰ জীৱনৰ মহাব্ৰত আছিল । কামৰূপ আৰু সৌমাৰৰ কিয়দংশত এই ধৰ্ম্ম বহুলকৈ প্ৰচাৰ কৰাৰ পাচত, তেওঁ ছুটীয়া ৰাজধানী বত্বপুৰলৈ যাত্ৰা কৰে । লগত তেওঁৰ প্ৰিয়শিষ্য অনিৰুদ্ধদেৱ, দামোদৰদেৱ প্ৰভৃতি জনচেৰেক ধৰ্ম্মপ্ৰচাৰকো গৈছিল । সেই যাত্ৰাতে ভীষ্মক ৰজাৰ ৰাজধানী কুণ্ডিল নগৰৰপৰা শঙ্কৰদেৱে বাসুদেৱৰ মূৰ্ত্তি এটি লাভ কৰি আনে । উলটি ভটীয়াই আহোঁতে শঙ্কৰদেৱে দিহিঙ্গৰ পাৰলৈ উঠি তাতে দিহিঙ্গীয়া সত্ৰ স্থাপন কৰিলে । তেওঁ তাৰপৰা ভটীয়াই আহি, শালমৰামুখৰ পোনে উত্তৰপাৰলৈ উঠি তাতে দক্ষিণপাট নামে বামুণীয়া সত্ৰ এখন পাতি, দামোদৰদেৱক তাৰ অধিকাৰ পাতি থৈ আহে । তাৰপৰা আৰু ভটীয়াই আহি শঙ্কৰদেৱে উত্তৰ পাৰে কমলা মূদৈৰ মাটিতে এপয়হমান কাল বাহৰ পাতি আছিল ; আৰু তাতে তেওঁ এখন শূদিৰায়া সত্ৰ স্থাপন কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰিছিল । কিন্তু, শঙ্কৰদেৱৰ লোকান্তৰৰ পাচত হে তেওঁৰ প্ৰিয়শিষ্য মাধৱদেৱে তেওঁৰ সেই ইচ্ছা পূৰ্ণ কৰে । সেই কমলা মূদৈৰ মাটিতে মাধৱদেৱে কমলাবাৰী সত্ৰ স্থাপন কৰি, শঙ্কৰদেৱৰ বংশৰ পদ্মকান্ত ভূঞাক তাৰ অধিকাৰ পাতিলে । ইয়াত বাজেও শঙ্কৰদেৱৰ অক্ষয় কীৰ্ত্তি অলেখ আছে ; বিস্তাৰিত

খ্রীঃ ১৩৭৬ৰ পৰা ১৩৮০ চনলৈ আহোম ৰাজ্যৰ ১ম, অৰাজকতা ।

জীৱন-চৰিত্ৰত সেইবিলাক পোৱা যাব । শঙ্কৰদেৱে নিজৰ অসাধাৰণ প্ৰতিভাৰে সৈতে অসমবাসীক মোহিত কৰিছিল । সেই বাবে তেওঁ অসমত আজিও অলেখ ভক্তবৃন্দৰপৰা পূজা পাব লাগিছে । অৱশেষত, জীৱনৰ মহাব্ৰত সাধন কৰি, কোচবিহাৰৰ ওচৰৰ ভেলাদাবা নামে ঠাইত ১৫৬৯ খ্ৰীষ্টাব্দত জীৱন লীলা সামৰি শঙ্কৰদেৱ স্বৰ্গী হ'ল; কিন্তু তেওঁৰ নাম অসমত যাবত্ চন্দ্ৰদিবাকৰ অমৰ হৈ ৰল ।

মাধৱদেৱ ।—শঙ্কৰদেৱৰ শিষ্যবৰ্গৰ ভিতৰত মাধৱদেৱ সৰ্বাত্মক প্ৰধান । এওঁৰো এজন অসমৰ মহাকবি আৰু মহাপুৰুষ । মাধৱদেৱৰ ৰচিত নামঘোষা, ভক্তিৰত্নাৱলী প্ৰভৃতি গ্ৰন্থাৱলীয়ে আজিও তেওঁক এজন মহাপণ্ডিত-কবিকপে জাস্থাই ৰাখিছে । মাধৱদেৱ পোনতে ঘোৰ শাক্ত আছিল; পাচে শঙ্কৰদেৱৰ লগত ধৰ্ম্মবাদত ঘাটি তেওঁ শঙ্কৰত শৰণ ভৰি তেওঁৰ ভাগৱতী বৈষ্ণৱধৰ্ম্ম গ্ৰহণ কৰিলে । পাচলৈ মাধৱদেৱকো অৱতাৰী পুৰুষৰূপে ভক্তবৃন্দে পূজিবলৈ ধৰিলে । মাধৱদেৱে ১৫১৮ খ্ৰীষ্টাব্দত জন্মগ্ৰহণ কৰে, আৰু ১৫৯৬ খ্ৰীষ্টাব্দত তেওঁ স্বৰ্গী হয় । শঙ্কৰ-মাধৱত বাজেও, মাধৱ কন্দলি, অনন্ত-কন্দলি, ৰামসৰস্বতী, ভট্টদেৱ, ডাক প্ৰভৃতি অসমৰ জালেমান জ্ঞানী পণ্ডিত-কবি আছিল । ঠাইৰ নাট-নিৰ বাবে ইয়াত সিবিলাকৰ বহুল চিনাকি দিব পৰা নহ'ল ।

৩। অংক।

—:~:—

অহম বা আহোম ৰাজত্ব।

—:~:—

১। আখ্যা।

—:~:—

টাই জাতি বৰ্মাদেশৰ ভিতৰৰ শ্ৰাম প্ৰদেশৰ মানুহ। আজিকালি সিবিলাকক অহম, বা আহম, কিনা আহোম নামে জনা যায়। ইবিলাক ইন্দ্ৰবংশী বুলি পৰিচিত, সেই কাৰণে এই জাতীয় ৰজাসকলক স্বৰ্গদেৱ বোলা যায়। খ্ৰীষ্টাব্দৰ দশম শতিকাত এই জাতিৰ খুনলুং আৰু খুনলাই নামে দুজন ৰাজকোঁৱৰে দেশ জয় কৰিবৰ নিমিত্তে উত্তৰলৈ উজাই আহে। পিচে, বৰ্তমান আসামৰ উত্তৰ-পূবে পাতকাই পৰ্বতৰ সিপাৰে মুংৰিমুংৰাম নামে ঠাইত এখন ৰাজ্য পাতি তাতে দুয়ো কিছুকাল ৰাজত্ব কৰি আছিল। কালত দুইজনৰ ভিতৰত কন্দল লাগি উঠিল। তাতে, ককায়েক খুনলুঙে খং কৰি উত্তৰৰ ফালে গুচি গল, আৰু খেহ দেশত (চীন) এখন স্কীয়া ৰাজ্য পাতি থাকিলগৈ। ইয়াৰ পাচত, খুনলায়ে ৭০ বছৰ মুংৰিমুংৰামত ৰাজত্ব কৰে। তেওঁৰ লোকান্তৰৰ পাচত, তেওঁৰ ফৈদৰ ৰজাই ৪০ বছৰ ৰাজত্ব কৰি নিৰ্বংশ হোৱাত, খেহ দেশৰপৰা খুনলুঙৰ ফৈদৰ কোঁৱৰ আনি মুংৰিমুংৰামত ৰজা পতা হয়। তেওঁৰপৰা ৪০ জন ৰজা হৈ যোৱাৰ পাচত, এই ফৈদৰ বিখ্যাত চুকাফা কোঁৱৰ ৰাজপাটত উঠে।

টাই জাতি বৌদ্ধধৰ্মী মানুহ। ইবিলাকে ঈশ্বৰক “ফুৰা তাৰা আলং”, অৰ্থাৎ জ্যোতিৰ্ময় পূৰ্ণব্ৰহ্ম বুলি মানিছিল; টাই জাতিৰ আচল

আহোম ৰজাৰ আৰাধ্য দেৱতাৰ নাম চোমদেউ বা চোমচেং ।

ধৰ্মপুথি 'কুৰালুং' আৰু 'মেমিমাঙ্গত' যি মূল ধৰ্মশিক্ষা দিয়া আছে, সেই মতে "অহিংসা পৰমোধৰ্ম" এয়ে সিবিলাকৰ ধৰ্মৰ মূলমন্ত্ৰ । কিন্তু, দেশ জয় কৰিবলৈ আহোঁতে, সৌমাৰৰ পাহাৰী জাতিবোৰ প্ৰথম প্ৰজাক্ৰপে লগ লগাত টাই জাতীয় আহোমসকলৰ বাহ্যিক ধৰ্মাচৰণত সংসৰ্গ-দোষৰ ভাঁজ লাগিছিল ।

টাই বা আহোম জাতিৰ স্কীয়া আৰু চহকী ভাষা আছিল । দেওধাঁই, মহন, বাইলুং এই তিনি খেলৰ মানুহে আহোম ভাষাত লিখা-পঢ়াৰ চৰ্চা ৰাখিছিল । টাই বা আহোম ভাষাত বুৰঞ্জীত ৰাজে, প্ৰায় সমুদায় পুথি পয়াৰ ছন্দত লিখা, আৰু পুথিখনেপতি পাঠৰ স্কীয়া সূৰ । এই ভাষাত স্কীয়া জ্যোতিষ শাস্ত্ৰ আছিল, সেই মতে হে টাই জাতীয় লোকে বা আহোমসকলে জ্যোতিষ গণনা কৰিছিল । শিৱসাগৰ জিলাৰ ভিতৰত অভয়পুৰ, শিলাকুটী আদি মৌজাৰ দেওধাঁই, মহন আৰু বাইলুংসকলে এতিয়াও সেই শাস্ত্ৰ ব্যৱহাৰত ৰাখিছে । টাই ভাষাত সাধুকথাৰ পুথিও আছে, সেইবোৰ পয়াৰ ছন্দত লিখা । বুৰঞ্জী লিখাত টাই জাতি বৰ পৈণত আৰু পৃথিৱীৰ ভিতৰত অগ্ৰগণ্য আছিল । "বুৰঞ্জী" শব্দৰ অৰ্থ (বু—নজনা ; ৰণ,— জনোৱা ; জী,—ভঁড়াল) নজনা কথা জনোৱান ভঁড়াল । বৰ্ত্তমান "ইতিহাস" শব্দৰ ঠাইত অসমীয়া ভাষাত এই "বুৰঞ্জী" শব্দ ব্যৱহৃত হৈছে ।

টাই বা আহোম জাতি বৰ বগী, সাহসী আৰু যুঁজাক আছিল । সিবিলাকৰ আত্মসন্মান ভাব বৰ প্ৰবল ; ৰজাক সিবিলাকে দেৱতাৰ সন্মান দিছিল । টাই জাতি বণত বৰ পাৰ্গত ; সিবিলাকে পাথৰকুলাই হিলৈ, বৰদতাপ, ঢাল, তৰোৱাল, কাঁৰ-ধেণু, ঘাঠী, বৰহা ইত্যাদি অস্ত্ৰেৰে বণ কৰিছিল । সিবিলাকে একেবাৰে সমুদায় বগুৱা লৈ গৈ

খ্রীঃ ১৩৮৯—৯৮ আহোম ৰাজ্যৰ ২য়, অৰাজকতা ।

কোনো শত্ৰুবে সৈতে ৰণ নকৰিছিল। ঠায়ে ঠায়ে ৰণুৱা ৰখাৰ কোঁঠ আছিল; সময়ত এটা কোঁঠৰ মানুহে যাতে আন কোঁঠৰ মানুহক সহজে সহায় কৰিবগৈ পাৰে, তাৰ নিমিত্তে যুগুত ব্যৱস্থা আছিল। এতিয়াৰ গুপ্তচৰৰ দৰে তেতিয়া চোৰাংচোৱা আছিল। ঘোঁৰাৰ ডাকোৰ ৰণৰ বাতৰি ৰজাক জনাই থকাৰ নিয়ম চলিছিল।

সোমাবত অহম বা আহোম ৰজা।

চুকাফা।—চুকাফা স্বৰ্গদেৱে ১৮ বছৰ মুংৰিমুংকামত ৰাজত্ব কৰাৰ পাচত, খ্রীঃ ১২২৯ চনত দেশ জয় কৰিবৰ উদ্দেশ্যে আহি, পাত্কাই আক-নগাপাহাৰে দি বাট লৈ সোমাবত উপস্থিত হয় হি। তেওঁ সোমাবত পোনেই সোমাগুতে লগত থাওমুংক্লিংলুংগুং বুঢ়াগোহাঁই, থাওমুং কানঙ্গন বৰগোহাঁই প্ৰমুখ্যে ৮ জন বিষয়াৰে সৈতে ১০৮০ জন মাটি-ৰণুৱা, ৩০০ ঘোঁৰা-ৰণুৱা আৰু দুটা হাতী আনিছিল। পিচে, স্বৰ্গদেৱ চুকাফাই নিজ পৰাক্ৰমেৰে সোমাবৰ মটক, বৰাহী প্ৰভৃতি সৰু সৰু শাসনকৰ্ত্তাবিলাকক পৰাভূত কৰি, নামৰূপ টিপাম, অভয়পুৰ, হাবুং লিগিৰীগাওঁ, শিমলুগুৰি, নামদাং প্ৰভৃতি ঠাই ঘূৰি, আৰু অৱশেষত চৰাইদেওত নগৰ পাতি লৈ তেওঁৰ ৰাজ্য ক্ৰমাৎ বঢ়াবলৈ ধৰিলে। অতি অলপ দিনৰ ভিতৰতে তেওঁৰ ক্ষমতা ইমান বাঢ়ি উঠিল যে, সোমাবত ৰাজ্যও কামৰূপৰ আন আন ঞ্চুৰ সৰু সৰু ৰজাবিলাক তেওঁৰ কৰতলীয়া হবলৈ বাধ্য হৈছিল। প্ৰৱল প্ৰতাপী মহাৰাজ চুকাফাৰ কোনো আক্ৰমণেই বিফল হোৱা নাছিল। তেওঁ স্নেতিয়াই যি ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰিছিল, তেতিয়াই সেই ৰাজ্যৰ ৰজাক বশ কৰি তেওঁৰ কৰতলীয়া কৰিছিল। তেওঁৰ পূৰ্বে সোমাবত ইমান পৰাক্ৰমী ৰজা নাছিল; গতিকে, আন ৰজাসকলে স্বৰ্গদেৱ চুকাফাক

খ্রীঃ ১৪০১ চনত পাত্কাই পৰ্বত আহোম আৰু নৰা ৰাজ্যৰ মাজ সীমা হয়।

অসম (যাৰ সমান নাই) বংশৰ অসম প্ৰতাপী ৰজা বুলি মানিবলৈ ধৰিলে। আৰু, সিমানলৈকে তেওঁ আৰু তেওঁৰ বংশী ৰজাই ৰাজ্য বঢ়াইছিল, সিমানলৈকে তেওঁৰ নাম অনুসৰি “অসম দেশ” নাম হবলৈ ধৰিলে। এই “অসম” নামৰপৰাই এতিয়াৰ “আসাম” (১) নামৰ উৎপত্তি হৈছে; আৰু তাৰপৰাই আগৰ “টাই” জাতি মানুহক পাচলৈ “অসম” বা “আহম” কিম্বা “আহোম” বোলা হয়।

আগৰ সোমৰ খণ্ডত এতিয়াৰ লক্ষীমপুৰ আৰু শিৱসাগৰ জিলা পৰিছিল। টাই বা আহম জাতিৰ ৰাজত্বৰ পূৰ্বে এই খণ্ড বৰাহী, মটক আৰু মৰাণ জাতিৰ দখলত আছিল। মহাৰাজ চুকাফাই সোমৰ দেশ সম্পূৰ্ণে অধিকাৰ কৰাত সেই কেইজাতি তেওঁত প্ৰজাক্ৰমে শৰণাগত হল।

মহাৰাজ চুকাফা এজন বৰ ৰাজনীতিজ্ঞ ৰজা আছিল। দেশ জয় কৰাত তেওঁ যেনে পাৰ্গত, শাসনকাৰ্য্যতো তেওঁ এজন তেনে পৈণত ৰজা আছিল। প্ৰজা-শাসনৰ সুচলার্থে তেওঁ অসাধাৰণ ভাৱে স্বার্থ ত্যাগ কৰিব পাৰিছিল। আন কি, ৰাজকাৰ্য্যৰ সুচলার্থে তেওঁ নিজৰ ভাষাকো এবিধলৈ কাতৰ নহৈছিল। আহম জাতি সোমৰত ৰাজত্ব কৰিবলৈ আহোঁতে সিবিলাকৰ লোকসংখ্যা প্ৰজাতকৈ ডালেমান গুণে তাকৰ আছিল। দেশ জয় কৰিবলৈ অহাৰ কাৰণে সিবিলাকৰ লগত তিবোতাৰ সংখ্যাও নিচেই তকিৰ আছিল। “অসম দেশৰ বাহিৰে আন দেশৰ লগত আহম বা আহোম ভাষাৰে সৈতে বা-বাতৰি চলাবলৈক সুচল নহৈছিল, সেই কাৰণে মহাৰজা চুকাফাই নিজৰ ভাষাৰ চচ্চা টিলাই

(১) টাই জাতীয় আহমসকলে অসমদেশক পোনতে “মুংডুন্ চুন্খাম” (মুং = দেশ, ডুন্ = পূৰ্ণ, চুন্ = বাগিছা, খাম = সোণ) অৰ্থাৎ মূল্যবান সুন্দৰ বাগিছাৰে সৈতে পৰিপূৰ্ণ দেশ বুলিছিল।

কুনুকাই গোহাঁইদেৰ মৰাণ-বৰুৱা বংশৰ আদিপুৰুষ ।

দি, ৰাজকীয় কাৰ্য্যত প্ৰজাৰ ভাষা চলাবলৈ নিয়ম কৰিলে । তেতিয়াৰপৰা বুৰঞ্জী আৰু ধৰ্ম্মপুথিত মাথোন আহোম ভাষাৰ প্ৰচলন থাকিল, আন সমুদায় ৰজাঘৰীয়া কাৰ্য্যাদি প্ৰজাৰ ভাষাৰে সৈতে চলোৱা হ'ল । এতিয়া, আহোম ভাষাৰ চৰ্চ্চা সমূলি নোহোৱাত তাৰ নাম পৰ্য্যন্ত বুজাবলৈ ধৰিছে ! চুকাফা স্বৰ্গদেৱৰ লগত অহা আহোমসকলে সোমাৰৰ আদি-বাসী সকলৰো জীয়াৰী বিয়া কৰাই বংশ বঢ়াবলৈ ধৰিলে ।

মহাৰাজ, চুকাফা সোমাৰত প্ৰথম অহম বা আহোম ৰজা তেওঁ ৪০ বছৰ কাল ইয়াত ৰাজত্ব কৰি, নিজৰ অসম ক্ষমতাৰ অক্ষয় কীৰ্ত্তি ৰাখি, অতি বৃদ্ধ বয়সত, ১২৬৮ খ্ৰীষ্টাব্দত স্বৰ্গী হ'ল ।

চুতেউফা।—চুকাফা স্বৰ্গদেৱৰ তিনি জন কোঁৱৰ আছিল । সিবিলাকৰ ভিতৰৰ বৰ জন চুতেউফা কোঁৱৰে খ্ৰীঃ ১২৬৮ চনত ৰজা হৈ ১৩ বছৰ ৰাজত্ব কৰে । তেওঁৰ দিনত আগৰ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়া আৰু বৰগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াৰ মৃত্যু হোৱাত, সিবিলাকৰ পুত্ৰ ক্ৰমে থাওকক আৰু চাওবিনক পিতৃৰ বিষয় দি নতুনকৈ ডাঙ্গৰীয়া পতা হয় । এই ৰাজত্বত কছাৰিবিলাকে দিখৌ নৈৰ পূবৰ সমুদায় ৰাজ্য আহোম ৰজাক এৰি দিয়ে ।

চুবিনুফা।—চুতেউফা স্বৰ্গদেৱৰ পাচত, তেওঁৰ বৰপুত্ৰ চুবিনুফা কোঁৱৰ খ্ৰীঃ ১২৮১ চনত ৰজা হয় । তেওঁ ১১ বছৰ মাথোন ৰাজত্ব কৰে । এই ৰাজত্বত থাওকক বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই ৰাজ্যৰ চাৰিওফালে ৰাজকীয় নিয়ম প্ৰবৰ্ত্তাই ফুৰিছিল । সবশেষত, তেওঁ সেই কালৰ প্ৰতাপী আদিবাসী মৰাণৰ ৰাজ্যত বাহৰ পাতি বয়হি । তান্তে এগৰাকী পৰম ৰূপৱতী মৰাণ-জীয়াৰীৰ প্ৰেমত পৰি তেওঁক ডাঙ্গৰীয়াই ভাৰ্যা গ্ৰহণ কৰে ; আৰু তাতে সাত বছৰ কাল ৰাজকীয় কাৰ্য্যত থকাৰ পাচত, দুটি

কনচেং পোন্-প্ৰথম বৰপাঅগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়া ।

পুত্ৰ-সন্তানে সৈতে সেই ভাৰ্য্যাক তাতে এৰি ডাঙ্গৰীয়া স্বৰ্গী হয় । কিন্তু, মৰণৰ কালত ডাঙ্গৰীয়াহ নিজৰ বজাবৰীয়া বিষয় বাবৰ চিন্ আৰু চনত-কাকত এডাল কানমাৰিৰ জোখাৰে দলৌ বাঁহ এডোখৰৰ গাঁথি ফুটাই তাত স্মুয়াই তাক ওপৰচাঙত তোলাই থলে ; আৰু তেওঁৰ বৰটি পুত্ৰ যেতিয়া কাঁড়ীৰ লেখত পৰি বজাবৰত খৰিযোগানিয়াৰ হব, তেতিয়া সেই কানমাৰিৰে সৈতে খৰি যোগাই সদায় কানমাৰিডাল ঘৰলৈ ঘূৰাই অনাবলৈ তেওঁ নিজৰ ভাৰ্য্যাক উপদেশ দি যায় । কালত সেই মতে কাৰ্য্য কৰাৰ ফলত, পাচৰ জনা স্বৰ্গদেৱৰ দিনত, ৬ ডাঙ্গৰীয়াৰ এই পুত্ৰ-ভাৰ্য্যাৰ বিষয়ে সবিশেষ অৱগত হোৱা যায় ।

চুখাংফা ।—চুবিন্ফা স্বৰ্গদেৱৰ লোকান্তৰ হোৱাত, তেওঁৰ বৰপুত্ৰ চুখাংফা কোৱঁৰ ত্ৰীঃ .২৯৩ চনত বজা হয় । এই জনা স্বৰ্গদেৱে কমতাপুৰৰ বিখ্যাত নীলধ্বজ বজাক যুদ্ধত ঘটাই, অৱশেষত তেওঁৰ বজনী নামে জীয়েকক বিয়া কৰাই, খেন্ বংশী বজাৰে সৈতে মিতিৰ পাতিছিল । ইয়াত বাজেও, আন-আন ভালেমান ডাঙ্গৰ ঘটনাৰ নিমিত্তে চুখাংফা স্বৰ্গদেৱৰ ৰাজত্ব বিশেষকৈ প্ৰখ্যাত । তেওঁৰ ৰাজত্বতে বহুকাল শূন্য হৈ থকা বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াৰ আসন আকৌ পূৰণ কৰা হয় । চুবিন্ফা স্বৰ্গদেৱৰ দিনত থাওকক বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়া মৰাণ-ৰাজ্যত বাহৰ পাতি থাকোঁতে তেওঁৰ মৰাণ-জীয়াৰী ভাৰ্য্যাৰপৰা চাওফ্ৰংডাম আৰু কুনুকাই নামে যি দুটি পুত্ৰ লাভ হৈছিল, তাৰে বৰটি যঁথাসময়ত কাঁড়ীৰ লেখত পৰে ; আৰু বজাবৰত খৰি যোগাওঁতে তেওঁৰ কানমাৰিডাল সন্দেহৰ ওপৰত ৰাজাজ্ঞা মতে ফলাই চোৱাত, ৬ ডাঙ্গৰীয়াৰ বিষয়-বাবৰ চিন্ ওলাই পৰিল । গতিকে, চুখাংফা স্বৰ্গদেৱৰ ৰাজত্বৰ শেহছোৱাত ৬থাওকক বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াৰ সেই পুত্ৰ দুটিৰ চিনাকি পাই, স্বৰ্গদেৱে বৰটি চাওফ্ৰংডাম

স্বৰ্গদেৱ স্বৰ্গনাৰায়ণে বৰপাত্ৰ গোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াৰ বিষয় সৃষ্টি কৰে।

গোহাঁইদেৱক বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়া আৰু সৰুটি কুনুকাই গোহাঁইদেৱক মৰাণৰ ওপৰত ডেকাবৰুৱা পাতিলে। এই জনা স্বৰ্গদেৱৰ দিনতে ৬শতাব্দেৰ পূৰ্বপুৰুষ চণ্ডীবৰে কনৌজপুৰৰপৰা আহি পোন-প্ৰথমে অসমত বসতি কৰে। ৩৯ বছৰ সুখ্যাতিৰে ৰাজত্ব কৰাৰ পাচত, চুখাংফা, চুতুফা, ত্যাওখাম্খি আৰু বজ্জনী কুৰঁৰীৰ গভৰ্জাত চাওপুলাই নামে এই চাৰি জন কোৰঁৰ ৰাধি, চুখাংফা স্বৰ্গদেৱ খ্ৰীঃ ১৩৩২ চনত স্বৰ্গী হয়।

চুখাংফা।—স্বৰ্গদেৱ চুখাংফাৰ পাচত, তেওঁৰ বৰপুত্ৰ চুখাংফা কোৰঁৰে খ্ৰীঃ ১৩৩২ চনৰপৰা ১৩৬৪ চনলৈকে ৩২ বছৰ ৰাজত্ব কৰে। তেওঁৰ ৰাজত্বৰ আগছোৱাত ভায়েক চাওপুলায়ে তেওঁৰ বিৰুদ্ধে ষড়যন্ত্ৰ কৰিছিল। পিচে, তেওঁ ধৰা পৰি মোমাম্বৈক কমতাপুৰৰ বজাৰ সহায় ললেগৈ। অৱশেষত দুইৰো পুনঃ মিল হোৱাত চাওপুলাইক চাৰিঙ্গীয়া বজা পতা হয়। আৰু, ষড়যন্ত্ৰত যোগ থকাৰ প্ৰমাণত চাওবিন বৰগোহাঁইক বধ কৰি তেওঁৰ পুতেক তাক্ৰিখিনক বৰগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়া পতা হয়।

চুতুফা।—চুখাংফা স্বৰ্গদেৱ অপুত্ৰক হৈ স্বৰ্গী হোৱাত, খ্ৰীঃ ১৩৬৪ চনত ভায়েক চুতুফা কোৰঁৰ বজা হয়। তেওঁ পিতৃৰাজ্য বঢ়াবৰ মনেৰে ছুটীয়া বজাৰ ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰিছিল; কিন্তু সেই আক্ৰমণত মন্ত্ৰীসকলৰ সম্মতিৰ বল নোপোৱাত, তেওঁ কৃতকাৰ্য্য হব নোৱাৰিলে। অৱশেষত, তেওঁ ছুটীয়া বজাৰে সৈতে মিত্ৰতা কৰিবলৈ বাধ্য হয়, আৰু সেই ছুটীয়া বজা জনেই খ্ৰীঃ ১৩৭৬ চনত তেওঁক চফ্ৰাই নৈত চৰান্ধাও খেলাবলৈ নি চক্ৰান্ত কৰি বধ কৰে।

১ম, অৰাজকতা ।

চুতুফা স্বৰ্গদেৱে ছুটীয়া ৰাজ্য আক্ৰমণ আৰু মন্ত্ৰী সকলৰ ইচ্ছা-বিৰোধী আন ভালেমান কাৰ্য্য কৰি ৰাজ্যত অন্তায়-উপদ্ৰৱ কৰাৰ কাৰণে, মন্ত্ৰী আৰু বিষয়াসকল তেওঁৰ ওপৰত বৰকৈ অসন্তুষ্ট হৈছিল। সেই বাবে, ৰাজ-কোৱঁৰসকলৰ ক্ষমতাত আশঙ্কা মানি, সিবিলাকে চুতুফা স্বৰ্গদেৱৰ পাচত, খ্ৰীঃ ১৩৭৬ চনৰপৰা ১৩৮০ চনলৈকে ৰজা নপতাকৈয়ে ৰাজ্য শাসন কৰিবলৈ যতন কৰিছিল। সেই চাৰি বছৰ ৰজাৰ ড'ৰি নথকাত, শাসনৰ বান্ধু টিলা হৈ, ৰাজ্যত বহু উৎপাত-অশান্তি হৈছিল।

ত্যাওখামুথি।—ওপৰত কোৱা চাৰি বছৰকাল অৰাজক হৈ থকাৰ পাচত, মন্ত্ৰী আৰু আন-আন বিষয়া সকলোৱে মিলি হৈ, চুখাংফা স্বৰ্গদেৱৰ সৰু-মাজিউ পুতেক ত্যাওখামুথি কোৱঁৰক খ্ৰীঃ ১৩৮০ চনত ককায়েকৰ সিংহাসনত তুলি ৰজা পাতি লয়। পিচে, তেওঁ সিংহাসনত উঠাৰ বছৰচৰেকৰ পাচত, মন্ত্ৰী আৰু বিষয়াসকলৰ অসন্তুতি থকাতো, ভ্ৰাতৃ-বৈবী ছুটীয়া ৰজাক প্ৰতিশোধ দিবৰ মনেৰে তেওঁৰ ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰেগৈ। স্বৰ্গদেৱে এই আক্ৰমণলৈ যাওঁতে নিজৰ ৰাজ্যৰ শাসন-ভাৰ তেওঁৰ বৰ কুৱঁৰীৰ হাতত দি যায়। সেই সময়ত তেওঁৰ সৰু কুৱঁৰী সগৰ্ভা আছিল। বৰ কুৱঁৰী নিজে অপুত্ৰক হোৱাৰ কাৰণে, সৰু কুৱঁৰীক পেটে-পেটে তেওঁ হিংসা কৰিছিল। পাচলৈ সতিনীৰ পুত্ৰ ৰজা হব, এই হিংসাত ৰজাৰ অনুপস্থিতৰ ছেগ লৈ, সৰু কুৱঁৰীক মিছাকৈয়ে কোনো এটা ডাঙ্গৰ অপৰাধত পেলাই বৰ কুৱঁৰীয়ে তেওঁৰ প্ৰাণদণ্ডৰ আৰ্জি দিয়ে। পিচে, বধিবলৈ নিবৰ সময়ত সগৰ্ভা দৈথি বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই গোপনে ভৰত তুলি সৰু কুৱঁৰীক দিহিঙ্গত উটাই দিলে :

বামুনী কোৱঁৰেই পোন-প্ৰথমে শিঙৰি ঘৰত উঠে ।

তেওঁ উটি উটি হাবুং পালেগৈ । তাতে এজন হাবুঙ্গীয়া বামুণে কুৱঁৰীক তুলি নি কিছুকাল প্ৰতিপাল কৰি বখাৰ পাচত তেওঁৰ ঘৰতে এটি সুলক্ষণীয়া পুত্ৰ প্ৰসৱ কৰি প্ৰসূতাৰোগত কুৱঁৰী স্বৰ্গী হ'ল । এই পুত্ৰটিয়েই সমস্ৰত “বামুনী কোৱঁৰ” নামে জনাজাত হয়, আৰু সেই বিষয়ে পাচত বহুলাই কোৱা হ'ব । স্বৰ্গদেৱে যুদ্ধত জয়লাভ কৰি আহি সৰু কুৱঁৰীৰ দুৰ্ঘটনা শুনি মৰণান্তিক বেজাৰ পালে । ত্যাগ্থাম্‌থি স্বৰ্গদেৱৰ দিনত চাওফুংডাম্‌ বুঢ়াগোহাঁই আৰু তাক্ৰিখিন্‌ বৰগোহাঁই দুয়োজন ডাঙ্গৰীয়াৰ মৃত্যু হোৱাত, সিবিলাকৰ পুত্ৰ চাওধাইখুম্‌ আৰু তাতান্‌বিঙ্গ ক্ৰমে বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়া আৰু বৰগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়া হয় । এই জনা স্বৰ্গদেৱ মন্ত্ৰী আৰু আন-আন বিষয়াসকলৰ অপ্ৰিয় হোৱাত, খ্ৰীঃ ১৩৮৯ চনত তেওঁক মন্ত্ৰীসকলে চক্ৰান্ত কৰি বধ কৰায় ।

২য়, অৰাজকতা ।

স্বৰ্গদেৱ ত্যাগ্থাম্‌থি দেখাত অপুত্ৰক হৈ স্বৰ্গী হোৱাত, তেওঁৰ ভায়েক চাওপুলাই কোৱঁৰ ৰাজপাটত উঠিব লাগিছিল । কিন্তু, ইয়াৰ আগেয়ে তেওঁৰ কঁকায়েক দুজনাই মন্ত্ৰী আৰু বিষয়াসকলৰ ইচ্ছাবিবোধী কাৰ্য্য কৰি ৰাজ্যত অগ্ৰায়-উপদ্ৰৱ আদি কৰাত, সিবিলাকে এওঁকো বিশ্বাস কৰিব নোৱাৰি ৰজা পাতিবলৈ অস্বীকাৰ কৰিলে । তাৰ পাচত, মন্ত্ৰী আৰু বিষয়াসকলে ৰজা পাতিবৰ নিমিত্তে তলে-তলে আন এজন মনেবছা কোৱঁৰ বিচাৰোঁতেই, খ্ৰীঃ ১৩৮৯ চনৰপৰা ১৩৯৮ চনলৈকে ৯ বছৰ কাল অহোম ৰাজ্য অৰাজক অৱস্থাত থাকে ।

১৫২৭ খ্রীষ্টাব্দত মছলমানে প্ৰথমবাৰ আহোম ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰে।

চুড়াংফা বা বামুণীকোঁৱৰ।—ডাঙ্গৰীয়া-বিষয়াসকলে ৯ বছৰ কাল উপযুক্ত কোঁৱৰ বিচৰাৰ পাচত, বামুণীকোঁৱৰৰ সন্তোদ্ পোয়া গল। আৰু, ডাঙ্গৰীয়াসকলে তেওঁক আঁত আদৰেৰে নগৰলৈ অনাই খ্ৰীঃ ১৩৯৮ চনত পিতৃ-সিংহাসনত তুলি বজা পাতে। এই জনা কোঁৱৰ বুজন হৈ বুঠালৈকে তেওঁৰ পালক ব্ৰাহ্মণৰ ঘৰকে তেওঁ নিজৰ পৰিয়াল বুলি ভাবিছিল। সেই কাৰণে, বজা পাতিবলৈ অনাওঁতে অকলে আহিবলৈ তেওঁ অমান্তি হোৱাত, লগতে সেই বামুণৰ ঘৰোৱাহকে তুলি অনা হয়। বামুণৰ ঘৰত প্ৰতিপালিত হোৱাৰ কাৰণে, তেওঁক আৰু পালক ব্ৰাহ্মণৰ লৰাহঁতক পাচলৈ “বামুণী কোঁৱৰ” নামে জনা যায়। আহোমৰ ৰাজ্যত বামুণৰ প্ৰতিপত্তিৰ এয়ে সূত্ৰপাত।

চুড়াংফা কোঁৱৰক বজা নৌ পাৰ্তোঁতেই সিফালে চাওপুলাই কোঁৱৰ ৰাজ্যলাভৰ আশাত বিমুখ হৈ, নৰা ৰজাৰ ওচৰত সহায় প্ৰাৰ্থী হ'লগৈ। নৰা ৰজাও আহোম ৰজাৰে সৈতে একে বংশী আছিল। কিন্তু, তেওঁক চাওপুলাই কোঁৱৰে এই দৰে বুজাই কলেগৈ যে, মন্ত্ৰীসকলে কুমন্ত্ৰণা কৰি সোমাবত আহোম বংশৰ ৰজা লোপ কৰি বামুণ বংশৰ ৰজা পাতিবলৈ আয়োজন কৰিছে। এই কথাত বিষম পাই নৰা ৰজা চুৰুংফাই তেওঁৰ চিন্‌পৌ নামে বৰগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াক এজাক তেজী সৈন্য দি আহোম ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰিবলৈ পঠিয়ায়। পিচে, তেওঁ অহাৰ বাতৰি পাই, ইফালৰ-পৰা চুড়াংফা স্বৰ্গদেৱৰ ত্যাতানুবিঙ্গ বৰগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়ায়ো সৈন্য-সামন্ত লৈ আগ বাঢ়ি পাত্কাই পৰ্বতৰ ওচৰতে নৰা ৰজাৰ ফলায়া মাৰুহৰে সৈতে ভেটা-ভেটী হ'লগৈ। তাৰ পাচে, চিন্‌পৌ বৰগোহাঁইয়ে আহোম ৰজাৰ ফালৰ মাৰুহৰ মুখে চুড়াংফা স্বৰ্গদেৱৰ সন্মুখে পকিলো বৃত্তান্ত শুনিগৈ। আৰু, আহোম ৰাজপাটত আহোম ৰাজবংশৰ ৰজা বৰ্ত্তমান

১৫৩২ খ্রীষ্টাব্দত অসমলৈ বন্দুকৰ প্ৰথম আমদানী হয়।

থকা জানি, তেওঁ যুদ্ধ দিবলৈ অমান্তি হল। গতিকে, খ্রীঃ ১৪০১ চনত ছয়ো জনা বৰগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই পাত্কাই পৰ্ব্বতকে দুই ৰাজ্যৰ মাজ সীমা পাতি ভবিষ্যতে কোনো পক্ষেই সেই সীমা পাৰ নহবলৈ অঙ্গীকাৰ কৰিলে। আৰু, সেই সন্ধিৰ চিন্ স্বৰূপে ছয়োজনো বৰগোহাঁইৰ দুটা শিলৰ প্ৰতিমূৰ্তি কটাই তাতে স্থাপন কৰা হল। ইয়াৰ পাচত, কমতাপুৰ আক্ৰমণ কৰিবলৈ বৰগোহাঁইক সসৈন্যে পঠিওৱা হয়। কিন্তু, কমতেশ্বৰে স্বৰ্গদেৱ চুড়াংফালৈ নিজৰ জীয়েক ভাজনী নামে কুমাৰীক বিয়া দি মিত্ৰতা কৰিলে। চুড়াংফা স্বৰ্গদেৱেই চৰগুৱাত (১) নগৰ গ্ৰাতি পোন্-প্ৰথমে শিঙৰি ঘৰত উঠি আহোম বিধিমেতে ৰজা হয়। তেওঁ মুঠতে ৯ বছৰ ৰাজত্ব কৰাৰ পাচত, নিজে পতা নতুন নগৰতে খ্রীঃ ১৪০৭ চনত স্বৰ্গী হয়।

চুজাংফা।—স্বৰ্গদেৱ চুড়াংফা বা বামুণীকোৱঁৰ স্বৰ্গী হোৱাত, তেওঁৰ পুতেক চুজাংফা কোৱঁৰ ৰজা হয়। তেওঁ খ্রীঃ ১৪০৭ চনৰপৰা ১৪২২ চনলৈকে ১৫ বছৰ ৰাজত্ব কৰি স্বৰ্গী হয়। তেওঁৰ ৰাজত্বৰ কালত উল্লেখযোগ্য কোনো ডাঙ্গৰ ঘটনা হোৱা নাছিল। চুজাংফা স্বৰ্গদেৱৰ দিনত জ্যাতান্‌বিশ্বৰ লোকান্তৰ হোৱাত তেওঁৰ পুতেক নাংচুখাম্ বৰগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়া হয়।

চুফাক্‌ফা।—চুজাংফা স্বৰ্গদেৱৰ পাচত, তেওঁৰ পুতেক চুফাক্‌ফা কোৱঁৰ খ্রীঃ ১৪২২ চনত ৰজা হয়। তেওঁৰ দিনত খেনলুং আৰু নাওনিম্ ক্ৰমে বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়া আৰু বৰগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়া হয়। তেওঁৰ ৰাজত্বৰ কালত এই সংক্ষেপ বুৰঞ্জীত ঠাই পাব লগীয়া ডাঙ্গৰ ঘটনা হোৱা নাই। স্বৰ্গদেৱ চুফাক্‌ফা, ১৭ বছৰ ৰাজত্বৰ পাচত, খ্রীঃ ১৪৩৯ চনত স্বৰ্গী হয়।

(১) চৰগুৱা শিৱসাগৰ জিলাৰ ৰাজমাইৰ ওচৰত; শিৱসাগৰৰপৰা ১০ মাইল।

আহোম বজাৰ চাৰিফৈদ,—দিহিঙ্গীয়া, তিপমীয়া, চাৰিঙ্গীয়া, তুঙ্গখুঙ্গীয়া ।

চুচেন্ফা।—চুফাক্ফা স্বৰ্গদেৱৰ লোকান্তৰ হোৱাত, তেওঁৰ পুত্ৰ চুচেন্ফা কোৱঁৰে খ্ৰীঃ ১৪৩৯ চনত পিতৃ-সিংহাসনত উঠে । তেওঁৰ দিনত টঙচ নগাৰে সৈতে এখন ঘোৰতৰ যুদ্ধ লাগিছিল । নগাক যুদ্ধত ঘটাই আহোম সেনাবিলাকে সিহঁতৰ চাং পৰ্য্যন্ত খেদি গৈ অনেক বয়-বস্তু লুট আনে । তেওঁৰ দিনতে ১৪৪৯ খ্ৰীষ্টাব্দৰ আহিন মাহত অসমৰ মহা-কবি মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱে বৰদোৱাত জন্মগ্ৰহণ কৰে । স্বৰ্গদেৱ চুচেন্ফা প্ৰায় আঢ়ৈকুৰি বছৰ ৰাজত্ব পাচত, খ্ৰীঃ ১৪৮৮ চনত স্বৰ্গী হয় ।

চুহান্ফা।—স্বৰ্গদেৱ চুচেন্ফাৰ পাচত, তেওঁৰ পুত্ৰ চুহান্ফা কোৱঁৰ খ্ৰীঃ ১৪৮৮ চনত বজা হয় । তেওঁৰ ৰাজত্ব কালত কোচ ৰজা বিশ্বসিংহই আহোমৰাজ্য আক্ৰমণ কৰেহি । কিন্তু, যুদ্ধত কোচ ৰজা ঘাটি নিজৰ দেশলৈ উলটি গল । এই যুদ্ধৰ পাচত, পুনৰ টঙচ নগাৰে সৈতে দ্বিতীয় বাৰ যুদ্ধ হয় । প্ৰথম খেপত আহোম সেনাই হৌহকা মৰাত, তাওকাংবান্বেক বৰগোহাঁই বণত পৰিল । কিন্তু, পাচৰ খেপত নতুনকৈ হোৱা নাসাৰাং বৰগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই নগাক যুদ্ধত ঘটাই সিহঁতক সম্পূৰ্ণে তলতীয়া কৰে ; আৰু তাৰ চিন্ স্বৰূপে সেই চাঙ্গৰে কেইবৰমান নগাক লগত ঘৰোৱাহীকৈ বন্দী কৰি লৈ আহে । এই যুদ্ধ শেষ হোৱাৰ অলপ দিনৰ পাচতে, ১৪৯০ খ্ৰীষ্টাব্দত এখন কছাৰি-বণত আহোম ৰজা পৰাস্ত হয় । খেন্‌লুঙ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াৰ চক্ৰান্ত যতে, খ্ৰীঃ ১৪৯৩ চনত লামতকণ বান্‌ নামে এটা বহুৱা মানুহে স্বৰ্গদেৱ চুহান্ফাক জোঙলা বাঁহেৰে খুচি মাৰিলে ।

চুপিম্ফা।—বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াৰ চক্ৰান্তমতে, চুহান্ফা স্বৰ্গদেৱক বধ কৰাৰ কথা জুনাজাত হোৱাত, আন কেইজন ডাঙ্গৰীয়াই আলচ পাতি বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াৰ ইচ্ছাৰ বিৰুদ্ধে মৃত ৰজাৰ পুত্ৰ চুপিম্ফা

১৫২৩ চনত “শদিয়া-খোৱা গোহাঁই”ৰ বিষয়া পতা হয়।

কোৱঁৰক খ্ৰীঃ ১৪৯৩ চনত বজা পাতে। তেওঁ সিংহাসনত উঠিয়েই পিতৃ-বৈৰী লান্‌তৰুণবানক সবংশে শালত দিলে, আৰু খেনলুঙক ভাঙ্গি কনলুংখাম্পেঙক প্ৰধান মন্ত্ৰীৰ বাব দি বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়া পাতিলে। চুপিম্ফা স্বৰ্গদেৱে এদিন নগাৰ খুন্‌বাও এটাৰে সৈতে কিবা কথা-বাৰ্তা পাতি আছিল। পিচে, তেওঁৰ চমুৱা কুৱঁৰী এগৰাকীয়ে সেই খুন্‌বাওটোক বৰ ৰূপহ দেখি, বজা অন্তঃপুৰলৈ সোমালত তেওঁৰ আগত তাৰ ৰূপৰ বিষয়ে কোৱা-মেলা কৰে। সেই কথাত বজাই পেটে-পেটে নগাৰ খুন্‌বাওটোৰ প্ৰতি ৰাণীৰ আসক্তি হৈছে বুলি সন্দেহ কৰি তেওঁক তালৈকে এৰি দিলে। ৰাণী সেই সময়ত সগৰ্ভা আছিল। নগাৰ চাঙ্গত গৈ এটি স্নলক্ষনীয়া পুত্ৰ প্ৰসৱ কৰি ৰাণী মৃত্যুৰ মুখত পৰিল। এই পুত্ৰটিৰ বিষয়ে যথাস্থানত বহলাই কোৱা হৈছে। স্বৰ্গদেৱ চুপিম্ফা, ৪ বছৰ মাথোন ৰাজত্ব কৰাৰ পাচত, খ্ৰীঃ ১৪৯৭ চনত স্বৰ্গী হয়।

২। আখ্যা :

চুহ্মুং বা স্বৰ্গনাৰায়ণ।—স্বৰ্গদেৱ চুপিম্ফাৰ পুত্ৰ চুহ্মুং কোৱঁৰ খ্ৰীঃ ১৪৯৭ চনত চৰঙুৱা নগৰত শিঙৰিঘৰ উঠি বজা হয়। চুহ্মুং স্বৰ্গদেৱ বৰ পৰাক্ৰমী বজা আছিল, আৰু তেওঁৰ ৰাজত্বৰ কালত ভালেমান ডাঙ্গৰ ডাঙ্গৰ ঘটনা হৈছিল। দিহিঙ্গীয়া ফৈদৰ কোৱঁৰ-বিলাকৰ ভিতৰত তেওঁৰেই সৰাতকৈ প্ৰধান হৈ উঠিছিল কাৰণে, তেওঁক দিহিঙ্গীয়া বজা বুলিছিল, আৰু হিন্দুমতে তেওঁক স্বৰ্গনাৰায়ণ নামে জনা যায়।

বৰপাত্ৰ গোহাঁইৰ সৃষ্টি।—ইয়াৰ আগেয়ে উলুৰুইৰ হৈছে যে, চুপিম্ফা স্বৰ্গদেৱে তেওঁৰ চমুৱা কুৱঁৰী এগৰাকীক সগৰ্ভা অৱস্থাত নগাৰ খুন্‌বাও এটালৈ এৰি দিলে, আৰু নগাৰ চাঙ্গত গৈ কুৱঁৰীয়ে এটি

মূল গাভৰু এগৰাকী আহোম বগুৱা ৰক্ষণী।

পুত্ৰ প্ৰসব কৰে। কালত সেই পুত্ৰটি চুপিমুকা স্বৰ্গদেৱৰ ঔৰসজাত ৰাজকোঁৱৰ বুলি জনাজাত হোৱাত, চুহুং স্বৰ্গদেৱে তেওঁক কনচেং নাম দি বৰপাত্ৰগোহাঁই ডাঙৰীয়া পাতিলে। তেতিয়াৰেপৰা তেওঁৰে সৈতে তিনিজন ডাঙৰীয়া ৰাজমন্ত্ৰী হোৱাৰ নিয়ম চলিত হয়।

স্বৰ্গদেৱ চুহুং ৰাজ্যৰ শাসনভাৰ নিজৰ হাতলৈ লোৱাৰ পাচত সমাজৰ উন্নতি সাধিবৰ মনেৰে তেওঁ তাৰ পূৰ্বৰ গঢ়-গতি অলপ লৰচৰ কৰে। সেই উদ্দেশ্যেই তিপমীয়া আৰু চাৰিঙ্গীয়া নামে দুখন নতুনকৈ মেল পতা হয়। ৰজাৰ কোঁৱৰসকলক চাৰি ফৈদে ভগাই দিহিঙ্গীয়া, তিপমীয়া, চাৰিঙ্গীয়া আৰু তুঙ্গখুঙ্গীয়া নাম দিয়া হয়। খেল আৰু যোগ্যতা অনুসৰি কেইবা বিধৰো বকৰা, ফুকন, ছুৰবা, ৰাজখোৱা ইত্যাদি বিষয়ই পুৰষানুক্রমিক বিষয় খাবলৈ নিয়ম প্ৰচলন কৰা হয়। স্বৰ্গদেৱ স্বৰ্গনাৰায়ণৰ ৰাজত্বৰ কালতে অসমত পোন-প্ৰথমে শকাব্দিত্যৰ শক চলাবলৈ আৰম্ভ কৰা হয়। এই জনা স্বৰ্গদেৱেই চৰণ্ডুৱাৰপৰা তুলি আনি পোন-প্ৰথমে বকটাত নগৰ পাতেহি। স্বৰ্গনাৰায়ণ স্বৰ্গদেৱৰ দিনত কেইবাখনো বণ লাগিছিল; তলত তাৰ প্ৰধান-প্ৰধান কেইখনৰ সংক্ষিপ্ত বিৱৰণ দিয়া গল।

(১) আইতনীয়া বিদ্ৰোহ।—স্বৰ্গদেৱ চুহুং ৰাজ্যভাৰ লোৱাৰ সাত বছৰ পাচত, ১৫০৪ খ্ৰীষ্টাব্দত পূৰ্বে চুকাফা স্বৰ্গদেৱৰ দিনত তলতীয়া ছোৱা আইতনীয়া নগা আৰু পানী নৰাবিলাকে বিদ্ৰোহ উপস্থিত কৰে। স্বৰ্গদেৱে বৰগোহাঁই আৰু বুঢ়াগোহাঁই ডাঙৰীয়াক সৈতে পঠিয়াই সেই বিদ্ৰোহ ততালিকে থমালে; আৰু বৰকাঁই, জাংফাই, নুৰা-দা প্ৰভৃতি কৰ শোধাই পালসেৱা কৰি থাকিবলৈ নিয়ম বান্ধি দি, সিহঁতক পুনৰ তলতীয়া কৰিলে।

১৫৩২ খ্রীষ্টাব্দত অসমলৈ বন্দুকৰ প্ৰথম আমদানী হয়।

(২) ছুটীয়া ৰাজ্য দখল।—চুহুং স্বৰ্গদেৱৰ ৰাজত্বৰ কালতে ছুটীয়া ৰজা নীতিপালৰ ৰাজ্য আহোম সেনাই আক্ৰমণ কৰে। গৈ। আহোম ৰজাই কেইবাবছৰৰ আগৰেপৰা নীতিপালৰ অত্যাগ্ৰ শাসনত ছুটীয়া ৰাজ্যৰ দুৰৱস্থাৰ কথা শুনি আহিছিল। খ্ৰীঃ ১৫১৩ চনত ছুটীয়া ৰজাৰ সেনাপতিয়ে লগত কিছুমান সৈন্ত-সামন্ত লৈ শদিয়াৰপৰা ৰাজকীয় কাৰ্য্যত ব্ৰহ্মপুত্ৰই দি ভটীয়াই আহোঁতে, দিখৌমুখত কনচেং বৰপাত্ৰ গোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই লগ পায়। বিনা অনুমতিতে যুদ্ধৰ আয়োজনেৰে পৰৰ ৰাজ্যত সোমোৱাৰ বাবে ছুটীয়া ৰজাৰ সেনাপতিক ধৰি আনিবলৈ স্বৰ্গদেৱে আদেশ দিলে। তাতে দুয়োপক্ষৰ চুবচুৰীয়াটোক এখন ৰণ লাগিছিল, আৰু তাৰ ফলস্বৰূপ ছুটীয়া ৰজাৰ অধিকাৰৰ মুখ্য আৰু নাম্‌দাং এই দুই ঠাই আহোম ৰজাৰ দখলত পৰিল। তাৰ পাচত, ১৫২৩ খ্রীষ্টাব্দত আহোম সেনাপতি কনচেং বৰপাত্ৰ গোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই উক্ত মুখ্য দুৰ্গ ৰক্ষা কৰিবলৈ যোৱাৰ ছেগতে ছুটীয়া ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰিলেগৈ। নীতিপালে সেই আক্ৰমণ সহিব নোৱাৰি, তেওঁৰ মন্ত্ৰীক ৰাজ্যৰখীয়া পাতি চন্দনগিৰি নামে পৰ্বতত ঠাই ললেগৈ। তাৰেপৰা তেওঁ দুজন সেনাপতিক কটকী পঠিয়াই আহোম সেনাপতিৰ ওচৰত শান্তি ভিক্ষা কৰে; আৰু আহোম ৰজাৰ কৰতলায়া হৈ থাকিবৰ নিমিত্তে তেওঁ প্ৰস্তাৱ কৰে। তাৰ উত্তৰত আহোম সেনাপতিয়ে এই সমিধান দিলে যে, ১২টা হাতী ‘কুবেৰদত্ত’ সম্পত্তি, আৰু সাধনৌ ৰাণীক সমৰ্পণ নকৰেবানে, কোনো প্ৰকাৰৰ সন্ধি হব নোৱাৰে। ছুটীয়া ৰজা এই প্ৰস্তাৱত মান্তি হব নোৱাৰাত, আহোম সেনাই চন্দনগিৰিলৈকে খেদি গৈ তাতে তেওঁক আৰু তেওঁৰ মন্ত্ৰীক বধ কৰি ছুটীয়া ৰাজ্য দখল কৰে, আৰু সাধনৌ ৰাণীয়ে কুবেৰদত্ত সম্পত্তি বুকুত বান্ধি লৈ চন্দনগি বৰ টিঙ্গৰ

১৫৩২ খ্রীষ্টাব্দৰপৰা অসমত মৰীয়াৰ বসতি হয়।

পৰা তলৰ কুণ্ডলৈ জাঁপ দি দেহত্যাগ কৰে। তাৰ পাচত, চুহুশুং স্বৰ্গদেৱে ছুটীয়া ৰাজ্য হস্তগত কৰি, ছুটীয়াবিলাকক আকৌ লগ লাগিব নোৱাৰাকৈ অসমদেশৰ চাৰিওফালে সিঁচাৰতকৈ বসতি কৰিবলৈ দিলে। স্বৰ্গদেৱে ভাবিলে যে, ইবিলাকক একে ঠাইতে থলে আকৌ কেতিয়াবা মূৰ জোকাৰি উঠিব পাৰে; সেই কাৰণে, ইমানতে তেওঁ সেই আশঙ্কাৰ বীজ মাৰি পেলালে। ইয়াৰ পাচত, স্বৰ্গদেৱে ছুটীয়া ৰজাৰ পো-ভাই-বিলাকক পাকৰিগুৰি আৰু ভৈৰবীৰ পূবে বিশ্বনাথৰ ওচৰত (১) অঁত-ৰাই পাতি, শদিয়াত বুঢ়াগোহাঁই ফৈদৰ “শদিয়াখোৱা গোহাঁই” খিতা-পেৰে এজন প্ৰতিনিধি পাতে। আৰু, তেতিয়াৰেপৰা এই নামে এজন শাসনকৰ্তা শদিয়াত নিগাজীকৈ ৰখাৰ নিয়ম বন্ধা হয়।

(৩) মহঙ্গৰ লোণ-পুং আধিকাৰ।—ছুটীয়া ৰজাৰ দেশ আক্ৰমণ কৰাৰ পাচত, নগাইতে আকৌ বিজোহ উপস্থিত কৰে। স্বৰ্গদেৱ চুহুশুং সিহঁতক যুদ্ধত ঘটাই এইবাৰ মহঙ্গৰ (২) লোণ-পুং হস্তগত কৰিলে।

(৪) মছলমানৰ ম, আক্ৰমণ বা কলিয়াবৰৰ ১ম, ৰণ।
খ্ৰীঃ ১৫২৭ চনত নবাব মছলখাঁৰ সেনাপতি পাঠান তুৰবক্ অসমদেশ আক্ৰমণ কৰিবলৈ আহে। সেই সময়ত স্বৰ্গদেৱ চুহুশুং আন-আন যুদ্ধত লাগি থকাৰ কাৰণে সেই ফালে বৰকৈ মন-কাণ দিব নোৱাৰাত, মছলমানে এইবাৰ^১ নিৰ্বিকল্পে কলিয়াবৰলৈকে অসমদেশ জয় কৰি যায়হি। কলিয়াবৰতে আহোমৰজাৰ সেনাৰ লগত তেওঁলোকৰ এখন ৰণ

^(১) সেই ঠাই এতিয়া দৰং জিলাৰ ভিতৰ। ছুটীয়া জাতিৰ নামে এতিয়া তাৰ নাম ‘ছুটীয়া’ বা ‘চতিয়া’ হৈছে।

(২) মহঙ্গ শিৱসাগৰ জিলাৰ বৰুৱাহালিৰ ওচৰত।

গড়গাওঁ নগৰ ১৫৪০ খ্রীষ্টাব্দত স্থাপিত হয়।

লাগিছিল। ইয়াত আহোম ৰজাৰ ফালৰ ফুনলুং খাম্পেঙ বুঢ়াগোহাঁই, ফাচেঙমুঙ বৰগোহাঁই প্ৰভৃতি অাঁঠজন সেনাপতি ৰণত পৰিল। পাচে, তাওচাং বুঢ়াগোহাঁই আৰু কিলিঙখাম্ বৰগোহাঁই এই দুজনক নতুনকৈ সেনাপতি পাতি পুনৰ ৰণলৈ পঠোৱা হয়। ইবিলাকে ৰজাৰ আদেশ অনুযায়ী কৰি গোপনে শত্ৰুপক্ষৰে সৈতে মিত্ৰতা কৰিব খোজাত, দুয়োকে ভাঙ্গি লাঙিধুপুৰা বুঢ়াগোহাঁই আৰু তন্থাম্ বৰগোহাঁইক আকৌ নতুনকৈ ডাঙ্গৰীয়া পতা হয়। ইফালে সেই সুযোগতে তুৰবক ৰণত জিকি নিজৰ দেশলৈ উলটিল।

কছাৰি-ৰণ।—১৫৩১ খ্রীষ্টাব্দত আহোম ৰজাই মৰঙ্গিত এটা কোঁঠ মৰায়। এই কথাত অসন্তুষ্ট হৈ, কছাৰি ৰজা খুন্থৰাই কোঁঠ ভাঙ্গি আহোমক তাৰপৰা খেদি দিবৰ কাৰণে ভায়েক ডেচ্চক সৈন্তে পঠিয়ায়। মৰঙ্গিত দুয়োপক্ষৰ ঘোৰতৰ যুদ্ধ হোৱাৰ পাচত, কছাৰি-বিলাক ৰণত ঘাটি পলাবলৈ ধৰিলে। আহোম সেনাই সিবিলাকক খেদি নি কছাৰি ৰাজধানী ডিমাপুৰ সোমালগৈ। তাতো এখন ডাঙ্গৰ ৰণ লাগিছিল। কছাৰি ৰজা খুন্থৰা এই ৰণত ঘাটি পলাল, আৰু আহোম সেনাপতিয়ে ডেটুচুং নামে এজন কছাৰি কোঁৱৰক ডিমাপুৰত ৰজা পাতি তেওঁৰে সৈতে মিত্ৰতা কৰি উলটিল।

(৫) **মছলমানৰ ওষ্ঠ, আক্ৰমণ বা দিক্‌ৰাইমুখৰ ৰণ।**
যোৱা বাৰত জয়ী হৈ মন বঢ়াত, তুৰ্বকে খ্রীঃ ১৫৩২ চনত আকৌ অসমদেশ আক্ৰমণ কৰিবলৈ কলিয়াবলৈকে উজ্জাই আহে। এই বাৰ পতি-বৈৰীক প্ৰতিশোধ দিবৰ প্ৰতিজ্ঞাৰে বৰগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াৰ নিধবা ডাঙ্গৰীয়ানী মূল্য গাভৰু নিজে ৰণলৈ ওলাল। মছলমানে ডাঙ্গৰীয়ানীৰ সাহ আৰু ৰণ-কৌশল দেখি বিস্ময় মানিছিল। অবশেষত তেওঁ সেই

১৫৪৮ খ্রীষ্টাব্দত এটা ভয়ঙ্কৰ ভূমিকম্প হৈছিল।

ৰণতে. প্ৰাণ দি মনৰ হেঁপাহ পূৰালে; আৰু তেওঁৰ জলন্ত উৎসাহৰ পটন্তৰে আহোম সেনাক চতুৰ্গুণে উৎসাহিত কৰিলে। স্বৰ্গদেৱেও এইবাৰ যুদ্ধৰ ফালে ভালকৈ মন দিলে। আৰু নতুনকৈ পতা কনুচেং বৰপাত্ৰ ডাঙ্গৰীয়াক এজাক তেজী সৈন্যৰ সেনাপতি পাতি মহলমানৰ লগত ৰণ দিবলৈ পাঠোৱা হল। দিকৰাইমুখতে ছয়োদলৰ ভেটাভেটি হল, আৰু তাতে কনুচেং ডাঙ্গৰীয়াৰে সৈতে পাঠানহঁতৰ যোৰতৰ ৰণ লাগিল। তুৰ্বকে ভাবিছিল যে, আগৰ দৰে এই বাৰো আহোম সেনাপতিয়ে ভয়ত মূৰ দোৱাঁব; কিন্তু কনুচেং ডাঙ্গৰীয়াৰ ওচৰত তেওঁৰ সেই আশা পূৰ্ণ নহল। যুদ্ধ-নিপুণ পাঠানহঁতে নানা কৌশলেৰে আহোম সেনাক আক্ৰমণ কৰিবলৈ ধৰিলে। নতুনকৈ ডাঙ্গৰ বিষয়ৰ ভাৰ পোৱা উচ্চাকাঙ্ক্ষী কনুচেং ডাঙ্গৰীয়ায়ো বিষম বিক্ৰমেৰে মূৰপুতি লাগিলে। ছয়োপক্ষৰ ভিতৰত যোৰতৰ ৰণ চলিল। পিচে, মহলমান সেনাই কনুচেং ডাঙ্গৰীয়াৰ বিক্ৰমৰ আগত সৰহ পৰি ঠাৱৰিব নোৱাৰি, ফিৰিঙ্গতি ওফৰাদি উফৰি পলাবলৈ ধৰিলে। অৱশেষত ডাঙ্গৰীয়াই নিজ হাতৰ অস্ত্ৰেৰে তুৰ্বকৰ মূৰ কাটি হাতত ললে, আৰু পাঠানবিলাকক কৰোতোৱা পাৰ কৰি খেদি থলেগৈ। মহলমানৰ বহুত হাতী, ঘোঁৰা, বন্দুক আদি যুদ্ধৰ আহিলা-পাতি আহোম সেনাই হাত কৰিলে। এয়ে অসমলৈ বন্দুকৰ প্ৰথম আমদানী। পলাব নোৱাৰা এহেজাৰমান পাঠান সেনা আহোম সেনাৰ হাতত বন্দী হল। কনুচেং ডাঙ্গৰীয়াই কৰতোয়াতে অস্ত্ৰ ধুই যুদ্ধত জয়ী হোৱাৰ চিন্ স্বৰূপে সেই নৈৰ পাৰত দৌল আৰু পুখুৰী কৰালে। ইয়াৰ পাচত, স্বৰ্গদেৱে নিজৰ পিতৃবীৰ্য্যৰ কনুচেং ডাঙ্গৰীয়াৰ বীৰোচিত কাৰ্য্যত বৰ সন্তুষ্ট হৈ, তেওঁক অতি আদৰেৰে প্ৰধান মন্ত্ৰী পাতিিলে।

খোৰা-বজাৰ দিনত 'মলাল গোহাঁই' বিষয়ৰ সৃষ্টি হয়।

মৰীয়া।—ওপৰত কোৱা মচলমানৰ ওষ্ঠ, আক্ৰমণৰ যুদ্ধত বন্দী কৰি অনা পাঠানবিলাকক পোন-প্ৰথমে বজাৰ হাতী-ঘাঁহী পতা হয়। ইহঁতে আগেয়ে, হাতী নেদেখাৰ কাৰণে নে কি, হাতীক নেগুৰৰ ফালৰ পৰা ঘাঁহ গুজিবলৈ ধৰে। এই কথাত হাতীৰ কাম নাজানে বুলি ভাবি ঘাঁহীৰপৰা নি ইহঁতক বজাৰ খাতত কাম কৰিবলৈ লগোৱা হয়। তাতো ইহঁতে নিলগৰপৰা বোকা আনি কঠীয়াৰ গুৰিত দি এবছৰ খেতি কৰে। সেই বছৰৰ ভিতৰত ন-শ মানুহৰ খেতিত ছ-শ পুৰা মাথোন ধান পোৱা গল। অৱশেষত, বজাই ইহঁতক একেবাৰে অকামিলা ভাবি এৰি দিলে। আক, পাচলৈ ইহঁতে পিতলৰ লোটা, কলহ আদি সঁজুলী সাজি ভাত মোকলাবলৈ ধৰিলে। আসাম দেশৰ 'মৰীয়া' জাতিৰ আদিপুৰুষ ইহঁতেই।

ওপৰত কোৱাৰ দৰে প্ৰৱল প্ৰতাপেৰে ৪২ বছৰ ৰাজত্ব কৰাৰ পাচত, স্বৰ্গদেৱ চুহুগুং বা স্বৰ্গনাৰায়ণ খ্ৰীঃ ১৫৩৯ চনত স্বৰ্গী হয়। এইজনা স্বৰ্গদেৱৰ সুদীৰ্ঘ ৰাজত্বৰ কাল নানা ঘটনাপূৰ্ণ আছিল, আৰু তেওঁৰ ৰাজত্বৰ কালত আহোম ৰাজ্যৰ গঢ় ভালেমান উন্নত হৈছিল।

চুহুগুং বা গড়গঞাৰজা।—স্বৰ্গদেৱ চুহুগুংৰ পাচত তেওঁৰ পুত্ৰ চুহুগুং কোঁৱৰ খ্ৰীঃ ১৫৩৯ চনত বজা হয়। এওঁৱেই ১৫৪০ খ্ৰীষ্টাব্দত গড়গাওঁ নগৰ স্থাপন কৰি আৰু তাত শিঙৰি ঘৰ সজাই আহোম ৰীতি মতে বজা হয়। সেই কাৰণে, এওঁক গড়গঞা ৰজা নামেও জনা যায়। এওঁৰ দিনত আইথেক্ বুঢ়াগোহাঁই, তন্থাম্ বৰগোহাঁই আৰু কনুচেং ডাঙ্গৰীয়াৰ পুতেক কনুজাং বৰপাঞগোহাঁই এই কেইজন ডাঙ্গৰীয়া হয়।

খোৰা-ৰজাই প্ৰায় তিনিকুৰি বছৰ ৰাজত্ব কৰে।

কোচৰ ১ম, আক্ৰমণ বা পিছলাপৰীয়া বণ।—১৫৪৬

খ্ৰীষ্টাব্দত কোচ ৰজা নৰনাৰায়ণৰ আদেশমতে, বিখ্যাত সেনাপতি যুবৰাজ চিলাৰায়ে ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ উত্তৰ পাৰে ভৈৰৱী নৈলৈকে উজাই আহি আহোম ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰে। ইয়াতে এখন চুৰচুৰীয়াটক যুদ্ধ হয়, আৰু আহোম-সেনা বণত ঘাটি পলাই যায়। বাকী আহোম সেনাবিলাক ব্ৰহ্মপুত্ৰ পাৰ হৈ কলিয়াবৰত বলগৈ। কোচ সেনাপতিয়ে খেদি গৈ তাতো এখন বণ পাতিলে, আৰু এই বণতো আহোম সেনা ঘাটিল। তাৰ পাচত, আহোম সেনাই চলা নামে ঠাইত আকৌ ফেৰ পাতি ধৰিলেগৈ। কোচ সেনাপতি চিলাৰায়ে সেই ঠাইকো অধিকাৰ কৰি কেইবাজনো আহোম সেনাপতিক বণত পেলালে। ইয়াৰ পাচত, কিছুকাল আহোমসকল নিটাল মাৰি থাকিল। আৰু, সেই অৱসৰতে কোচবিলাকে নতুনকৈ জয় কৰা ৰাজ্য নিজৰ দখলগৈ আনি ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ উত্তৰপাৰে, ৰাজধানী কোচবিহাৰৰপৰা নাৰায়ণপুৰলৈকে এটা আলি বন্ধাই লৈ, নাৰায়ণপুৰত কোঁঠ মাৰি বহিল গৈ। এই আলিয়েই গোহাঁইকমলা আলি। এই দৰে কোচ-সেনা ক্ৰমাৎ আহোম ৰাজ্যৰ ভিতৰলৈ সোমাই যোৱাত আহোমৰ ওচৰ ভবিষ্যৎ ঘোৰ আন্ধাৰ হৈ পৰিল। সেই কাৰণে, স্বৰ্গদেৱে সৈন্ত-সামন্ত গোটাই লৈ নিজে কোচ সেনাক আগ ভেটি ধৰি পিছলা নৈৰ পাৰত কোঁঠ মাৰিলেহি। চিলাৰায়ে তাতে গৈ আহোম ৰজাক আক্ৰমণ কৰিলে। কিন্তু, এইবাৰ তেওঁৰ আক্ৰোশ নবজিল; স্বৰ্গদেৱ চুৰেন্দ্ৰৰ হাতত চিলাৰায় সম্পূৰ্ণে ঘাটি স্বদেশলৈ উলটিব লগা হল। আৰু, এই একেখন বণত জয় লাভৰ দ্বাৰাই চুৰেন্দ্ৰৰ স্বৰ্গদেৱে আগৰ কেইওখন বণত হেৰোৱা নিজৰ ৰাজ্য সমুদায় পুনঃ উদ্ধাৰ কৰি ললে।

১৫৪৮ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ভূমিকম্প।—স্বৰ্গদেৱ চুৰেন্দ্ৰৰ ৰাজত্বত

১৬৩০ খ্রীষ্টাব্দত এখন ডাঙ্গৰ কছাৰি-ৰণ হয়।

১৫৪৮ খ্রীষ্টাব্দত এটা ভয়ঙ্কৰ ভূমিকম্প হৈছিল। ইয়াৰ জোকাৰণিত মাটি ফাটি তলৰ ধাতুগুলি, গন্ধকাদি ওলাইছিল। ইয়াৰ আগেয়ে আৰ পাচে, ১৮৯৭ খ্রীষ্টাব্দৰ আগলৈকে, এনে ভূমিকম্প অসমত হোৱা নাই।

চুক্লেন্মুং স্বৰ্গদেৱে গড়গাওঁ নগৰ, নগা-আলি, গড়গাৱঁৰ পুখুৰী কাঁহীকুচীৰ আৰু চাঙ্গিনীমুখৰ মঠাউৰি প্ৰভৃতি ভালেমান সংকৰ্ম সাধন কৰে আৰু তেওঁ ১৫৫২ খ্রীষ্টাব্দত স্বৰ্গী হয়।

চুখাম্ফা বা খোৰা-ৰজা।—স্বৰ্গদেৱ চুক্লেম্মুংৰ পুল চুখাম্ফ কোৱঁৰ খ্ৰীঃ ১৫৫২ চনত ৰজা হয়। হাতীৰপৰা পৰি খোৰা হোৱাত, তেওঁক খোৰা-ৰজা নামেও জনা যায়।

নাহৰ।—খোৰা-ৰজাৰ সোণাৰি বংশী দুৰ্গবাকী উত্তৰপৰীয়া কুৰাঁৰী আছিল। দুয়ো গৰাকী কুৰাঁৰী অপুত্ৰক হোৱাত, সিবিলাকে ৰজাৰ অনুমতি অনুসাৰে নিজৰ বংশৰ নাহৰ নামে এজন ডেকাক তোলনীয়া পুল কৰি লৈছিল। কালত নাহৰে কুৰাঁৰীসকলৰ বলত বলী হৈ, ৰাজক্ষমতাৰে সৈতে ভালেমান শকত কাৰ্য্য কৰাই লৈছিল। তেওঁৰ নামে ভালেমান আলি, পুখুৰী আদি কবোৱা হৈছিল। তাৰ চিন্ এতিয়াও উত্তৰ-লক্ষীমপুৰ মহকুমাত দেখিবলৈ পোৱা যায় (১)। অৱশেষত, ডাঙ্গৰীয়াসকলে নাহৰৰ অযথা ক্ষমতা সহিব নোৱাৰি, চক্ৰান্ত কৰি তেওঁক বধ কৰালে। সেই আপাহতে ৰজাৰ দুয়ো গৰাকী কুৰাঁৰী আত্মঘাতিনী হল। ইয়াৰ পাচত, স্বৰ্গদেৱে নৰা ৰজাৰ বৰগোহাঁইৰ

(১) উত্তৰ লক্ষীমপুৰত ন-কাৰী মৌজাৰ ন-কাৰী গাৱঁৰ আগফালৰ পথাৰত “নাহৰ-পুখুৰী” আৰু ছুটীয়াকাৰী মৌজাত জেঠায়েকৰনামে খনোৱা “জেঠী পুখুৰী” এতিয়াও আছে।

স্বৰ্গদেৱ বুদ্ধিস্বৰ্গনাৰায়ণৰ দিনৰপৰা বামুণৰ কটকী নিযুক্ত হয়।

গাভৰুক বিয়া কৰায়, আৰু তেওঁৰেপৰা স্বৰ্গদেৱ চুখামুফাই তিনিটি পুত্ৰ লাভ কৰে।

সলাল গোহাঁই বিষয়ৰ সৃষ্টি।—স্বৰ্গদেৱ চুখামুফাৰ ৰাজত্বত আইখোৱা বুঢ়াগোহাঁই আৰু বলিয়া বৰপাত্ৰগোহাঁই হয়। আৰু, এই জনা স্বৰ্গদেৱেই “সলাল গোহাঁই” বিষয় সৃষ্টি কৰি, বৰগোহাঁই পৰিয়ালৰ লেচাইডাং সলাল গোহাঁইক পোন-প্ৰথমে দৰঙ্গৰ শাসনকৰ্ত্তা পাতে।

কোচৰ ২য়, আৰু ৩য়, আক্ৰমণ বা নাৰায়ণপুৰৰ কোঁঠ স্থাপন।—চুখামুফা স্বৰ্গদেৱৰ দিনত কোচ ৰাজ্যৰ যুৱৰাজ বিখ্যাত চিলাৰায়ে খ্ৰীঃ ১৫৬২ আৰু ১৫৬৩ চনত দুবাৰ আহোম ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰে। আগৰ বাৰত স্বৰ্গদেৱৰ সেনাপতিয়ে তেওঁৰ সেনাবিলাকক লগুণ পিন্ধাই কপিলাৰ পিঠিত তুলি ৰণলৈ পঠোৱাত, চিলাৰায়ে ব্ৰহ্মবধৰ পাপলৈ ভয় কৰি ৰণ নিদি উলটি যায়। আহোম ৰজাৰ এই ছদ্মবেশী ব্ৰাহ্মণ সেনাবিলাকৰ কোনো-কোনোৱে পাচতো লগুণ নথৈ ব্ৰাহ্মণৰ বেশেৰেই থাকে। সেই কেইঘৰ বামুণৰ নামৰ শেহত “আল” লগাই চিন্ খোৱা হৈছিল; কিন্তু আজি কালি সেই আল ভোটা হৈ সেই চিন্ মৰিবলৈ ধৰিছে। চিলাৰায়ে নিজৰ দেশলৈ উলটি যোৱাৰ পাচত, আহোম ৰজাৰ সেনাপতিয়ে সেইদৰে ভুৱা দিয়া বুজিব পাৰি, পুনৰায় তেওঁ আহোম ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰিবলৈ আহে। এইবাৰ যুদ্ধত ঘাট, স্বৰ্গদেৱ পৰ্বতত উঠিলগৈ। পাচে, চিলাৰায়ৰ প্ৰস্তাৱমতে স্বৰ্গদেৱে সন্ধি কৰিবলৈ মান্তি হোৱাত, তেওঁ নাৰায়ণপুৰত কোঁঠ পাতি নিজৰ দেশলৈ উলটি, আৰু আহোম ৰজাৰ পৰ্বতৰপৰা নামি আহি নগৰ সোমালেহি। ইয়াৰ পাচত, খ্ৰীঃ ১৫৮৫ চনত লক্ষ্মীনাৰায়ণ ৰজাই সঙ্কল্য নামে জীয়েকক চুখামুফা স্বৰ্গদেৱলৈ বিয়া দি মিতিৰ পাতে।

১৬২৫ খ্রীষ্টাব্দৰপৰা “বৰফুকন” আৰু “বৰবৰুৱা” বিষয়া পতা হয়।

স্বৰ্গদেৱ চুখাম্ফাৰ দিনতে সিফালে কোচ ৰজা নৰনাৰায়ণৰ ৰাজ্যত মছলমানৰ ৭ম, আৰু ৮ম, বাৰৰ আক্ৰমণ পৰে। সেই সময়তে, প্ৰায় তিনিকুৰি বছৰ নাম জলাই ৰাজত্ব কৰাৰ পাচত খ্ৰীঃ ১৬১১ (১) চনত চুখাম্ফা স্বৰ্গদেৱ অতি বুঢ়া বয়সত স্বৰ্গী হয়।

ওপৰত কোৱাৰ উপৰিও, স্বৰ্গদেৱ চুখাম্ফাৰ ৫৯ বছৰীয়া সুদীৰ্ঘ ৰাজত্ব নানা অশান্তিজনক আৰু অমঙ্গলীয়া ঘটনাপূৰ্ণ আছিল। তাৰ ভিতৰত ১৫৬৩ আৰু ১৫৭০ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ছুটীয়া বিদ্ৰোহ, ১৫৬৩ খ্ৰীষ্টাব্দত আহোম ৰাজকোৱঁৰৰ লগ হৈ তোলা ঢেকেৰীৰ বিদ্ৰোহ, ১৫৬২ খ্ৰীষ্টাব্দত কোচ সেনাপতি টিপুৰ আক্ৰমণ, ১৫৬৯ খ্ৰীষ্টাব্দত মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱৰ তিৰোভাব, ১৫৭৪ খ্ৰীষ্টাব্দত ৰাজ্যজুৰি বসন্ত ৰোগৰ উৎপাত, ১৫৭৬ খ্ৰীষ্টাব্দত নৰা ৰজাৰ আক্ৰমণ, ১৫৯৬ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ভয়ঙ্কৰ ভূমিকম্প এই বিলাক ঘটনা প্ৰধান। ইয়াত বাজেও স্বৰ্গদেৱৰ সাংসাৰিক জীৱনত সততে অসুখ-অশান্তি নুগুচিছিল।

চুচেংফা বা বুদ্ধিস্বৰ্গনাৰায়ণ, বা প্ৰতাপসিংহ।—স্বৰ্গদেৱ চুখাম্ফাৰ পাচত, তেওঁৰ বৰপুত্ৰ চুচেংফা কোৱঁৰ খ্ৰীঃ ১৬১১ চনত আহোম ৰাজসিংহাসনত উঠে। তেওঁ মহা বুদ্ধিমন্ত ৰজা আছিল কাৰণে, হিন্দু মতে তেওঁক বুদ্ধিস্বৰ্গনাৰায়ণ নাম দিয়া হৈছিল। তেওঁৰ ৰাজত্বৰ কালত থক-বক বুঢ়াগোহাঁই আৰু কুনুকাই গোহাঁইদেৱৰ বংশধৰ মৰাণ ডেকা বৰুৱা বংশৰ লাকু বৰপাত্ৰগোহাঁই ডাঙৰীয়াই ক্ৰমান্বয়ে প্ৰধান মন্ত্ৰীৰ বাব পাইছিল।

(১) চাৰ এডোৱাৰ্ড গেইটৰ মতে, এই চন ১৬০৩ হ'ব লাগে। আৰু, সেইমতে তেওঁ খোৰা-ৰজাৰ ৰাজত্ব ৫১ বছৰীয়া কৰি, জয়ধ্বজ সিংহৰ ৰাজত্বলৈকে মজিব ৰজা-সকলৰ ৰাজত্ব আঠ বছৰকৈ কম কৰি ধৰিছে। কিন্তু, সেইটো মত আনবিলাক বুৰঞ্জীয়ে সমৰ্থন নকৰে।

চুৰম্ফা স্বৰ্গদেৱক ভগা-ৰজাও বোলে।

মছলমানৰ ৯ম, আৰু ১০ম, আক্ৰমণ।—বুদ্ধিস্বৰ্গনাৰায়ণ স্বৰ্গদেৱৰ ৰাজত্বৰ কালতে মছলমানৰ ৯ম, আৰু ১০ম, আক্ৰমণ হয়। এই দুই আক্ৰমণে কেনেকৈ কোচ ৰাজ্যত তোলপাৰ লগাইছিল, আৰু অসমীয়া সেনাই মছলমানক যুদ্ধত ঘটাই কেনেকৈ কৰতোয়াদৈকে ৰাজ্য বিস্তাৰ কৰি, কোচ ৰজা বলিতনাৰায়ণক ধৰ্ম্মনাৰায়ণ নাম দি আহোম ৰজাৰ কৰতলীয়া ৰজা পাতে, আৰু ভায়েক গজনাৰায়ণক বেলতলাৰ ৰজা পাতি থয়, তাৰ সবিশেষ বৃত্তান্ত কোচ ৰজাৰ ৰাজত্বৰ বিৱৰণৰ লগত শ্বহলাই কোৱা হৈছে। ইয়াত বাজেও, এই ৰাজত্বত মছলমানৰ লগত ভালেমান যুদ্ধ-বিগ্ৰহ হৈ, অৱশেষত ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ উত্তৰে বৰনদী আৰু দক্ষিণে অসুৰৰ আলিক আহোম আৰু মছলমান ৰাজ্যৰ মাজসীমা পাতি সন্ধি স্থাপন কৰা হয়।

কছাৰি-ৰণ।—জয়পুৰীয়াৰ ৰজা যশমাণিকৰ জীয়েকক বিয়া কৰোৱা প্ৰসঙ্গত কছাৰি ৰজাৰে সৈতে আহোম ৰজাৰ মনোবাদ উপস্থিত হয়। তাৰ পাচত, কছাৰি ৰজা শত্ৰু দমনে আগধৰি আহোমৰ ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰাত অতিকৈ কুপিত হৈ, ১৬৩০ খ্ৰীষ্টাব্দত স্বৰ্গদেৱ চুচেংফাই কলং নৈয়োদ উঠাই বহালৈ সৈন্ত পাঠিয়াই তাতে এখন ঘোৰতৰ ৰণ পাতে। কছাৰিবিলাক ৰণত ঘাটী মায়বদ্ধলৈ পলাই গল। স্বৰ্গদেৱে বহাব ওচৰত কছাৰি ৰাজ্য দখল কৰি তাত সোন্দৰ (সুন্দৰ) গোহাঁইক শাসনকৰ্ত্তা পাতি থৈ আহিল। কিছুকালৰ পাচত, সোন্দৰ গোহাঁইৰ কাৰ্যা-শিথিলতা দোষত কছাৰিবিলাকে সাহ পাই, শত্ৰুদমনে ভীমদৰ্পক সেনাপতি লৈ, উলটি আহোমক আক্ৰমণ কৰেহি। এই সময়তে মছলমানিৰো আক্ৰমণৰ আগন্তুক জানি, আহোম ৰজাই ভীমদৰ্পক এগৰাকী আহোম গাভৰু বিয়া দি মিত্ৰতা কৰিলে।

জয়ধ্বজসিংহ পোন্-প্ৰথমে হিন্দুধৰ্ম্মত দীক্ষিত হয়।

কোচ বজাৰ লগত সম্বন্ধ।—কছাৰি-ৰণ অন্ত পৰাৰ পাচতে, মছলমানৰ আক্ৰমণত সহায় পাবৰ আশাৰে, ১৬০৮ খ্ৰীষ্টাব্দত কোচ বজা পৰীক্ষিত নাৰায়ণে তেওঁৰ মঙ্গলদৈ নামে জীয়েকক চুচেংফা স্বৰ্গদেৱলৈ বিয়া দি মিত্ৰতা কৰে।

বুদ্ধিস্বৰ্গনাৰায়ণৰ ৰাজত্বতে আহোম ৰজাৰ নামে “ৰজা ৰূপ” আৰু সোণৰ মোহৰ পোন্-প্ৰথমে সাঁচত মৰোৱা হয়। আহোম ৰজা আঁঠু-চুকীয়া সোমাৰ দেশৰ অধিপতি আছিল কাৰণে, এই ৰূপ আৰু মোহৰ আঁঠুচুকীয়াকৈ সাঁচত মৰা হৈছিল। ইয়াত বাজেও, স্বৰ্গদেৱে নিজৰ বুদ্ধি আৰু পৰাক্ৰমৰ বলত নতুন বিষয়াদি পাতি আৰু ভালেমান লাগ-তিয়াল আলি, গড়, দ’ল, পুখুৰী আদি কৰাই সমাজ আৰু ৰাজ্যৰ অশেষ উন্নতি সাধি চিৰস্মৰণীয় কীৰ্ত্তি ৰাখিলে। তলত তাৰ প্ৰধান-প্ৰধান কেইটাৰ বিষয়ে চমুকৈ লিখা গল।

নতুন বিষয়া।—আহোম কটকী হোজা কাৰণে, বিদেশলৈ ৰাজবাতৰি নিয়া-অনাৰ সূচল কৰিবৰ অৰ্থে বামুণ কটকী পাতিবলৈ নিয়ম বন্ধা হয়, আৰু সেই সময়তে “নঙ্গঠা বৰাগীৰ খেল” বুলি নতুনকৈ এটা খেল পতা হল। নিলগৰ আক্ৰমণৰপৰা দেশ ৰক্ষা কৰিবৰ নিমিত্তে ১৬২৫ খ্ৰীষ্টাব্দৰপৰা গুৱাহাটীত “বৰফুকন” নামে শাসনকৰ্ত্তা নিগাজীকৈ ৰখাৰ নিয়ম কৰা হয়। ৰাণী ৰজাৰে সৈতে লুকি, বকো, বনগঞা, ছয়গঞা, বগাই, পানতলীয়া, বৰছুৱৰীয়া, ভোলাগঞা, আৰু মকৰা-পুৰীয়া এই ৯ ঘৰক “ৰজাপোৱাল” নাম দিয়া হয়। বিখ্যাত মোমাই তামুলিক বৰবৰুৱা পতাত, তেতিয়াৰেপৰা নতুনকৈ “বুৰবৰুৱা” বিষয়ৰ সৃষ্টি হয়। ৰাজভঁড়ালৰ তত্ত্বাৱধান কৰিবলৈ “ভঁড়ালি বৰুৱা” পতা হয়। আবৰ, মিৰি, ডফলা আদি পৰ্বতীয়া জাতিবিলাকক বৰাই

১৬৬১ চনত মিৰজুমলাই অসম আক্ৰমণ কৰে।

ৰাখিবৰ নিমিত্তে ঠায়ে ঠায়ে বহতা, কটকী আদি ৰাখিবলৈ নিয়ম কৰা হয়। কোচ আৰু আহোম ৰজাৰ সীমা ৰক্ষা কৰিবৰ নিমিত্তে মৰজিত “মৰজিখোৱা গোহাঁই” বিষয়া পতা হয়। পূৰ্বৰ বামুণী কোৰঁৰবিলাকক আন-আন কোৰঁৰবিলাকে সৈতে একে লগ কৰি “হিলৈদাবী” নামে এটা নতুন খেল পতা হয়। বহাত কোচৰজাৰ ফালৰ বাতৰি জনাই থাকিবলৈ এজন “ৰহিম্মাল বৰুৱা” জয়ন্তীয়াৰ বাতৰি জনাই থাকিবলৈ জাগিত “জাগিম্মাল গোহাঁই,” আৰু কাজলীত জয়ন্তীয়া আৰু ডিমৰুৱাৰ বাতৰি জনাই থাকিবলৈ দুজন “কাজলীমুখীয়া গোহাঁই” নামে বিষয়া ৰখাৰ নিয়ম কৰা হয়।

প্ৰধান প্ৰধান আলি।—গড়গাৱঁৰপৰা শিঙৰি ঘৰলৈ যোৱা “বৰআলি,” গজপুৰৰপৰা গড়গাৱঁলৈকে “বৰআলি,” চতাই আলি, জবকাৰ আলি, বকটাৰ আলি, পৰ্বতীয়া আলি, হাৰিপৰা আলি ইত্যাদি।

প্ৰধান প্ৰধান গড়।—মহঙ্গৰ গড়, চিনাতলী গড়, কটাৰি ধামৰ গড়, চামধৰা গড়, ৰাজগড়, লাহটৈ গড়, কোটোহা গড়, মেড়া গড়, চোৱাতল গড়, হুমলী গড়, ৰাজলী গড় ইত্যাদি।

দ'ল, পুখুৰী ইত্যাদি।—তাওকাকৰ, পুখুৰী, কপহী পুখুৰী, ডেৰগাওঁ দেৱালয়ৰ দ'ল, দলৌণ্ডৰি বাহৰ, হুমলী বাহৰ, বাঙলু বাহৰ; তাওকাক নগৰ, কপহী নগৰ ইত্যাদি।

বুদ্ধিস্বৰ্গনাৰায়ণ স্বৰ্গদেৱৰ দিনতে দেৱোত্তৰ আৰু ব্ৰহ্মোত্তৰ মাটি দিয়াৰ নিয়ম পোন-প্ৰথমে চলোৱা হয়। চমুকৈ কবলৈ গলে, এইজনা স্বৰ্গদেৱৰ ৰাজত্বৰ কাল ভালেমান ডাঙ্গৰ ডাঙ্গৰ অতি লাগতিয়াল ঘটনা-পূৰ্ণ। ওপৰত কোৱাৰ বাহিৰেও ভালেমান সৰ্বকৰ্মৰ দ্বাৰা ৰাজ্যৰ

স্বৰ্গদেৱ চক্ৰধ্বজসিংহ অতি মনস্বী আৰু প্ৰতাপী ৰজা আছিল।

ভিতৰুৱা অৱস্থা আৰু সমাজৰ বহুল উন্নতি সাধি, প্ৰতাপসিংহ নাম লৈ, খ্ৰীঃ ১৬৪৯ চনত চুচেংফা স্বৰ্গদেৱ স্বৰ্গী হয়।

চুৰম্ফা আৰু চুতিাঙফা।—স্বৰ্গদেৱ চুচেংফাৰ বৰপুত্ৰ চুৰম্ফা কোৰ্ব্ব ১৬৪৯ চনত ৰজা হয়। এওঁৰ ৰাজত্বৰ আৰম্ভণিতে প্ৰধান ৰাজনীতিজ্ঞ পুৰুষ বিখ্যাত মোমাইতামুলি বৰবৰুৱাৰ মৃত্যু হোৱাত, মৰাণ-ডেকাবৰুৱা বংশৰ লাকু বৰপাত্ৰগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াৰ পুতেক লাহো গোহাঁইদেৱক বৰবৰুৱা পতা হয়। চুৰম্ফা স্বৰ্গদেৱ বৰ তিৰোতা-সেৱক লোক আছিল। তেওঁ নিজৰ কুৰ্ব্বীৰ কথামতে ৰাজ্যত ভালেমান অনায়াস-উপদ্ৰৱ কৰাত, ডাঙ্গৰীয়াসকলে তেওঁক ভাঙ্গি পুতেক চুতিাঙফা কোৰ্ব্বক ৰজা পাতে, আৰু সেই কাৰণে চুৰম্ফা স্বৰ্গদেৱক ভগা-ৰজা নামেও জনা যায়। চুৰম্ফা স্বৰ্গদেৱে তিনি বছৰ মাথোন ৰাজত্ব কৰে। এই দৰে ৰজা ভগাৰ পাচতো কেনেবাকৈ বিদ্ৰোহ ঘটায় বুলি, ডাঙ্গৰীয়াসকলে তেওঁক চক্ৰান্ত কৰি বধ কৰালে। চুতিাঙফা স্বৰ্গদেৱৰ দিনত কেইবাজনো ডাঙ্গৰীয়াৰ ভগ্না পতা হয়। সেই কথাত ডাঙ্গৰীয়াসকল তেওঁৰ ওচৰত বৰ অসন্তুষ্ট আছিল। পিচে, তেওঁৰ নিজৰ পুতেক চুতাম্ফা কোৰ্ব্বৰে শুকুলা বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াৰে সৈতে যড়যন্ত্ৰ কৰি, দুবছৰ মাথোন ৰাজত্ব কৰোঁতেই, ১৬৫৪ চনত তেওঁক ভাঙ্গি নিজে ৰজা হয়। আৰু, ৰজা ভগাৰ পাচত, ভবিষ্যতে বিদ্ৰোহ ঘটোৱাৰ আশা কৰি, ডাঙ্গৰীয়াসকলে তেওঁক চক্ৰান্ত কৰি বধ কৰায়।

ডফলা-ৰণ।—চুতিাঙফা স্বৰ্গদেৱৰ ৰাজত্বত কেইবাখনো চুৰ-চুৰীয়া ৰণ আৰু বিদ্ৰোহ উপস্থিত হৈছিল; তাৰ ভিতৰত ডফলা-ৰণেই প্ৰধান। ১৬৫৩ খ্ৰীষ্টাব্দত দিক্ৰং নৈয়েদি উজাই স্বৰ্গদেৱে মৈত্ৰী দানন্ত্ৰ দি বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়া আৰু বৰপাত্ৰগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াক ডফলা পৰ্বত

ৰমণী গাভৰু শৰাইঘাটৰ বগৰ নাগিকা আছিল।

দখল কৰিবলৈ পঠিয়াইছিল। পিচে, ডফলাইতে ঠেকত পেলাই বহুত অসমীয়া সেনা বধ কৰি ডাঙ্গৰীয়াসকলক উলটি আহিবলৈ বাধা কৰিলে। সেই আপাহতে স্বৰ্গদেৱে ডাঙ্গৰীয়া দুজনক ভাঙ্গি নতুন সেনাপতি পাতি আকৌ ডফলাইতক আক্ৰমণ কৰিবলৈ পঠিয়ালে। ডফলাইতেও মিৰিহঁতৰে সৈতে লগ লাগি ফেৰ পাতি ধৰিছিল; কিন্তু এইবাৰ ঠাৱৰি নোৱাৰা ডফলা আৰু মিৰিহঁত আহোম ৰজাৰ শৰণাগত হল।

নগা-ৰণ।—১৬৫০ খ্ৰীষ্টাব্দতে লক্ষ্মী নগাবিলাকে বিদ্ৰোহ উপস্থিত কৰাত সিহঁতক দমাবলৈ আহোম ফৌজ যাব লগা হৈছিল। তাৰ পাচত নগাইতে আগধৰি আহি আহোমৰ ৰাজ্যত উৎপাত ঘটাবলৈ ধৰিলে। এই বাৰো সিহঁতক অসমীয়া সেনাই দমাই থৈ আহিল গৈ। কিন্তু, নগাইতে ইমানতো দাঁতি-কাষৰৰ আহোম ৰাজ্যত উৎপাত উপদ্ৰব কৰিবলৈ নেৰিলে। সেই কাৰণে বছৰদিনেকৰ পাচত আহোম স্বৰ্গদেৱে ডফলা যুঁজাৰু লগত দি অসমীয়া সেনাপতিক নগাপাহাৰ আক্ৰমণ কৰিবলৈ পঠিয়ালে। এই ৰণত নগাইত ঘাটি পলাল। আৰু, নগাৰ গাম বা ৰজা কিশ্বা শাসনকৰ্ত্তাবিলাক আহোম ৰজাৰ শৰণাগত হ'লহি।

চুতাম্বলা বা জয়ধ্বজাসিংহ।—চুতাম্বলা স্বৰ্গদেৱে সিংহাসনত উঠিয়েই হিন্দুমতে জয়ধ্বজাসিংহ নাম লয়। আৰু তামৰ ফলিত লিখিত বহুত দেৱোত্তৰ আৰু ব্ৰহ্মোত্তৰ মাটি দান কৰি, তেওঁ নিৰঞ্জন বাপুত শৰণ লয়। আহোম ৰজাৰ এওঁৰেই পোন-প্ৰথমে হিন্দুমতে শৰণ লয়, আৰু এওঁৰ দিনৰেপৰা তামৰ ফলি চলিত হয়। এওঁৰ ৰাজত্বৰ কালত কেইবাকো ডাঙ্গৰীয়া ভাঙ্গা-পতা হোৱাৰ পাচে, বুঢ়াগোহাঁই পৰিস্থা-লৰ নাওবৈচা ফুকন ৰাজমন্ত্ৰী, লাঙ্গিচং বৰগোহাঁই আৰু ভগা বৰপাত্ৰ-

লাহিত বৰফুকন এজন মহাবীৰ আৰু বণ-পণ্ডিত আছিল।

গোহাঁই এই কেইজন। নতুনকৈ ডাঙৰীয়া হয়। জয়ধ্বজসিংহৰ দিনৰ-
পৰা আহোমৰ ৰাজ্যত বামুণৰ প্ৰতিপত্তি আৰু এদোপ্ চৰিল।

স্বৰ্গদেৱ জয়ধ্বজসিংহই কিছুমান সংকাৰ্য্যও কৰিছিল। তাৰ ভিত-
ৰত কেৰিমেৰি গড় মাছখোৱা গড়, ভোমৰাগুৰি আলি আৰু চেউনী-
বঢ়া আলি এই কেইটাই প্ৰধান। এওঁৰ ৰাজত্বৰ কালত সৰু-বৰ কেইবা-
খনো বণ লাগিছিল; তাৰ ভিতৰত মিৰজুম্লাৰ আক্ৰমণেই সবাতকৈ
প্ৰধান।

মছলমানৰ ১১শ, আক্ৰমণ।—নৱম আৰু দশম বাৰৰ
আক্ৰমণৰ ফল জানিব পাৰি, দিল্লীৰ সম্ৰাট আওৰেঞ্জোবৰ সেনাপতি
মিৰজুমলাই খ্ৰীঃ ১৬৬১ চনত আহোম ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰিবলৈ আহে।
মছলমান সেনাপতিয়ে বহু কষ্ট সহি সৈন্ত-সামন্তৰে সৈতে উজাই নুমলী-
গড় পালেহি। তাতে আহোম ৰজাৰ এটা কোঠ আছিল। মোগল
সেনাক চমু চাপিবৰ দেখি, এই কোঠ ৰখীয়া ২০০০ অসমীয়া সেনা
ৰাতিয়েই পলাই ফাট মাৰিলে। মিৰজুমলাই বণ নকৰাকৈয়ে এই কোঠ
হস্তগত কৰি গড়গাবলৈ উজাই গল। মছলমান সেনা নগৰ সোমালত
জয়ধ্বজসিংহ স্বৰ্গদেৱ চৰাইখোবোং পৰ্বতলৈ পলাই যায়। ৰাজ্যৰপৰা
ভাগি যোৱাৰ কাৰণে তেওঁক ভগনীয়া-ৰজা নামেও জনা যায়। গতিকে,
মিৰজুমলাই অবাধে নগৰ অধিকাৰ কৰি তাতে বাহৰ পাতি ৰল।
খ্ৰীঃ ১৬৬২ চনত যেতিয়া দাৰিযাই কোৰ মূৰ্ত্তিৰে দেখা দিলেহি, তেতিয়া
মছলমান সেনাক নানা-তৰহৰ অস্ত্ৰবিধাই বেৰি ধৰিলে। তাৰ উপৰিও,
জহনী ৰোগত ভালেমান মোগল সেনাৰ মৃত্যু হয়। এই ছেগতে
জয়ধ্বজসিংহ স্বৰ্গদেৱে কিছুমান সৈন্ত লগত লৈ মছলমান সেনাক
বেৰি ধৰিলেহি। মিৰজুমলাই বিষম শকটত পৰি সন্ধিৰ প্ৰস্তাৱ কৰিলে।

খ্রীঃ ১৬৭০ব পৰা আহোম ৰাজ্যত এটি ভীষণ তোলপাৰ আৰম্ভ হয়।

স্বৰ্গদেৱে তেওঁৰ প্ৰস্তাৱত সন্মত হৈ, ১০০ বন্দী, ১০০ বেটা, ৩০টা হাতী, কুৰি হেজাৰ তোলা মৌণ, তাৰ ছ-গুণ ৰূপ, ছজন বিষয়াৰ লৰা, এই বিলাক যোতুক দি, বৰ্মণী গাভৰুক সালঙ্কৃতাকৈ বাদচাহত বিয়া দিবলৈ আগ বঢ়ালে; আৰু বছৰি ২০টা হাতী আৰু পেচকচৰ বাবে তিনি লাখ টকা আৰু ৯০টা হাতী চহি শোধাবলৈ গাত ললে। মিবজুম্‌লাই তাতে সন্তুষ্ট হৈ, তেওঁ অধিকাৰ কৰা কোঠ আৰু ৰাজ্য এৰি দি বৰ্মণী গাভৰুক যথা সমাদৰেৰে লৈ নিজৰ দেশলৈ উলটি গল।

স্বৰ্গদেৱ জয়ধ্বজসিংহ, মুঠেই ৯ বছৰ কাল ৰাজত্ব কৰাৰ পাচত, খ্রীঃ ১৬৬৩ চনত স্বৰ্গী হয়।

চুপুঙমুং বা চক্ৰধ্বজসিংহ।—স্বৰ্গদেৱ জয়ধ্বজসিংহৰ পাচত, তেওঁৰ পুতেকসকলৰ চৰিত্ৰ ভাল নেদেখি, ডাঙ্গৰীয়াসকলে সিবিলাকৰ এজনকো ৰজা মনোনীত নকৰিলে। সেই কাৰণে, দেওবজাৰ নাতি চুপুঙমুং কোৱঁৰক খ্রীঃ ১৬৬৩ চনত ৰজা পতা হয়; আহোম ৰাজসিংহা-সনত উঠাৰ পাচত, তেওঁ হিন্দুমতে চক্ৰধ্বজসিংহ নাম লয়। তেওঁৰ ৰাজত্বৰ কালত নাওবৈচা ফুকনক মাৰি আতন বুঢ়াগোহাঁই পতা হয়, আৰু লাঙি বৰপাত্ৰগোহাঁই হয়।

নগা আৰু মিৰি বিদ্ৰোহ।—১৬৬৫ খ্রীষ্টাব্দত বান্‌চঙীয়া নগাই বান্‌পৰীয়া নগাক আক্ৰমণ কৰেহি। বান্‌পৰীয়াবলকে সেই আক্ৰমণ সহিব নোৱাৰি আহোম ৰাজ্যত সহায় ভিক্ষা কৰিলে। সেইমতে এদল অসমীয়া সেনা গৈ উলটি অহাৰ পাচতে সিহঁতে পুনঃ বান্‌পৰীয়াক আক্ৰমণ কৰিলেহি। এইবাৰ বান্‌চঙীয়াহঁতক একেবাৰে তলতীয়া কৰি সিহঁতৰ চাং দখল কৰিবৰ নিমিত্তে অসমীয়া সেনা পঠিওৱা হল। সিফালে নগাইতেও বিশেষ আয়োজন কৰি লৈ ফেৰ পাতি

দেখিয়া বৰবকৰা চক্ৰান্তৰ শিশোমণি আছিল।

ধৰিলে। অৱশেষত, নগাইত বণত ঘাটি শৰণাগত হল, আৰু তেতিয়াৰ-
পৰা বানপৰীয়া আৰু বান্চঙ্গীয়া নগা সম্পূৰ্ণ আহোম বজাৰ তলতীয়া
হল। এই উৎপাত থমাবলৈ আহোম বজা ব্যস্ত থকাত সুবিধা যেন
ভাবি, মিৰিহতেও ডফলা আৰু ছুটিয়াবিলাকেৰে লগলাগি এটা বিদ্ৰোহ
তুলিছিল। কিন্তু, তাৰ জোখাই ইফালে আহোম বজায়ো আয়োজন কৰা
দেখি বণ-বিগ্ৰহ নোহোৱাকৈয়ে সেই বিদ্ৰোহ আপুনি থামিল।

মছলমানৰ ১২শ, আক্ৰমণ বা শৰাইঘাটৰ বণ।—
স্বৰ্গদেৱ জয়ধ্বজসিংহই মিৰজুয়াৰ লগত যুদ্ধত ঘাটি গড়গাৱঁত কৰা সন্ধি
মতে, বমণী গাভৰুৰ যৌতকত দিয়া ধন বস্তুত বাজেও বছৰি ২০টা হাতী
শোধাবলৈ আৰু পেচকচৰ বাবে তিনি লাখ টকা চই দিবলৈ স্থিৰ
হৈছিল। পিচে, স্বৰ্গদেৱে তেতিয়াই পেচকচ আৰু চই সমুদায় আদাই
কৰি দিব নোৱাৰাত, ১৯০০০ টকা আৰু ৫০টা হাতী দিবলৈ বাকী
থাকে। স্বৰ্গদেৱ চক্ৰধ্বজসিংহৰ দিনত সেই বাকী থকা পেচকচ সাধি
গুৱাহাটীৰপৰা মছলমান ফোজদাৰ ফিকজখাঁই কটকীৰ মুখে আহোম
বজালৈ টানকথা কৈ পঠিয়ালে। চক্ৰধ্বজসিংহ বৰ সাহসী আৰু অভিমানী
ৰজা আছিল; তেওঁ মছলমানৰ বৰকথা সহিব নোৱাৰি, বাকী থকা চই
নিদিওঁ বুলি, যুদ্ধ দিবলৈ প্ৰস্তুত হল। এই কথাত অত্যন্ত কুপিত হৈ,
দিল্লীশ্বৰ আওৰেঞ্জৰ বাদছাহে আহোম বজাৰ যুদ্ধৰ প্ৰস্তাৱ তৎক্ষণাত
গ্ৰহণ কৰিলে। এই যুদ্ধ দুবাৰ হয়। প্ৰথম বাৰত চৈয়দ চানা আৰু
চৈয়দ ফিকজ সেনাপতিৰ তলে মছলমানে বাঁহবাড়ী, কাঁজলিমুখ, ইটাখলি,
বৰনদীৰ মুখ আৰু গুৱাহাটী এই পাঁচ ঠাইত যুদ্ধ দিয়ে। এই আটাই-
কেইখন যুদ্ধতে আহোমৰ হাতত মছলমান বিষমৰূপে ঘাটিল। এই যুদ্ধৰ
আহোম নামক লাঁহিত বৰকুকনে মছলমানক মানাহাৰ মুখলৈকে খেদি

লৰা-ৰজা শৰীৰ আৰু মন দুয়োতে দুৰ্বল আছিল।

নি তাৰপৰা চৈয়দ চান্না আৰু চৈয়দ ফিকজক বন্দী কৰি আনি গড়গাৱঁলৈ পঠিয়ালে আৰু তাতে দুইকো বধ কৰা হ'ল। মছলমানৰ সকলো অস্ত্ৰশস্ত্ৰ বৰফুকনৰ হাতত পৰিল। ১৬৬৮ খ্ৰীষ্টাব্দত এই যুদ্ধৰ সামৰণি পৰে; আৰু গুৱাহাটী পুনঃ আহোম ৰজাৰ দখললৈ আহে। এই সংবাদত মহা অভিমানী আওৰেঞ্জোৰ বাদছাহ অগ্নিৱত জলি উঠিল, আৰু ৰজা ৰামসিংহক ৩০০০ ঘোঁৰা-বগুৱা, ১৮০০০ মাটি-বগুৱা, ১২০০০ কোচবিহাৰৰ কাঁড়ী সৈন্য দি, আৰু নচৰত খাঁ, ৰঘুনাথসিংহ, ৰচিদ খাঁ প্রভৃতি কেইবা জনো সেনাপতিৰ ওপৰত তেওঁক প্ৰধান সেনাপতি পাতি বিপুল আয়োজনেৰে অসম দেশ আক্ৰমণ কৰিবলৈ পঠিয়ালে। ইফালে স্বৰ্গদেৱ চক্ৰধ্বজসিংহই বাছি বাছি কাজুৱা সেনাপতি সকলেৰে সৈতে বিস্তৰ সৈন্য-সামন্তৰ ওপৰত লাহিত বৰফুকনক প্ৰধান সেনাপতি পাতি মছলমানৰ আক্ৰমণ ওফৰাবলৈ গুৱাহাটীত সাজু কৰি ৰাখিলে। বৰফুকনেও শৰাইঘাটত এটা ভালকৈ কোঁঠ মেৰাই সৈন্য-সামন্ত লৈ মছলমানৰ প্ৰতীক্ষাত ৰল। ৰামসিংহ সসৈন্তে গুৱাহাটীৰ সীমা পালেহি। ইতিমধ্যে শৰাইঘাটৰ কোঁঠ মেৰাই এটা গড় মেৰাবলৈ বৰফুকনে আয়োজন কৰিলে। এই গড় একে ৰাতিৰ ভিতৰতে উলিয়াবলৈ তেওঁ নিজৰ মোমাম্বেকক ভাৰ দিছিল; পিচে যথা সময়ত কাৰ্য্যসমাপ্ত হৈ-হুঠাত লাহিত বৰফুকনে একে ঘাপে মোমাম্বেক কাটি নিজে গড় মেৰালে। এই গড় এতিয়াও "মোমাইকটাগড়" বোলে। ইয়াৰ পাচত দুয়োপক্ষৰ সন্মুখ সংগ্ৰাম আৰম্ভ হ'ল। কিন্তু, এনে সময়ত হঠাতে নৰিয়া পৰি স্বৰ্গদেৱ চক্ৰধ্বজসিংহ স্বৰ্গী হ'ল, আৰু তেওঁৰ ভায়েক উদয়াদিত্যই ৰাজপাটত উঠি এই মহাযুদ্ধ চলাবলৈ ধৰিলে। ক্ৰমান্বয়ে প্ৰায় ছমাহ মাটি-যুদ্ধ, পানী-যুদ্ধ, ঘোঁৰা-যুদ্ধ ঘোৰতৰ কপে চলিবলৈ ধৰিলে,—ক্ৰমাৎ মছলমানৰ ৰণবল ক্ষয় হৈ

লাহিত বৰফুকন ।

1912

জয়মতী কুৰ্ব্বী জগতৰ এগৰাকী আদৰ্শ সতী ।

আছিল । মহলমানৰ সেনাপতি এজন-এজনকৈ বগত পৰিবলৈ ধৰিলে, আৰু সিহঁতৰ বহুত খাৰ, বন্দুক, তোপ, যুদ্ধৰ নাও আহোমৰ হাতত পৰিল । অবশেষত ৰামসিংহই আহোমৰ পৰাক্ৰমসহিব নোৱাৰি লাজ আৰু অপমানত জঁয় পৰি ভটীয়াই পলাবলৈ বাধ্য হল । উলটি যাবৰ সময়ত অসমীয়া সৈন্যৰ নিপুণতা ৰামসিংহে এই দৰে শলাগিছিল— “প্ৰত্যেক অসমীয়া সেনাই নাও বাব পাৰে, কাঁড় মাৰিব পাৰে, মাটি কাটিব পাৰে, বন্দুক মাৰিব পাৰে । এনেকুৱা সকলো কামত নিপুণ সেনা মই ভাৰতবৰ্ষৰ আন কোনো ঠাইত দেখা নাছিলোঁ । ” ইয়াৰ পাচত, লাচিত বৰফুকনে মানাহালৈকে আহোম ৰাজ্য বহলাই তাত চকি আৰু ঘাট পাতি ১৬৭০ খ্ৰীষ্টাব্দত শৰাইঘাটৰ বগৰ অন্ত পেলালে ।

চুগ্ৰত্ফা, চুৰুন্ফা, চুহুং, গোবৰ কোৰ্ৰৰ আৰু চুজিন্ফা ।—স্বৰ্গদেৱ চক্ৰধ্বজসিংহৰ পাচত, তেওঁৰ ভায়েক চুগ্ৰত্ফা কোৰ্ৰৰ খ্ৰীঃ ১৬৬৯ চনত ৰজা হয় । তেওঁ শিঙৰিঘৰ উঠাৰ পাচত, হিন্দু-মতে উদয়াদিত্য নাম লয় । চুগ্ৰত্ফা স্বৰ্গদেৱে গুৱাহাটীত ৰামগড়, পানগড় আৰু উজ্জনিত বৰাগী আলি প্ৰভৃতি কৰাই কিছুমান কীৰ্তিচিন্ ৰাখে । তেওঁৰ দিনত চপা বৰপাত্ৰগোহাঁই ; দেবেৰা বৰবক্ৰা আৰু লালুকসোলা বৰফুকন হয় । বৰবক্ৰাই ডফলা আক্ৰমণলৈ গৈ বিৰমৰূপে ঘাটি অহাত, তেওঁক ৰজাই বৰ লাজ দিয়ে ; সেই আপাহতে দুবছৰ মাথোন ৰাজত্ব কৰোঁতেই, খ্ৰীঃ ১৬৭২ চনত, দেবেৰা বৰবক্ৰাই ৰজাক গোপনে বিহ পান কৰাই মাৰে । তেওঁৰ লোকান্তৰৰ পাচত, ভায়েক চুৰুন্ফা-কোৰ্ৰৰক খ্ৰীঃ ১৬৭২ চনত ৰজা পতা হয় । হিন্দু-মতে তেওঁক ৰামধ্বজ নামেও জনা যায় । তেওঁৰ ৰাজত্বত দেউৰী-ছুটীয়া আৰু মিছিমিৰ বিদ্ৰোহ উঠিছিল । এই ৰাজত্বত চেক্ৰমন বৰগোষ্ঠীত হয় ।

জয়মতীৰ পতিনিষ্ঠা জগতত বিৰল ।

দুৰ্ভৰ মাথোন ৰাজত্ব কৰাৰ পাচত, নাৰায়ণ পৰি স্বৰ্গদেৱ চুজিন্ফা স্বৰ্গী হয় । তেওঁ স্বৰ্গী হোৱাত, চামগুৰীয়া ফৈদৰ চুহুং কোৱঁৰক শ্ৰীঃ ১৬৭৪ চনত ৰজা পতা হয় । চুহুং স্বৰ্গদেৱে দেবেৰা বৰবৰুৱাৰ অগ্ৰায় কৰ্ম্ম দেখি তেওঁক বধিবৰ উপায় কৰিছিল ; কিন্তু সেই কণাৰ সন্তোদ্ পাই, স্বৰ্গদেৱে তেৰ মাহ মাথোন ৰাজত্ব কৰোঁতেই, দেবেৰা বৰবৰুৱাই উলটি তেওঁক হে গুপতে বিহ খুৱাই মাৰে । তেওঁৰ অপমৃত্যুৰ পাচত, তুঙখুঙ্গীয়া ফৈদৰ দেওৰজাৰ নাতি গোবৰ কোৱঁৰক শ্ৰীঃ ১৭৭৪ চনত ৰজা পতা হয় । তেওঁ ২০ দিন মাথোন ৰাজপাট খাওঁতেই দেবেৰা বৰবৰুৱা আৰু লালুক বৰফুকনে চক্ৰান্ত কৰি তেওঁক বধ কৰে । পিচে দেবেৰা বৰবৰুৱাৰ ষড়যন্ত্ৰত অকালত ৰজাসকলৰ প্ৰাণহানি হোৱাটো জনাজাত হোৱাত, বৰগোহাঁই, বুঢ়াগোহাঁই আৰু বৰফুকন লগ লাগি বৰবৰুৱাক বধ কৰালে । গোবৰ ৰজাৰ অকাল-মৃত্যুৰ পাচত, সেই চনতে দিহিঙ্গীয়া ফৈদৰ চুজিন্ফা কোৱঁৰক ৰজা পতা হয় । তেওঁৰ দিনত সঙ্গুৰে বুঢ়াগোহাঁই আৰু লালুক বৰগোহাঁই হয় । তেওঁ তিনি বছৰমান ৰাজত্ব কৰোঁতেই অগ্ৰায় ডাঙ্গৰীয়া বিষয়াসকলেৰে যোগ হৈ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই তেওঁক চকু কঢ়াই ঘূৰীয়া কৰাত স্বৰ্গদেৱে মনন দিকাৰত আপুনি শিলত মূৰ আকাৰি শ্ৰীঃ ১৬৭৭ চনত আত্মঘাতী হল । এই সময়ত ডাঙ্গৰীয়া আৰু বিষয়াসকলৰ ভিতৰত অমিল থকাৰ কাৰণেই ৰাজকোৱঁৰ সকলৰ এই দৰে অপমৃত্যু ঘটিছিল ।

চুদৈফা ।—চুজিন্ফা স্বৰ্গদেৱ আত্মঘাতী হোৱাত, পৰৱৰ্তীয়া ফৈদৰ চুদৈফা কোৱঁৰক শ্ৰীঃ ১৬৭৭ চনত ৰজা পতা হয় । তেওঁৰ ৰাজত্বৰ কালত দৌঘলা বুঢ়াগোহাঁই, মেচাগড়ীয়া সেন বৰগোহাঁই আৰু লাচামকলা বৰপাৰাগোহাঁই হয় । এই ৰাজত্বতে সিফালে গুৱাহাটীত

জয়মতীৰ নামে জয়সাগৰ আৰু জয়দৌল নিৰ্মিও ।

লালুক বৰফুকন হয় । লালুক বৰফুকনেই খ্রীঃ ১৬৭৯ চনত বঙ্গদেশৰ নবাবক আক্ৰমণ কৰিবলৈ অসমীয়া সেনা পঠিয়াই, মছলমানক পুনৰ জোকাই লয় । অৱশেষত, গা সৰোৱা টান যেন দেখি, নিজে ভয়ত বঙ্গামাটিৰ নবাবৰে সৈতে গোপনে আহোম ৰজাৰ বিপক্ষে যড়যন্ত্ৰ কৰে । সেই কথা জনাজাত হোৱাত, ভবিষ্যতে তাৰপৰা বিপদৰ আশংকা কৰি ছবছৰ মাথোন ৰাজত্ব কৰোঁতেই, স্বৰ্গদেৱক তেওঁ লগৰীয়া বিষয়াসকলেৰে লগলাগি প্ৰকাশ্তে ৰাজধানীতে আক্ৰমণ কৰি বধ কৰে ।

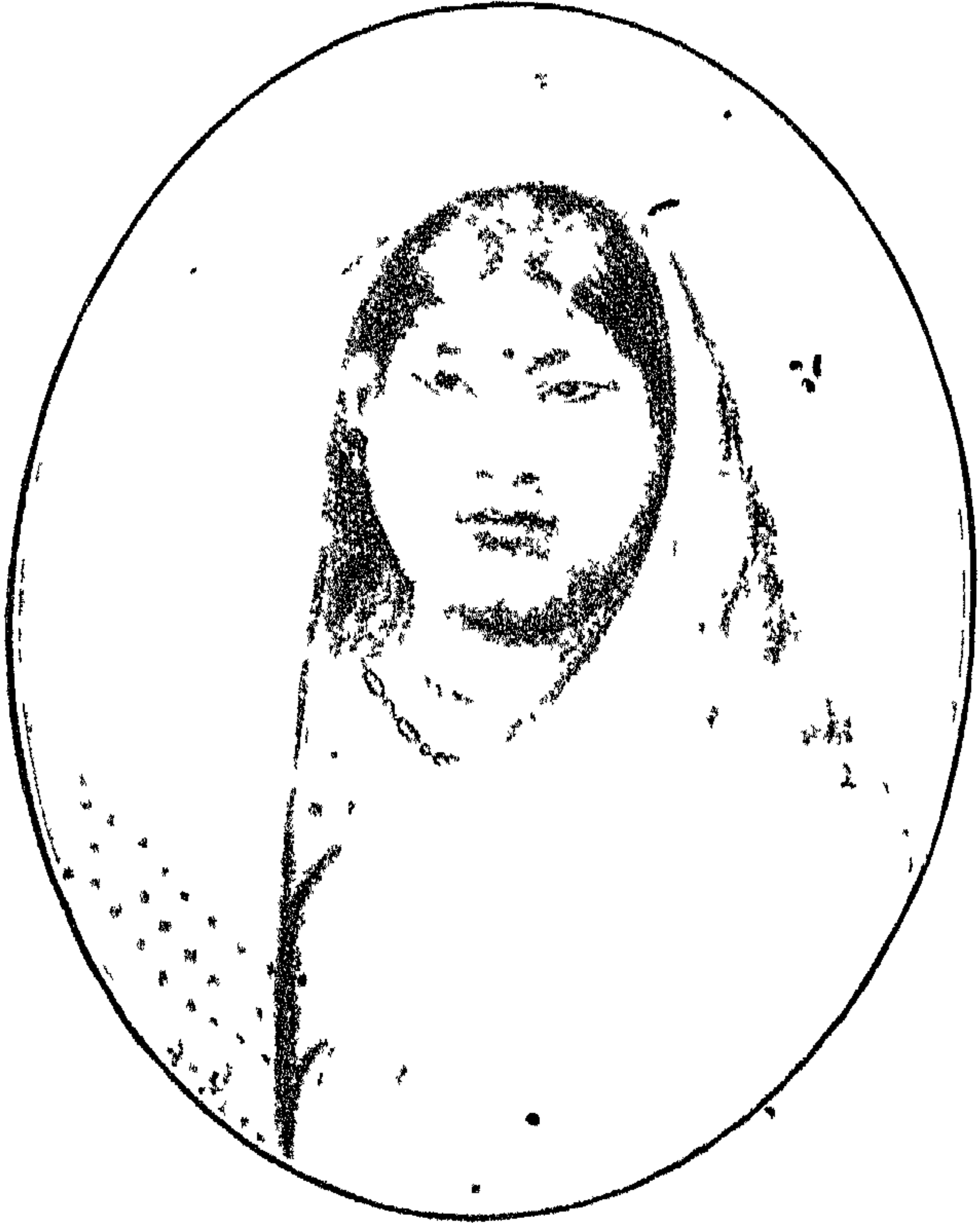
চুলিকুফা বা লৰা-ৰজা ।—চুদৈফা স্বৰ্গদেৱৰ লোকান্তৰৰ পাচত, চামগুৰীয়া ফৈদৰ চুলিকুফা কোৱঁৰক খ্রীঃ ১৬৭৯ চনত ৰজা পতা হয় । তেওঁ লৰাকালতে ৰজা হৈছিল কাৰণে, তেওঁক লৰা-ৰজা নামেও জনা যায় । এই ৰাজত্বত লাইথেপেনা বৰগোহাঁই আৰু বন্দৰ বৰফুকন হয় ।

মছলমানৰ ১৩শ, আক্ৰমণ বা ৰঙ্গামাটিৰ ৰণ ।—স্বৰ্গদেৱ চুদৈফাৰ ৰাজত্বৰ কালত মছলমানৰে সৈতে যি বিবাদ লাগে, সি চোঁচা হবলৈ নৌ পাওঁতেই ইফালে এজন ৰজাৰ অপমৃত্যুত আন এজন সিংহাসনত উঠাৰ উৎপাত উঠে । এনে সুযোগতে মছলমানে আকৌ আহোম ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰেহি । ইফালে লালুকসোলা বৰফুকনে ৰঙ্গামাটিৰ আজমতৰা নবাবক গুৱাহাটীৰ স্বত্ব এৰি দি আহি, চক্ৰান্ত কৰি চুদৈফা স্বৰ্গদেৱক বধ কৰাত, আন সকলো ডাঙ্গৰীয়া-বিষয়াই তেওঁকো তেনে চক্ৰান্তৰেই বধ কৰালে । এনে অৱস্থাত ভাৰুধৰাক নতুনকৈ বৰফুকন পদত মছলমানৰ লগত যুঁজিবলৈ পঠোৱা হৈছিল । পিচে তেওঁ মছলমানক খেদিবলৈ অক্ষম হোৱাত তেওঁকো ভাঙ্গি বন্দৰক

গদাপাণিৰ জীৱন বিচিত্ৰ ঘটনাৰে পৰিপূৰ্ণ।

বৰফুকন পতা হল। বন্দৰ বৰফুকন এজন বৰ বাহুবলী আৰু যুদ্ধ-বিদ্যাৰ পৈণত পুৰুষ আছিল। তেওঁ বিষম বিক্ৰমেৰে মছলমানৰে সৈতে বৰ্ষাৰাতিত বৰ দিলেগৈ। আৰু, বন্দৰ বৰফুকনৰ পৰাক্ৰম সহিব নোৱাৰি মছলমান সেনা কামৰূপ এৰি পলাবলৈ বাধ্য হল। বন্দৰ ফুকনে সেই বৰ্ষত সম্পূৰ্ণৰূপে জয়লাভ কৰি, গুৱাহাটীত নিগাজীকৈ বৰফুকন হৈ থাকিল।

জয়মতী কুৰবী।—স্বৰ্গদেৱ চুলিকুফা বা লৰা-ৰজাক যদিও সকলো ডাঙৰীয়া বিষয়াৰ বাহনিমতে ৰজা পতা হয়, তথাপি তেওঁ আগৰ ৰজাসকলৰ ভাগ্যফল স্মৰণ কৰি সদাই নিজৰ জীৱনৰ নিমিত্তে আশঙ্কিত আছিল। আৰু, সেই সময়ত ৰজা হব পৰা ফৈদবিলাকত বহুত কোৰঁৰ আছিল। গতিকে, মন্ত্ৰীসকলে তেওঁলোকৰ খাটনি এৰাব নোৱাৰি এজনক বধি আন এজনক ৰক্ষা পাতিছিল। যোৱা ৯ বছৰৰ ভিতৰত এই দৰেই কেইবাজনো কোৰঁৰৰ অকাল-মৃত্যু হয়। সেই কাৰণে, লৰা-ৰজাই এনে আশঙ্কাৰ সঁচ মাৰিবৰ নিমিত্তে ৰজা হবৰ যোগ্য কোৰঁৰবিলাকক গুপ্তচৰ লগাই ঘূৰিয়া কৰি ৰজাৰ অযোগ্য কৰিবলৈ ধৰিলে। তুঙখুদীয়া ফৈদৰ গোবৰ ৰজাৰ লাঙি-গদাপাণি নামে এজন বৰ বাহুবলী কোৰঁৰ আছিল। আন-আন ফৈদৰ কোৰঁৰৰ কঠীয়া মাৰি লৰা-ৰজাই গদাপাণিত চকু দিলে। তেওঁৰ ওচৰত কিন্তু গুপ্তচৰৰ কোশল নৰাজিল। তেওঁ এনে বাহুবলী আছিল যে, দুজন-চাৰিজন তেওঁৰ কাষ চপাই টান। এই কথাত লৰা-ৰজা আৰু আশঙ্কিত হৈ গদাপাণিক ধৰিবলৈ সৰহকৈ মানুহ পাচিলে। মহা বাহুবলী গদাপাণিয়ে ইমানতো ফৈদ পাতি ধৰিছিল, অৱশেষত নিজৰ ভাৰ্যা আৰু আত্মীয়-কুটুম্বাৰ অমুৰোধত অগত্যা তেওঁ

৩ জয়মতা কুঁষা ।

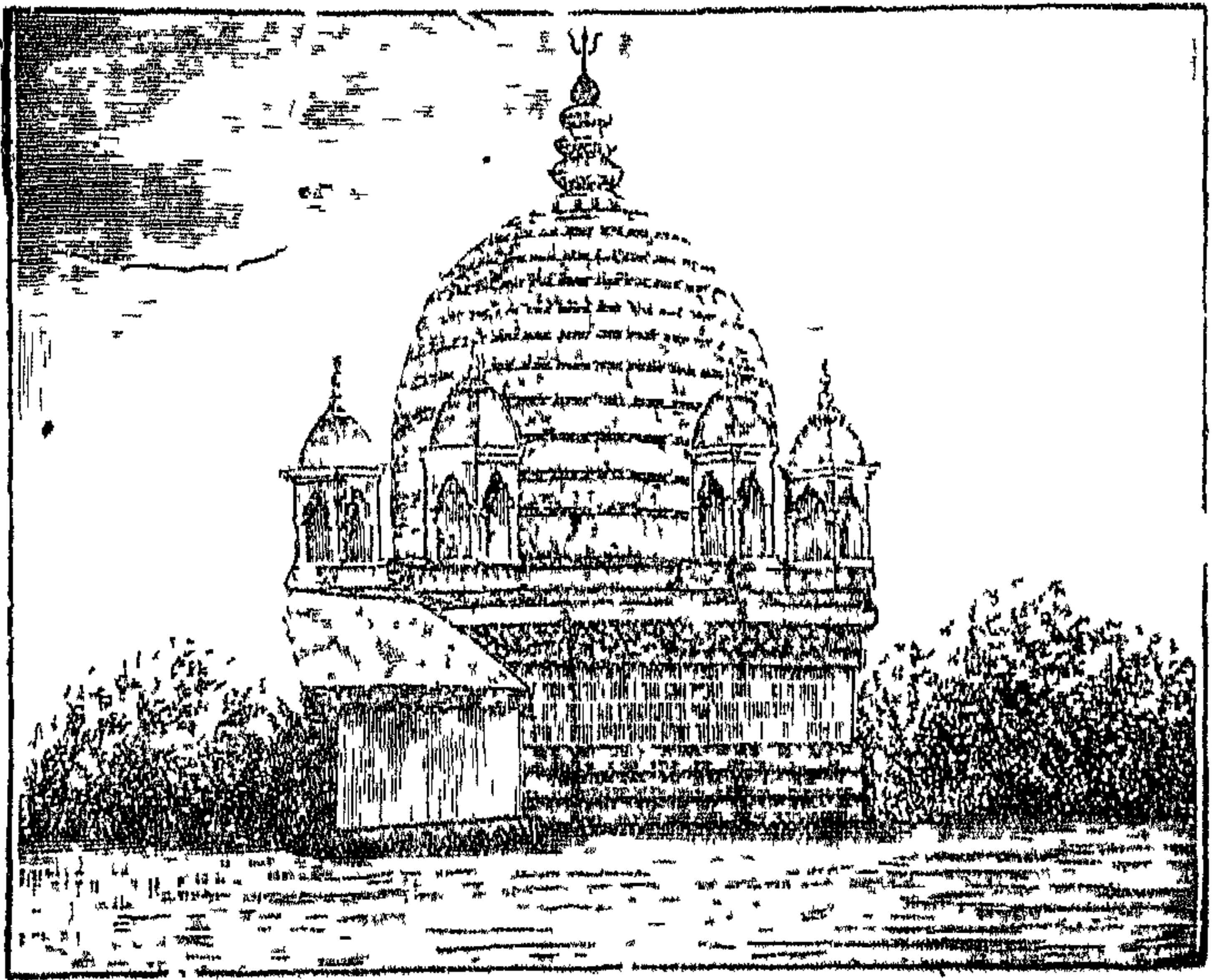

বাক্সজোহী বিষয়াসকলক শালত দিয়া ঠাইকে 'শালমবামুখ' বোলে।

দেশ এৰি আঁতৰিবলৈ বাধ্য হল। পোনতে কেদিনমান তেওঁ মেটে-কাষ বগী বৰপোহাৰীৰ ঘৰত বৈছিলগৈ; তাৰ পাচত সহায় নিচাৰি তেওঁ নগা পাহাৰৰ ফালে গলগৈ। জয়মতী কুঁৱৰীৰ গৰ্ভস্থাত গদা কোঁৱৰৰ লাই আৰু লেচাই নামে দুটি পুত্ৰ আছিল। কোঁৱৰ আঁতৰি যাওঁতে, তেওঁ সেই পুত্ৰ-ভাৰ্য্যাক ঘৰত এৰি গৈছিল। পিচে, গদাপাণিৰ সন্ধান বাতৰি নাপাই লৰা-বজা ভয়ত বিহ্বল হল; আৰু তেওঁৰ ভাৰ্য্যাই অৱশ্যে সেই সন্ধান জানে বুলি, তেওঁক শান্তি কৰি গদাপাণিৰ বাতৰি উলিয়াবলৈ বজাই আজ্ঞা দিলে। কিন্তু সেই শান্তিৰ ভৱ দেখুৱাতো জয়মতীয়ে স্বামীৰ সন্ধান দিবলৈ সাদৰে আশীৰ্বাদ কৰিলে; আৰু অগত্যা কুকুৰাচোৱা চাওদাঙ্গে তেওঁক, বৰ্ত্তমান জয়সাগৰ পুখুৰীৰ যত সম-মাজ তাতে বান্ধি, নানা শান্তি কৰি গদাপাণিৰ বাতৰি সোধে। কিন্তু, জয়মতীয়ে নীৰৱে সকলো যত্নণা সহি থাকিল, তথাপি নিজৰ স্বামীৰ সম্পৰ্কে এবাৰো এটি কথাৰ নকলে। নিতে ন-ন শান্তি উলিয়াই চাওদাঙ্গে জয়মতীক হয় সাত দিন একেৰাহে শান্তি কৰিও তেওঁৰপৰা গদাপাণিৰ বাতৰি উলিয়াব পৰা নাই,—জয়মতীয়ে গদাপাণিৰ কথা নকয়। এই বাতৰি লাহে লাহে নগা পৰ্ব্বতত আঁতৰি থকা গদাপাণিৰ কাণত পৰিলগৈ। তেওঁ নিজৰ পতিব্ৰতা ভাৰ্য্যাই এনে লাঞ্ছনা ভুঞ্জা সহিব নোৱাৰি মনৰ বেগত ছদ্মবেশেৰে জয়মতীৰ কাষ চাপিলেহি। গদাপাণিয়ে অচিনাকী ভাৱে কেইবাবাৰো কলে, “হেৰ, মানুহজনী, তই কিয় যত্নণা ভুঞ্জি মৰিছ, গিৰিয়েৰৰ কথা কৈ নিদিয় কিয়?” জয়মতীয়ে এনে মৰমৰ উপদেশ দিওঁতালৈ উলটিকে নাচালে। সাধৱী জয়মতীয়ে পুৰুষেশ্বৰ আৰু স্বামী-গুৰুৰ চৰণ চিন্তি বেতৰ কোব, ডোম চোৰাত, চমটা একোতে কেৰেপ্ নকৰি, সতীত্ব তেজ্জেৰে

স্বৰ্গদেৱ গদাধৰসিংহই মছলমানৰ আক্ৰমণৰ অন্ত পেলায়।

জৈশ্বিনী হৈ, লৰা-বজাৰ নৰঘাতী পাৰ্শ্বগুণীলাকৰ মনত বিষয় জন্মায় থাকিল, কিন্তু গদাপাণিৰ প্ৰাণে নসলে! তেওঁ আকৌ কাষ চাপি কবলৈ ধৰিলে, “মানুহজানি! তই গিৰিয়েবৰ বাতৰি কৈ দি ৰক্ষা পৰ।” এইবাৰ জয়মতীয়ে কোৰ্ণক চিনি পালে। যাৰ নিমিত্তে, তেওঁ এনে

জয়সাগৰ আৰু জয়দৌল।

যত্নগামৈকে। কাণ নকৰি নিজৰ জীৱন উছৰ্গা কৰিছে, তেওঁ এতিয়া নিজে ধৰা দি সকলো নাশ কৰে! এই ভাবি, জয়মতীয়ে মিছা ক্ৰোধ দেখুৱাই উত্তৰ দিলে, “মোৰ গৃহস্থৰ কথা মই নকওঁ, ইবিলাকৰ কি

স্বৰ্গদেৱ গদাধৰসিংহ অসাধাৰণ বাহুবলী আছিল।

হৈছে ? ইবলাকক ইয়ালৈ কোনে মাতিছে ? গুচি বা নেযায় কিয় ?” মুখৰ কথাতকৈয়ো জয়মতীৰ চকুৰ কাতৰ ভাৱৰ সন্মুখেতে গদাপাণক বেচিকৈ টলালে। গদাপাণিয়ে অগত্যা চন্দ্ৰ সূৰ্য্যাদি দেৱতাক সাক্ষী কৰি, ভাৰ্য্যাৰ উদ্ধাৰৰ নিমিত্তে সহায় বিচাৰি তাৰপৰা সাতৰ হল। ইয়াৰ পাচতো চাওদাঙ্গ জয়মতীক ১৫১৬ দিন শাস্তি দিয়ে; কিন্তু শ্বামীৰ কুশল শিলাই কেওঁৰ সকলো যত্নৰ ওপৰত যেন শাস্তি-পানী ঢালি দিয়ে,—জয়মতীয়ে কোনো প্ৰকাৰে আকাৰে-ইচ্ছিতেও শ্বামীৰ সন্ধান নিদিবলৈ দৃঢ়কৈ হে মন বান্ধিলে। সৰণেহত, ১৬৭০ খ্রীষ্টাব্দ বা ১৬০১ শকৰ ১৩ চ’তত শ্বামী-গুৰুৰ চৰণ চিন্তি, জয়মতীয়ে লৰা-বজাৰ নগৰপা দানৰ চাওদাঙ্গৰ হাতত নগৰ দেহা এৰি অমৰ পৱিত্ৰ নামৰ গৌৰৱেৰে আহোমসকলক নাম ধন্য কৰি, পৃথিবীত নাৰীসকললৈ পতিপ্ৰাণতাৰ জলন্ত পটন্তৰ বাধি, সোতা, সাবিত্ৰী আৰু দময়ন্তীৰ শাৰীত আসন লবলৈ বৈকুণ্ঠ প্ৰয়াণ কৰিলে। এতিয়াও শিৱসাগৰত “জয়সাগৰ” আৰু “জয়দোলে” জয়মতীৰ সত্যত্বৰ চিনাকি দিব লাগিছে। ১৯১৩ খ্রীষ্টাব্দ বা ১৮৩৫ শকৰপৰা এই পুণ্যস্থানত বছৰি স্নান ভোজনাৰ উৎসৱে সৈতে “জয়মতী-তিথি” পালনৰ ৰীতি চলিছে।

চুপাতফা বা গদাধৰসিংহ।—পত্নী বিয়োগৰ পাচত, গদাপাণিৰ মন উদাস হোৱাত, তেওঁ বিপদৰ ভয় এৰি য’তে-ত’তে ঘূৰি ফুৰি শেহত গুৱাহাটী ওলালগৈ। তাতে ভূনিহিয়েক বন্দৰ বৰফুকনে তেওঁক লগ পায়। বৰফুকন ইয়াৰ পূৰ্বৰেপৰা লৰা-বজাৰ অত্যাচাৰৰ বাতৰিত বিৰক্ত হৈ আছিল। গতিকে, গদাপাণিক লগ পোৱা মাত্ৰকে, নিজে সহায় হৈ, তেওঁক শ্বামীৰ নগৰলৈ সসৈন্তে লৈ আহিল। আৰু, বন্দৰ বৰফুকনৰ লগতে অগ্ৰাণ্য ডাঙ্গৰীয়া-বিষয়া সকলেও যোগ দি, খ্রীঃ ১৬৮১

স্বৰ্গদেৱ কদৰ্শসিংহ দিনত আহোম ৰাজগোবৰৰ চৰমসীমা ।

তেতিয়া লৰা-ৰজাক ভাঙ্গি গদাপানি কোৱঁৰক আহোম ৰাজপাটত বহুৱাই
ৰজা পাতিলে ।

গদাপানি কোৱঁৰক খ্ৰীঃ ১৬৮১ চনত ৰজা পতাৰ পাচৰ বছৰতে জন-
চেৰেক বিষয়াই তলে তলে পুনৰ লৰা-ৰজাৰ ফলীয়া হৈ ষড়যন্ত্ৰ কৰে । লৰা-
ৰজাই সিবিলাকক বল পাই, আকৌ ৰাজ্যলাভৰ অৰ্থে গোপনে কাৰ্য্য কৰে ।
পিচে খুন্দেৱে ইয়াৰি সন্তোদ্ পাই ষড়যন্ত্ৰকাৰীবিলাকক সমুচিত
দণ্ড বিহিলে, আৰু লৰা-ৰজাক বধ কৰাই ভবিষ্যত আশঙ্কাৰ বীজ
মাৰি ললে । ইয়াৰ পাচত, তেওঁ বৰকলাত নগৰ পাতি, তাতে শিঙৰি-
ঘৰ উঠি, আহোমৰ ৰীতি অনুসৰি চুপাত্কা নাম গ্ৰহণ কৰিলে । হিন্দুধৰ্ম্মে
তেওঁ গদাধৰসিংহ নাম ললে । গদাধৰসিংহ স্বৰ্গদেৱ যেনে বাহুবলী,
শাসন-কাৰ্য্যতো তেওঁ তেনে এজন টানমুখীয়া ৰজা আছিল । তেওঁ
যদিও ডাঙ্গৰীয়া কেইজন আৰু আন বৰমুৰীয়া বিষয়াসকলৰ অনুগ্ৰহত হৈ
ৰাজ্য লাভ কৰে তথাপি লৰা-ৰজা বৰ্ত্তমান থাকোঁতেই সিবিলাক বিষয়াই
গদাপানিক ৰজা পতা কাৰ্য্যত যোগ দিছিল, সিবিলাকক ৰাজদ্রোহী
সাব্যস্ত কৰি ৰাজধৰ্ম্মমতে দণ্ড বিহিবলৈ তেওঁ অলপো কাতৰ নহল ।
গদাধৰসিংহ স্বৰ্গদেৱে সিবিলাকক আগত থাকি শালত দিয়ালে । আৰু
সেই ঠাইক আজিকালিও “শালমৰামুখ” বুলি জনা যায় । আন কি,
তেওঁক শিষ্টাশ্ৰম অৱস্থাত আশ্ৰম দি উপকাৰ কাৰোঁতা তিনিহিয়েক বন্দৰ
বৰফুকনক, প্ৰাণে মাথোন এৰি দি, বিষয়া ভাঙ্গি ৰাজ্যৰপৰা বাহিৰ কৰি
দেখি দিয়ে । ইয়াৰ পাচত, তেওঁ নিজৰ বাছনিমতে লক্ষকীয়াৰ থাম্পেক
বুঢ়াগোহাঁই, আচুক বৰপাত্ৰগোহাঁই আৰু সন্দিকৈ ফুকনক বৰফুকন
পাতিলে । স্বৰ্গদেৱ গদাধৰসিংহই দেখিলে যে, হিন্দুধৰ্ম্মপ্ৰৱৰ্ত্তক মহন্ত-
সকলৰ ভিতৰত বহুতৰ ভণ্ডামি আৰু কটীল ভাৱৰ দোষত ৰাজ্যত ধৰ্ম্মৰ

আসাম বুৰঞ্জী।

মহাৰজা গদাধৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ বকচী।

AL.

স্বৰ্গদেৱ কদ্রসিংহ অসমীয়া চাকৰীয়া ।

সলনি অধৰ্ম্ম, আৰু অন্যায়-উপদ্রৱ আদি হৈ বাঢ়িছে ; সেই কাৰণে, ভালেমান মহন্তক ৰাজ্যৰপৰা বাহিৰ কৰি চেউনীবাচা আদি ঠাইত নিলগ কৰি পাতিলে ।

মছলমানৰ ১৪শ বা শেহ আক্ৰমণ বা ইটাখালৰ ৰণ ।— ইয়াৰ আগবাৰত বন্দৰ বৰফুকনৰ খেদা খোৱাৰ প্ৰতিশোধ দিবৰ মনেৰে, ৰঙ্গামাটিৰ নবাব মঞ্চলখাঁই গদাধৰসিংহ স্বৰ্গদেৱ ৰজা হোৱাৰ ছবছৰ পাচত, খ্ৰীঃ ১৬৮৩ চনত আহোম ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰিবলৈ আহে । সেই সময়ত গুৱাহাটীত নতুনকৈ হোৱা সন্দিকৈ বৰফুকন শাসনকৰ্ত্তা আছিল । ইফালে মহাতেজী গদাধৰসিংহ স্বৰ্গদেৱে তেওঁৰ নিয়ন্ত্ৰণাধীনৰ কাৰ্য্যৰ ওপৰত চোকা-দৃষ্টি ৰাখিছে, সিফালে নতুনকৈ হোৱা সন্দিকৈ বৰফুকনে নিজৰ পৰাক্ৰম দেখুৱাবলৈ ছেগ বিচাৰিব লাগিছে, এনে সুযোগত মছলমান সেনা পোনেই গুৱাহাটীৰ গুৰুেশ্বৰলৈকে আহে । বৰফুকনেও ইফালে সৈন্ত-সামন্ত লৈ সাজু হৈ আছিল । গুৰুেশ্বৰৰ ওচৰত ইটাখালি নামে ঠাইত দুয়ো পক্ষৰ ঘোৰতৰ যুদ্ধ হয় । এই যুদ্ধতে মছলমানবিলাক সমূলি মূৰ তুলিব নোৱাৰাকৈ ঘাটিল । সন্দিকৈ বৰফুকনেও শত্ৰুপক্ষক হোঁপাহ পলুৱাই এপালি দি, মানাহা পাৰ কৰি সিবিলাকক খেদি থৈ আকৌ পূৰ্বৰ দৰে মানাহা নৈকে দুই ৰাজ্যৰ মাজসীমা পাতিলে । এয়ে মছলমানৰো অসমত শেহ আক্ৰমণ ; ইয়াৰ পাচত আৰু সিবিলাকে আহোম ৰজাক জোকাবলৈ সাহ কৰিব পৰা নাহে । এই যুদ্ধৰ সামৰণিত মছলমানৰ বহুত সম্পত্তি আৰু বন্দুক-বৰতোপ আদি আহোম ৰজাই লাভ কৰে ।

আৰ-আক্ৰমণ ।—১৬৮৫ খ্ৰীষ্টাব্দত মিৰিহঁতে বাত নান্দাৰ আক্ৰমণ কৰি, শদিয়াখোৱা গোহাঁইৰ ঘৰত জুই দিলে । সেই অপৰাধত গদাধৰ-

লোচাই গোহাঁইদেৰ নামকপীয়া বজা হৈছিল।

সিংহ স্বৰ্গদেৱে এদল অসমীয়া সেনা পঠিয়াই মিৰি-চাং আক্ৰমণ কৰায়। মিৰিহঁত বগত ঘাটি শৰণাগত হল, আৰু ভবিষ্যতৰ উৎপাত ওচাবৰ অভি-
প্ৰায়ে মিৰি-চাংত দুটা কোঠ মলাই ব্ৰহ্মপুত্ৰৰপৰা সেই কোঠলৈকে দুটা
বাট বন্ধোৱা হল।

নগা-আক্ৰমণ—১৬৮৬ খ্ৰীষ্টাব্দত নগাইতে দৈয়াঙ্গৰ গাওঁ-
বিলাকত উপদ্ৰৱ কৰেহি। পিচে, মহাবাজ গদাধৰসিংহই সিহঁতক
সমুচিত শাস্তি দিয়াৰ পাচত, ক্ষতিপূৰণ লৈ সেইবাৰলৈ ক্ষমা কৰিলে।
ইয়াৰ অলপৰ পাচতে নামচাঙ্গৰ নগাবিলাকেও বিদ্ৰোহ তুলিছিল। কিন্তু,
~~স্বৰ্গদেৱে সিহঁতৰ~~ প্ৰধান প্ৰধান নেতাবিলাকক ধৰাই আনি বধ কৰোৱাত
সকলো উৎপাত থামি গল।

স্বৰ্গদেৱ গদাধৰসিংহই শাসনকাৰ্য্যত যেনে সুখ্যাতি লাভ কৰিছিল,
সেই দৰে তেওঁ ভালেমান সংকল্প সাধন কৰি কীৰ্ত্তি-চিনো ৰাখিছিল।
তেওঁৰ ৰাজত্বৰ কালত গোটেই দৰং ৰাজ্যৰ মাটি পীয়ল কৰোৱা হয়,
আৰু তাৰেপৰা আসামত মাটি-পীয়ল কৰাৰ নিয়ম চলে। গদাধৰসিংহ
স্বৰ্গদেৱে সেই সময়তে, খ্ৰীঃ ১৬৮৫ চনত, বিশ্বনাথৰ দ'ল বন্ধায়। তাত
ৰাজেও তেওঁ ভালেমান আলি, পুখুৰি, দ'ল আদি কৰাইছিল। তাৰ
ভিতৰত ধোদৰ আলি, অ'কাৰ আলি, বৰবকৰা আলি, ফুকনৰ আলি,
বহদৈ আলি, বহদৈ দ'ল, খ'ৰা গড়, গোটা দ'ল, দিঙৈৰ শিলৰ সাঁকো,
বগী দ'ল আৰু পুখুৰী, বহদৈত শিলৰ সাঁকো, উমানন্দ দ'ল এইবিলাকেই
প্ৰধান। স্বৰ্গদেৱ গদাধৰসিংহই বিষয়াসকলৰ অস্থায়-উপদ্ৰৱ ওচাই দেশত
শান্তি বিস্তাৰ কৰে, আৰু তেতিয়াৰপৰা আকৌ বজাৰ ৰাজক্ষমতা
~~ৰাখিবলৈ~~। এই দৰে ১৪ বছৰ সুখ্যাতিৰে ৰাজত্ব কৰি, খ্ৰীঃ ১৬৮৫
চনত মহাবাজ গদাধৰসিংহ স্বৰ্গী হয়।

উমানন্দ দ'লী।

13
IAL.

নামদাসৰ শিলৰ সাঁকে। কদ্রসিংহ স্বৰ্গদেৱে সজায়।

গদাধৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ বৰ বৰী আৰু আচৰিত ধৰণৰ পুৰুষ আছিল। কথিত আছে যে, স্বৰ্গদেৱে বৰ বলবন্ত বলিয়া তাতাটোক লৰি অঙ্গুলিতে দাত্ত খাৰ ঘুৰাই দিব পাৰিছিল। তেওঁৰ ভোজনও সেই অনুসৰি প্ৰচুৰ আছিল। এই জনা স্বৰ্গদেৱৰ নৈতিক চৰিত্ৰও অতি উচ্চ আছিল বুলি প্ৰমাণ পোৱা যায়। তেওঁৰ আগেয়ে তেওঁৰ নিচিনা তাতাপী আৰু চৰিত্ৰবান কোনো ৰজাই অসমত ৰাজত্ব কৰা নুছিল। তেওঁ ৰাজদ্রোহী বুলি জানি নিজক সহায় কৰাৰ স্থলতো, লৰা-ৰজাৰ বিৰুদ্ধে উঠা বিদ্ৰোহী-বিলাকক সমুচিত দণ্ড বিহিলে। এই কৰ্মটি যদিও পিনে ভাবিলে অকৃতজ্ঞতাৰ চিন্ধুৰূপ, তথাপি ই মনৰ ধৈৰ্য্যতা আৰু অজোপযুক্ত দণ্ড সঙ্কল্পৰ পৰিচায়ক। আৰু, প্ৰকৃতপক্ষে স্বৰ্গদেৱক অকৃতজ্ঞ বুলিব নোৱাৰি; কাৰণ লৰা-ৰজাৰ উপদ্ৰৱৰ বিৰুদ্ধে ৰাজকৰ্মচাৰীক যি যি মানুহে সহায় কৰিছিল, ৰাজপাটত উঠি তেওঁ সিবিলাকক উপযুক্ত পুৰস্কাৰ দি বা আন বিষয় আদি দি নিজৰ কৃতজ্ঞতা আৰু মহৎ হৃদয়ৰ পৰিচয় দিছিল। গদাধৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ জীৱনত বহু অপায়-অমঙ্গল গল বুলিও, তেওঁ আনবিলাক ৰজাতকৈ ভাগ্যবন্ত আছিল। তেওঁৰ ভাৰ্য্যা জয়মতী কুৰ্ব্বীৰ কথা ওপৰত উল্লিখিত কৰা হৈছে; যাৰ সেই জয়মতীৰ নিচিনা ভাৰ্য্যা, তেওঁৰ সৌভাগ্যৰ কথা আৰু বঢ়াই কব নালাগে। তাত ৰাজ্যেও, তেওঁ বহুত ষড়যন্ত্ৰী কুমন্ত্ৰীৰ বিপদ-জাল কাটি সুচাৰুৰূপে ৰাজকাৰ্য্য নিব্বাহ কৰি আহোম ৰজাসকলৰ ভিতৰত সৰ্ব্বোচ্চ স্থান অধিকাৰ কৰিছিল।

৩। আখ্যা।

—ঃ*ঃ—

চুখুংফা বা কদ্রসিংহ।—ওপৰত উল্লিখিতগৰাকী মহা হৈছে যে লৰা-বৰজীৱ অত্যাচাৰত গদাপাণি কোৱঁবে ৰাজ্য এৰি যাওঁতে, লাই আৰু লেচাই নামে তেওঁৰ পুত্ৰ দুটিক সিবিলাকৰ মাতৃ জয়মতী কুৱৰীৰে সৈতে ঘৰত ৰাখি গৈছিল। মহাৰাজ গদাধৰসিংহ স্বৰ্গী হোৱাত, তেওঁৰ বৰপুত্ৰ লাই গোহাঁইদেৱ খ্ৰীঃ ১৬৯৫ চনত ৰাজপাটত উঠে। তেওঁ গড়-গাঁও নগৰত শিৱবিধৰ উঠি আহোম প্ৰথামতে চুখুংফা আৰু হিন্দুমতে কদ্রসিংহ নাম লয়। তেওঁৰ ৰাজত্বৰ কালত লাইচেং আৰু খাম্পাত, বুঢ়া-গোহাঁই, চেংকং বৰপাত্ৰগোহাঁই আৰু পাতৰ বৰফুকন হয়।

লাই গোহাঁইদেৱৰ সকৰোপৰা হিন্দুধৰ্মত বৰ আসক্তি আছিল। তেওঁ যেতিয়া কদ্রসিংহ নামে আহোম ৰাজপাটত উঠি দুপৰ সূৰ্য্যকালৰ দৰে ৰাজ্যৰ চাৰিওফালে ৰাজকীয় ক্ষমতাৰ পোহৰ পেলায়, তেতিয়া তেওঁৰ অন্তৰৰ দুপতীয়া ধৰ্মপাবৰ পুলিটিয়েও সেই দীপ্তিৰ প্ৰভাৱত ঠন্ ধৰি উঠিল। তেওঁৰ ৰাজ্যত কেনেকৈ হিন্দুধৰ্মৰ চৰ্চা বাঢ়ি প্ৰজা সকলৰ মনবপনা অহায়, অধৰ্ম, ভণ্ডামি আদি কু-ভাৱ আঁতৰ হয়, তাৰে তেওঁ উপায়-উদ্ভাৱন কৰি ধাৰিলে। সেই অৰ্থে, স্বৰ্গদেৱ গদাধৰসিংহই চেউনিবচা আদি ঠাইলৈ নিলগাই খেদি দিয়া মহন্তসকলক চপাই আনি পুনৰ পূৰ্বৰ ঠায়ে ঠায়ে থাপিলোঁহ। তাৰ পাচত, তেওঁ নিজে শান্তিপুৰৰপৰা শুক্ল ভট্টাচাৰ্য্য গোস্বামী অনাই তেওঁত শৰণ ললে।

কদ্রসিংহ স্বৰ্গদেৱ যেনে ধাৰ্মিক, তেওঁৰ শাসনকাৰ্য্যও তেনে নিখুঁত আছিল। তেওঁৰ ৰাজত্বৰ কালত ৰাজ্যত কতো একো ব্যাঘাত নাই,

স্বৰ্গদেৱ শিৱসিংহ এজন ঘোৰ শাক্ত বজা-আছিল।

ভিতৰত অশান্তি নাই, বাহিৰত উপদ্ৰৱ নাই। বজা আৰু ৰাইজ সকলোৰে ত্ৰিঃ ১৬৯৫ চনৰপৰা ১৭১৪ চনলৈকে এই উনৈশ বছৰ নিৰাপদে কটালে। স্বৰ্গদেৱে ধৰ্ম্ম-কৰ্ম্ম আৰু সুশাসনৰ লগে-লগে, ভালেমান দেশাহতকৰ কাৰ্য্যৰ দ্বাৰাই তেওঁৰ কীৰ্ত্তিচিহ্ন ৰাখি চলিছিল। তেওঁৰ নাত জয়মতী কুৰঁবীৰ সতীত্বৰ কীৰ্ত্তিচিহ্ন যুগমীয়া কাৰিৰ অৰ্থে কুৰঁবীক য'তে বান্ধি শাস্তি দিছিল, ত'তে নাগ বছৰাই ১৭০০ চনত 'জয়মাগৰ' নামে পুখুৰী খনাই তাৰ পাৰত 'জয়দৌল' নামে দৌল বন্ধালে। তাত বাজেও, মেটেকাত ৰংপুৰ নগৰ, কাৰেংঘৰ, ৰংনাথৰ দ'ল, ফাকুৱা দ'ল, নামদাজৰ শিলৰ সাঁকো, খৰিকটীয়া আলি, ছবৰীয়নী আলি, নেচে-কাৰ আলি এইবোৰ তেওঁৰ সজ কৰ্ম্মৰ ঘাই কীৰ্ত্তিচিহ্ন।

ঘনশ্ৰাম থানকৰ।—ভাল ইটাৰ পকীঘৰ আৰু নগৰ সজাবলৈ আগ্ৰহ কৰি, মহাৰাজ ৰুদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱে কোচবিহাৰৰপৰা ঘনশ্ৰাম নামে এজন সুনিপুণ থানকৰ অনাই ৰংপুৰত নতুনকৈ ইটা তৈয়াৰ কৰাই পৰিপাটিকৈ নগৰ পাতে। স্বৰ্গদেৱে ঘনশ্ৰামৰ হাতৰ উত্তম কাৰ্য্য দেখি সন্তুষ্ট হৈ তেওঁক সমুচিত বাঁটা দি বিদায় দিয়ে। কিন্তু, ৰংপুৰ এৰি যাবৰ সময়ত ঘনশ্ৰামৰ হাতত এখন গুপ্ত অভিসন্ধিৰ পত্ৰ পোৱা গল। তাত আহোম ৰজাৰ নগৰৰ চিত্ৰপট আৰু প্ৰজাবিলাকৰ ভিতৰুৱা কথাৰ বিষয়ে বিস্তাৰিত বৰ্ণনা লিখা আছিল। বিশেষ অনুসন্ধানৰ দ্বাৰা জনা গল যে, মছলমান ৰজাৰ দ্বাৰাই আহোম ৰাজ্য পূৰ্ণ আক্ৰমণ কৰাবলৈ তেওঁ এই বিলাক যুগুত কৰি লৈছিল। এই অপৰাধৰ বাবে ঘনশ্ৰামক বন্দী কৰি থৈ পাচত বধ কৰা হয়।

কছাৰ আৰু জয়ন্তীয়া ৰাজ্য দখল।—মহাৰাজ ৰুদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ ৰাজত্ব কছাৰি আৰু জয়ন্তীয়া ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰিবৰ কাৰণে

‘শিৱসাগৰ’ আৰু ‘শিৱদৌল’ খ্ৰীঃ ১৭২০ চনত সজোৱা হয়।

বৰবৰুৱা আৰু পানীফুকনক সসৈন্তে পঠোৱা হয়। এই দুই আক্ৰমণৰ বিষয়ে কছাৰি আৰু জয়ন্তীয়া ৰাজত্বৰ বৰ্ণনাত বহুলকৈ কোৱা হৈছে। কছাৰী ৰজা তাম্ৰধ্বজ আৰু জয়ন্তীয়া ৰজা ৰামসিংহক যুদ্ধত ঘটাই দুইকো বন্দী কৰি আমি স্বৰ্গদেৱৰ আগত থিয় কৰোৱাহি হয়। তাৰ পাচত, ১৭০৮ খ্ৰীষ্টাব্দত কছাৰি আৰু জয়ন্তীয়া ৰাজ্য আহোম ৰাজ্যৰ চামিল কৰি, ততিয়াৰীয়া তাত বৰবৰুৱা আৰু বৰফুকনৰ অধীনে দুটা কোঠ পাতি, তাম্ৰধ্বজ আৰু ৰামসিংহক তলতীয়া শাসনকৰ্তা ৰূপে ৰখা হয়।

জয়ন্তীয়া বিদ্ৰোহ।—১৭০৮ খ্ৰীষ্টাব্দত জয়ন্তীয়া ৰাজ্য আহোম ৰাজ্যৰ চামিল হোৱাৰ পাচত, থৈৰামৰ ৰজাক নেতাকৈ লৈ জয়ন্তীয়াৰ প্ৰধান প্ৰধান বিষয়াবিলাকে এটা বৰ ডাঙ্গৰ বিদ্ৰোহ উপস্থিত কৰে। জয়ন্তীয়াবিলাকে বৰবৰুৱা আৰু বৰফুকনৰ কোঠ আক্ৰমণ কৰি সিবিলাকক এক প্ৰকাৰ পৰাস্ত কৰিছিল; এনে সময়তে স্বৰ্গদেৱে সসৈন্তে বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াক সহায় পঠিওৱাত, তিনিওজন আহোম সেনাপতিয়ে গোট খাই বহু প্ৰবন্ধেৰে বিদ্ৰোহ থমাই আহোম ৰজাৰ প্ৰভুত্ব বাহাল ৰাখিলে।

ৰুদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱ অতি ধীৰ স্বভাৱৰ দুৰদৰ্শী ৰজা আছিল। তেওঁ নিজৰ বিবেচনাৰে সঁচা বা মিছা ঠাৱৰ নকৰাকৈ আনৰ লগনীয়াঃ কোনো কথাত পতিয়ন নগৈছিল। স্বৰ্গদেৱৰ ভায়েক দেচাই গোহাঁইদেৱৰ বিপক্ষে পাত্ৰ-মন্ত্ৰীসকলৰ অনেকে অনেক প্ৰকাৰে তেওঁক লগাইছিল; কিন্তু স্বৰ্গদেৱে সিবিলাকৰ কথাত পতিয়ন নগৈ ভায়েকক মান-মৰ্যাদাৰে মৈত্ৰ নামৰূপত নামৰূপীয়া ৰজা পাতি ৰাখিলে। ৰুদ্ৰসিংহ মহাৰজাৰ দিনত বামুণৰ প্ৰতিপত্তি বিশেষকৈ খাচি উঠিল, আৰু যত্বেপি

কুলেশ্বৰী, মদাম্বিকা আৰু সৰ্বেশ্বৰী আহোমৰ তিনি গৰাকী মহাবানী ।

তেওঁ নিজে এজন প্ৰতাপী ৰজা আছিল, ধন্য-কাৰ্য্যত ৰজাৰ মনোযোগ প্ৰৱণ হোৱাত পাচলৈ ৰাজকাৰ্য্য শিথিল হবলৈ ধৰিলে, আৰু আহোম ক্ষমতা পতনৰ ইও এটা কাৰণ ।

স্বৰ্গদেৱ কদ্রসিংহৰ তিনি গৰাকী কুৰুলীৰপনা শিৱসিংহ, প্ৰমতসিংহ, মোহনমালাদেৱ, ৰাজেশ্বৰসিংহ আৰু লক্ষ্মীসিংহ নামে পাঁচ জনা কোঁৱৰ আছিল । স্বৰ্গদেৱে বৰপুত্ৰ শিৱসিংহক যুৱৰাজ পাতি থৈ, গঙ্গানদীক ভিতৰ কৰি নিজৰ ৰাজ্য বঢ়াবৰ অৰ্থে সসৈণ্ঠে ভটায়াই গৈছিল । পিচে, বাটতে নৰিমা পৰি, গুৱাহাটীত খ্ৰীঃ ১৭১৪ চনত তেওঁ স্বৰ্গী হ'ল । বৰ্ত্তমান গুৱাহাটীত যি কদ্রেশ্বৰ শিৱমন্দিৰ আছে, সেই মন্দিৰ কদ্রসিংহ মহাৰাজৰ সোঁৱৰণি ৰখাৰ উপলক্ষে পুতেক প্ৰমতসিংহৰ দ্বাৰা প্ৰতিষ্ঠিত হয় ।

চুতনুফা বা শিৱসিংহ ।—মহাৰাজ কদ্রসিংহ স্বৰ্গী হোৱাত, তেওঁৰ বৰপুত্ৰ স্বৰ্গদেৱ শিৱসিংহই খ্ৰীঃ ১৭১৪ চনত শিঙ্গৰিঘৰ উঠি আহোম প্ৰথামতে চুতনুফা নাম লয় । তেওঁৰ ৰাজত্বৰ কালত বাসুগ, ডোমাই আৰু চেনমুং বুঢ়াগোহাঁই ; হৰিনাথ আৰু ঠানুনাথ বৰগোহাঁই ৰমানন্দ আৰু হৰিনাথ বৰপাক্ৰগোহাঁই ; আৰু বিজয়, দেবেৰা আৰু ডেকাহুৰৰা বৰকুকন হয় ।

পিতৃৰ দৰেই স্বৰ্গদেৱ শিৱসিংহৰ হিন্দুধৰ্ম্মত বৰ আসক্তি আছিল । সদায় দীক্ষা মন্ত্ৰ জপোঁতেই তেওঁ বহুত সময় নিয়াইছিল । বাস্তৱতে, শিৱসিংহ স্বৰ্গদেৱ এজন বোৰ শাক্ত ৰজা আছিল । পিতৃ-আজ্ঞা অনুসৰি তেওঁ শান্তিপুৰৰ বৃক্ষবাম ত্ৰায়বাগীশ ভট্টাচাৰ্য্যত শৰণ লয় । এই জন গোঁসাইক উজনিও আৰু কামৰূপত ভালেমান ব্ৰহ্মোত্তৰ মাটি দান কৰি স্বৰ্গদেৱে তেওঁৰ মনস্থানতে গুৱাহাটীৰ নীলাচলত ধৰ-বাৰী কৰাই দি বসতি

ৰংপুৰৰ ৰংঘৰ ১৭৪৬ খ্ৰীষ্টাব্দত প্ৰমতসিংহ স্বৰ্গদেৱে সজায়।

কৰিবলৈ দিমে; সেই কাৰণেই, তেওঁক “পৰ্বতীয়া গোসাঁই” বোলে, আৰু তেতিয়াৰেপৰা অসমত পৰ্বতীয়া গোসাঁইৰ শিষ্য বাঢ়িবলৈ ধৰে।

শিৱসিংহ স্বৰ্গদেৱে ছমাহমান ৰাজত্ব কৰোঁতেই গণক আৰু জ্যোতিষীয়া পণ্ডিতসকলে তেওঁৰ ছত্ৰভঙ্গ যুগ পৰিছে বুলি কোৱাত, দৈবিক যুগৰ হাত এৰাবৰ মনেৰে স্বৰ্গদেৱে দেবীদেৱালয়ত আৰু ব্ৰাহ্মণ-মহন্তসকলক দান দৰ্শিণাদি দিবলৈ ধৰিলে; অৱশেষত তেওঁ ৰাজ্যভাৰ এৰি, তেওঁৰ পাটমাদৈ বা ফুলেশ্বৰী কুৰঁৰীক সিংহাসিনত বহুৱাই মহাৰাণী পাতি, নিজে মুকলিমুৰী হৈ থাকিল। এই গৰাকী কুৰঁৰীক প্ৰমতেশ্বৰী নামেও জনা যায়। আৰু, এওঁৰ ভ্ৰম্মো নামে টকা আৰু মোহৰ মৰোৱা হৈছিল। এওঁৰ সমন্বত ধাই আলি, গোৰীসাগৰ দোল আৰু পুখুৰী, আৰু কালুগাৱঁত দোল আৰু পুখুৰী কৰোৱা হয়।

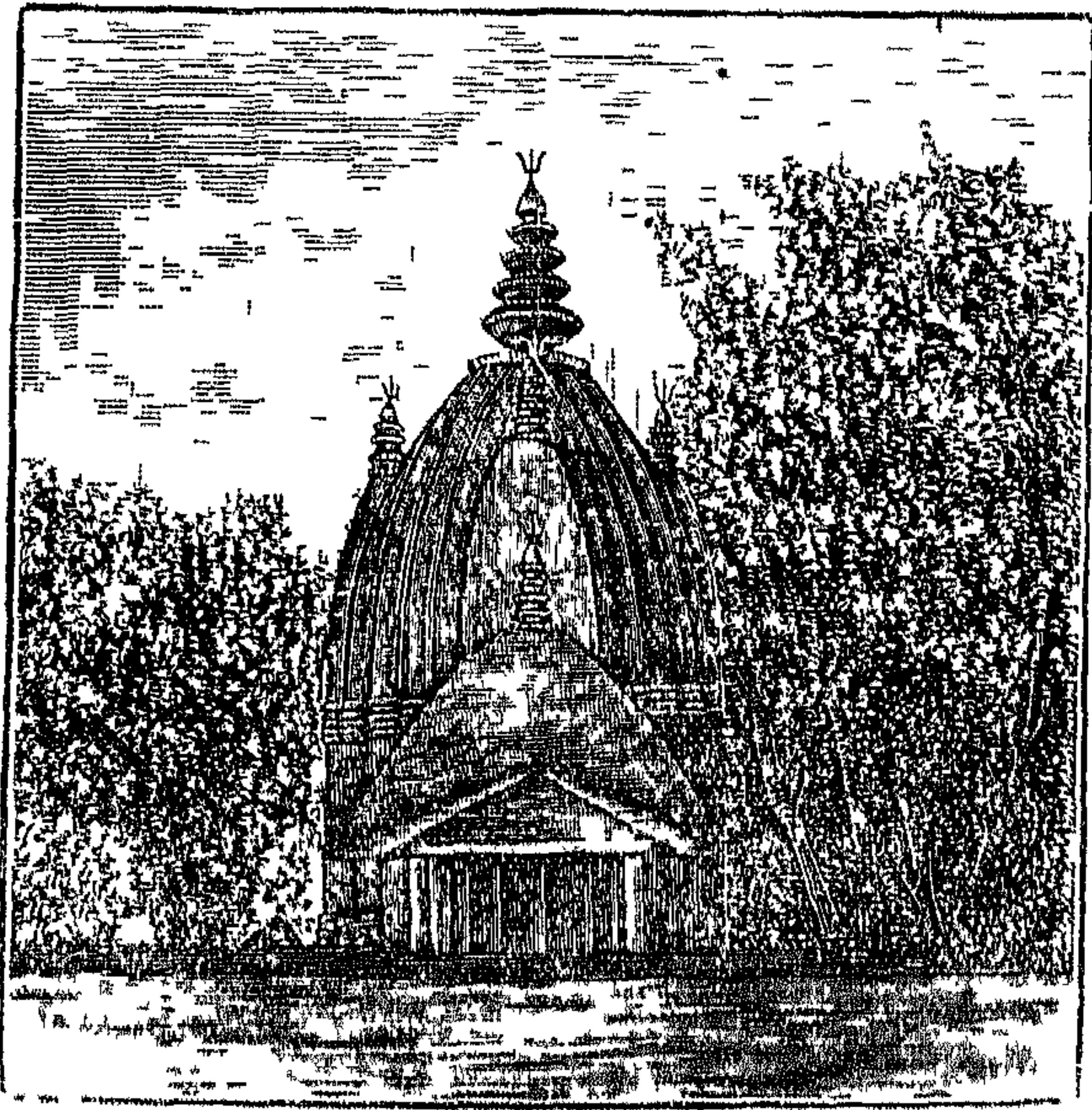
ডফলাৰ বিৰুদ্ধে যাত্ৰা।—১৭১৭ খ্ৰীষ্টাব্দত ডফলাবিলাকে আকৌ ওচৰৰ গাওঁবোৰত উপদ্ৰৱ কৰেহি, আৰু আহোম ৰজাৰ অধীনতা নমনা হয়। সেই কাৰণে, ডফলাৰ বিৰুদ্ধে অসমীয়া সেনা পঠিয়াই সিহঁতক আকৌ বশ কৰি, এইবাৰ পৰ্বতক দাঁতিয়েদি এটা গড় মৰোৱা হয়। এই গড় মৰোৱাৰপৰা ডফলাইতৰ উপদ্ৰৱলৈ আৰু সুবিধা নাথাকিল।

মাটি-পীয়ল।—স্বৰ্গদেৱ শিৱসিংহৰ ৰাজত্বত কামৰূপ আৰু বৰগাঁওত মাটি-পীয়ল হয়। তেতিয়াৰপৰাই মাটিৰ জমাবন্দী আৰু পেৰাৰ-কাঁকত ৰখাৰ নিয়ম প্ৰচলিত হয়। এই কাঁকতত বস্ত্ৰীত বাজে সকলো বিধৰ আবাদী আৰু নিকৰ মাটিৰ কালিয়ে সৈতে বিস্তাৰিত বৰ্ণনা লিখা হৈছিল।

মোৰামুৰী-বিদ্ৰোহৰ সূত্ৰপাত।—পৰৱৰ্তীত কোৱা

স্বৰ্গদেৱ প্ৰমতসিংহৰ দিনৰপৰা মানুহপীয়ল প্ৰথা চলে।

শাক্ত গোসাঁইৰ প্ৰতি ৰাণী ফুলেশ্বৰী কুৰ্বৰীৰ বৰ ভক্তি আছিল। ইফালে মোৰোঁগৰীয়া বৈষ্ণৱসকলে আকৌ গোসাঁনী নামানে। এই কথাত ফুলেশ্বৰী কুৰ্বৰী বৰ অসন্তুষ্ট হৈছিল। বজাই যি ধৰ্ম্ম গ্ৰহণ কৰে, প্ৰজায়ে তাকে গ্ৰহণ কৰা উচিত ; এই ভাবি, তেওঁ এবাৰ দুৰ্গোৎসৱ পূজা পাতি

শিৱদোলা।

শুদ্ধ মহন্তসকলক তালে নিমন্ত্ৰণ কৰালে। ৰাজ-আজ্ঞা শিবোধাৰ্য্য বুলি পূজালৈ সকলো আহিল। তাতে ফুলেশ্বৰী কুৰ্বৰীয়ে গোসাঁনী বমনা বৈষ্ণৱবিলাকৰ কপালত বলেৰে বালকটা ম'হ-ছাগলীৰ তেজৰ ফোট দিয়ালে, আৰু ~~কলোকে~~ গোসাঁনী-সেৱা কৰাই গোসাঁনীৰ ~~পসাদ~~ কটিয়াই

কীৰ্ত্তিচন্দ্ৰ বৰবৰুৱা লতাকটা বণৰ সেনাপতি আছিল।

নগুৰশাস্তি কৰালে। এই কথা মহন্তসকলৰ পক্ষে অতি অসহনীয় হ'ল। আৰু, কেনেকৈ ইয়াৰ প্ৰতিশোধ দিব পৰা যায়, মোৰামৰীয়া মহন্তই ভিতৰি তাৰ আলচ পাতিবলৈ ধৰিলে। মোৰামৰীয়া বিদ্ৰোহৰ এয়ে সূত্ৰপাত (খ্ৰীঃ ১৭১৬ চন)।

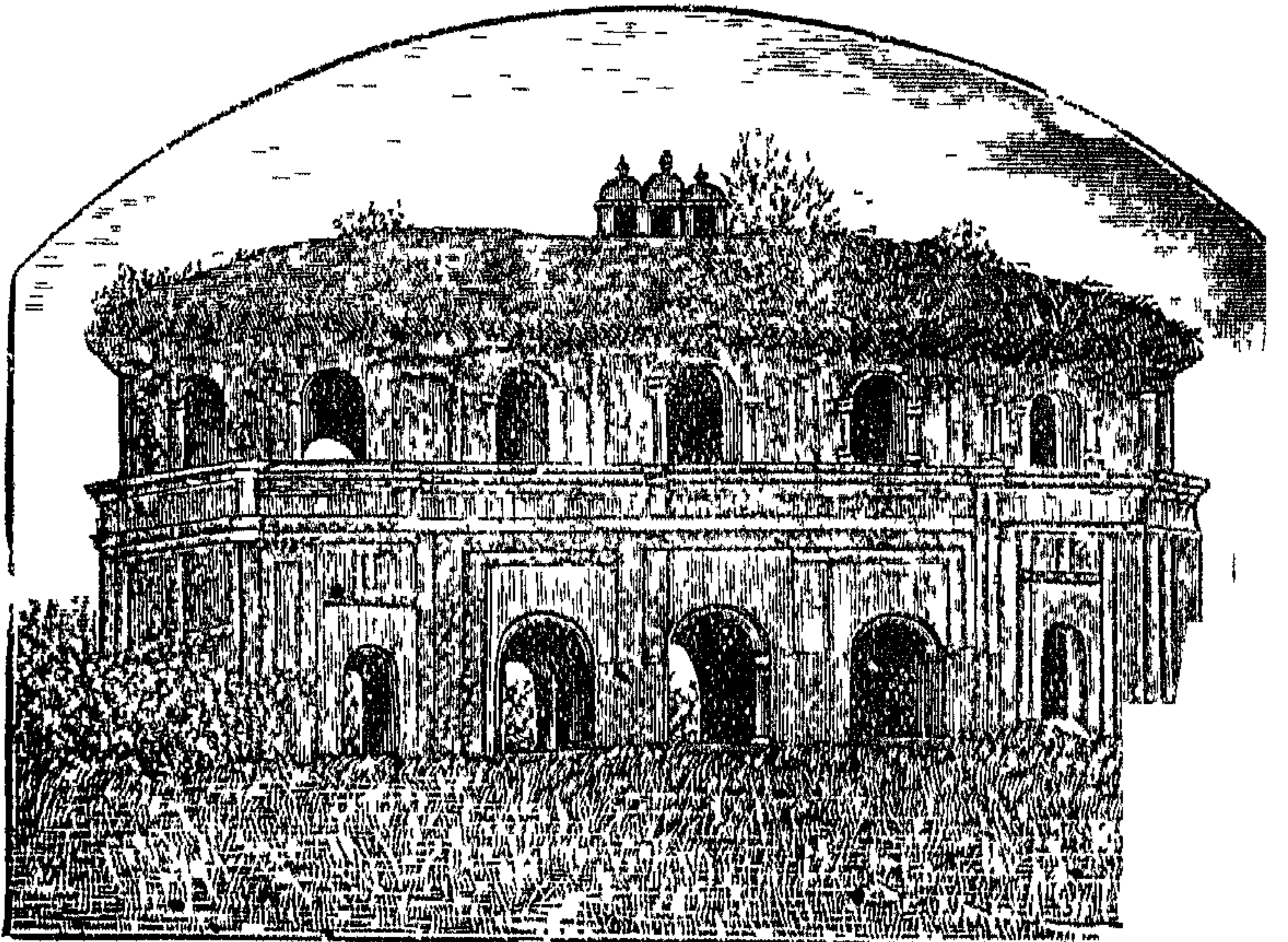
ওপৰত কোৱা বিদ্ৰোহৰ সূত্ৰপাত হোৱাৰ পাচতে, ১৭১৭ খ্ৰীষ্টাব্দত ফুলেশ্বৰী কুৰঁবীৰ পৰলোক হোৱাত, স্বৰ্গদেৱে তেওঁৰ ভনীয়েক দ্ৰোপদীক বিয়া কৰায়, আৰু তেওঁক মদাম্বিকা নাম দি বায়েকৰ দৰে মহাৰাণী পাতে। এই গৰাকী কুৰঁবী অম্বিকা দেৱী নামেও প্ৰখ্যাত। তেওঁৰ নামেও ৰূপ আৰু মোহৰ মৰোৱা হৈছিল। বায়েকৰ আদৰ্শেৰেই মদাম্বিকা কুৰঁবীয়েও খ্ৰীঃ ১৭২০ চনত শিৱসাগৰৰ দৌল আৰু পুখুৰী কৰাই তাত দেৱালয় স্থাপন কৰালে। অম্বিকা দেৱী এগৰাকী বিছোংসাহিনী পণ্ডিতা ৰাণী আছিল; তেওঁৰ ৰাজত্বৰ কালত “হস্তীবিছা” বুলি এখন সচিত্ৰ বিতৌপন পুথি যুগুত কৰোৱা হৈছিল; সি এতিয়া পৃথিৱীত অতুলনীয় গ্ৰন্থ। গোটেই ইউৰোপত এনে এখন গ্ৰন্থ নোলাব।

মদাম্বিকা কুৰঁবীৰো ১৭৩১ খ্ৰীষ্টাব্দত পৰলোক হোৱাত, স্বৰ্গদেৱে সলালগোহাঁইৰ জীয়েক অনাদবীক বিয়া কৰালে; আৰু তেওঁক সৰ্বেশ্বৰী নাম দি, আগৰ ছই ৰাণীৰ দৰে মহাৰাণী পাতিলে। তেওঁৰ নামেও ৰূপ আৰু মোহৰ মৰোৱা হৈছিল। সৰ্বেশ্বৰী কুৰঁবীৰ সময়ত কেৰি ৰাজমাও দৌল সজোৱা হয়।

ওপৰত কোৱাৰ দৰে নিজৰ কুৰঁবীসকলক মহাৰাণী নাম দি, ডেৰ কুৰি বছৰ ৰাজত্ব কৰাৰ পাচত, খ্ৰীঃ ১৭৪৪ চনত মহাৰাজ শিৱসিংহ স্বৰ্গী হয়। তেওঁৰ সিংহপৰাই পূজা-সেৱা আদি ধৰ্ম্ম-কৰ্ম্মৰ স্পৃহাৰ উঠাত অহোমৰ ৰাজকীয় ক্ষমতা ক্ৰমাৎ পৰি আহিবলৈ সূত্ৰপাত হ'ল।

ৰংপুৰৰ তলাতল ঘৰ ১৭৬৫ খ্ৰীষ্টাব্দত সজোৱা হয়।

চুনেন্ফা বা প্ৰমতসিংহ।—স্বৰ্গদেৱ শিৱসিংহৰ পাচত, মহাৰাজ কদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ পূৰ্বৰ আদেশ অনুসৰি, ৰজাৰ পুতেক ৰজা হ'ব নোৱাৰিলে, ভায়েক প্ৰমতসিংহ হৈ ৰজা হল। এওঁ ১৭৪৪ খ্ৰীষ্টাব্দত শিৱসিংহৰ উঠি আহোম প্ৰথামতে চুনেন্ফা নাম লয়। স্বৰ্গদেৱ প্ৰমতসিংহৰ ৰাজত্বত সোণাই বৰগোহাঁই, ধাম্চেঙ্গ বুঢ়াগোহাঁই আৰু মৃত্যুঞ্জয় বৰপাত্ৰগোহাঁই হয়। এওঁৰ দিনত কেইবাটাও দৌল আৰু পকীঘৰ বন্ধোৱা হৈছিল। তাৰ ভিতৰত, খ্ৰীঃ ১৭৪৬ৰ পৰা ১৭৫০ চনলৈকে এই সময়ত কৰোৱা ৰংপুৰৰ ৰংঘৰ, গড়গাওঁ নগৰৰ সিংহ-দুৱাৰ, গুয়াহাটীত শুক্ৰেশ্বৰৰ

কীৰ্ত্তিচন্দ্ৰই নিজগুণেৰে বৰবকৰাৰ পদ লাভ কৰে।

দৌল, মহাৰাজ ৰুদ্ৰসিংহ স্বৰ্গী হোৱা ঠাইত 'ৰাজেশ্বৰ' শিৱমন্দিৰ এই বিলাকেই প্ৰধান। এই ৰাজত্বতে আহোম ৰাজ্যত মানুহপীয়লৰ আৰম্ভণ হয়।

চুৰেমুফা বা ৰাজেশ্বৰসিংহ।—খ্ৰীঃ ১৭৫১ চনত প্ৰমতসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ লোকান্তৰ হোৱাত ভায়েক ৰাজেশ্বৰসিংহ ৰজা হয়। তেওঁ শিৱবিঘৰ উঠি আহোম প্ৰথামতে চুৰেমুফা নাম লয়। তেওঁৰ ৰাজত্বত চাংমাইৰ কলীয়া আৰু ভগী বুঢ়াগোহাঁই, লুমলি বৰগোহাঁই; লচেষীয়া বৰপাত্ৰগোহাঁই, কীৰ্ত্তিচন্দ্ৰ বৰবকৰা আৰু তামুলি বৰফুকন হয়। ৰুদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ পূৰ্বৰ আদেশ অনুসৰি, প্ৰমতসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ পাচত তেওঁৰ পাচৰ ভায়েক মোহনমালা কোৱঁৰে সিংহাসন পাব লাগিছিল; কিন্তু সৰুতে বসন্ত ৰোগত তেওঁ যুগীয়া হোৱাৰ গাতিকে, তেওঁক ছাটু পেলাই সৰু-ভায়েক ৰাজেশ্বৰসিংহক ৰজা পতা হয়। আৰু, পাচলৈ এই কথাত বিৰক্ত হৈ কিবা বিদ্ৰোহ আচৰে বুলি, মন্ত্ৰীসকলৰ মন্ত্ৰণামতে স্বৰ্গদেৱে ককায়েক মোহনমালাক নগৰৰপৰা আঁতৰাই খেদিলে। মোহনমালা কোৱঁৰে সেই বেজাৰতে মোৱাঁমৰীয়া মহন্তৰ লগত যোগ দিলেগৈ।

ডফলাৰ উপদ্ৰৱ।—১৭৫৮ খ্ৰীষ্টাব্দত ডফলাইতে আকৌ ঘিলা-ধাৰীৰ প্ৰজাবিলাকৰ ওপৰত উপদ্ৰৱ কৰেচি। স্বৰ্গদেৱ ৰাজেশ্বৰসিংহই এইবাৰ ডফলাইতক একেবাৰে নিৰাগ কৰিবৰ অভিপ্ৰায়ে ডফলা-ছাৰাবিলাকত কেইবাটাও কোঠ মৰালে, আৰু তেতিয়াৰপৰা ডফলা-ইতক ভৈয়ামলৈ নামিব নিদিয়া কৰিলে। ইয়াতে ডফলাইত বৰ আতঙ্কিত পৰি, বহু উপহাৰৰে সৈতে আহোম ৰজাৰ শৰণাগত হলহি। পিচে, স্বৰ্গদেৱে সাজসজীয়াসকলৰে সৈতে আকৌ চান্দ কৰি এই স্থিৰ

১৭৬৯ খ্রীষ্টাব্দত মোৰামৰীয়াৰ প্ৰথম বিদ্ৰোহ হয়।

কৰিলে যে, ভবিষ্যতে কোনো উপদ্ৰৱ নকৰে যদি, ডফলাইতে পৰ্বত-
নামনিবাসী আৰু ডফলাছাৰাৰ ওচৰৰ প্ৰতিঘৰ ৰায়তৰপৰা বছৰি এপুৰ
ধান আৰু ৩২০ কডি পাব পাৰিব। ডফলাইত তাতৈ মান্তি হল।

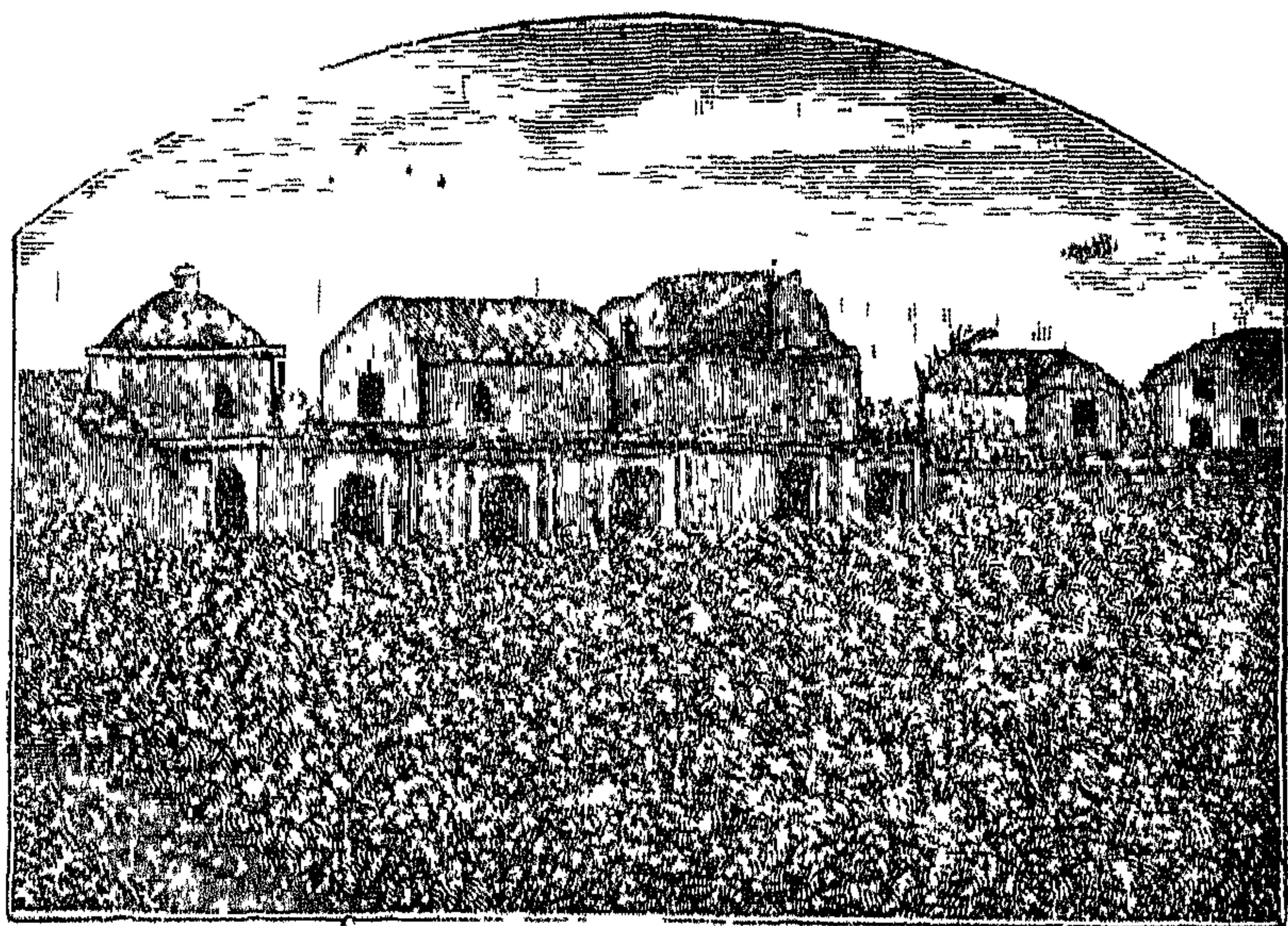
মিকিৰ-দমন।—মিকিৰবিলাকে ভালেমান দিনৰপৰা মাজে
মাজে ভৈয়ামৰ প্ৰজাবিলাকৰ ওপৰত উপদ্ৰৱ কৰেহি। সেই কাৰণে
সিহঁতক দমাবৰ নিমিত্তে ৰাজেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গদেৱে ১৭৬৫ খ্রীষ্টাব্দত দুফালৰ
পৰা দুজাক অসমীয়া সেনা পঠিয়াই মিকিৰ পাহাৰ আক্ৰমণ কৰে।
মিকিৰবিলাক বিষমৰূপে ঘাটি আহোম ৰজাৰ শৰণাগত হ'লহি। আৰু,
তেতিয়াৰপৰা সিহঁতে আহোম ৰজাক কৰ শোধাবলৈ গাত এলে।

লতা-কটা ৰণ।—বৰ্মাদেশৰ ৰজাৰ সেনাপতি মানতৰাই খ্রীঃ
১৭৬০ চনত মণিপুৰ দেশ আক্ৰমণ কৰেগৈ। সেই আক্ৰমণ সহিব
নোৱাৰি, মণিপুৰৰ ৰজা জয়সিংহই সপৰিয়ালে কছাৰি ৰজাৰ আশ্ৰয় লৈ
আহোম ৰজাৰ সাহায্য ভিক্ষা কৰি কটকী পঠিয়ালে। স্বৰ্গদেৱে ১৭৬১
খ্রীষ্টাব্দত হৰনাথ ভিতৰুৱাল ফুকনক সেনাপতি পাতি, মণিপুৰ ৰাজ্য
উদ্ধাৰ কৰিবৰ নিমিত্তে এজাক সৈন্য পঠিয়ালে। আহোম সেনাপতিয়ে
বিস্তৰ হাবি-লতা কাটি নগাপৰ্বতে দি পোনাই যাওঁতে-যাওঁতেই, বাটতে
আহাৰ-পাতিৰ নাটনি পৰাত ভালেমান সৈন্যৰ মৃত্যু হল। এই বাতৰি
পাই, স্বৰ্গদেৱে হৰনাথ ফুকনক উলটি আহিবলৈ আদেশ দি, ১৭৬৮
খ্রীষ্টাব্দত বকতিয়ালৰ কোঁঠিচন্দ্ৰ বৰবৰুৱা পাত যুদ্ধলৈ পঠিয়ালে।
সিফালে মানতৰাই আহোমৰ অসংখ্য সেনা আহিছে বুলি ভাবি ভয়ত
মণিপুৰৰপৰা ওচি গ'ল। প্ৰকৃতপক্ষে যদিও যুদ্ধ নহ'ল, তথাপি
ইয়াকে 'লতাকটা ৰণ' বোলা যায়। মণিপুৰ ৰজাই ইয়াতে সন্তুষ্ট হৈ
নিজৰ জীয়েক কুৰঙ্গনয়নীক ৰাজযোগ্য দৌতৰে সৈতে সালঙ্কতাকৈ

বাধা-ককিণী দুগৰাকী অসামান্য বগুৰা তিৰোতা আছিল।

স্বৰ্গদেৱলৈ বিয়া দি, তেওঁৰ সৈতে মিতিৰ পাতে, আৰু গ্ৰীঃ ১৭৬৯ চনত তেওঁ নিজৰ দেশলৈ উলটি যায়।

কীৰ্ত্তিচন্দ্ৰ বৰবৰুৱা।—এওঁ এজন বৰ বুদ্ধিমান আৰু ৰাজ-নীতিজ্ঞ পুৰুষ আছিল। কীৰ্ত্তিচন্দ্ৰই নিজৰ বিচক্ষণ বুদ্ধি কোশলৰ বলতে প্ৰকৃতপক্ষে কাৰ্য্য হাত নিদিয়াকৈয়ো ভালেমান মহৎকাৰ্য্য সাধন

তলাতল ঘৰ।

কৰাইছিল। কীৰ্ত্তিচন্দ্ৰ বৰবৰুৱাই যুদ্ধক্ষেত্ৰত উপস্থিত নোহোৱাকৈয়ে 'লতাকটা' বগত জয়লাভ কৰি যশশ্ৰী লাভ কৰে। আৰু, স্বৰ্গদেৱে মণিপুৰীয়া কুৰ্ব্বীক বিয়া কৰাওঁতে তেওঁ কটকীৰ কাৰ্য্য কৰি, আহোম আৰু মণিপুৰীয়া বজাৰ বৰ বিশ্বাসী মিত্ৰ হৈ উঠিছিল। এনে বিধৰ

১৭৭৪ খ্রীষ্টাব্দত কলিতা-ফুকনৰ বিদ্রোহ উঠে।

আৰু ভালেমান কাৰ্য্য কৰি পাচলৈ তেওঁ স্বৰ্গদেৱৰ বৰ প্ৰিয়পাত্ৰ হৈ উঠাৰ, তেওঁৰ ৰাজকীয় ক্ষমতাও দিনক-দিনে বাঢ়িবলৈ ধৰিলে। এই কথাত ডাঙ্গৰীয়াসকল আৰু আন-আন বিষয়াসকল পেটে পেটে অসন্তুষ্ট হৈ উঠিল। পিচে, এই আপাততে বৰগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই 'চকৰিফেটা' নামে এখন বুৰঞ্জী উলিয়াই বৰুতিয়ালৰ বৰ 'জলমবটা' বুলি প্ৰকাশ কৰে। তাতে কীৰ্ত্তিচন্দ্ৰ বৰবৰুৱাই অপমান বোধ কৰি ৰাজ-আজ্ঞাৰে সৈতে যাৰ ঘৰত যি বুৰঞ্জী আছিল, সকলোবোৰ অনাই গোটাই লৈ ভালেমান লাগতিয়াল বুৰঞ্জী পুৰি ছাই কৰিলে। কীৰ্ত্তিচন্দ্ৰৰ এই কুকীৰ্ত্তিৰ চিন্ স্বৰূপ ভালেমান লাগতিয়াল বুৰঞ্জীৰ চিন্ মাত্ৰকো পাবলৈ টান হোৱাত, আজি আসামত "আসাম বুৰঞ্জী"ৰ কোনো-কোনো ভাগ কিয়দন্তীয়মূলক হৈছে। কীৰ্ত্তিচন্দ্ৰ বৰবৰুৱা যদিও এজন আচল ৰাজপুৰুষ আছিল, আৰু যদিও তেওঁৰ ৰাজনীতিৰ অভিজ্ঞতাৰ বলত প্ৰজাবিলাকে নিকপদ্ৰৱে মিলা-প্ৰীতিৰে বাস কৰিছিল, তথাপি এই অখ্যাতিৰ চিন্ তেওঁৰ জীৱন-চৰিত্ৰৰপৰা নিলগ কৰিব নোৱাৰি।

স্বৰ্গদেৱ ৰাজেশ্বৰসিংহৰ ৰাজত্বত ভালেমান লাগতিয়াল আৰি, দৌল আদি বন্ধোৱা হয়। তাৰ ভিতৰত, হৰগোবী দেৱালয়, বশিষ্ঠাশ্ৰমৰ মন্দিৰ, মণিকৰ্ণেশ্বৰৰ মন্দিৰ, চিত্ৰাচল মন্দিৰ, নেঘেৰিটিঙ্গৰ দৌল, গডগাঁৱৰ কাৰেংঘৰ, বংপুৰৰ তলাতল ঘৰ, এই বিলাকেই প্ৰধান। তেওঁৰ দিনতে মোৰামৰীয়া মহন্তই নেঘেৰিটিঙ্গত নিজৰ শিষ্যবিলাক গোটাই লৈ তাত সত্ৰ পাতিবৰ অৰ্থে 'বৰভেটা' কৰায়, আৰু ইয়াতে মোৰামৰীয়াৰ প্ৰথম বিদ্রোহৰ নিমিত্তে সিবিলাকে সকলো আয়োজন কৰি লয়। এনে সময়তে, প্ৰায় ১৮ বছৰ ৰাজত্ব কৰাৰ পাচত, খ্ৰীঃ ১৭৬৯ চনত মৰিয়া পৰি মহাৰাজ ৰাজেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গী হ'ল।

১৭৮২ খৃষ্টাব্দত মোৰামৰীয়াৰ দ্বিতীয় বিদ্রোহ উঠে।

চুনোউফা বা লক্ষ্মীসিংহ।—ৰাজেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ পাচত, ভায়েক লক্ষ্মীসিংহ কোৱঁৰ খীঃ ১৭৬৯ চনত আহোম ৰাজপাটত উঠে। এওঁ শিঙ্গৰিঘৰ উঠি আহোম প্ৰথমতে চুনোউফা নাম লয়। লক্ষ্মীসিংহ স্বৰ্গদেৱ সৰুতে পিতৃৰাজ আৰু ডাঙৰীয়াসকলৰ অনাদৃত হৈ, বৰমানন্দ ভট্টাচাৰ্য্য নামে এজন অধ্যাপকৰ যত্নত ডাঙৰ-দীঘল হৈছিল। সেই কাৰণে, ৰজা হোৱাৰ পাচত, তেওঁ পৰ্বতীয়া গোসাঁইত শৰণ নলৈ, সেই অধ্যাপকতে দীক্ষিত হল। এই জনা গোসাঁই নতুনকৈ ৰাজপুত্ৰ হোৱাৰ কাৰণে, এওঁক ‘ন-গোসাঁই’ নাম দিয়া হয়। তেতিয়াৰপৰা হে আসামত ‘ন-গোসাঁইৰ’ শিষ্য বাঢ়িবলৈ ধৰে।

মোৰামৰীয়াৰ ১ম, বিদ্রোহ।—আগেয়ে উলুকাইয়াই অহা হৈছে যে, মোহনমালা গোহাঁইদেৱে ভায়েকৰ হাতত অপমান পাই মোৰামৰীয়াবিলাকৰ লগত যোগ দিলেগৈ। তাৰ পাচে, নেখেৰিটিকত ‘বৰভেটী’ কৰাওঁতেই ৰাজেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ দিনত মোৰামৰীয়া মহন্তই বিদ্রোহৰ সকলো আয়োজন কৰি লয়। মোৰামৰীয়াবিলাকে এই ষড়যন্ত্ৰ কৰি থাকোঁতেই ইফালে মহাৰাজ ৰাজেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গী হল। লক্ষ্মীসিংহ স্বৰ্গদেৱ ৰজা হোৱাৰ পাচত, মোৰামৰীয়া মহন্তবিলাকে কীৰ্ত্তিচক্ৰ বৰবৰুৱাৰ দ্বাৰা কোনো কাৰণত আকৌ অপমানিত হয়। মোৰামৰীয়াবিলাকৰ আগেয়েই গা জলি আছিল; তাতে ৰজাৰ বিষয়া এজনৰপৰাও অসহমীয় লাঞ্ছনা, আৰু লগে লগে মোহনমালা গোহাঁই-দেৱৰ উচটনি লগ লাগিল। এইবোৰ উত্তেজনাৰ কথাই মোৰামৰীয়া বিলাকক মতলীয়া কৰি তুলিলে। সিবিলাকে মোহনমালা গোহাঁই-দেৱক প্ৰধান সেনাপতি, আৰু তেওঁৰ তলতে বাঘৰ মৰাণ আৰু নাহৰ ধোৰা নামে দুজন মুৰদা আৰু মটকক পালি সেনাপতি, পদ্বৰ্ত্তি খীঃ ১৭৬৯

বর্শিষ্ঠাশ্রম ।

ERIAL. #

১৭৮৭ খ্রীষ্টাব্দত মোর্রামবীয়াৰ শেহ বিদ্রোহ হয় ।

চনত দেখাদেখিকৈয়ে বজাৰ নগৰৰ সম্মুখতে বিদ্রোহ উপস্থিত কৰিলেগৈ । সেই সময়ত লক্ষ্মীসিংহ স্বৰ্গদেৱ নামত মাথোন বজা, কিন্তু কাৰ্য্যেৰে কীৰ্ত্তি-চন্দ্ৰ বৰবৰুৱা হৈ বজা আছিল বুলিব লাগে । বৰবৰুৱাই তেওঁৰ জোৱা-য়েক ডেকাফুকনক এজাক সৈন্ত দি মোর্রামবীয়াৰ লগত বণ কৰিবলৈ পঠিয়াই নিজে নগৰ বক্ষাৰ ভাৰ ললে । ডেকাফুকনৰ লগত মোর্রামবীয়াৰ ঘোৰতৰ বণ লাগিল । এই বণত বাঘৰ মৰাণৰ বাধা-কক্লিণী নামে ঘৈনীয়েক দুগৰাকীয়েও ধেনু-কাঁৰ লৈ যোগ দিছিল । এই তিবোতা দুগৰাকী বৰ চতুৰা আছিল ; বণৰ কোশল জনাৰ কাৰণে, সিবিলাকৰ গাত কোনেও হিলৈৰ গুলি লগাব নোৱাৰিছিল । সেই বাবে ৰাজকীয় সৈন্তৰ মাজত কোনোবাই এনে জনৰ তুলি দিলে যে, বাধা-কক্লিণীয়ে আঁচল পাতি বন্দুকৰ গুলি ধৰে ; সাক্ষাৎ বণচণ্ডীয়ে বাধা-কক্লিণীৰ ৰূপ ধৰি আহোম সেনাৰ লগত বণ দিছেহি ! এই কুসংস্কাৰৰ ভয় বিয়াপি পৰাত বজাৰ সেনা ভয়ত ভাগিবলৈ ধৰিলে । অৱশেষত, জোৱায়েকক পৰাস্ত হোৱা দেখি বৰবৰুৱা নিজেই বণলৈ ওলাল । কিন্তু, প্ৰথম হেঁচাত কৃতকাৰ্য্য হৈ উৎসাহিত হৈ থকা মোর্রামবীয়াৰ বিষম আক্ৰমণত সৰহ পৰ ঠাৱৰিব নোৱাৰি ৰাজকীয় সেনাবিলাক ভাগিবলৈ ধৰিলে বৰবৰুৱা শত্ৰুৰ হাতত বন্দী হল । মোঃনমালা গোহাঁইদেৱে পূৰ্বৰ শক্ততা মনত কৰি, ততালিকে কীৰ্ত্তিচন্দ্ৰ বৰবৰুৱাক নট্টা বাঁহত পিং দি বধিলে । আৰু, ভগী বুঢ়াগোহাঁই আৰু মাছুৰিয়াৰ বৰ জনা গোহাঁইক আন-আন উপায়েৰে বধ কৰি, স্বৰ্গদেৱক জয়সাগৰৰ দ'লতে বন্দা কৰি বখা হয় । তাৰ পাচত, নাহৰখোৰা মটকৰ পুতেক অমাকান্তক বজা পাতি, ১৬৯১ শকত (১৭৬৯ খ্রীষ্টাব্দত) আহোমৰ আঁঠুচুকীয়া মোহৰৰ সলনি তেওঁৰ নাতি ন-চুকীয়া মোহৰ মৰোৱা হয়, আৰু বাঘৰ মৰাণ বৰ-

বুটিচৰ সহায়ত মোৰ্ৰামৰীয়া বিদ্রোহ দমোৱা হয়।

বৰুৱা হয়। মোৰ্ৰামৰীয়াবিলাকে বৰত জয়লাভ কৰি আনন্দত মতলীয়া হৈ, সিবিলাকৰ প্ৰধান সহায়কাৰী ঘাই সেনাপতি মোহনমালা গোহাঁইদেৱৰ ফালে উলটিকে নোচোৱা হল। এই কথাত মৰণান্তিক বেজাৰ পাই, মনৰ ধিক্কাৰত মোহনমালা গোহাঁইদেও কামৰূপৰ ফালে ভটায়াই গুচি গলগৈ।

মোৰ্ৰামৰীয়াৰ মহতালিত ডাঙ্গৰীয়া, বিষয়া আৰু বাইজ সকলোৱে মৰণান্তিক বেজাৰ পাই স্বৰ্গদেৱৰ পুনঃ উদ্ধাৰৰ অৰ্থে নথৈ যত্ন কৰিবলৈ ধৰিলে। সেই অৰ্থে এওঁবিলাক সকলো এফলীয়া হৈ লাগি, ১৭৭০ খ্ৰীঃ চনত চতৰ বিহুৰ সময়ত মোৰ্ৰামৰীয়াবিলাকক ছলেৰে যুদ্ধত ঘটাই, স্বৰ্গদেৱ লক্ষ্মীসিংহক পুনৰ সিংহাসনত বহুৱালে, আৰু বিদ্রোহীহঁতক নানা শাস্তিৰে বধ কৰি ৰাজ্যত শান্তি থাপিলে। স্বৰ্গদেৱে পুনৰায় সিংহাসন লাভ কৰাৰ পাচত কুৱৈগঞা ঘনশ্ৰাম বুঢ়াগোহাঁই, বাইলুং বৰগোহাঁই, মৰাণডেকাবৰুৱা কুংকাই গোহাঁইদেৱৰ বংশৰ কদ্ৰেধৰ বৰপাত্ৰগোহাঁই, আদাবৰীয়া আৰু দিহিঙ্গীয়াৰ লাহন বৰফুকন এইবিলাক নতুনকৈ ডাঙ্গৰীয়া আৰু বিষয়া হয়।

মিৰ্হং বা কলিতা-ফুকনৰ বিদ্রোহ।—মোৰ্ৰামৰীয়াৰ বিদ্রোহে শাম কটাৰ পাচত, লক্ষ্মীসিংহ স্বৰ্গদেৱক আহোম বিধানমতে ৰজা পাতি চুৱেউফা নাম দিয়া হয়। ইয়াৰ কিছুকালৰ পাচত, ১৭৭৪ খ্ৰীষ্টাব্দত, নাৰায়ণপুৰৰ প্ৰজাবিলাকৰ ওপৰত অত্যাচাৰ কৰাৰ অপৰাধত সেই ঠাইৰ শাসনকৰ্ত্তা কলিতা-ফুকনক বিষয়া ভঙ্গা হয়। সেই আপাহতে তেওঁ লোহিতৰ উত্তৰ পাৰে তামোলবাৰী নামে ঠাইত মিৰ্হং নামে শ্বয়ং ৰজা বুলি ঘোষণা কৰেগৈ। তাৰ পাচত, তেওঁ ইফাল-সিফালৰপৰা সৈন্ত সামন্ত গোটাই লৈ, কেচামাটি নামে ঠাইত এটু কোঠ মাৰিলেগৈ।

১৭৯৩ খ্রীষ্টাব্দত মোৰ্ৰামবীয়া বিদ্রোহৰ অন্ত পৰে ।

এইবিলাক কথাৰ বাতৰি পাই লক্ষ্মীসিংহ স্বৰ্গদেৱে তেওঁৰ কোঁঠ আক্ৰমণ কৰায় । মিৰ্হুঙ্গৈ এই আক্ৰমণ সহিব নোৱাৰি পলাই যাওঁতে ঢেকেৰী-জুৰি নামে ঠাইত ধৰা পৰিছিল ; কিন্তু কোনো কৌশল কৰি তেওঁ তাৰ পৰা এৰাই গৈ ডফলা পাহাৰ উঠিল গৈ । পিচে, ডফলাইতে আশ্ৰয় দিবলৈ মান্তি নোহোৱাত মিৰ্হুং ভটীয়াই যাবলৈ ওলাইছিল, এনেতে তেওঁক ধৰি আনি শালত দিয়া হ'ল ।

স্বৰ্গদেৱ লক্ষ্মীসিংহৰ ৰাজত্বত যিবিলাক দৌল, পুখুৰী আদি কৰোৱা হয়, তাৰ ভিতৰত ৰাজমাওৰ নামে ১৭০৫ খ্রীষ্টাব্দত বন্ধোৱা ৰাজমাও দৌল, গোৰীবল্লভ দৌল আৰু পুখুৰী, ৰুদ্ৰসাগৰ পুখুৰী এইবোৰেই প্ৰধান । লক্ষ্মীসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ জীৱনত ভালেমান বিপদ যায় ; অৱশেষত নৰিয়া পৰি, প্ৰায় ১২ বছৰ ৰাজত্ব কৰাৰ পাচত, খ্ৰীঃ ১৭৮০ চনত তেওঁ স্বৰ্গা হয় । স্বৰ্গদেৱ লক্ষ্মীসিংহৰ দিনৰপৰা আহোমৰ ৰাজক্ষমতা পৰিবৰ লক্ষণ ক্ৰমাৎ বাঢ়িবলৈ ধৰে । বামুণৰ প্ৰতিপত্তি আৰু ৰাজ-কৰ্মতকৈ পূজা-সেৱা আদি ধৰ্ম্ম-কৰ্মত ৰজাৰ আসক্তি প্ৰবল হোৱাই ইয়াৰ ঘাই কাৰণ ।

৪ । আখ্যা ।

— :: —

চুহিতপঙ্কফা বা গোবীনাথসিংহ ।—স্বৰ্গদেৱ লক্ষ্মীসিংহৰ
ৰাজত্বৰ কালতে পুতেক গোবীনাথসিংহ কোৱঁৰক যুৱৰাজ পতা হৈছিল ।
পিতৃৰ লোকান্তৰৰ পাচত, তেওঁ শিঙ্গৰিঘৰ উঠি আহোম প্ৰথামতে চুহিত-
পঙ্কফা নাম লৈ, খ্ৰীঃ ১৭৮০ চনত আহোম ৰাজপাটত উঠে । তেওঁৰ
ৰাজত্বত নাৰায়ণ, গঙ্গাৰাম, বিশ্বনাৰায়ণ, নিৰ্ভৰ আৰু ঘনশ্ৰাম ডাঙ্গৰীয়াৰ
পুত্ৰ বিখ্যাত পূৰ্ণানন্দ এই কেইজন ক্ৰমে বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়া হয়,
নাম্‌তিয়ালৰ ভাগতি, জয়নাথ আৰু বাঢ়কটীয়া এই কেইজন ক্ৰমে বৰ-
বৰুৱা হয় ; আৰু বদনচন্দ্ৰ বৰফুকন হয় ।

মোৰামৰীয়াৰ ২য়, বিদ্ৰোহ ।—গোবীনাথসিংহ স্বৰ্গদেৱে
সিংহাসনত উঠি, নিটাল মৰা মোৰামৰীয়াবিলাকক আকৌ উপদ্ৰৱ
কৰিবলৈ ধৰে । তেওঁ পূৰ্বৰ শত্ৰুতালৈ মনত কৰি, মোৰামৰীয়াবিলাকক
ধৰাই আনি নানা প্ৰকাৰে শাস্তি দি অত্যাচাৰ কৰিবলৈ ধৰিলে ।
সোধপোছ নাই, মোৰামৰীয়া বুলিলেই ধৰি-বান্ধি শাস্তি-লাঞ্ছনা আদি
উপদ্ৰৱ কৰা হয় । মোৰামৰীয়াবিলাকৰ পক্ষে এনে অত্যাচাৰ অসহনীয়
হৈ উঠাত, সিবিলাকে আকৌ বিদ্ৰোহ উপস্থিত কৰিবলৈ ষড়যন্ত্ৰ কৰি
প্ৰথমে শিঙ্গৰিঘৰত জুই লগাচ দিয়ে । এই ঘটনাই নগৰত তোলপাৰ
লগাই দিলে । ৰাজমন্ত্ৰী ৰুদ্ৰেশ্বৰ বৰপাত্ৰ ডাঙ্গৰীয়াই আকৌ মোৰামৰী-
য়াৰ বিদ্ৰোহৰ আগন্তুক জানি, আৰু পূৰ্বে এনে বিদ্ৰোহত ডাঙ্গৰীয়া-
সকলৰ দুৰ্দশাৰ কথাটোৱে স্মৰ্ত্তি চাই, ভয়ত ভটীয়াই পলালে । তেওঁ
ভটীয়াই ঘোৰাচ, ঘনশ্ৰাম বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই খ্ৰীঃ ১৮২ চনত ঘাই

১৭৯৪ খ্রীষ্টাব্দত ঘোৰহাটলৈ আহোম বজাৰ ৰাজধানী তুলি অনা হয়।

মন্ত্ৰীৰ বাব লৈ নানা কোশলেৰে বিদ্রোহীবিলাকক দমাই আকৌ ৰাজ্যত শান্তি থাপিলে।

মোৰাঁমৰীয়াৰ ওয়, বা শেহ বিদ্রোহ।—দ্বিতীয় বাৰৰ বিদ্রোহত মোৰাঁমৰীয়াবিলাকে ঘনগ্ৰাম বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াৰ কোশল ভেদিব নোৱাৰি উলটি পলাল যদিও, সিবিলাকৰ মন নাভাগিল। সিবিলাকে মনে-মনে আকৌ ষড়যন্ত্ৰ কৰিবলৈ ধৰিলে। মোৰাঁমৰীয়াবিলাকে গোবীনাথসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ অত্যাচাৰৰ প্ৰতিশোধ লবৰ নিমিত্তে দৃঢ়প্ৰতিজ্ঞ হৈ এই বাৰৰ আৱোজনত বিশেষ মনোযোগ দি লাগিলে। এনে সময়তে ঘনগ্ৰাম ডাঙ্গৰীয়াৰ মৃত্যু হোৱাত, তেওঁৰ পুত্ৰ পূৰ্ণানন্দ গোহাঁইদেও নতুনকৈ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়া হয়। এই কথাত অধিক বল পাই, মোৰাঁমৰীয়াবিলাক চালি ধৰি উঠিল, আৰু খ্ৰীঃ ১৭৮৭ চনত দেখাদেখিকৈয়ে বিদ্রোহ উপস্থিত কৰি মোৰাঁমৰীয়াবিলাকে চাৰিওফালৰপৰা নগৰ বেৰি ধৰিলেহি। পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়া এজন বৰ বিচক্ষণ বুদ্ধিৰ ৰাজপুৰুষ আছিল। হঠাৎ বিপদে গ্ৰাস কৰিবলৈ ধৰা যেন দেখিও তেওঁ বিচলিত নহল। তেওঁ ধীৰ ভাৱে এজাক বগুৱা সজাই মোৰাঁমৰীয়াবিলাকৰ লগত বগ দিবলৈ পঠিয়ালে। কিন্তু, মোৰাঁমৰীয়াবিলাক এইবাৰ বিষম বিক্ৰমেৰে আহিছিল; ৰাজকীয় সেনাই সিবিলাকৰ আগত সৰহ পৰা ঠাৱৰিব নোৱাৰিলে। মহামতি পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়া ইমানতো চঞ্চল নহল,—তেওঁ গোপনে - মহাৰাজক গুৱাহাটীৰ ফালে সৈন্ত-সামন্ত যোগাব কৰিবৰ অৰ্থে পঠিয়াই, নিজে নানা কোশলেৰে নগৰ ৰক্ষা কৰিবলৈ ধৰিলে। ইফালে নগৰৰ বাহিৰত মোৰাঁমৰীয়াবিলাকে যুদ্ধত জয় হোৱাৰ খবৰটো তুলি দি, ভৰতসিংহ নামে মটক এটাক বজা বুলি ঘোষণা কৰিলে, আৰু

কমলেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰেপৰা পাচলৈ কোনো বজা শিঙ্গৰি ঘৰ উঠা নাই।

সৰ্বানন্দ নামে আন এটা মটকক মোৰামৰীয়া ৰাজ্যৰ গৰাকী পাতিলে। স্বৰ্গদেৱ গুৱাহাটীলৈ পলাই যোৱাৰ বাতৰি পাই, পূৰ্বে তলতীয়া হৈ থকা কছাৰি, জয়ন্তা আৰু দৰঙ্গৰ ৰজাসকলেও মূৰ জোকাৰি উঠিলে। এইদৰে চাৰিওফালৰপৰা বিপদে বেৰি ধৰাত মহাৰাজে অগত্যা বৰফুকনৰে সৈতে যুগুত কৰি গুৱাহাটীৰপৰাই পানীফুকন আৰু ঢেঁকিয়াল ফুকনৰ তলে কিছুমান সৈন্ত বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াক সহায় কৰিবৰ অৰ্থে নগৰলৈ পঠিয়াইছিল; কিন্তু মোৰামৰীয়াবিলাকে বাটতে ধৰি সিবিলাকক কাটি-মাৰি অন্ত কৰিলে। ইয়াৰ পাচত, মণিপুৰৰ ৰজাই পূৰ্বৰ উপকাৰ স্মৰি মহাৰাজক সহায় কৰিবলৈ কিছুমান সৈন্ত পঠিয়াইছিল। কিন্তু মোৰামৰীয়াৰ বিষম আক্ৰমণ সহিব নোৱাৰি মণিপুৰীয়া সেনাও পলাই ফাট মাৰিলে। এই অৱস্থাতে প্ৰায় ৬ বছৰ মোৰামৰীয়াৰ উপদ্ৰৱ আৰু অধিকাৰ চলি থকাৰ পাচত, স্বৰ্গদেৱে আন উপায় নেদেখি, বিকা মজুমদাৰ আৰু দত্ত খাউণ্ড নামে দুজন উকীলক “ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ” ওচৰত সাহায্য ভিক্ষা কৰিবৰ অৰ্থে কলিকাতালৈ পঠিয়ালে। সেই সময়ত ভাৰতবৰ্ষৰ ব্ৰিটিছ শাসনকৰ্ত্তা লৰ্ড কৰ্ণওৱাল্লিচ গৱৰ্ণৰজেনেৰেল আছিল। তেওঁ খ্ৰীঃ ১৭৯২ চনত কেপ্টেইন ওৱেল্চ্ চাহাবক কিছুমান শিক্ষিত সৈন্তৰ সেনাপতি পাত্তি আহোম ৰজাক সহায় কৰিবলৈ পঠিয়ায়। ওৱেল্চ্ চাহাবে গুৱাহাটীত স্বৰ্গদেৱৰে সৈতে দেখা কৰি তেওঁৰপৰা সমুদায় বৃত্তান্ত জানি লৈ পোনপ্ৰথমে জয়ন্তাৰ ৰজাক ৰণত ঘটাই পুনৰ আহোম ৰজাৰ বগুতা স্বীকাৰ কৰালে। তাৰ পাচত, দৰঙ্গৰ ৰজা কৃষ্ণনাৰায়ণক দমাই পুনৰ আহোম ৰজাৰ তলতীয়া কৰি, কেপ্টেইন ওৱেল্চ্ স্বৰ্গদেৱক লগত লৈ নগৰলৈ উজাই আহিল। তেতিয়ালৈকে ৰাজপুৰুষ মহামতি সৰ্বানন্দ বুঢ়াগোহাঁই

১৭৯৬ খ্রীষ্টাব্দত ডুম্‌ডুমীয়া বিদ্রোহ ঘটে।

ডাঙ্গৰীয়াই তেওঁৰ অভেদ কৌশলৰ বলেৰে প্ৰায় সাত বছৰ কাল নগৰ বক্ষা কৰি আছিল। পূৰ্বে কেইবাবাৰো জয় লাভ কৰি মন বাঢ়ি থকা মোৰামৰীয়াবিলাকে অলপীয়া সৈন্তৰে সৈতে অহা চাহাবক দা-যাঠী জোকাৰি ভাবুকি দি খেদিবৰ অৰ্থে, হেজাৰে-হেজাৰে আহি বেৰি ধৰিলে। কিন্তু বৃটিচৰ শিক্ষিত সৈন্তৰ বন্দুকৰ গুলিৰ আগত তেনে দা-জোকাৰণি কিমান পৰ ঠাৱৰিব!—বৃটিচ সৈন্তৰ কৌশল অদ্ভুত মানি অলপ সময়ৰ ভিতৰতে মোৰামৰীয়াবিলাক মূৰ নেদেখুৱাত পৰিল। এই দৰে মোৰামৰীয়াক সম্পূৰ্ণে বশ কৰি, কেপ্টেইন ওৱেল্‌চ্ চাহাব বঙ্গদেশলৈ উলটি, আক স্বৰ্গদেৱে খ্ৰীঃ ১৭৯৩ চনত নিজৰ নগৰ পুনৰ হাত কৰি ললে।

“নপতা-ফুকন” বা স্বয়ম্ভুৰজা।—মোৰামৰীয়াৰ বিদ্রোহ চলি থাকোঁতেই ইফালে গোটেই ৰাজ্যত ভাগে ভাগে অলেখ স্বয়ম্ভুৰজা বা ৰজানামধাৰী ক্ষুদ্ৰ ক্ষুদ্ৰ শাসনকৰ্ত্তাই প্ৰভুত্ব চলাবলৈ ধৰিলে। লোহিতৰ উত্তৰ পাৰে জাপৰীভেঁটি নামে ঠাইত যুগী মানুহ এটা ৰজা নামে গা-চালি দি উঠিছিল; দিহিঙ্গৰ পূবে বেঙুমৰা নামে ঠাইত সৰ্বানন্দ নামে মৰাণ এটা প্ৰধান শাসনকৰ্ত্তা হৈছিল। মাজুলীত হাউলিয়া নামে এটা সাধাৰণ মানুহ ৰাজকীয় ক্ষমতাৰে সৈতে বলৱন্ত হৈ উঠিছিল; শদিয়াত খামতীবিলাকে নিজৰ ৰজা পাতি অথগু প্ৰতাপেৰে ৰাজ্য শাসন কৰিবলৈ ধৰিছিল; বংপুৰ নগৰত ভৰতসিংহ নামে মটক এটা ঘাইৰজা হৈ বহিছিল, ইত্যাদি। ভৰতসিংহে ১৭১৫ শকৰপুৰা আৰম্ভ কৰি নিজৰ নামে ৰূপ আৰু মোহৰ মৰাবলৈকো বাকী নাৰাখিলে। সেই কালত এই বিলাক ৰাজকীয় ক্ষমতাধাৰী মানুহৰ অথগু প্ৰতাপ চলিছিল। পিচে, ৰাজ্যত পুনঃ শান্তিস্থাপন হোৱাত, সিবিলাকক ‘নপতা-ফুকন’ নাম দি পাঁচলৈ বিদ্ৰূপ কৰা হয়।

কলিয়াভোমোৰা বৰফুকনেই প্ৰথমে অসমত 'পৰ্টেন' গঠন কৰে।

আকাল।—মোৰামৰীয়াৰ ভয়ঙ্কৰ বিদ্ৰোহৰ উৎপাতত আহোম ৰাজ্যৰ ৰাজশক্তি নিতান্ত দুৰ্বল হ'ল, আৰু প্ৰজাৰ অৱস্থা অতি শোচনীয় হৈ পৰিল। ৰাজ্যত শান্তিৰক্ষক নোহোৱাত, প্ৰজাই খেতি-বাতিত হাত দিব নোৱাৰা হ'ল। গতিকে, ৰাজ্যজুৰি ভয়ানক আকাল লাগি উঠিল। এনে কি, সেই সময়ত একঠা চাউলৰ বেচ্ এটা সোণৰ মোহৰ হৈছিল। পেটৰ ভোকত মানুহে অখাদ্য খাবলৈকো কুণ্ঠিত নহৈছিল। পাচলৈ কঠা এৰি টেমীৰে চাউল জুখি দিয়াত পৰিছিল; আৰু এটেমী চাউলৰ বেচ্ এটকা হৈছিল।

আহোম ফৌজ গঠন।—ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ ব্ৰিটিছ ফৌজৰ আৰ্হিৰে নগৰ বন্ধাৰ নিমিত্তে স্বৰ্গদেৱ গোবীনাথসিংহই ১৭৯৪ খ্ৰীষ্টাব্দত কিছুমান আহোম সেনাৰে সৈতে নতুনকৈ এটা ফৌজ গঠন কৰিলে। কেপ্টেইন ওৱেল্‌চৰ লগত অহা দুজন 'নেটীভ অফিচাৰ' (দেশী কৰ্মচাৰী) ৰাখি সেই ফৌজৰ 'কেপ্টেইন' আৰু 'লেফ্টেনেণ্ট' (সেনাপতি আৰু পালি-সেনাপতি) পতা হয়। এয়ে অসমত ব্ৰিটিছৰ আৰ্হিৰে গঠিত হোৱা প্ৰথম ফৌজ। কেপ্টেইন ওৱেল্‌চ উলটি যোৱাৰ পাচত, মোৰামৰীয়া-বিলাকে আকৌ মূৰ তুলিবলৈ তলে তলে আয়োজন কৰিছিল, কিন্তু নতুনকৈ গঠিত হোৱা আহোম ফৌজৰ ভয়ত সিবিলাকে নিটাল মাৰিলে।

খামতীৰ শদিয়া দখল।—মোৰামৰীয়াৰ বিদ্ৰোহত আহোমৰাজা জুকলা হোৱা দেখি, পূৰ্বে শদিয়াৰ ওপৰে টেঙ্গাপানীত থিতাপি হোৱা খামতীবিলাকে শদিয়া দখল কৰি স্বাধীন হৈ উঠিল। তাৰ পাচত, সিহঁতে নিজৰ বৰমুৰীয়া এজনক "শদিয়াখোৱা গোহাঁই" নামে শাসনকৰ্তা পাতি ললে।

বৰফুকন কলিয়াভোমোৰাৰ নামেই 'ভোমোৰাগুৰি' নাম ।

ওপৰত কোৱা বিদ্ৰোহ শেষ হোৱাৰ পাচৰ বছৰতে স্বৰ্গদেৱ গোবীনাথ সিংহই যোৰহাটলৈ ৰাজধানী তুলি আনিলে । আৰু, তাতে নৰিয়া পৰি, প্ৰায় ১৫ বছৰ ৰাজত্ব কৰাৰ পাচত, খ্ৰীঃ ১৭৯৫ চনত তেওঁ স্বৰ্গী হয় । তেওঁৰ ৰাজত্বৰ কালত মহামতি পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়া ৰাজ্যৰ ঘাই ধৰণী স্বৰূপ আছিল । তেওঁৰ বুদ্ধি আৰু কৌশলৰ বলতে স্বৰ্গদেৱ গোবীনাথসিংহই অশেষ অপায়-বিঘিনি এৰাই, ১৫ বছৰ কাল সুখ্যাতিৰে ৰাজত্ব কৰিলে । কিন্তু, ধৰ্মবিপ্লৱৰপৰা উৎপন্ন হোৱা আত্মকন্দেই এই ৰাজত্বত আহোমৰ ৰাজক্ষমতা প্ৰকাশে পতনোন্মুখী কৰিলে ।

কমলেশ্বৰসিংহ ।—স্বৰ্গদেৱ গোবীনাথসিংহ স্বৰ্গী হোৱাৰ পাচত, আহোমৰ ৰাজকোঁৱৰসকলৰ ভিতৰত ৰাজপাট লৈ অলপ কোঢ়াল লাগে । কিন্তু, দুৰদৰ্শী ৰাজপুৰুষ মহামতি পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়া সেই সময়ত ৰাজমন্ত্ৰী থকাত, সেই কোঢ়াল তেওঁ অতি সোনকালে মাৰ নিম্বালে । আগেয়ে কৈ অহা হৈছে যে, গদাধৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ সৰু পুতেক লেচাই গোহাঁইদেৱক নামৰূপীয়া বজা পতা হৈছিল । তেওঁৰে পুতেক আয়ুৰ্হৃত গোহাঁইদেৱৰ কদমদীঘলা গোহাঁইদেও নামে এটি পুত্ৰ আছিল । কদমদীঘলা গোহাঁইদেৱৰ আকৌ কিনাৰাম আৰু চন্দ্ৰকান্ত নামে দুটি পুত্ৰ আছিল । জ্যেষ্ঠ কিনাৰাম গোহাঁইদেৱকে আহোম ৰাজপাটৰ নিমিত্তে পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই মনোনীত কৰিলে । তেওঁ শিঙ্গৰিঘৰ নুঠাৰ কাৰণে, আহোম নাম পোৱা নাই ; বজা হোৱাৰ পাচত, হিন্দুমতে তেওঁ কমলেশ্বৰসিংহ নাম লয় । কমলেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গদেৱে ১৭৯৬ খ্ৰীষ্টাব্দত ৰাজপাটত উঠি তেওঁৰ পিতৃ কদমদীঘলা গোহাঁইদেৱক চাৰিঙ্গীয়া বজা পাতি লয় । কিন্তু, ইয়াৰ

‘কুকুৰাচোৰা ভূতৰ পুতেক’ শতৰামে অসমৰ দুদিন মাতিলে।

দুৰছৰমানৰ পাচতে তেওঁৰ পৰলোক হোৱাত, স্বৰ্গদেৱ ভায়েক চন্দ্ৰকান্ত গোহাঁইদেৱক নিচেই কুমলীয়া বয়সতে চাৰিঙ্গীয়া বজা পাতে।

কমলেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ ৰাজত্বত পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াৰ বাচনি অনুসৰি গঙ্গাৰাম আৰু নবহৰি ক্ৰমে বৰগোহাঁই; কেন্দুগুৰীয়া ৰুদ্ৰেশ্বৰৰ পুতেক দুৰ্গেশ্বৰ বৰপাত্ৰগোহাঁই; সন্দিকৈৰ ভদৰি আৰু দুৱৰাৰ শ্ৰীনাথ ক্ৰমে বৰবৰুৱা; আৰু সন্দিকৈৰ গোন্ধলা ৰাজখোৱা পাচত কলিয়াভোমোৰা নামে বৰফুকন হয়।

ডুম্‌ডুমীয়া বিদ্রোহ।—১৭৯৬ খৃষ্টাব্দত হৰদত্ত আৰু বীৰদত্ত নামে দুজন ককাই-ভায়ে বিজ্‌নী আৰু কোচবিহাৰ ৰক্ষাৰপৰা গুপ্ত সহায় লৈ কামৰূপত এটা ভয়ানক বিদ্রোহ উপস্থিত কৰে। এই বিদ্রোহত ভালেমান হিন্দুস্থানী আৰু পঞ্জাবী মানুহেও যোগ দিছিল, আৰু কামৰূপৰ প্ৰায় গোটেই উত্তৰভাগ সিবিলাকে অধিকাৰ কৰিছিল। সিমালে ৰংপুৰ নগৰত নানা উৎপাত থমাই শাস্তি থাপিব লগা হোৱাত, বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই সৈন্তৰে সৈতে বৰফুকনক একো সহায় কৰিব নোৱাৰিলে। এনে অৱস্থাত বৰফুকন কলিয়াভোমোৰাই ইফালসিফালৰ পৰা কিছুমান সেনা গোটাই লৈ বেলতলা আৰু ডিমকুৱা ৰজাৰ সহায়েৰে বিদ্রোহীদলক আক্ৰমণ কৰিলেগৈ। শত্ৰুপক্ষে কলিয়াভোমোৰা বৰফুকনৰ বিক্ৰম সহিব নোৱাৰি পলাই ফাট্‌ মাৰিলে; হৰদত্ত আৰু বীৰদত্তক ধৰি আনি বধ কৰা হল।

শান্তিবিস্তাৰ।—নামনি অসমতকৈও উজনিত বিদ্রোহৰ উৎপাত প্ৰবল হৈছিল। বিশেষকৈ মোৰামৰীয়া, ডফলা, খামতী, চিংফো ইত্যাদিক দমাবলৈ পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই নিজে সেনাপতিৰূপে ঘূৰি বহু পৰিশ্ৰম কৰিব লগাত পৰিছিল। অনশেষত ডাঙ্গৰীয়াই ভাগি

‘ভূতৰ পুতেকৰ খবৰেই’ মান অনা অমঙ্গলৰ পূৰ্ব-লক্ষণ ।

যোৱা খেতিয়কবিলাককো মতাই আনি আকৌ পূৰ্ববত খেতি-বাতিৰ উন্নতিৰ বাট লগাই দিলে । আৰু, আগৰ বিদ্রোহীবিলাকৰো অনেকক ক্ষমা কৰাত, সকলো চাপি-কুচি আহি দেশত শান্তিৰে বাস কৰিবলৈ ধৰিলে ।

কলিয়াভোমোৰা ।—এইজনা বৰফুকন, বৰ বুদ্ধিমন্ত, বহুদৰ্শী আৰু ৰাজনীতিজ্ঞ শাসনকৰ্তা আছিল । ৰজাৰ নগৰত পূৰ্ণানন্দ বুঢ়া-গোহাঁই ডাঙৰীয়া ৰাজমন্ত্ৰী, আৰু গুৱাহাটীত কলিয়াভোমোৰা বৰফুকন ৰাজ-প্ৰতিনিধি, এই দুজনো প্ৰধান প্ৰধান বিষয়াৰ বিচক্ষণ বুদ্ধিৰ বলতে কমলেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ ৰাজত্বৰ কালত শাসনকাৰ্য্য অতি সুন্দৰৰূপে চলিছিল । বৰফুকন কলিয়াভোমোৰাই ভালেমান মহৎ কাৰ্য্য কৰি সুখ্যাতি লাভ কৰিছিল । তেওঁৱেই পোন-প্ৰথমে বিদেশী চিপাহী আনি বৃটিচৰ আৰ্হিৰে ১৭৯৬ খ্ৰীষ্টাব্দত গুৱাহাটীত আৰু যোৰহাটত দুটা ‘পল্টন’ গঠন কৰে, আৰু বুঢ়াগোহাঁই পৰিয়ালৰ চন্দ্ৰ গোহাঁইদেও আৰু ধৰ্ম্মীয়া-ফুকনক সেই দুই পল্টনৰ ‘কাপ্টান’ বা সেনাপতি পাতে । বৰফুকনে স্বৰ্গদেৱৰ আজ্ঞানুসাৰে গুৱাহাটীৰ কামাখ্যাত এটি বিতোপন তামৰ ঘৰ সজায়, আৰু চক্ৰাকাৰ দেৱালয় কৰায় । বৰফুকন কলিয়াভোমোৰা যেনে বুদ্ধিমন্ত আৰু ওখমনৰ পুৰুষ আছিল, তেওঁ কৰা কাৰ্য্যবিলাকো তেনে পৰিপাটি আৰু ওখখাপৰ হৈছিল । সবশেষত বৰফুকন কলিয়াভোমোৰাই বৰ্ত্তমান তেজপুৰৰ পূবে ভোমোৰাগুৰি পৰ্ব্বতৰপৰা শিলঘাটৰ ফালে পোনাই ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ ওপৰদি এখন সাঁকো বন্ধাবলৈ এটি মহৎ অনুষ্ঠান কৰিছিল । কিন্তু, তেওঁ সেই অনুষ্ঠান কাৰ্য্যত পৰিণত হবলৈ নো পাওঁতেই, তেওঁ মানৱলীলা সামুৰিব লগাত পৰিল । এতিয়াও তেওঁৰ নাম অনুসৰি খ্যাত ‘ভোমোৰাগুৰি’ ওচৰত পোত

বদনচক্ৰক 'মান-অনা বৰফুকন' বোলে।

গৈ থকা ভালেমান প্ৰকাণ্ড প্ৰকাণ্ড সাল কাঠ আৰু পৰ্বতাকাৰ হৈ থকা 'চুগ-চুকাঁ' আদিয়ে তেজপুৰত তেওঁৰ সেই মহৎ অনুষ্ঠানৰ চিনাকি দিব লাগিছে। কলিয়াভোমোৰা বৰফুকন যুদ্ধবিজ্ঞাতো এজন সূনিপুণ সেনাপতি আছিল; আৰু কমলেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ দিনত কেইবাখনো যুদ্ধত তেওঁ জয়লাভ কৰিছিল। এই বিলাক কাৰণতে বৰ সন্তুষ্ট হৈ কমলেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গদেৱে বৰফুকন কলিয়াভোমোৰাক প্ৰতাপবল্লভ নাম দিছিল।

খ্ৰীঃ ১৭৯৬ চনত খামতী বজাৰে সৈতে চুৰ-চুৰীয়াটোক এখন বণ লাগিছিল। বৰফুকন কলিয়াভোমোৰাৰ নতুন 'পল্টনে' বণত খামতীহঁতক ঘটাই খামতীৰ বুঢ়া বজাক বন্দী কৰি আনিলেগৈ। খ্ৰীঃ ১৮০২ চনত দৰঙ্গী বজাই আহোম বজাৰ অধীনতা-জুৰুলি পেলাই পুনৰ মূৰ দাঙ্গিবলৈ আয়োজন কৰা যেন গম পোৱাত গুৱাহাটীৰ নতুন 'পল্টনে' তেওঁক বণত ঘটাই আকৌ আহোম বজাৰ তলতীয়া কৰি থৈ আহিল গৈ। এই ৰাজত্বত ডফলাবিলাকে দৰঙ্গী প্ৰজাক উপদ্ৰৱ কৰি গৈ শিলঘাটত ৰাজকীয় সেনাক আক্ৰমণ কৰিছিল। কিন্তু অৱশেষত সিহঁত বিষম ৰূপে ঘাট আকৌ উলটিল। 'নঙঠা বজাল' বুলি এজাক বেপেকৰা বজালে তেতিয়া উত্তৰ গুৱাহাটীত বৰ প্ৰভুত্ব চলাইছিল। তাৰ পাচত দক্ষিণ-পাৰলৈকে সিহঁতে হাত মেলিছিল; এনেতে পাণ্ডুঘাটত ৰাজকীয় সেনাই সিহঁতক ভালকৈ এপালি দি ওভোঁতাই পঠিয়ালে।

স্বৰ্গদেৱ কমলেশ্বৰসিংহৰ দিনত যিবিলাক আলি পুখুৰী, দৌল আদি কবোৱা হৈছিল, তাৰ ভিতৰত ন-আলি, বজা বাহৰৰ আলি, মহাবন্ধা আলি, কমাৰুবন্ধা আলি, চেউনী আলিৰ পুখুৰী, কামাখাত তামৰ ঘৰ, ছত্ৰাকাৰত দেৱালয় এইবোৰেই প্ৰধান। ওপৰত কোৱাৰ

খ্রীঃ ১৮১৬ চনত আসামত মান পোনেই সোমায়াই।

দৰে, মন্ত্ৰী আৰু বিষয়াসকলৰ বুদ্ধি আৰু কাৰ্য্যৰ বলত প্ৰায় ১৬ বছৰ সুখেৰে আৰু সুখ্যাতিৰে সৈতে ৰাজত্ব কৰাৰ পাচত, খ্রীঃ ১৮১০ চনত স্বৰ্গদেৱ কমলেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গী হ'ল। তেওঁৰ পাচৰপৰা আহোম ৰজাৰ ক্ষমতা ক্ৰমাৎ নিস্তেজ হ'বলৈ ধৰে।

চন্দ্ৰকান্তসিংহ।—স্বৰ্গদেৱ কমলেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গী হোৱাত, ভায়েক চাৰিঙ্গীয়া ৰজা চন্দ্ৰকান্তসিংহই আহোম ৰাজপাট লাভ কৰিলে। তেওঁ ককায়েকৰ দৰে শিঙৰিঘৰ উঠিবলৈ নহ'ল কাৰণে, তেওঁ আহোম নাম নাপালে। ৰাজপাটত উঠাৰ সময়ত স্বৰ্গদেৱৰ বয়স নিচেই কোমল—মুঠেই ১২ বছৰ মাথোন হৈছিল। পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই, সেই কাৰণে, নিজৰ মূৰতে ৰাজকাৰ্য্যৰ সকলো ভাৰ লৈ সূচাৰূপে ৰাজ্য শাসন কৰিছিল। চন্দ্ৰকান্তসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ ৰাজত্বৰ শেহভাগত, পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াৰ পাচত, তেওঁৰ পুতেক কচিনাথ বুঢ়াগোহাঁই, নিৰ্ভয়নাৰায়ণ বৰগোহাঁই, অনিৰ ভায়েক ধনী বৰপাত্ৰগোহাঁই, সন্দিকৈৰ ধনী বৰবৰুৱা, আৰু বদনচন্দ্ৰ বৰফুকন এই কেইজন নতুনকৈ ডাঙ্গৰীয়া আৰু বিষয়া হৈছিল।

“কুকুৰাচোৱা ভূতৰ পুতেকৰ থৰৰ।”—চন্দ্ৰকান্তসিংহ স্বৰ্গদেৱ নিচেই কুমলীয়া বয়সতে ৰজা হোৱাৰ কাৰণে, ভালেমান দিনলৈকে তেওঁ পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াৰ ওপৰতে নিৰ্ভৰ কৰি সূকলমে ৰাজ্য ~~শাসন~~ কৰিছিল। সেই সময়ত তেওঁ আন-আন লৰা-ছোৱালীৰ লগত খেলা কৰিয়ে কাল কটাইছিল। কিন্তু, যেতিয়া ডেকা হ'লহি তেতিয়াও স্বৰ্গদেৱে লৰাকালৰ লগৰীয়াবিলাকক নাপাইছিল। • এই আপাহতে ভূত নামেৰে কুকুৰাচোৱা বৰাৰ পুতেক শতৰাম তেওঁৰ বৰ খাটনিয়াৰ আৰু প্ৰিয়পাত্ৰ হৈ উঠিল। স্বৰ্গদেৱৰ অনুগ্ৰহত এই শতৰাম

পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁইৰ লগতে অসমৰ ধৰণী ভাগিল।

লাহে লাহে চাৰিঙ্গীয়া ফুকনৰ পত্নী উঠিল। বজাৰ লাই পাই ইয়াৰ পাচতো শতৰামৰ মন দোপতদোপে উধাবলৈ ধৰিলে। আন কি, মহামতি পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াৰ ক্ষমতাৰ ফালেও শতৰামে ঈৰ্ষাভাৱে চকু দিয়া হ'লগৈ; আন আন ডাঙ্গৰীয়া-বিষয়াসকলক যে তেওঁ গণিতা নকৰাই হ'ল। শতৰামে যিমান পাবে বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াৰ বিপক্ষে নানা তৰহৰ লগনীয়া কথা লগাই লাহে লাহে বজাক আতাৰি কৰিবলৈ ধৰিলে। দুবদৰ্শী পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই ইয়াৰ সন্তোদ পাই বজাক সাধুধাৰী কৰিবলৈ বুলি, সকলো কথা ৰাজমাওদেৱত জনাই থলে। পিচে, শতৰামে ইয়াৰ গম পাই, পাচলৈ দেখাদেখিকৈয়ে ডাঙ্গৰীয়াৰ বিপক্ষে লৰিবলৈ কঁকালত টঙালি বান্ধিলে। ইফালে চন্দ্ৰকান্তসিংহ গুৰ্গদেৱ বজা হোৱাৰ বচেৰেকৰ পাচতে, বহুদৰ্শী বিখ্যাত কলিয়াভোমোৰা বৰফুকনৰ পৰলোক হোৱাত, তেওঁৰ ঠাইত বদনচন্দ্ৰক বৰফুকন পতা হ'ল। ইয়াৰ অলপ পাচলৈ, তেওঁৰে সৈতে বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াৰ কোনো ঘৰুৱা কথাৰ নিমিত্তে মানান্তৰ ঘটে। সেই আপাততে বৰফুকনে ডাঙ্গৰীয়াৰ অহিত চিন্তি শতৰামৰ যড়যন্ত্ৰত যোগ দিলে বজাৰ বলতে শতৰামক অকলেই বাহিৰখনেও বলে নোৱাৰে, তাতে বদনচন্দ্ৰ বৰফুকনৰ বল পাই বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াক শতৰামে তৃণ এডালৰ সমানো নগণা হ'ল,—ডাঙ্গৰীয়াক বজাৰ আগতে অপমান কৰিবলৈ ধৰিলে। সাগৰৰ নিচিনা গহীন প্ৰকৃতিৰ পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই স্থিৰভাৱে ভাবি চালে যে, বজাক এই দৰে হাতৰ মূৰ্ত্তি লব লাগিলে শতৰামে ৰাজ্যত মহা অমঙ্গল ঘটাব। এই ভাবি, তেওঁ আন-আন ডাঙ্গৰীয়া আৰু বিষয়াসকলৰে সৈতে মন্ত্ৰণা কৰি এদিন বজাৰ চৰাত তিনিও জনা ডাঙ্গৰীয়া মোত বহিলগৈ।

পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই অসাধাৰণ ৰাজ-নৌতিজ্ঞ পুৰুষ আছিল।

আৰু, বিচাৰত শতৰামক বিদ্রোহী বুলি ঠিৰাং কৰা হ'ল। তাৰ পাচত, সেই বিদ্রোহত যোগ দিয়া আন-আন, সকলোকে সমুচিত দণ্ড বিহি শতৰামক দেশান্তৰ কৰা হ'ল। বিদ্রোহীৰ ভিতৰত বহুত ডাঙৰ ডাঙৰ বিষয়াৰ লৰাও পৰিছিল, সেই কাৰণে সেই সময়ত উজনিত এখন ভয়ানক ভুলজুল লাগিছিল। এই বিদ্রোহকে “কুকুৰাচোৱা ভূতৰ পুতেকৰ খবৰ” বুলি জনা যায়; আৰু এয়ে অসমলৈ মান জনা কাৰ্যাৰো মূল কাৰণ।

মানৰ ১ম, আক্ৰমণ।—“কুকুৰাচোৱা ভূতৰ পুতেকৰ খবৰ” যেতিয়া গুৱাহাটী পালেগৈ, তাৰ আদিবৰা অন্তলৈকে সকলো বৃত্তান্ত শুনি বদনচন্দ্ৰ বৰফুকনৰ মন নানা আশঙ্কাত বিহ্বল হবলৈ ধৰিলে। সেই সময়ত ফুকনে কামৰূপীয়া প্ৰজাবিলাকক বৰ উপদ্ৰৱ কৰিছিল। আৰু, পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙৰীয়ালৈ কেইবাবাৰো ইয়াৰ বাতৰি গৈছিল। কিন্তু, তেওঁ শতৰামৰ বিদ্রোহত বৰকৈ লাগি থকাত, আৰু বৰফুকনো সেই বিদ্রোহত যোগ থকাটো জানি, সেই ফালে বৰকৈ মন নিদিছিল। এতিয়া ইফালৰপৰা আজৰি পাই, বুঢ়াগোহাঁই ডাঙৰীয়াই বদনচন্দ্ৰ বৰফুকনক ধৰি আনিবৰ কাৰণে মহেশ্বৰ পৰ্বতীয়া ফুকনক গুৱাহাটীলৈ পঠিয়ালে। কিন্তু ইতিমধ্যে ডাঙৰীয়াৰ বোৱাৰীয়েক, বৰফুকনৰ জীয়েক পিৰোঁ গাভৰুৱে এই কথাৰ সন্ভেদ পাই তলে তলে দেউতাকৰ সন্মুখলৈ গৈ কথাকৈ লিখি পঠিয়ালে। জীয়েকৰপৰা বিপদৰ বাতৰি পাই বদনচন্দ্ৰ আগেয়েই সতৰ্ক হৈ আছিল। মহেশ্বৰ ফুকন যি দিনা গুৱাহাটীত উপস্থিত হ'বলৈ গৈ, তাৰ আগ ৰাতিয়েই জন্মি আৰু পিয়লি নামে পুতেকক ডাঙৰীয়াৰ ফালে পলাই গ'ল। এই বাতৰি পাই পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙৰীয়াই ঘনশ্যামক গুৱাহাটীত

“মজ্জীমকন” বদনচক্ৰক কপচিং চিপাহীয়ে ছলেৰে বধ কৰে।

বৰফুকন পাতি, বদনচক্ৰ বৰফুকনক বিচাৰিবলৈ আদেশ দিলে। ঘনশ্যাম ফুকনৰ মাহুহে বিচাৰি বদনচক্ৰক চিলমাৰিত ধৰিছিলগৈ; কিন্তু সেই দেশত আহোমৰজাৰ অধিকাৰ নথকাত তাৰপৰা তেওঁক ধৰি আনিব পৰা নহল। ইয়াৰ পাচত, বদনচক্ৰ বৰফুকনে কলিকতালৈ গৈ, গৱৰ্ণৰ জেনেৰেল লৰ্ড মেয়োৰ ওচৰত দুখৰ বাতৰি জনাই সহায় ভিক্ষা কৰে। কিন্তু সেই সময়ত ব্ৰিটিছ গৱৰ্ণমেণ্টৰ ‘অন্তৰ ৰাজ্য সম্পৰ্কীয় কাৰ্য্যত হাত নিদিয়া নিয়ম’ (Non-intervention Policy) আছিল। সেই কাৰণে গৱৰ্ণৰজেনেৰেলে বদনচক্ৰৰ প্ৰাৰ্থনা দ’লয়াই পেলালে। কিন্তু এনে সময়তে কলিকতালৈ বৰ্মাদেশৰ এজেন্ট বা বিষয়া এজন আহিছিল। বদনচক্ৰই লাহেকৈ তেওঁৰ কাষ চাপি সেই বিষয়া জনৰ আগত তিলকে তাল কৰি অসম দেশৰ দুৰৱস্থাৰ কথা জনোৱাত, তেওঁ বদনচক্ৰক সহায় কৰিবলৈ প্ৰতিশ্ৰুত হল; আৰু সৈন্ত-সামন্ত যুগুত কৰি দিবৰ নিমিত্তে তেওঁক লগতে বৰ্মাদেশলৈ লৈ গল। তেওঁৰ সন্মুখত বদনচক্ৰৰ আশা-লতাত ফুল মেলিল; বৰ্মাদেশৰ ৰজাই ৬ হেজাৰ মান-সেনা দি তেওঁক সহায় কৰিলে। এই সেনা লগত লৈ বদনচক্ৰই খ্ৰিঃ ১৮১৬ চনত মুংকুং, হুকং আৰু মণিপুৰেদি আহি অসমৰ নামৰূপত সোমালেহি। ইয়াতে আৰু হাজাৰচেৰেক বাৰবৰণীয়া সেনা গোটাই লৈ তেওঁ ৰজাৰ নগৰৰ ফালে আগ বাঢ়িল। পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই সেই সময়ত শাৰীৰিক অৱস্থা ভাল নাছিল। তথাপি, তেওঁ লৰালৰিকৈ ~~মানহীত~~ যুঁজিবলৈ একাক বগুৱা পঠিয়ালে। প্ৰথমে ঘিলুধাৰীতে যুদ্ধ হয়, আৰু যুদ্ধত ৰাজকীয় সেনা ঘাটিল; সেই ছেগতে মানহীত নগৰ সোমালহি। এই বাতৰিত বুঢ়াগোহাঁই, ডাঙ্গৰীয়াই, মহা চিন্তিত হৈ, অকৌ নৰিয়া গাৰেই ভাল ভাল সৈন্ত বাছি যুদ্ধলৈ পঠিয়াবৰ নিমিত্ত আয়োজন

১৮১৮ খ্রীষ্টাব্দত মানে দ্বিতীয়বাৰ অসমদেশ আক্ৰমণ কৰে।

কৰিলে। কিন্তু, ঈশ্বৰৰ ইচ্ছা, অসমৰ অধঃপতন সুবিধাৰ্থ্য,—পূৰ্বৰ
নৰিয়া টান হোৱাত, আহোম ৰাজ্যৰ ঘাইধৰণী মহামতি পূৰ্ণানন্দ
বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই এনে শত্ৰুটৰ সম্মুখত হোজা অসমীয়া প্ৰজাক
বান্ধব মুখত পোৱালি এবাৰ দৰে এৰি এই সংসাৰৰপৰা বিদায় ললে।
ৰজা-প্ৰজা সকলোৰে ডাঙ্গৰীয়াৰ বল-বুদ্ধিৰ ওপৰত অটল বিশ্বাস আছিল।
গতিকে, ডাঙ্গৰীয়াৰ মৃত্যুত সকলো নিৰাশ হল,—সকলোৰে মন ভাগিল।
মানহঁতে যিমান আগুৱাবলৈ ধৰিলে, সিমান নান্নক নোহোৱা সেনাৰ
দল ভগাব দৰে অসমীয়া প্ৰজা চিটিকি পলাবলৈ ধৰিলে। পূৰ্ণানন্দ
বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াৰ পৰলোক হোৱাত, তেওঁৰ পুতেক কচিনাথ গোহাঁই-
দেৱক ডাঙ্গৰীয়া পাতি আগ কৰি দিয়া হৈছিল। কিন্তু, কেঁচা তেজৰ
সোৱাদ পোৱা বাধৰ নিচিনা মানহঁতৰ বিক্ৰমৰ আগত তেওঁৰ সকলো
চেপ্টা 'লুইতত বালিভেটাৰ' নিচিনা হল। অন্ততঃ, কচিনাথ বুঢ়াগোহাঁই
ডাঙ্গৰীয়াই উপাই নাপাই ৰজাক ভটিয়াই পলাবলৈ পৰামৰ্শ দিলে। কিন্তু
স্বৰ্গদেৱ পলাবলৈ অসম্মত হোৱাত, তেওঁৰ ওপৰতো সন্দেহ মানি, কচিনাথ
ডাঙ্গৰীয়া নিজেই সপৰিয়ালে গুৱাহাটীলৈ ভটিয়াই গল। এনে ছেগত
পাই বদনচন্দ্ৰই নগৰ সম্পূৰ্ণৰূপে হাত কৰি ললে; আৰু পূৰ্ব-শত্ৰু
পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াক নাপাই, তেওঁৰ বংশৰ আন আন
মানুহক নানা তৰহৰ কুত্যাচাৰ কৰিবলৈ ধৰিলে। ইফালে ধনলোভী
মানহঁতৰ অমানুষিক উপদ্ৰৱত দেশত হাহাকাৰ লাগি উঠিল। সৱশেষত
স্বৰ্গদেৱৰ ক্ষমাৰ্থনাত তুষ্ট হৈ, বদনচন্দ্ৰই তেওঁক অভয় দান দি, নিজে
'মন্ত্ৰী-ফুকন' হৈ ৰাজ্য শাসন কৰিবলৈ স্থিৰ কৰিলে। ইয়াৰ পাচত,
তুঙ্গখুঙ্গীয়া ফৈদৰ বগা কোঁৱৰৰ গাভৰু এগৰাকীক ৰজাৰ নিজৰ জীয়েক
বুলি সালঙ্কতাকৈ বৰ্মাৰ ৰজাৰে সৈতে বিয়া দিবলৈ পঠিয়াই, আৰু

মানব সহায়ত চক্ৰকান্তসিংহ দোয়াবাব ৰাজপাটত উঠে।

বহুত ধন-বস্তু দি মানহঁতক বিদায় দিলে। এয়ে অসমত মানব প্ৰথম আক্ৰমণ, আৰু এই স্থত্ৰে বদনচক্ৰক 'মান-অনা বৰফুকন' বোলা যায়।

পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়া।—এওঁ আহোমৰ এজন মহা মন্ত্ৰী পুৰুষ আছিল। পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁইৰ তুল্য অসাধাৰণ ৰাজনীতিজ্ঞ পুৰুষ সেই সময়ত ভাৰতবৰ্ষত দ্বিতীয় নাছিল বুলিলে বঢ়াই কোৱা নহয়। আন কি, ইংৰাজ ৰাজনীতিজ্ঞ পুৰুষেও তেওঁৰ বিচক্ষণ বুদ্ধি আৰু ৰাজনীতিজ্ঞানৰ সুশীৰ্ষ গুণবাদ কৰিছিল। পূৰ্ণানন্দ ডাঙ্গৰীয়াৰ জীৱন দুঃসহ ঘটনাপূৰ্ণ। কিন্তু, তেওঁৰ তেনে জীৱনৰ অশেষ অপায়-বিঘিনি থকাই, তেওঁ কেনে অসাধাৰণ জীৱন যাপন কৰিছিল, তাক মোৰাঁ-মৰীয়াৰ দ্বিতীয় বিদ্ৰোহৰপৰা মানব প্ৰথম আক্ৰমণলৈকে আসাম-বুৰঞ্জীৰ মহা অশান্তিপূৰ্ণ বিৱৰণছোৱা চালেই বুজিব পাৰি। পূৰ্ণানন্দই বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াৰ আসন গ্ৰহণ কৰি উঠিয়েহে মোৰাঁমৰীয়াৰ তীষণ বিদ্ৰোহৰ উৎপাত খণ্ডাব লগাত পৰে। তাৰ পাছতো নানা উৎপাতত ছাৰখাৰ হোৱা অসমদেশত তেওঁ অহো পুৰুষাৰ্থ কৰি শান্তি স্থাপিব লগা হয়। লগৰ মন্ত্ৰী-বিষয়া আদি সকলোৱে এৰা দিয়াৰ স্থলতো, ৰজা নোহোৱা নগৰ মোৰাঁমৰীয়া-বিদ্ৰোহত সাত বছৰলৈ মহা উৎপাতৰ মাৰুত বন্ধা কৰালৈ চাই, পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াৰ ৰাজনীতি-জ্ঞান পৃথিবীৰ সভ্য জাতিয়ে আজিও বখানিব দাগিছে। পূৰ্ণানন্দ ডাঙ্গৰীয়া মন্ত্ৰিত্বত যেনে এজন অসাধাৰণ বুদ্ধিমান পুৰুষ আছিল, যুদ্ধবিজ্ঞাতো তেওঁ তেনে সূনিপূৰ্ণ সেনাপতি বুলি চিনাকি দিছিল। অসমৰ দুৰ্ভাগ্যক্ৰমে তেওঁ অকালত কালপ্ৰাপ্ত নোহোৱা হলে, মানব অমাত্যকৈ উৎপাতত অসমদেশ বসাতললৈ যাব লগাত নপৰিলহেঁতেন। “যি লাই বাঢ়িব তাৰ

ডাঃ ঞায়া পূণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই ।

APR 1941

মান-ৰজাই ১৮২১ খ্রীষ্টাব্দত তৃতীয়বাৰ অসম আক্ৰমণ কৰায়।

দুপতীয়াতে চিন্", এই কথা পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াৰ নিৰ্ভীকৈ
ধাটিছিল। তেওঁ পূৰ্ণ বয়সত যেনে এজন অদ্বিতীয় মহাপুৰুষ হৈ উঠিছিল,
নিচেই কুমলীয়া বয়সবেপৰা তেওঁৰ কাৰ্য্যত সেই মুহূৰ্ত্তৰ চিনাকি পোৱা
গৈছিল। পূৰ্ণানন্দ সৰুবেপৰা চিন্তাশীল, বাহুবলী আৰু কাৰ্য্যপ্ৰিয়
পুৰুষ আছিল।

মান উলটি যোৱাৰ পাচত, দেশত বদনচন্দ্ৰ বৰফুকন প্ৰায় এদনীয়া
অধিপতিৰ দৰে হল। আৰু, ক্ষমতা বঢ়াৰ লগে লগে তেওঁৰ অত্যাচাৰো
বাঢ়ি আহিল। ইতিপূৰ্ব্বতে মান আৰু দেশত উৎপাত লগোৱাৰ বাবে
ৰজা, ডাঙ্গৰীয়া, বিষয়া আৰু ৰাইজ সকলো তেওঁৰ ওপৰত অসন্তুষ্ট
আছিল; তাতে তেওঁৰ অত্যা-অত্যাচাৰ চৰি অহাত, তেওঁ সকলোৰে
চকুৰ ছলৰ দৰে হৈ উঠিল। বিশেষকৈ, ৰাজমাওদেৱতাৰ পক্ষে তেওঁৰ
অত্যাচাৰ অতিকৈ অসহনীয় হল। পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াৰ প্ৰতি
ৰাজমাওদেৱতাৰ বৰ শ্ৰদ্ধা আছিল। এতিয়া ৬ ডাঙ্গৰীয়াৰ বংশত
বদনচন্দ্ৰই অতিকৈ অত্যাচাৰ কৰা দেখি তেওঁ বৰ দুঃখিত হল। অৱ-
শেষত ৰাজমাওদেৱতাৰ কোণলমতেই ৰূপচিং নামে হিন্দুস্থানী চিপাহী
এটাই বদনচন্দ্ৰ ফুকনক গোচ কৰিবলৈ যাওঁতে ছলেৰে বধ কৰিলে।
ইয়াৰ পাচত ৰাজমাওদেৱতাই কচিনাথ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াক নগৰলৈ
মাতি পঠিয়ালে। কিন্তু, ডাঙ্গৰীয়াই চন্দ্ৰকান্তসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ ওপৰত
সন্দেহ কৰি তেওঁ ৰজাৰ কাৰুত উজাই আহিবলৈ মান্তি নহল।
তাৰ কিছুমান দিনৰ পাচত হে তেওঁ চিলমাৰিত ভাগি গৈ থকা ৰাজেশ্বৰ-
সিংহ স্বৰ্গদেৱৰ বংশৰ পুৰন্দৰসিংহ কোৱঁৰক ৰজা পাতিবৰ মনেৰে তেওঁক
লগত লৈ ৰজাৰ নগৰলৈ আহিল। এই বাতৰি পাতি চন্দ্ৰকান্তসিংহ স্বৰ্গ-
দেৱে লুকু ডেউফুকনক নগৰলৈ গতাই দি ৰংপুৰলৈ পলাই গল। বধা-

খ্রীঃ ১৮২১ চনৰপৰা অসমত 'মানব দিন' হয়।

সময়ত ডেকাফুকনৰ লগত কচিনাথ ডাঙ্গৰীয়াৰ চুবুৰীয়াটোক এখন বণ লাগিল; বণত ডেকাফুকন কটা গল। তাৰ পাচত কচিনাথ ডাঙ্গৰীয়াই সকলোৰে সন্মতি অনুসাৰে, খ্রীঃ ১৮১৬ চনত, পুৰন্দৰসিংহ কোঁৱৰক যুবৰাজ পাতি, চন্দ্ৰকান্তসিংহ স্বৰ্গদেৱক মহাৰাজ পাতিবলৈ তেওঁক মাতি পঠিয়ালে; কিন্তু স্বৰ্গদেৱে সেই কথাত সন্দেহ মানি আহিবলৈ সন্মত নহল। সেই কাৰণে, তেওঁক বংপুৰতে সুবন্দবস্তেৰে ৰাখি, পুৰন্দৰসিংহ কোঁৱৰকে সকলোৰে মিলি ৰাজপাটত বহুৱাই নিগাজিকৈ ৰজা পাতিলে। এই ৰাজত্বৰপৰাই আহোম ৰজাৰ অস্তিত্ব লোপ পোৱাৰ আগন্তুক দেখা গল।

পুৰন্দৰসিংহ।—কচিনাথ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াৰ প্ৰস্তাৱমতেই পুৰন্দৰসিংহ কোঁৱৰে খ্রীঃ ১৮১৭ চনত ৰাজপাট লাভ কৰিলে। কিন্তু, ৰজা হ'ল বুলিও, পুৰন্দৰসিংহ স্বৰ্গদেৱে তেওঁৰ এবছৰ মাথোন ৰাজত্বৰ কালতো ডাঙ্গৰীয়াসকলৰ ভঙ্গা-পতা আৰু বিদেশীৰ আক্ৰমণৰ বাবে এদিনো সুখেৰে নিয়াবলৈ নাপালে। তেওঁৰ ৰাজত্বৰ কালত নিৰ্ভয়-নাৰায়ণক ভাঙ্গি বকতিয়ালৰ মালভোগক বৰগোহাঁই, ধনীক ভাঙ্গি সন্দিকৈৰ ঘিণাইক বৰবৰুৱা, ঘনশ্যামক ভাঙ্গি পুতেক নিৰ্ভয়ক বৰফুকন পতা হ'ল। আৰু, অনিৰ ভায়েক ধনীক ভঙ্গাত, বৰপাত্ৰগোহাঁইৰ আসন শূন্য পৰি ৰল।

মানব ২য়, আক্ৰমণ।—কচিনাথ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই যদিও চন্দ্ৰকান্তসিংহ স্বৰ্গদেৱক আন একোকে নকৰাকৈ বংপুৰতে সুকলমে এৰিলে, ডাঙ্গৰীয়াৰ ভায়েক মৰাধোৱা গোহাঁই সিমানতে সন্তুষ্ট নহ'ল; তেওঁ কোনো এটা উপায় দি চন্দ্ৰকান্তসিংহক ভবিষ্যতলৈ ৰাজপাটৰ অযোগ্য কৰিবৰ মনেৰে তেওঁৰ কাণ এৰুৱাত ঘূৰ্ণ লগালে।

খ্রীঃ ১৮২১ চনত মহগড়ৰ বণ লাগে।

ৰাজ্যৰ আশা এৰি নিটাল মাৰি থকা চন্দ্ৰকান্তসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ পক্ষে এনে অপমান অতিকৈ অসহনীয় হল। প্ৰথমবাৰ মান আহোঁতেই তেওঁৰে সৈতে বৰ্মা ৰজাই বৈবাহিক সূত্ৰেৰে মিত্ৰতা কৰিছিল। মৰাঙ্গ-থোৱা গোহাঁইৰ অন্তায় ব্যৱহাৰত মৰণাত্তিক হৈ, চন্দ্ৰকান্ত স্বৰ্গদেৱে আগৰ বদনচন্দ্ৰ বৰফুকনৰ ফলীয়া জনচেৰেক মানুহক গোপনে বৰ্মাদেশলৈ পঠিয়ালে; আৰু নিজৰ হুঁদিশা আৰু বদনচন্দ্ৰ বৰফুকনৰ অপমৃত্যুৰ বাতৰি জনাই বৰ্মা ৰজাৰপৰা সাহায্য ভিক্ষা কৰিলে। মানৰজাই এই বাতৰিত কুপিত হৈ, ৩০০০০ মান-সেনা দি আলুংমিজি নামে সেনাপতি এজনক ১৮১৯ খ্ৰীষ্টাব্দত আহোমৰ ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰিবলৈ পঠিয়ালে। সিবাৰ অনপীয়া মানসেনাৰ লগতে পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙৰীয়াৰ শিক্ষিত সৈন্তেও হাৰ মানিলে। এইবাৰ ডেৰকুৰি হাজাৰ মানসেনাৰ লগত যুঁজিবলৈ নতুন ৰজা আৰু নতুন মন্ত্ৰীয়ে ক'ব মানুহ পায়। তথাপি, এজাক অসমীয়া বগুৱা মানৰ লগত বণ দিবৰ নিমিত্তে নাজিৰালৈকে পঠিওৱা হয়। কিন্তু, ইহঁতক মান-সেনাই হতাহতি কৰিবলৈকে নাটিলে। পিচে, বণত পৰাজয় হোৱাৰ বাতৰি পাই, পুৰন্দৰসিংহ স্বৰ্গদেৱক লৈ কচিনাথ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙৰীয়া আকৌ সপৰিয়ালে গুৱাহাটীলৈ ভটীয়াই গল। গতিকে, নগৰখনে মানসেনাৰ হাতত পৰিল। মান সেনাপতিয়ে খ্রীঃ ১৮১৯ চনত চন্দ্ৰকান্তসিংহক পুনৰ ৰাজপাটত বহুৱাই পুৰন্দৰসিংহ স্বৰ্গদেৱক ধৰিবৰ নিমিত্তে মানুহ পাচিলে। পুৰন্দৰসিংহ স্বৰ্গদেৱে এই বাতৰি পাই চিলুমাৰিলৈ আকৌ আঁতৰি গুচি গল। ইফালে পূৰ্বে নটা পাই যোৱা মানসেনাই হোজা অসমীয়া প্ৰজাক নকৰিবৰ-চকৰি কৰি ধন-বস্তু লুটখাল ধৰিলে। সবল্লভহঁত চন্দ্ৰকান্তসিংহ স্বৰ্গদেৱক মান-সেনাপতিয়ে বৰ্মাদেশৰ ৰজাৰ কৰতলীয়া কৰিলে;

মানস অত্যাচাৰৰ কথা শুব্বিলে এতিয়াও গা-নোম শিয়ঁৰি উঠে।

আৰু আহোমৰ ৰাজ্যত কিছুমান সৈন্যঃ ৰাখ, বাকী সৈন্যবিলাকৰে সৈতে তেওঁ বৈদেশলৈ উলটি গল। পুৰন্দৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ দিনত ৰজাৰ নাম-মাত্ৰ-সাব আছিল।

চন্দ্ৰকান্তসিংহ (২য় বাৰ) ; যোগেশ্বৰসিংহ, মানৰ দিন ; ৰাটিচুগৰ্গমেণ্টৰ আগমন।—মান সেনাপতি আলুংমিঙ্গিয়ে পাতি থৈ যোৱা মতেই চন্দ্ৰকান্তসিংহ স্বৰ্গদেৱে খ্ৰীঃ ১৮১৯ চনত দ্বিতীয়বাৰ ৰাজপাটত উঠি পুনৰ ৰাজত্ব আৰম্ভ কৰে। তেওঁৰ এই ৰাজত্বত মাটিবৰ সেনাপতিৰ ভায়েক কলিৰ বুঢ়াগোহাঁই; দিহিঙ্গীয়া ফৈদৰ গোবিন্দ আৰু সন্দিকৈৰ ধনঞ্জয় বৰগোহাঁই; ধনী আৰু খৰাসন বৰপাত্ৰগোহাঁই, দুৱৰাৰ যুতকীয়াবৰুৱা, খৰমিয়াল কছাৰিৰ পতাল, ভদ্ৰচন্দ্ৰ আৰু ৰাধানাথ এই কেইজন ক্ৰমে বৰবৰুৱা; বদনচন্দ্ৰৰ পুতেক জন্মি, বকতিয়ালৰ ভদ্ৰচন্দ্ৰ আৰু লানমাধকৰ লম্বোদৰ এই কেইজন বৰফুকন হয়।

মানৰ ৩য়, আক্ৰমণ।—মাগৰ দুবাৰত অহা মানসেনা-বিলাকৰ মুখে অসমদেশৰ নিচেই দুৰ্বল অৱস্থা আৰু অসমীয়া গাভৰু বিলাকৰ ৰূপ-লাবণ্যৰ কথা শুনি বৰ্মাদেশৰ ৰজাই অসমদেশ এইবাৰ আপোন ইচ্ছাৰে আক্ৰমণ কৰিবলৈ মন মেলিলে। ইফালে চন্দ্ৰকান্তসিংহ স্বৰ্গদেৱে আলুংমিঙ্গিয়ে এৰি যোৱা অলপীয়া মান-সেনাবিলাকক বলে পাৰিব বুলি ভাবি, আগলৈ আৰু মান গাহিব নোৱাৰাকৈ উজনিৰ জয়পুৰৰ ফালে ভালকৈ এটা গড় মাৰিবৰ নিমিত্তে পতাল বৰবৰুৱাৰ গাত ভাৰ দিলে। এই গড় মাৰোঁতে লগত কিছুমান মান-সেনীও নিয়া টেছিল। মান-সেনাবিলাকে গড় মৰাৰ উদ্দেশ্য বুজিব পাৰি, তাতে ছলকৈ বৰবৰুৱাক বধ কৰি, গোপনে বৰ্মাদেশৰ ৰজাৰ আগত সন্বাদ দিলগৈ। এই বাতৰি পাই, বৰ্মাদেশৰ ৰজাখজত জলি উঠিল। আৰু, যিমান সোনকালে পাৰে

বুটীয়ে আহি মানৰ উৎপাত মাৰ নিয়ায়।

অসমদেশে মাক্ৰমণ কৰিবলৈ বুলি বজাই মিঙিমাহা তিলোৰাই নামে এজন সেনাপতিৰ অধীনে এজাক সৈন্ত পঠিয়ালে। মান-সেনা অহাৰ বাতৰি পাই, চন্দ্ৰকান্তসিংহ স্বৰ্গদেৱে কলিবৰ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙৰীয়াৰ হাতত নগৰ গতাই দি, নিজে গুৱাহাটীলৈ পলাই গল। তিলোৰাই নগৰ সোমাব খোজাত, বুঢ়াগোহাঁই ডাঙৰীয়াৰ সৈন্তৰে সৈতে তেওঁৰ এখন বগু লাগিছিল। বগত মান জিকিল। মান সেনাপতিয়ে ইয়াৰ পাচত চন্দ্ৰকান্তসিংহ স্বৰ্গদেৱক নগৰলৈ মাতি পঠিয়ালে। কিন্তু, স্বৰ্গদেৱে বিপদৰ আশঙ্কা কৰি আহিবলৈ অমান্তি হোৱাত, তিলোৰাই নিজৰ বজাৰ জেঠেৰামেক বগা কোঁৱৰৰ পুতেক যোগেশ্বৰ কোঁৱৰক খ্ৰীঃ ১৮২১ চনত কৰতলীয়া বজা পাতিলে।

মহাশড়ৰ বণ।—তিলোৰাই যোগেশ্বৰসিংহক নাম-মাত্ৰ বজা পাতি গোটেই দেশত এই বাৰ নিজৰ এতিয়াৰ চলাবলৈ ধৰিলে, আৰু চাৰিও ফালে ‘মানৰ দিন’ বুলি ঘোষণা কৰি দিলে। তাৰ পাচত ৰূপেশ্বৰ আৰু কলিমন বুঢ়াগোহাঁই, কোটাৰ পুল বৰগোহাঁই, পিজলি বৰপাত্ৰ-গোহাঁই, পিয়ালি, বালি আৰু ভুট্টা বৰবৰুৱা, বাপুৰাম আৰু পিয়ালি বৰফুকন, এই বিলাক মান-সেনাপতিৰ বাচনিমতে নতুনকৈ বিষয়া হয়। এই সময়ত দেশ অৰাজক প্ৰায় হোৱাত, বাইজ ভাগিবলৈ ধৰিলে। মিঙিমাহা তিলোৰাইৰ অধীনত প্ৰায় দহ হাজাৰ মান-সেনা আছিল। এই বিলাকৰ পোহপাল যোগেশ্বৰ তেওঁৰ পক্ষে টান হলহি। সেই কাৰণে, তেওঁ সেনাবিলাক তিনি ভাগ কৰি, এভাগ ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ উত্তৰ পাৰে, এভাগ দক্ষিণ পাৰে আৰু এভাগ ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ মাজেদি ভটীয়াই দেশত লুটপাট লগাবলৈ এৰি দিলে। তইত যি ফালেদি গল, সেই ফালে দেশত মহামানী হোৱাৰ দৰে হল; লগে লগে প্ৰজাৰ ওপৰত অত্যাচাৰৰ সীমা নথকাত

আহোমৰজা অৱশেষত ব্ৰিটিছ পেঞ্চনভোগী হয়।

পৰিল। এই উৎপাত লগাই মান-সেনা উত্তৰ পাৰে দৰংৰ সীমা, আৰু দক্ষিণ পাৰে গুৱাহাটীৰ সীমা পালেগৈ। এনেতে চন্দ্ৰকান্তসিংহ স্বৰ্গদেৱে মানহঁতক আকৌ ওচৰ চাপিবৰ দেখি, অলপীয়া সৈন্যেৰেই আগ ভেটা দিবৰ অৰ্থে আয়োজন কৰিছিল। কিন্তু, সেই সময়তে মানৰ তিনিওজাক সেনা গৈ আকৌ একে ঠাই হোৱাত, সিহঁতৰ গতি ভেটা দি বখা অসম্ভৱ হল। গতিকে, চন্দ্ৰকান্তসিংহ স্বৰ্গ দৰ ভটীয়াই ব্ৰিটিছ ৰাজ্যত সোমালগৈ। আৰু, মানহঁতে গুৱাহাটী নগৰ হওগত কৰি, আকৌ উলটি উজাবলৈ ধৰিল। ভটীয়াই যাওঁতে মানহঁতে চলিহাই যোৱা অসমীয়া প্ৰজা পুনৰ ঠন্ ধৰিবলৈ নো পাওঁতেই আকৌ সহতে উজাই আহোঁতে কৰা অত্যাচাৰত জঁপিব লগা হল। এনে ওপৰাউপৰি পীড়নত অসমীয়া প্ৰজাৰ একেবাৰে পিট মৰিল। প্ৰজাৰ দুৰ্গতিৰ সীমা নোহোৱা হল। চন্দ্ৰকান্তসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ পক্ষে এই কথা অসহনীয় হোৱাত তেওঁ ইফালে-সিফালে বিচাৰি ৪০০০ বাৰন্দৰীয়া সেনা গোটাই লৈ মৰসাহ দি মানসেনাক আক্ৰমণ কৰিবলৈ উজাই গল। ইফালে পুৰন্দৰসিংহ স্বৰ্গদেৱ আৰু ক'চনাথ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়ায়ো বেজিনী আৰু ভোটানৰপৰা সৈন্য গোটাই লৈ চন্দ্ৰকান্তসিংহ স্বৰ্গদেৱক সহায় কৰিবলৈ গাত ললে। এনে বন্দবস্তত অলপীয়া সেনাৰেই স্বৰ্গদেৱ চন্দ্ৰকান্তসিংহক মৰোঁজীওঁ কৰি বিৰম বিক্ৰমেৰে খ্ৰীঃ ১৮২১ চনত 'মহগড়' নামে ঠাইত মান-সেনাৰে সৈতে বগ্ন পাতিলোঁগৈ। স্বৰ্গদেৱে মনৰ বেজাৰত প্ৰাণটাকি যুঁজিলে; আৰু মান সেনা পাচলৈ ঠাৱৰিব নোৱাৰা হৈছিলগৈ। এনেতে, ১৮২২ খ্ৰীষ্টাব্দৰ আৰম্ভণত বহুত সৈন্য লৈ মান-সেনাপতি মিৰ্জিমাছ বন্দুলাই-যোগ দিলেহি। এই যুদ্ধত স্বৰ্গদেৱ যদিও ঘাটল তথাপি মানেও এপালি ভালকৈ পালে। চন্দ্ৰকান্তসিংহ স্বৰ্গদেৱ বণত

ইয়াণ্ডাবু সন্ধিত অসমদেশ বুটচন তলৈল আছে।

ঘাটিলত পুৰন্দৰসিংহ স্বৰ্গদেৱে গোটোৱা সৈন্তৰে সৈতে আৰু তেওঁ একো কৰিব নোৱাৰিলে। 'মহগড়ৰ ৰণত' চক্ৰকান্তসিংহৰ হাতত এই সেকা পাই, মানহঁতে নেগুৰত গছৰ সাপৰ দৰে, খঙত যাকৈ য'তে পালে তাকে ত'তে নানা অশ্বিনীয় অত্যাচাৰ কৰি নিৰ্জু অসমীয়া প্ৰজাবোৰৰ ওপৰত খং সাৰিবলৈ ধৰিলে। মহগড়ৰ ৰণত জয়লাভ কৰি মানহঁতে দুগুণ উৎসাহেৰে ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ উত্তৰ আৰু দক্ষিণ দুয়ো পাৰে গোটেইখন দেশ সম্পূৰ্ণৰূপে হাত কৰি ললে; চাৰিওফালে "মানৰ দিন" বুলি অত্যাচাৰৰ ঢৌ বিয়পি পৰিল।

মানৰ দিনৰ উৎপাত।—অসমীয়া প্ৰজাৰ ওপৰত মানৰ অমাত্মিক অত্যাচাৰৰ বিষয় কবলৈ কথা নোলায়, লিখিবলৈ কাপ নচলে। পুৰুষৰ ওপৰত অত্যাচাৰতকৈও নিৰ্দোষী লৰা-ছোৱালী আৰু তিৰোতাবিলাকৰ প্ৰতি মানহঁতৰ পাৰ্শ্ব ব্যৱহাৰৰ বিষয় অকথনীয়। মানহঁতে সৰু লৰা ছোৱালীক গছলৈ ফলুটিয়াই ফল পাৰি খাইছিল। গৰ্ভ-ৰতাৰ গৰ্ভ ছিৰি সন্তান উলিয়াই খং চাইছিল। লৰা-তিৰোতাক পিচলৈ হাত জঁপাই শলা মাৰিথৈ এৰি গৈছিল। কুমলীয়া বাঁহগাজেলে সলিয়াই তাৰ সূং লগাই কত জনক লেলাত ভুজাই এৰিছিল। কত লৰা-ছোৱালী-তিৰোতাক ঘৰৰ ভিতৰত সূমাই লৈ দুৱাৰ বান্ধি জুই লগাই দি ৰং চাইছিল। কোনো কোনো ঠাইত বাঁহৰ চাং পাতি তাৰ ওপৰত লৰা-ছোৱালী কেঁচুৱা মাইকী তুলি তলত ধোৱা দি শাস্তি দি বধিছিল। ইত্যাদি। মানহঁতৰ এনে উৎপাতৰ উপলিও কিছুমান দাঁতি-কাষৰীয়া পৰ্বতীয়া জাতিয়েও লুটপাট আদি নানা অত্যাচাৰ কৰিবলৈ ধৰিলে। আন কি, পেটৰ দাবুত পৰি অসমীয়া মানুহেও মানৰ বৈশিষ্ট্য ধৰি গাওঁৱে-ভুঁইয়ে ডকাইতি কৰিবলৈ এৰা নাছিল। মুঠকৈ কবলৈ গলে, সেই

আহোম ৰাজধানীৰ বেহ-ৰূপ অতুলন আছিল।

দুদিনত ইতৰ ভক্তৰে সহিব নলগা দুখ-কষ্ট, যন্ত্ৰণা আৰু অত্যাচাৰ
অসমীয়া প্রজাই সহিব লগাত পৰিছিল। সেই হে “মানব দিন” বুলিলে
আজিও অসমীয়া মানুহৰ গা জিকাৰি উঠে !!

হাটবৰৰ ৰণ।—দেশত মানব সম্পূৰ্ণ অধিকাৰ চলিবলৈ দেখি
পুনৰ ৰাজপাটলৈ আশা কৰি, চন্দ্ৰকান্তসিংহ স্বৰ্গদেৱ মান-সেনাপতিৰ
শৰণাগত হলগৈ। কিন্তু, তেওঁৰ সেই আশাত গুটি নধৰিলে; মানহঁতে
তেওঁক স্বপুৰতে বন্দী কৰিহে ৰাখিলে। ইয়াৰ পাচত, মানহঁতৰ মন
দোপত্বেদোপে উঠিবলৈ ধৰিলে। সিহঁতে অসমদেশৰ লগত চামগ কৰি
লবৰ মনেৰে, খ্রীঃ ১৮২৩ চনত কাছাৰ ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰিলেগৈ।
কাছাৰৰ ৰজা চৰজিতসিংহই এই আক্ৰমণ সহিব নোৱাৰি বুটিচৰ শৰণা-
গত হলগৈ। বুটিচ্ গৱৰ্ণমেণ্টে মান-সেনাপতিক কাছাৰ আক্ৰমিবলৈ হাক
দিলে। কিন্তু, মানহঁতে তালৈ কাণ নকৰি ক্ৰমশঃ আগুৱাবলৈ হে
ধৰিলে। অবশেষত, বুটিচ্‌সিংহৰ গাতো মানহঁতে হাত দিলেগৈ;
চট্টগ্ৰামৰ ওচৰত ইংৰাজৰ অধীনৰ চাহপুৰ নামে এডোখৰ ঠাই সিহঁতে
বলেৰে দখল কৰিলেগৈ। বুটিচ্ গৱৰ্ণমেণ্টে ইয়াৰ আগৰেপৰা অসমত
মানহঁতৰ অমানুষিক অত্যাচাৰৰ বিষয়ে বাৰ্তা পাই আছিল। এইবাৰ নিজৰ
গাতে হাত পৰাত বুটিচ্‌সিংহ গৰজি উঠিল; গৱৰ্ণৰ জেনেৰেল লৰ্ড
আম্‌হাৰ্টে খ্রীঃ ১৮২৪ চনত মানৰে সৈতে যুদ্ধ কৰিবলৈ আদেশ দিয়ে।
এই আদেশ অনুসৰি, স্কট আৰু মেৰ্‌কমৰিং চাহাবে লগত কিছুমান সৈন্য
লৈ, দুয়ো দুফালৰপৰা মানত বেৰি ধৰিলেহি। মানহঁতে সেই আক্ৰমণ
সহিব নোৱাৰি উজাই পলাবলৈ ধৰিলে। বুটিচ্ সেনায়ো ছেগ বুজি
সিহঁতক পাচে পাঁচে খেদি নিলে। এই খেদাত মানৰ সেনা জাক-ভগা
গৰব দৰে হল। মানৰ দুৰ্গতি দেখি, পলাই থকা অসমীয়া প্রজা-

আহোমৰ শাসনপদ্ধতি সমুদায় লিপিবদ্ধ নাছিল।

বিলাকেও ওলাই আহি ব্ৰিটিছ সেনাক সহায় কৰিবলৈ ধৰিলে। পিচে, হাটবৰ নামে ঠাই এডোখৰত মানহঁতে উলটি ধৰাত, সিহঁতৰে সৈতে ১৮২৫ খ্ৰীষ্টাব্দত কেপ্টেইন ৰিচাৰ্ডৰ এখন যুদ্ধ লাগে। এই যুদ্ধত মান-সেনা দুভাগ কটা গল, এভাগ নৈ পাৰ হওঁতে মাজতে নাও বৃষ্টি মৰিল। আৰু, ব্ৰিটিছ সেনা ক্ৰমশঃ উজাই নগৰ সোমালগৈ। মান-সেনাপতিয়ে উপায় নাপাই সন্ধিৰ প্ৰস্তাব কৰিলে। ৰিচাৰ্ড চাহেবৰেও নিজৰ ফৌজৰ খাৰ-বাকদ আৰু আহাৰ-পাতিৰ নাটনি পৰাৰ আশঙ্কাত সেই সন্ধিত সন্মত হল। সেই সন্ধিমতে এয়ে স্থিৰ হল যে, মানহঁতে আৰু অসম দেশত উপদ্ৰৱ নকৰিব। যিবিলাকে দেশলৈ উলটি যাব খোজে, সিবিলাকে যাব পাৰে; যিবিলাকে অসমতে থাকিবলৈ মন কৰে, সিবিলাকে শান্ত ভাৱে বসতি কৰি থাকিব লাগিব। সেই অনুসৰি, মানবিলাকৰ কিছুমান বেজাৰ মনেৰে ঘৰলৈ উলটিল, কিছুমান অসমৰ দাঁতিয়ে কাষৰে বৈ গল। ইয়াৰ পাচত, স্কট চাহাবে দেশত শান্তি থাপিবলৈ চকু দিলে। চন্দ্ৰকান্তসিংহ স্বৰ্গদেৱ তেতিয়ালৈক বংপুৰতে আছিল। স্কট চাহাবৰ আদেশ অনুসৰি, তেওঁ গুৱাহাটীত ব্ৰিটিছ গৱৰ্ণমেণ্টৰ ‘পেন্‌চন’ ভোগ কৰি থকাটো স্থিৰ হল (১)। যোগেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গদেৱ যোগীঘোপাত গৈ স্বৰ্গী হল। পুৰন্দৰসিংহ স্বৰ্গদেৱকো ব্ৰিটিছ গৱৰ্ণমেণ্টৰপৰা ‘পেন্‌চন’ ধাৰ্য্য কৰি দিয়া হল (২)। এই দৰে “মানৰ দিনৰ” দুখৰ কাহিনীয়ে

(১) চন্দ্ৰকান্তসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ পুতেক ঘনকান্তসিংহ; তেওঁৰ পুতেক কেশৱকান্তসিংহ। এতিয়া কেশৱকান্তসিংহৰ বাণী ব্ৰিটিছ গৱৰ্ণমেণ্টৰ পেন্‌চনভোগী হৈ গুৱাহাটীত আছে।

(২) পুৰন্দৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ পুতেক কামেশ্বৰসিংহ; তেওঁৰ পুতেক কন্দৰ্পেশ্বৰসিংহ; তেওঁৰ পুতেক নৰেশ্বৰসিংহ আৰু কুমুদেশ্বৰসিংহ। পুৰন্দৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ বংশ এতিয়া লোপ পাইছে।

আহোমৰ শাসনপ্ৰণালী বৰ উন্নত আছিল।

অসমত ইন্দ্ৰবংশী আহোম বজাসকলৰ ৬০০ বছৰীয়া ৰাজত্বৰ সামৰণি পেলালে। অসমদেশ আহোমৰ হাতৰপৰা ব্ৰিটিচৰ হাতলৈ পাব হল।

ইয়াণ্ডাবু সন্ধি।—কৰ্ণেল ৰিচাৰ্ড আৰু কেপ্টেইন স্কট চাহাবৰ হাতত অসমৰ শাসন-ভাৰ অৰ্পণ কৰি, লৰ্ড আম্‌হাষ্টে চাৰ আৰ্চিবল কেম্বেল চাহাবক কিছুমান সৈন্য দি বৰ্মাদেশ আক্ৰমণ কৰিবলৈ পঠিয়ালে। খ্ৰীঃ ১৮২৫ চনত ব্ৰিটিছ সৈন্যই পোন-প্ৰথমে ডনাৰ নামেৰে এডোখৰ ঠাই অধিকাৰ কৰোঁতেই অসমলৈ অহা মিজিমাটা সেনাপতি ৰণত পৰিল। তাক পাচত, মান-সেনা ক্ৰমাৎ পলাই দেশৰ ভিতৰৰ ফালে যাবলৈ ধৰিলে; ব্ৰিটিছ সেনাই ইয়াণ্ডাবু নামে ঠাইলৈকে মান-সেনাক খেদি গল। বৰ্মাদেশৰ ৰজাই ইমানতে বৰ ভয় পাই, খ্ৰীঃ ১৮২৭ চনৰ ৪ ফেব্ৰুৱাৰীত সেই ঠাইতে ব্ৰিটিচৰ সৈতে সন্ধি কৰে। এই সন্ধি অনুসৰি, ব্ৰিটিছ গৱৰ্ণমেণ্টে মানৰ হাতৰ পৰা আৰাকান, মাৰ্টিবান, টেনাচেৰিম এই কেইখন বৰ্মা দেশৰ ৰাজ্য লাভ কৰিলে; আৰু সেই প্ৰসঙ্গতে অসমদেশ ব্ৰিটিছ সাম্ৰাজ্যভুক্ত হল। ইয়াক ‘ইয়াণ্ডাবু সন্ধি’ বোলে। এই সন্ধিৰ পাচৰপৰা হোজা অসমীয়া প্ৰজাই ব্ৰিটিছ ৰাজত্বৰ তলত মানৰ অত্যাচাৰকো পাহৰি নিৰ্ভয় মনেৰে দিন নিয়াব লাগিছে।

৫। আধা।

আহোমৰ ৰজাঘৰীয়া কথা।

ৰাজধানী।—আহোম ৰজাৰ ৰাজধানীয়ে' অসমত পৃথিবীক
অসম্য ৰাজক্ষমতাৰ চিনাকি দিয়ে। ৰাজনগৰ আৰু ৰাজধানীৰ পকী
ঘৰ-দুৱাৰৰ আৰ্হি আৰু তাৰ কাৰুকাৰ্য্যাদিয়ে তাক ডাঠি সমৰ্থন কৰে।
পৃথিবীৰ দূৰৈৰ সভা ঠাইৰ কথা এৰি, ভাৰতবৰ্ষৰ ভিতৰত আহোম
ৰাজধানী আৰু ৰাজনগৰ মাতুলনীয় বুলি জাতবৈৰীৰ কাপেও বৰ্ণনা কৰি
গৈছে। এই বিষয়ে বহুলাই বৰ্ণাবলৈ এই ক্ষুদ্ৰ পুথিত ঠাইৰ নাটনি।
গতিকে, মিৰজুমাৰ অসম আক্ৰমণৰ সময়ত তেওঁৰ লগত অহা এজন
মছলমান কাকতীয়ে পাৰশ্চ ভাষাত আহোম ৰাজনগৰৰ বিষয়ে যি স্বৰূপ
বৰ্ণনা কৰিছে, তাৰ সাৰাংশৰ ভাঙ্গনী মাথোন দিয়া চল। সেই মছলমান
লিখক ইবন মহম্মদ ওয়ালিয়ে তেওঁৰ “ফাঠীয়া-ই-ইব্ৰীয়াহ” (Fathi-i-
Ibriah.) নামে পুথিত গড়গাওঁ নগৰ এইদৰে বৰ্ণাইছে :—“গড়গাওঁ
নগৰৰ চাৰি ধন পকী দুৱাৰ। ৰাজভবনৰ (কাৰেং) পৰা প্ৰত্যেক ধন
দুৱাৰলৈকে তিনি ক্ৰোশ। নগৰৰ চৌপাশে এটা বন ওখ আৰু বহল
আলি। এয়ে ৰাজদুৰ্গৰ পৰিধি। আলিৰ বাহিৰে কাষে-কাষে
বেপাৰীদিৰ কাৰখানা; ভিতৰে আলিৰ কাষে-কাষে নগৰীয়া লোক
আৰু বিষয়সিকলৰ ঘৰ-বাৰা। প্ৰতিঘৰৰ সমুখত ৰাজ-আলিবাটত লগাই
একোখনি বাগিছা। এই দুৰ্গ-আলিৰ ভিতৰত ৰজাৰ কাৰেংৰ চৌপাশে

আহোমৰ ডা-ডাঙ্গৰীয়া আৰু বিষয়াসকলৰ মান-মৰ্যাদা নিৰ্দিষ্ট আছিল।

আৰু এটা ধুনীয়া পকী আলি। তাৰ বাহিৰে কাষে-কাষে এটা গানীৰে চপ্চপীয়া গড়খাটৈৰ। এই আলিবেড়ৰ পৰিধি এক ক্ৰোণ চৈধ্য জৰিপ। এই ভিতৰ গড়ৰ মাজত আলিমুখীয়াটোক আৰু কাৰেংমুখীয়াটোক দুখন-দুখন আগ আৰু পিচফালে ফল-ফুলৰ বাগিচাৰে সৈতে ফুকন বিষয়াসকলৰ ঘৰ-বাৰী। কুবিলাক প্ৰায় সকলোটি বজাৰ জোৰ্ণামেক বা আন সম্বন্ধীয়া লোক। বজাৰ টোল (দেৱানখানা) দীৰ্ঘে ১২০ হাত আৰু পথালিয়ে ৩০ হাত। এই ঘৰৰ ৬৬টা স্তম্ভ; প্ৰত্যেকটি বিতোপন স্তম্ভৰ বেৰ বা পৰিধি ৪ হাত। ঘৰটিৰ ছাল-বাৰ আচৰিত কোণল খটাই কাঠৰ কাক-কাৰ্য্যেৰে সুশোভিত কৰা হৈছে। ভিতৰ-বাৰত ডাঙ্গৰ পিতলৰ বাওল-গোৱা দাপোন শাৰী শাৰী; তাত সূৰ্য্যৰ ৰশ্মি পৰি তাৰ অপূৰ্ব জেউতি চৰায়। বজা বহা খোটালাত সমুখা-সমুখী চাৰিটা চক্চকীয়া স্তম্ভৰ প্ৰত্যেকটোত ৯ টাকৈ সোণৰ উজ্জল আঙ্গঠি মেৰোৱা। এই খোটালাত বিতোপন চক্চকীয়া পাথৰৰ সাতখলপীয়া ভেঁটীৰ ওপৰত ৰাজসিংহাসন পতা হয়। তাৰ ওপৰত হৰেক ৰকমৰ সোণ আৰু মূল্যবান ধাতুৰ আঙ্গঠিৰে তৰা ন খলপা চাঙ্গটি চান্দোৱাৰ। নানাবিধ বহুমূলীয়া অলঙ্কাৰ আৰু অতুলন সাজসমলেৰে গোটেই ঘৰটি পৰিপূৰ্ণ। তাৰ সৌন্দৰ্য্য ভাষাৰে বৰ্ণোৱা অসাধ্য। চমুকৈ কবলৈ হলে, এই পৃথিৱীত তুমি এনে ধুনীয়া অলঙ্কাৰপূৰ্ণ ঘৰ বিচাৰি নাপাব। বাৰ হাজাৰ বাটৈয়ে এবছৰে এই অট্টালিকাটি নিৰ্মাণ কৰি উলিয়াছিল বুলি জনা যায়। ইয়াকে চাই বজাৰ শয়ন-মন্দিৰ। ইয়াৰ সৌন্দৰ্য্যত আপোন পাহৰা যায়। ইয়াত বাজেও ভীলৈমান আহল-বহল বিতোপন সুসজ্জিত মজ্জ্বুট অট্টালিকাৰ বজাৰ টোলটি জিলিকি আছে। কিন্তু হাঁয়! এনে ৰাজ্য আক্ষাৰ সম্ৰাটৰ (মোগল সম্ৰাট) সাম্ৰাজ্যৰ ভিতৰ নহল।” কালৰ কি বিচিত্ৰ গতি।

আহোম বমণীয়ে নিজে বণলৈ গৈছিল।

এতিয়া সেই বিতোপন নগৰৰ চিন্মোকাম্ নোহোৱাত পৰিচেগৈ।—
কাৰেংঘৰৰ ভগ্নাৱশেষ মাত্ৰ বৈছে।

কাৰেংঘৰৰ ভগ্নাৱশেষ।

ৰাজকৰ্ম্মচাৰা।—অসমৰাজ্য স্বশৃঙ্খলাকৈ শাসন কৰিবৰ নিমিত্তে আহোমৰ পুৰণিত শাসন-প্ৰণালী প্ৰচলিত আছিল। শাসনৰ বাহি ক্ষমতা ৰজাৰ হাতত; কিন্তু তেওঁক বুঢ়াগোহাঁই, বৰগোহাঁই আৰু বৰপাৰাগোহাঁই এই তিনিজন গোহাঁই-ডাঙ্গৰীয়া, আৰু বৰফুকন আৰু বৰবৰুৱা এই দুজন মন্ত্ৰীয়ে সহায় কৰিব লাগে। সকলো লাগতিয়াল কথাত এই ডাঙ্গৰীয়া তিনিজনে সৈতে ৰজাই পৰামৰ্শ কৰিব লাগে; আৰু ইবিলাকৰ সম্মতি নোলোৱাকৈ ৰজাই কোনো যুদ্ধ-বিগ্ৰহাদিও চলাব নোৱাৰে। এই তিনিও-জনা ডাঙ্গৰীয়াৰ একমত হলে ৰজা ভাঙ্গিব বা পাতিব পাৰিছিল। আৰু,

বুঢ়াগোহাঁই, বৰগোহাঁই, বৰপাত্ৰগোহাঁই এই তিনিজনহে ডাঙ্গৰীয়া।

এই কেইজনত বাজেও, শদিয়াত শদিয়াখোৱা গোহাঁই, মৰঙ্গিত মৰঙ্গিখোৱা গোহাঁই, কলিয়াবৰত সলাল গোহাঁই, বহাত বহিমালা ফুকন, গুৱাহাটীত বৰফুকন, আৰু দাঁতি-কাষৰত বাৰুনা ৰাজখোৱা উপাধিধাৰী আহোম ৰাজ-কৰ্মচাৰীয়ে মহাৰজাৰ প্ৰতিনিধিস্বৰূপে শাসনৰ ভাৰ পাইছিল। এই সকলত বাজেও ৰাজকাৰ্য্যৰ ভাগ অনুসৰি ভাগে-ভাগে বৰুৱা ফুকন, বৰা-শইকীয়া-হাজৰিকা আদি বিষয়া আৰু ৰাজকৰ্মচাৰী আছিল। সিবিলাকৰ তালিকা তলত দিয়া হৈছে। আহোমৰজাৰ বিচাৰ-প্ৰণালী পকা আৰু বৰ টান আছিল। বিচাৰকে বাদী, বিবাদী আৰু সাক্ষীৰ 'জবানবন্দী' লিখিবৰ নিয়ম চলিছিল। প্ৰাণদণ্ড বিহিৰৰ ক্ষমতা কেৱল ৰজা আৰু ঘাই মন্ত্ৰীৰ হাতত ৰখা হৈছিল। আহোম ৰজা-সকলৰ দিনত হোৱা যি উগ্ৰদণ্ডৰ কথা এতিয়া অতিৰঞ্জিতকৈ শুনিবলৈ পোৱা যায়, প্ৰকৃতে সি তেনে নাছিল। আহোম ৰাজত্বৰ শেহ-ছোৱাত, যেতিয়াৰপৰা দেশত বিদ্ৰোহাদিৰ উৎপাত হবলৈ আৰম্ভ হল, তেতিয়াৰপৰা হে উগ্ৰ শাস্তি দিয়াৰ নিয়ম চলিবলৈ ধৰে। মুঠতে কবলৈ গলে, আহোম ৰজাসকলৰ ৰাজত্বৰ কালত এই দেশৰ কোনো দুখ-কষ্ট নাছিল; আৰু শেহছোৱাত যেনে অনিয়ম-অত্যাচাৰ হৈছিল, সেইবোৰ আগেয়ে একোৱেই নাছিল। প্ৰজাসকলে খাজানা নিদি তাৰ সলনি ৰাজঘৰত খাটি দিয়াৰ নিয়ম চলিছিল; ৰজায়ো প্ৰজাৰ দুখ অভাৱ শুচাবৰ কাৰণে যি যি কৰিব লাগে সকলো কৰিছিল। ৰাজ-কৰ্মচাৰী বা বিষয়াসকলেও ৰজাঘৰৰপৰা অৰ্থ-কড়িৰে বন্ধা দৰ্ম্মহা নাপাইছিল, তাৰ সলনি সিবিলাকে পাইক বা সিবিলাকক আৰ্জি খুৱাবলৈ এবিধ প্ৰজা পোৱাৰ নিয়ম চলিছিল। ৰজা আৰু বিষয়াৰ ঘৰত বৈ দিব লগা প্ৰজা শ্ৰেণীক কাঁড়ী বা পাইক বুলিছিল। সেই

তিনিজনো গোহাঁই-ডাঙ্গৰীয়াৰ মৰ্যাদা সমান।

পাইক চাইটা-চাইটাই একগোট লেখ হৈছিল, আৰু এটাক শুটীয়াকৈ এপোৱাৰ লেখত ধৰিছিল। প্ৰতি কুৰিগোটৰ ওপৰত এজন বৰা'; পাঁচজন বৰাৰ ওপৰত এজন 'শইকীয়া' আৰু দহ জন শইকীয়াৰ ওপৰত এজন 'হাজৰাকা' এই নিয়মে পাইকচলোৱা কৰ্মচাৰী আছিল। পাইক বা কাঁড়ী-শ্ৰেণীৰপৰা চমুৱালৈ উঠিব লাগে, তাৰপৰা হে কোনো উপযুক্ত লোক বিষয়ালৈ উঠিব পাৰিছিল।

ডাঙ্গৰীয়াসকলক বজাবৰপৰা সুকীয়া আহিলা-পাতি দি গতি-বিধিৰ নিয়ম নিৰ্বন্ধ কৰি দিয়া হৈছিল। সেই সকলে, ৰাজকীয় মৰ্যাদা অনুসাৰে হে নিৰ্দ্ধাৰিত আহিলা-পাতি ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ পাইছিল। চাল-চলনতো ৰাজকীয় নীতি-নিয়ম পালন কৰি চলিবলৈ সিবিলাক বাধ্য আছিল। বুঢ়াগোহাঁই, বৰগোহাঁই আৰু বৰপাত্ৰগোহাঁই এই তিনি জনো ডাঙ্গৰীয়াৰ সমান মৰ্যাদা। গতিকে, সিবিলাক তিনিও কেঁকোৰা দোলা, সোণৰ চুলাৰে পানীজাপি, পাখি-বিছনি, কেপ্‌কৰা তলিচা ইত্যাদি আহিলা-পাতি সমানে ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ পাইছিল। চাল-চলনতো তেনে নিয়ম-নিৰ্বন্ধ আছিল। ডাঙ্গৰীয়াসকল বাহিবলৈ ওলালে আগত বিলতীয়া গায়নে গাই যায়, কালীয়াই কালি মাৰি যাব লাগে, ৰজা চুলিৰে বৰচি আৰু চুলি লগা দাৰে লগত পাৰ্শ্ব যাবৰ নিয়ম আছিল। বাটত ৰজাৰে সৈতে ভেঁটা-ভেঁটী হাবৰ সময়ত, স্বৰ্গদেৱ যি বাহনত আছে, তেনে বাহনত উঠি ডাঙ্গৰীয়া সকলে বাওঁৰে দেখা দি যাব লাগে। ৰজাৰ চৰাত মেল সুধিবলৈ, বা ৰাজকীয় কামত ৰজাৰ বৰচৰালৈ যাব লগা হলে স্বৰ্গদেৱে কটকীৰ মুখে নিমন্ত্ৰণ পঠিয়াব লাগে। ৰজাৰ বিনা-অনুমতিৰে কোনো বকুৰা, ফুকন, ৰাজখোৱা আদি বিষয়া ডাঙ্গৰীয়াসকলৰ ঘৰলৈ যাব নোৱাৰে। দাঁতিয়লীয়া গোহাঁই তিনিজনোৰ ভিতৰত সেইদৰে

সমাজ আৰু শাসনৰ প্ৰতি বিভাগতে এজনাকৈ বৰমুৰীয়া আছিল।

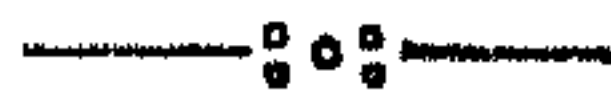
সমান মৰ্যাদা। সিবিলাকৰো স্কুকায়া আহিলা-পাতি আৰু চাল-চলনৰ গতিবিধি বন্ধা আছিল। পালি তিনিজনাই বাই তিনিজনী গোহাঁই-ডাঙ্গ-বীয়াক সৈতে ভেঁটা-ভেঁটী হলে সিবিলাকক বাট এৰি দিব লাগে। সেই দৰেই বৰখকৰা আৰু বৰফুকন এই দুজনৰ মৰ্যাদা সমান। এইবিলাকৰো স্কুকায়া আহিলা-পাতি, চাল-চলনৰ গতি-বিধি বন্ধা আছিল। এওঁবিলাকে ডাঙ্গৰীয়াসকলৰে সৈতে ভেঁটা ভেঁটী হলে চাঙ্গিবপৰা নামি দেখা দিব লাগে। ইত্যাদি নিয়মেৰেই অন্ত্যন্ত বেলেগ-বেলেগ বিষয়ৰ বেলেগ-বেলেগ মৰ্যাদা, স্কুকায়া আহিলা-পাতি আৰু চাল-চলনৰ গতি-বিধি সন্দৰ্ভক নিৰ্দ্ধাৰিত আছিল।

ৰণ-বল।—যুদ্ধ-বিগ্ৰহাদিৰ বিষয়তো আহোম ৰজাৰ উত্তম ব্যৱস্থা আছিল। আদিছোৱাত পাঁচক-শ্ৰেণী মানুহকে সময়মতে যুদ্ধকাৰ্য্যতো লগোৱা হৈছিল। কিন্তু, কলিয়াভোমোৰা বৰফুকনে ১৭৯৬ খ্ৰীষ্টাব্দত বৃটিচৰ আহিৰে পণ্টন গঠন কৰিবৰপৰা যুদ্ধ-কাৰ্য্যৰ নিমিত্তে এক শ্ৰেণী মানুহ স্কুকাটকৈ ৰখা হৈছিল। পাচলৈ ৰাজ্যৰ ভিতৰত নানা প্ৰকাৰৰ বিদ্ৰোহাদি হবৰপৰা দুৰ্বল হল বুলিও, আগভোধৰত আহোম ৰজাৰ ৰণবল বৰ তেজী আৰু কাজুৱা আছিল। মাটি-যুদ্ধ আৰু পানী-যুদ্ধত অসমীয়া সেনা বৰ পৈণত থকাৰ প্ৰমাণ মিৰ্জুয়াৰ অসম আক্ৰমণৰ সময়ত আৰু শৰাইঘাটৰ ৰণত ভালকৈ পোৱা যায়। অশ্বাৰোহী বা ঘোঁৰা-ৰণুৱাদল বৰ কাজুৱা নাছিল; পাচলৈ এইবিধ সৈন্ত একেবাৰে অকামিলা হোৱাত ক্ৰমাৎ তাৰ অস্তিত্ব নথকাৰ দৰে হ'লগৈ। আহোমৰ ৰাজত্বত কোনো কোনো তিৰোতাও যুদ্ধবিজ্ঞাত পৈণত আছিল আৰু ৰণক্ষেত্ৰত উপস্থিত হৈছিল।

বন্দী-বেটী।—আহোম ৰাজত্বত বন্দী বা গোলাম লুণ্ঠাৰ প্ৰথা প্ৰচলিত আছিল। এইবিলাক যুদ্ধত বন্দী হোৱা মানুহৰ পৰা বাখিছিল,

আহোমৰ দিনত পুৰুষানুক্ৰমে বিষয়া হোৱাৰ প্ৰথা চলিছিল।

কিন্তু কোনো পৰ্বতীয়া বা দাঁতি-কাষৰীয়া মানুহৰপৰা কিৰি নোৱা হৈছিল। সচৰাচৰ বন্দী-বেটীৰ বেচ, ভাল কুলীয়া মাতাত ২০ কুৰি টকাৰপৰা বেয়া কুলীয়া ভিৰোতাত ৩ তিন টকালৈকে প্ৰচলিত আছিল। এই বন্দী-বেটীবিলাক গৰাকীৰ স্ককোয়া সম্পত্তিস্বৰূপ আছিল; সিহঁতৰ ওপৰত বজাঘৰৰ হাত নাছিল। ডাঙ্গৰীয়া-বিষয়াসকলৰ বন্দী-বেটীবিলাক বগলৈকো যাব নালাগিছিল। সেই কাৰণে, তেতিয়াৰ নীচ শ্ৰেণীৰ প্ৰজাবিলাকে পাইক বা কাঁড়ীৰ শ্ৰেণীত ভুক্ত হোৱাতকৈ বন্দী-বেটী সোমাবলৈ ভাল পাইছিল। গতিকে, বহুত আপোন ইচ্ছাৰেও বন্দী সোমাইছিল। আহোমৰ ৰাজত্বত বন্দী-বেটীৰ সংখ্যা তাকৰ নাছিল; আন কি, ব্ৰিটিছ গৱৰ্ণমেণ্টৰ আগমনৰ পাচত, ডেভিড্ স্কট চাহাবে অকল কামৰূপৰপৰাই ১২০০০ বাৰ হাতৰ বন্দী-বেটীক মুক্তি দিয়ে। আহোম ৰজাৰ দিনত সকলো ডাঙ্গৰীয়া, বিষয়া আৰু ভদ্ৰ শ্ৰেণী মানুহৰ ঘৰত অন্ততঃ দুই-চাৰকৈ বন্দী-বেটী আছিল; কিন্তু আজিকালি তাৰ চিন পাবলৈকো নোহোৱা হৈছেহি।

আহোম ৰজাদিনীয়া বিষয়াসকলৰ থতাপৰ তালিকা।

১। বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়া।	৭। জাগিয়াশু গোহাঁই।
২। বুৰগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়া।	৮। কাজলিমুখীয়া গোহাঁই।
৩। বৰপাত্ৰগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়া।	৯। বৰফুকন।
৪। শদিয়াখোৱা গোহাঁই।	১০। বৰবৰুৱা।
৫। সলাল গোহাঁই।	১১। নাওবৈচা ফুকন।
৬। মৰঙ্গিখোৱা গোহাঁই।	১২। পানীফুকন।

আহোমজাতি আট্টে কুৰি ফৈদত বিভক্ত।

১৩। ভিতকৰাল ফুকন।	৩৬। চোঙকঙ্গৰ বকরা।
১৪। দুজন ডেকা-ফুকন।	৩৭। চোলাধৰা বকরা।
১৫। দুজন দিহিঙ্গীয়া ফুকন।	৩৮। ধাৰঘৰায়া ফুকন।
১৬। ন ফুকন।	৩৯। ঢেঁকিয়াল ফুকন।
১৭। চেটীয়া ফুকন।	৪০। নাগশলায়া ফুকন।
১৮। নেওগ ফুকন।	৪১। তামুলী ফুকন।
১৯। শ্ৰামসোধা ফুকন।	৪২। চিৰং ফুকন।
২০। চাঙকঙ্গৰ ফুকন।	৪৩। কাঠ বকরা।
২১। বহিয়াল ফুকন।	৪৪। জালভাৰী ফুকন।
২২। নিবুকিয়াল বাজখোৱা।	৪৫। গন্ধিয়া ফুকন।
২৩। বচা বাজখোৱা।	৪৬। মজুন্দাৰ বকরা।
২৪। দুজন দিহিঙ্গীয়া বাজখোৱা।	৪৭। খানৰ বকরা।
২৫। দুজন সলগুৰীয়া বাজখোৱা।	৪৮। সেনচোৱা বকরা।
২৬। অভয়পুৰীয়া বাজখোৱা।	৪৯। চাংমাই বকরা।
২৭। নাম্‌ডঙ্গীয়া বাজখোৱা।	৫০। হাঁতী বকরা।
২৮। দিখোমুখীয়া বাজখোৱা।	৫১। ঘোঁৰা বকরা।
২৯। গজপুৰীয়া বাজখোৱা।	৫২। কুৰাচোৱা বকরা।
৩০। দৈয়ঙ্গীয়া বাজখোৱা।	৫৩। বাজগুৰু ফুকন।
৩১। ঘিলাধৰীয়া বাজখোৱা।	৫৪। চাওদাং বকরা।
৩২। তিপমীয়া বাজখোৱা।	৫৫। দোলা কাষৰীয়া বকরা।
৩৩। চেটীয়া পাত্ৰ বকরা।	৫৬। জৰাধৰা বকরা।
৩৪। দুজন ঘৰফলীয়া বকরা।	৫৭। বেজবকরা।
৩৫। মৰাণ-ডেকাবকরা।	৫৮। ছলীয়া বকরা।

আহোম ৰজাই নিজ ইচ্ছামতে ক্ষমতা চলাব নোৱাৰিছিল।

৫৯। দৰবধৰা বৰুৱা।	৭৪। ৰাইডঙ্গীয়া বৰুৱা।
৬০। কাঠকটীয়া বৰুৱা।	৭৫। পৰ্বতীয়া বৰুৱা।
৬১। মলিয়া বৰুৱা।	৭৬। থঙ্গীয়া বৰুৱা।
৬২। ঘিঁউ বৰুৱা।	৭৭। চাৰিঙ্গীয়া বৰুৱা।
৬৩। পাখিমৰীয়া বৰুৱা।	৭৮। তিপৰীয়া বৰুৱা।
৬৪। গজপুৰীয়া বৰুৱা।	৭৯। নামৰুপীয়া বৰুৱা।
৬৫। শিলাকুটী বৰুৱা।	৮০। বহিগাল বৰুৱা।
৬৬। চৰাইমৰীয়া বৰুৱা।	৮১। পুৰণিমেলৰ বৰুৱা।
৬৭। ধেনুচোঁচা বৰুৱা।	৮২। মাজুমেলৰ বৰুৱা।
৬৮। যুতকীয়া বৰুৱা।	৮৩। সৰুমেলৰ বৰুৱা।
৬৯। ৰাইডঙ্গীয়া ফুকন।	৮৪। মাহীমেলৰ বৰুৱা।
৭০। পৰ্বতীয়া ফুকন।	৮৫। ন মেলৰ বৰুৱা।
৭১। থঙ্গীয়া ফুকন।	৮৬। গাভৰুমেলৰ বৰুৱা।
৭২। চাৰিঙ্গীয়া ফুকন।	৮৭। কলিচেঙ্গৰ বৰুৱা।
৭৩। তিপৰীয়া ফুকন।	৮৮। এনাইঘৰীয়া বৰুৱা।

ইয়াত বাজেও কাকতী, বৰকাকতী, চাংকাকতী, কটকী, বৰকটকী, দলৈ, বৰদলৈ, দেৱলীয়া বা সেৱাচলোৱা আদি বিষয়া আগৰেপৰা আছিল, আৰু শেহছোৱাত কিছুমান সোমাইছিল। বৰা, শইকীয়া, হাজৰীকা আদিও চমুৱা-শ্ৰেণীভুক্ত বিষয়া; ইবিলাকৰ গাত ঘাইকৈ পাইক চলোৱাৰ বাব আছিল। পাইক গোপন কৰাটো এটা গুৰুতৰ অপৰাধ; কোনো পাইক লেখত নোলালে, সেই বাবে পাইক-চলোৱা বিষয়সকল বিশেষকৈ জগৰীয়া হৈছিল।

বৰবকৰা আৰু বৰফুকনৰ সমান মৰ্যাদা।

অহম বা আহোমৰ সামাজিক কথা।

অহম বা আহোমৰ সামাজিক আচাৰ-ব্যৱহাৰ আদি ৰাজকীয় নিয়মে চলিছিল। আহোম পৰিয়ালৰ ডাঙৰ ঠাল সকলো অৱস্থাতে ডাঙৰ। অৰ্থাৎ, কাকোকে সতি-সন্তান ভায়েকৰ সন্তানাদিতকৈ বয়সে সৰু হলেও, সিবিলাকে ডাঙৰৰ সন্মান পায়; ভায়েকৰ পুতেকে, বয়সে ডাঙৰ হলেও, নিচাওদেৱাকৰ (বৰপিতাকৰ) পুতেকক ককাইদেও বুলিব লাগে। আহোমৰ ভিতৰত এই নিয়ম এতিয়াও প্ৰচলিত। টাই জাতি বা আহোমৰ বিবাহ-কাৰ্য্য গান্ধৰ্ব্য প্ৰথাৰে সম্পাদিত হয়; আহোম ভাষাত তাক 'চক্ৰ' বোলে। বিবাহৰ সভাস্থলত সম্প্ৰদানাদি কাৰ্য্য প্ৰকাণ্ডে সমাধা হোৱাৰ পাচত, চক্ৰৰ কাৰ্য্য আবুৰত শেষ কৰা হয়; বৰ-কণ্ঠাৰ আপোন জাতিৰ দুজন মানুহত বাজে, আনে এই কাৰ্য্যৰ ভাগ নাপায়। চক্ৰৰ আধ্যাত্মিক উদ্দেশ্য অতি মহৎ। ইয়াত বৰ-কণ্ঠাৰ বিয়াৰ নোৱনি কেইদিন হাতত লোৱা আঙ্গঠি, কটাৰি, তামোল ইত্যাদি অহম-বিধিমেতে সলনাসলনি কৰাই, উপদেশ মন্ত্ৰেৰে দুইৰো দেহ-মন-প্ৰাণ একতাবত ৰখা হয়; আৰু তেতিয়া দুই অৰ্দ্ধাঙ্গক মিলাই এক পূৰ্ণাঙ্গ কৰাৰ ধৰ্মোপদেশ দিয়া হয়।

আহোমসকলে সিবিলাকৰ বৰ্মী পিতৃপুৰুষসকলৰ দৰে তিব্বাত-সামাজিক বৰ সন্মান কৰিছিল। এতিয়াৰ দৰে আগৰ দিনত সিবিলাকৰ 'পৰ্দা'-প্ৰথাৰ প্ৰচলন নাছিল। 'ৰাজমাওসকলে সততে ৰাজসভাত মন্ত্ৰী-সকলেৰে সৈতে ৰাজকীয় বিষয়ৰ আলোচনাৰ ভাগ লৈছিল। অনেক ৰাজকাৰ্য্যত কুৰ্ব্বীসকলৰ ক্ষমতা চলাৰ প্ৰমাণ পোৱা যায়।" কেইবা-গৰাকীও কুৰ্ব্বীয়ে ৰজাৰ বৰ্ত্তমানত আৰু অমুপস্থিতত ৰাজ্যৰ শাসনভাৰ গ্ৰহণ কৰিছিল। আহোম ৰমণীসকল বৰ তেজীমনা, বুদ্ধিমতী আৰু

কোচ ৰাজবংশৰ আদি পুৰুষৰ নাম হৰিয়ামণ্ডল ।

চৰিত্ৰৱতী আছিল । পতিবৈৰী তুৰ্ব্বক সেনাপতিক স্বহস্তে প্ৰতিশোধ দিবৰ হেঁপাহত বগলৈ যোৱা মূলা গাভৰু নামে বৰগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াৰ বিধৱী ডাঙ্গৰীয়ানী, স্বামীৰ মঙ্গলার্থে প্ৰাণ উছৰ্গা কৰা মহাসতী জয়মতী, পৰোপকাৰ ব্ৰতত প্ৰাণপণ কৰা লৰা-ৰজাৰ মাতৃ জ্ঞানৱতী ৰাজমাও এই সকলেই তাৰ জ্ঞাত আৰ্হি ।

আহোমৰ বেলেগ বেলেগ ফৈদ ।

১ । ৰজা-কোৱঁৰ ।	১৮ । পাটৰ ডেকা ।
২ । বুঢ়াগোহাঁই ।	১৯ । বক্তিমালৰ ডেকা ।
৩ । বৰগোহাঁই ।	২০ । চিৰিঙ্গৰ ডেকা ।
৪ । বৰপাণ্ডাগোহাঁই ।	২১ । মৰাণবৰুৱা ডেকা ।
৫ । দেওধাঁই ।	২২ । হাঁতীবৰুৱা ডেকা ।
৬ । মহন ।	২৩ । কুকুৰাচোৱাবৰুৱা ডেকা ।
৭ । বাইলুং ।	২৪ । টেকিমাল ডেকা ।
৮ । সন্দিকৈ ।	২৫ । হিলৈদাৰী ডেকা ।
৯ । ছুৰৰা ।	২৬ । চাৰিঙ্গীয়া ডেকা ।
১০ । দিহিঙ্গীয়া ডেকা ।	২৭ । পাখিমৰীয়া ডেকা ।
১১ । লাখন ।	২৮ । ধিঙ্গৰ ডেকা ।
১২ । লুখুৰাসন ।	২৯ । লৰেঙ্গৰ ডেকা ।
১৩ । বান্ধনি চাংমায় ।	৩০ । লেচামৰ ডেকা ।
১৪ । জাপৰজুল চেটীয়া ।	৩১ । লাখনৰ ডেকা ।
১৫ । লাম্মাখুক চেটীয়া ।	৩২ । লুখুৰি ডেকা ।
১৬ । হালধিবৰীয়া চেটীয়া ।	৩৩ । লেফেৰা ডেকা ।
১৭ । নাইতীয়া চেটীয়া ।	৩৪ । ডিম্বালৰ ডেকা ।

বিশ্বসিংহই ৪৯ বছৰ ৰাজত্ব কৰিছিল ।

৩৫। দানহৰ ডেকা।	৪৩। মালৰ ডেকা।
৩৬। খড়িকনিকৰ ডেকা।	৪৪। আউচুমৰ ডেকা।
৩৭। খামনৰ ডেকা।	৪৫। বৰলৰ ডেকা।
৩৮। ঘোঁৰাকোঁৱৰ ডেকা।	৪৬। নেপামৰ ডেকা।
৩৯। নৰাকোঁৱৰ ডেকা।	৪৭। তৰুণদুৰৰা ডেকা।
৪০। টঙুচু ডেকা।	৪৮। লালি ডেকা।
৪১। মোপিয়া ডেকা।	৪৯। বাচকটীয়া ডেকা।
৪২। মটকৰ ডেকা।	৫০। চাৰিঙ্গীয়া লেটাও ডেকা।

ৰজা, বুঢ়াগোহাঁই, বৰগোহাঁই, বৰপাত্ৰগোহাঁই, বৰবৰুৱা
আৰু বৰফুকনৰ বেলেগ-বেলেগ ঠাল।

ৰজা।	৬। বাইলুঙ্গীয়া।
১। দিহিঙ্গীয়া।	৭। মৰাণঘৰীয়া।
২। চাৰিঙ্গীয়া।	৮। পুখুৰীপৰীয়া।
৩। চামগুৰীয়া।	বৰগোহাঁই।
৪। তুঙ্গখুঙ্গীয়া।	১। গুইমেলা।
৫। নামকপীয়া।	২। পৰ্বতীয়া।
৬। পৰ্বতীয়া।	৩। পিলিঙ্গা।
বুঢ়াগোহাঁই।	৪। মেচাগড়ীয়া।
১। টেপবতলীয়া।	৫। মাত্ৰিঙ্গীয়া।
২। কুৰৈগঞা।	৬। কালুগঞা।
৩। বাহগড়ীয়া।	৭। দিহিঙ্গীয়া।
৪। দিলিহিঙ্গাল।	৮। চটাইঅলীয়া।
৫। লক্ষকীয়া।	৯। বাককিঙ্গাল।

১০ । . মিৰিসন্দিৰৈ ।

বৰপাত্ৰগোহাঁই ।

১ । নগাক দিয়া কুৰঁৰীপৰা

নগাঘৰীয়া ।

২ । কেন্দুগুৰীয়া ।

৩ । কালুগঞা ।

৪ । লাকু বাজমন্ত্ৰীপৰা

মৰাণঘৰীয়া ।

বৰবৰুৱা ।

১ । লুখুৰাসন ।

২ । বৰপাত্ৰ ।

৩ । বুঢ়াগোহাঁই ।

৪ । সন্দিৰৈ ।

৫ । চেঙধৰা ।

৬ । ঘোঁৰা-কোৱঁৰ ।

৭ । চাৰিঙ্গীয়া লেটাও ।

৮ । ছুৰৰা ।

৯ । দিহিঙ্গীয়া ।

১০ । লাহন ।

১১ । পাটৰ

১২ । বকতিয়াল ।

১৩ । কল্লাৰি ।

১৪ । চিৰিং ।

১৫ । থাম্তী ।

. বৰফুকন ।

১ । লান্দি ।

২ । লান্দিমাথক ।

৩ । চেটীয়া ।

৪ । পিক্‌চাই চেটীয়া ।

৫ । বুঢ়াগোহাঁই ।

৬ । ঘোঁৰা-কোৱঁৰ ।

৭ । লুখুৰাসন ।

৮ । ছুৰৰা ।

৯ । পাটৰ ।

১০ । তকণ-ছুৰৰা ।

১১ । দিহিঙ্গীয়া ।

১২ । লাহন ।

১৩ । বকতিয়াল ।

৪১ অঙ্ক ।

—:~:—

১। আখ্যা ।

—:~:—

কোচ বজা ।

কোচ জাতি কামৰূপৰ আদিম অধিবাসী । ইবিলাকৰ আঁতি-গুৰি বদোবংশী মেছ বা কছাৰি জাতি । এই বংশী মানুহ গোটেই অসমত ব্যাপ্ত হোৱাৰ পাচৰপৰা 'কোচ' শব্দটো উজনি আৰু নামনি অসমত দুই ভাৱে ব্যৱহৃত হয় । উজনিৰ কোচবিলাকে ইয়াক হিন্দুৰ এটা জাত বা কুলৰ নাম বুলি ধৰে, আৰু নামনিৰ বিলাকে এইটো বংশৰ নাম বুলি মানে । স্বৰূপত নামনিৰ বিলাকৰ মত হে সঁচা । চাৰ এডোৱাৰ্ড গেইটৰ মতে, উজনি আসামৰ কোচবিলাক হিন্দু হোৱাৰ পাচত, কছাৰি, লানুং, মিকিৰ প্ৰভৃতি জাতিৰ মানুহ হিন্দু হৈ কোচৰ শ্ৰেণীত সোমাই তাৰ সংখ্যা বেচি কৰিছে । কিন্তু, নামনিৰ বিলাকে আকৌ কোচ বোলাবলৈ বেয়া হে পায় ; সিবিলাকে ৰাজবংশী বুলিহে চিনাকি দিয়ে । এতিয়া যদিও চিনু মৰি আহিছে, কোচবিলাকৰ নিজৰ ভাষা আছিল, আৰু আহোমৰ আৰ্হিৰে ইবিলাকেও বুৰঞ্জী লিখাৰ নিয়ম ৰাখিছিল । কিন্তু, চাৰ গেইটৰ মতে কোচবুৰঞ্জী অতিৰঞ্জিত, আৰু তাত আহোম বুৰঞ্জীৰ নিচিনাকৈ প্ৰকৃত ঘটনাৰ তথ্য পাব নোৱাৰি ।

বিশ্বসিংহ ।—জীতাৰিবংশী ৰজা দুৰ্লভ হৈ অহাত, বাৰভূঞা-বিলাকে যেতিয়া ঠায়ে ঠায়ে ৰাজ্য শাসন কৰিছিল, তেতিয়া হাজো

যুবরাজ টিলাবাম্ব এজন অসাধারণ বীরপুরুষ আছিল।

নামে মেছ বা কোচবংশী এজন শাসনকর্তায়ো কামৰূপৰ এক অংশত এখন সৰু ৰাজ্য চলাইছিল। হাজোৰ হীৰা আৰু জীৰা নামে দুজনী জীয়েক আছিল। তেওঁ দুয়ো জীয়েকক হৰিয়ামণ্ডল নামে এজন মেছবংশী মানুহক বিয়া দিয়ে। কালত হৰিয়া মেছবংশী হীৰা আৰু জীৰাৰ ক্ৰমে বিণ্ডু আৰু শিণ্ডু নামে দুটি পুত্ৰ লাভ হয়। এনে প্ৰবাদ আছে যে, এই পুত্ৰ দুটি সদাশিৱৰ বৰ অনুসৰি লাভ কৰাৰ কাৰণে ইবিলাকে নিচেই সৰুৰেপৰা বৰ ভাগ্যবন্তৰ চিনাকি দিছিল, আৰু সেই কাৰণেই ইবিলাকৰ বংশক শিৱবংশী বুলি জনা যায়। বিণ্ডু সৰুতে এটা সামান্য গৰখীয়া আছিল। তেওঁ ডাঙ্গৰ হ'লত, খ্ৰীঃ ১৪৮৫ চনত মাতামহ হাজোৰ ৰাজ্যত ৰজা হৈ নিজৰ পৰাক্ৰমেৰে ফুলগুৰি, বিজুৰী প্ৰভৃতি ঠাইৰ ভূঞাবিলাকক তলতীয়া কৰি তেওঁৰ মাতামহৰ ৰাজ্য বহলাবলৈ ধৰিলে। তেওঁ চাক ভূঞাৰে সৈতে যুদ্ধত এবাৰ ঘাটিছিল; কিন্তু অলপ দিনৰ পাচতে তেওঁ পুনঃ আক্ৰমণ কৰি চাক ভূঞাক যুদ্ধত ঘটাই বধ কৰে, আৰু তেওঁৰ শাসনত থকা সমুদায় ৰাজ্য নিজৰ দখললৈ আনে। এইদৰে বিণ্ডুৰ ৰাজ্য পূবে বৰনদীৰপৰা পছিমে কৰতোৱালৈকে বহল হয়। ইয়াৰ পাচতো তেওঁ নিজৰ ৰাজ্য ক্ৰমাৎ বহলাবলৈ ধৰিলে, আৰু সবশেষত খ্ৰীঃ ১৪৯০ চনত তেওঁ হিন্দুধৰ্ম আৰু হিন্দুৰ সকলো নিয়ম-কাৰণ গ্ৰহণ কৰি বিশ্বসিংহ নাম লৈ নিজক প্ৰৱল প্ৰতাপী ৰজা ৰূপে চিনাকি দিয়ে। তাৰ পাচত, কোচবিহাৰত তেওঁ নতুনকৈ এখন সুন্দৰ ৰাজধানী নিৰ্মাণ কৰালে, আৰু ভায়েক শিণ্ডুক শিৱসিংহ নাম দি যুবৰাজ পাতিলে। বিশ্বসিংহ ৰজাৰ দিনতে, ২০টা পাইকৰ ওপৰত ঠাকুৰীয়া, ১০০টাৰ ওপৰত শয়েকীয়া, ১০০০টাৰ ওপৰত হাজাৰি (হাজৰিকা), ৩০০০টাৰ ওপৰত উম্মা আৰু ৬৬০০টাৰ ওপৰত নবাব খিতাপ দি

চিলাৰামে শ্ৰীহট্টৰ ৰজাক কোচৰ কৰতলীয়া কৰে ।

ৰজাবৰীয়া বিষয় পতাৰ নিয়ম চলিত হয় । বিশ্বসিংহ বৰ শিৱভক্ত ৰজা আছিল । শিৱপূজা, আৰু কামাখ্যাপূজাৰ শ্ৰী-বৃদ্ধিৰ অৰ্থে তেওঁ বৰ পুৰুষাৰ্থ কৰিছিল ; আৰু তেওঁ কণোজ, কাশী প্ৰভৃতি ঠাইৰপৰা ভালেমান সজ ব্ৰাহ্মণ অনাই নিজৰ ৰাজ্যত পাতিলে । বিশ্বসিংহই ১৮ গৰাকী মহিষী বিয়া কৰায়, আৰু প্ৰত্যেক মহিষীৰপৰা এজনকৈ তেওঁ ১৮ জন পুত্ৰ লাভ কৰে । এই ১৮ জনৰ ভিতৰত নৰসিংহ, মালদেৱ, গুৰুধ্বজ আৰু গোহাঁইকমলা এই কেইজনেই প্ৰধান । বিশ্বসিংহই ৪৯ বছৰ সূত্যাতিৰে ৰাজত্ব কৰে ; আৰু তলত লিখা নিয়মে পুতেকসকলৰ ভিতৰত ৰাজ্যভাৰ ভগাই দি তেওঁ শৰ্গী হয় । যেনে,—নৰসিংহক বিদেশত দখল কৰা ৰাজ্যৰ ৰজা পাতে ; মালদেৱ আৰু গুৰুধ্বজক স্বদেশত ৰাজ্যশাসনৰ ভাৰ দিয়ে ; গোহাঁইকমলাক আলি, পুখুৰী, মন্দিৰ আদি নিৰ্মাণ কৰি পৱিত্ৰ গৌৰৱ লাভ কৰিবলৈ আদেশ দিয়ে ; আৰু বাকী কেইজনক যোগ্যতা অনুসৰি আন-আন কাৰ্য্যৰ ভাৰ দিয়ে । বিশ্বসিংহ ৰজাই আহোম স্বৰ্গদেৱ চুহান্কাৰ ৰাজত্বৰ কালত উজনিৰ গৈ এবাৰ আহোম-ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰিছিল ; কিন্তু আহোম ৰজাক যুদ্ধত ঘটাব নোৱাৰি তেওঁ নিজৰ ৰাজ্যলৈ উলটি আহে ।

মছলমানৰ ৫ম, আৰু ৬ষ্ঠ, আক্ৰমণ ।—কামৰূপত বিশ্বসিংহ ৰজা থাকোঁতেই অসমদেশ মছলমানে ১৫২৭ আৰু ১৫৩২ খ্ৰীষ্টাব্দত ৫ম, আৰু ৬ষ্ঠ, বাৰ আক্ৰমণ কৰে । এই দুই আক্ৰমণে কোচ ৰজাসকলক পোৱা নাছিল, ইয়াৰ কোচ উজনিৰ আহোম ৰজাৰ ওপৰত হৈ পৰিছিল । সেই কাৰণে, এই দুই আক্ৰমণৰ কথা আহোম ৰাজত্বৰ লগত হৈ বহলাই ফোৱা হৈছে ।

নৰনাৰায়ণ ।—বিশ্বসিংহৰ লোকান্তৰৰ সময়ত, মন্ত্ৰীসকলৰ উপ-

গৌৰদেশ লওঁতে আকবৰ বাদ্চাহে চিলাৰায়ৰ সহায় লৈছিল।

দেশমতে, মালদেৱ আৰু গুৰুধ্বজে কিছুকাল কানীত ব্ৰহ্মানন্দ নামে এজন সাধক তপস্বীৰ ওচৰত শাস্ত্ৰাদি শিক্ষা কৰিছিলগৈ। ইফালে সিবিলাকৰ অনুপস্থিতিত ছেগ বুজি, ককায়েক নৰসিংহই পিতৃ-সিংহাসন অধিকাৰ কৰে। এই বাতৰি পোৱা মাত্ৰকে মালদেৱ আৰু গুৰুধ্বজে নিজৰ ৰাজধানীলৈ উলটি আহি নৰসিংহৰে সৈতে যুদ্ধ পাতে। পিচে, নৰসিংহ যুদ্ধত দাটি মৰাংদেশলৈ পলাই যায়। মালদেৱ আৰু গুৰুধ্বজে তালৈকে তেওঁক খেদি নি, মৰাংদেশৰ ৰজাৰে সৈতে যুদ্ধ পাতিলেগৈ; আৰু মৰাংদেশৰ ৰজা যুদ্ধত ঘাটিলত নৰসিংহ নেপালৰ ৰজাৰ শৰণাগত হ'লগৈ। তাৰ পাচত, নেপালৰ ৰজাও মালদেৱ আৰু গুৰুধ্বজৰ হাতত পৰাজিত হোৱাত, নৰসিংহ তাৰপৰা কাশ্মীৰ দেশলৈ পলাই গ'ল। মালদেৱ আৰু গুৰুধ্বজে ইমানতে নৰসিংহৰ পিচ এৰি নিজৰ ৰাজ্যলৈ উলটি আহিল।

নৰসিংহক খেদি থৈ আহি, মালদেৱে নৰনাৰায়ণ নাম লৈ খ্ৰীঃ ১৫৩৪ চনত কোচৰাজপাটত উঠি ৰজা হ'ল, আৰু ভায়েক গুৰুধ্বজক চিলাৰায় নাম দি যুবৰাজ পাতিলে। নৰনাৰায়ণে ৰাজ্যভাৰ হাতত লৈয়ে পিতৃ-ৰাজ্য বহলাবলৈ মন মেলিলে। তেওঁ সৰ্বপ্ৰথমে পিতৃবৈৰী আহোম ৰজাৰ ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰিবলৈ আয়োজন কৰিলে। সেই অৰ্থে তেওঁ ভায়েক গোহাঁইকমলাৰ দ্বাৰা এবছৰৰ ভিতৰত পৰশুকুঠাৰ নামে ঠাইলৈকে ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ উত্তৰ পাৰে এটা বৰ ডাঙৰ আলি বন্ধালে। এই আলিৰ কোনো কোনো অংশ এতিয়াও উত্তৰ গুৱাহাটী, মঙ্গলদৈ আৰু উত্তৰ লক্ষীমপুৰত দেখিবলৈ পোৱা যায়। তাৰে উত্তৰ গুৱাহাটী আৰু মঙ্গলদৈৰ মাজেদি যোৱা ডোখৰক আজিকালিও “গোহাঁইকমলা আলি” নামেই জনা যায়। সেই সময়ত আহোম ৰাজপাটত স্বৰ্গদেৱ চুৰুমাং বা ধোবা-ৰজা আছিল। যথাসময়ত আহোম ৰজা আৰু কোচ ৰজাৰ

কালাপাহাৰ হিন্দুৰপৰা হোৱা মহলমাম ।

ভিতৰত এখন ঘোৰতৰ যুদ্ধ হয় । যুদ্ধত আহোম ৰজা ঘাটিলত, তেওঁ নিজৰ জীয়েকক নৰনাৰায়ণ ৰাজ্যলৈ বিয়া দি তেওঁৰে সৈতে মিতিৰ পাতে ; আৰু চাতে তুষ্ট হৈ কোচৰজাও নিজৰ ৰাজ্যলৈ উলটি আহিল ।

চিলাৰায় ।—যুবৰাজ গুৰুধ্বজ বা চিলাৰায় এজন বৰ পৰাক্ৰমী আৰু যুদ্ধবিদ্যাত পৈণত পুৰুষ আছিল । তেওঁৰ বাহুবলেই নৰনাৰায়ণ ৰজাৰ বহুল ৰাজ্যৰ সুলশাক্তি অছিল । আহোম ৰজাৰে সৈতে মিত্ৰতা কৰাৰ পাচে, চিলাৰায়ক হিড়ম্বেশ্বৰৰ ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰিবলৈ পঠিওৱা হয় । চিলাৰায়ে নিজৰ পৰাক্ৰমেৰে হিড়ম্বা বা ডিমাপুৰৰ কছাৰি ৰজাক যুদ্ধত ঘটাই ককায়েক নৰনাৰায়ণ ৰজাৰ তলতীয়া কৰে । কছাৰি ৰজাই যুদ্ধত ঘাটি, বছৰি ৭০০০০ টকা, ১০০০ সোণৰ মোহৰ, আৰু ৬০টা হাতী কৰ শোধাবলৈ মান্তি হৈ, নিজক কোচৰজাৰ কৰতলীয়া ৰজা বুলি স্বীকাৰ কৰে । তাৰ পাচত, কোচৰজাই মণিপুৰৰ ৰজাৰে সৈতে যুদ্ধ খুজি মণিপুৰলৈ কটকী পঠিয়ালে । মণিপুৰৰ ৰজাই সেনাপতি চিলাৰায়ৰ বাহুবলৰ বাৰ্ত্তা পাই, যুদ্ধ নপতাকৈয়ে ২০০০০ টকা, ৩০০ সোণৰ মোহৰ, আৰু ১৪টা ভাল তাল হাতী পেচক্‌চ পঠিয়াই নৰনাৰায়ণ ৰজাৰে সৈতে মিতিৰ পাতিলে । এই সন্ধি হৈ যোৱাৰ পাচত, চিলাৰায়ে জয়ন্তীয়া ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰি তাৰ ৰজাক নিজ হাতে বধ কৰে ; নৰনাৰায়ণে সেই ৰজাৰ পুতেকক পিঙু-সিংহাসনত তুলি তেওঁক কৰতলীয়া ৰজা পাতিলে । ইয়াৰ পাচত, চিলাৰায়ে ত্ৰিপুৰাৰ ৰজাৰে সৈতে যুদ্ধ পাতে, আৰু তাৰ ৰজাক ৰণত ঘটাই, জয়ন্তীয়াৰ ৰজাৰ দৰে, নিজ হাতে বধ কৰে । নৰনাৰায়ণে সেই ৰজাৰ ভায়েকক ১০০০০ টকা, ১০০ সোণৰ মোহৰ আৰু ৩০টা বগুৱা ঘোঁৰা কৰ শোধাবলৈ মান্তি কৰাই

১৫৫৩ খ্রীষ্টাব্দে কালাপাহাৰে কামাখ্যাদেবীৰ মন্দিৰ নষ্ট কৰে।

নিজৰ তলতীয়া বজা পাতি ৰাখিলে। এই সময়তে জয়ন্তীয়াৰ অন্তৰ্গত খৈৰাম ৰাজ্যৰ বজা বীৰ্য্যবন্তই সেনাপতি চিলাৰায়ৰ বাহুবলত নৰনাৰায়ণ বজাৰ প্ৰবল প্ৰতাপৰ বাক্তা শুনি, যুদ্ধ পাতিবলৈ নৌ পাওঁতেই ১৫০০০০ টকা, ২০০ সোণৰ মোহৰ, ৫০টা ঘোঁৰা আৰু ৩০টা হাতী পেচকচ্ শোধাবলৈ গাত লৈ নিজক কোচ বজাৰ কৰতলীয়া বজা বুলি স্বীকাৰ কৰিলে। এই সন্ধি হৈ যোৱাৰ পাচত চিলাৰায়ে ডিমুৰীয়া ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰি তাৰ বজাক বন্দী কৰি আনে, আৰু নৰনাৰায়ণ বজাই তেওঁৰপৰা ৭০০০০ টকা লৈ তেওঁক তলতীয়া বজা পাতি এৰি দিয়ে। এই সময়ত শ্ৰীহট্টৰ বজা বৰ পৰাক্ৰমী বুলি প্ৰখ্যাত আছিল। নৰনাৰায়ণ বজাই তেওঁকো তলতীয়া বজা পাতিবৰ মনেৰে তেওঁৰ ওচৰলৈ কটকী পঠিয়ালে। পিচে, শ্ৰীহট্টৰ বজাই কটকীৰ কথা সগৰ্বে দলিয়াই পেলোৱাত, নৰনাৰায়ণে যুবৰাজ চিলাৰায়ক এজাক তেজী সেনাৰ সেনাপতি পাতি শ্ৰীহট্ট ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰিবলৈ পঠিয়ায়। শ্ৰীহট্টৰ বজায়ে সিফালে সৈন্ত-সামন্ত লৈ সাজু হৈ আছিল। দুয়ো পক্ষৰ ভিতৰত ঘোৰতৰ যুদ্ধ আৰম্ভ হল; দহ দিন একেৰাহে যুদ্ধ হবই লাগিছে, অসংখ্য শত্ৰু নিপাত হৈছে, কিন্তু কোনো পক্ষৰে জয় হোৱা নাই। মহাতেজী চিলাৰায়ৰ পক্ষে ই অতিকৈ অসহনীয় হৈ উঠিল। তেওঁৰ বীৰতেজ প্ৰতি শিৰে বৰলৈ ধৰিলে; বণমদত উন্মত্ত হৈ চিলাৰায়ে চিলা টুৰা দি উৰি খোলা তৰোৱালেৰে শত্ৰুৰ মাজত সোমালগৈ। চিলাৰায়ৰ এনে অসাধাৰণ বীৰতেজ দেখি শত্ৰুপক্ষ স্তম্ভিত হল; চকুৰ পচাবতেই তেওঁ অসংখ্য শত্ৰুক নিপাত কৰি অৱশেষত শ্ৰীহট্ট বজাক নিজ হাতে খণ্ড খণ্ড কৰি কাটিলে। যুদ্ধ শেষ হোৱাৰ পাচত, বজাৰ ভায়েক অসিৰায়ে চিলাৰায়ৰ লগত নৰ-

নবনাৰায়ণ এজন আদৰ্শ ৰজা আছিল।

নাৰায়ণৰ ৰাজসভালৈ আহি কোচ ৰজাৰ শৰণাগত হল আৰু নবনাৰায়ণে তেওঁক ২০০টা ধোঁৱা, ১০০টা হাতী, ৩০০০০০ টকা, ১০০০ সোণৰ মোহৰ পেচক্‌চ্ শোভাবলৈ মান্তি কৰাই, ককাম্বেকৰ ৰাজ্যত ফোচ-ৰজাৰ কৰতলীয়া ৰজা পাতিলে।

খ্ৰীঃ ১৫৬৩ চনত চিলাৰায়ে পুনৰ আহোম ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰে। আগৰ বাৰৰ সন্ধিত খোৰা-ৰজাৰ প্ৰবঞ্চনাই এই আক্ৰমণৰ মূল কাৰণ। আহোম ৰজা স্বৰ্গদেৱ চুখাম্ফা যুদ্ধত ঘাটি পৰুৱাতলৈ পলাই গল। পিচে, চিলাৰায়ৰ প্ৰস্তাৱমতে, শ্বগম কোৱঁৰ আৰু বৰগোহাঁইৰ ভতিজাক আপচু গোহাঁইদেওকে মুখ্য কৰি সকলো পাত্ৰ-মন্ত্ৰীৰ ঘৰৰ একোটি ডেকা বন্ধোৱা দি আহোম ৰজাই তেওঁক বৰাত, চুখাম্ফা স্বৰ্গদেৱেৰে সৈতে তেওঁ মিত্ৰতা কৰি নিজৰ দেশলৈ উলটিল। এই বিষয়ে আহোম ৰাজত্বত বহলাই কোৱা হৈছে।

ওপৰত কোৱাৰ দৰে, চাৰিওফালে জয়লাভ কৰি মন বঢ়াত নবনাৰায়ণ ৰজাই সবশেষত গৌৰদেশ আক্ৰমণ কৰিবলৈ মন মেলিলে, আৰু সেই অৰ্থে চিলাৰায়ক এজাক সৈন্তৰ সেনাপতি কৰি পঠিয়ায়। এইবাৰ প্ৰথম যাত্ৰাৰ সময়তে কামাখ্যাত সোমাই তাৰ ছবৰস্থা দেখি আহি চিলাৰায়ৰ মনৰ অৱস্থা বৰ বেয়া আছিল। তাতে, খ্ৰীহট্টৰ যুদ্ধত কাজুৱা সৈন্তৰ সবহভাগ নাশ হোৱাত, তেতিয়া লগত লোৱা সৈন্তজাক বৰ যুদ্ধ-নিপুণ নাছিল। তথাপি, চিলাৰায়ে নিজৰ সাহসৰ ওপৰত ভিৰ দি যুদ্ধলৈ আগ বাঢ়িল। কিন্তু, তেওঁৰ সৈন্তই গৌৰ-ৰজাৰ তেজী সৈন্তৰ আগত সৰহ পৰা ঠাৱৰিব নোৱাৰিলে। চিলাৰায়ে ইমানতো বিচলিত নহৈ, অকলে খোলা তৰোৱালৰে সৈতে অসংখ্য শত্ৰুৰ মাজত সোমাই তেওঁৰ অসাধাৰণ যুদ্ধ-কৌশলেৰে শত্ৰুপক্ষক অস্থিৰ কৰি তুলিলে। সবশেষত

কোচ আৰু আহোম ৰাজবংশৰ ভিতৰত বৈবাহিক সম্বন্ধ ঘটিছিল।

তেওঁৰ একমাত্ৰ সহায় হাতৰ অস্ত্ৰখনিও খণ্ড খণ্ড হৈ ভাগিল,—মহাতেজী চিলাৰায়ৰ বীৰতেজ চতুৰ্গুণ বাঢ়িবলৈ হে ধৰিলে। কিন্তু, অসংখ্য শত্ৰুৰ মাজত অকলশৰীয়া নিৰস্ত্ৰ বীৰ কত পৰ ঠাৱাৰক! চিলাৰায় অগত্যা শত্ৰুৰ হাতত বন্দী হল। তেওঁৰ কিছুকাল বন্দিভাবে যোৱাত, এদিন গোৰ ৰজাৰ মাকক সৰ্পে দংশে। পিচে, চিলাৰায়ৰ চিক্ৰিৎসাতে ৰাজমাওৱে সেই দংশনৰ বিষম বিকাৰৰপৰা পৰিত্ৰাণ পোৱাত, গোৰদেশৰ ৰজাই তুষ্ট হৈ তেওঁক বন্দিশালৰপৰা মুক্তি দি নিজৰ দেশলৈ আহিবলৈ অনুমতি দিয়ে। ইয়াৰ দুবছৰৰ পাচত, আন কোনো ৰোগত গোৰ-ৰজাৰ মাতৃৰ মৃত্যু হোৱাত, ৰজা শোকত বৰ বিহ্বল হৈ পৰিছিল। সেই ছেগতে চিলাৰায়ে দিল্লীৰ সম্ৰাট আকবৰৰ সেনাপতি মানসিংহৰে সৈতে লগলাগি গোৰদেশ আক্ৰমণ কৰেগৈ, আৰু ৰজাক যুদ্ধত ঘটাই তেওঁৰ ৰাজ্য সম্ৰাটৰে সৈতে সমান ভাগ কৰি ললে। এই যুদ্ধত লাগি থাকোঁতেই চিলাৰায়ে তেওঁৰ এটি পুত্ৰ জন্ম হোৱাৰ বাতৰি পায়। কিন্তু, তেওঁ আৰু সেই পুত্ৰৰ মুখ দেখিবলৈ নাপালেহি; বাটতে বসন্ত ৰোগত পৰি গঙ্গাৰ পাৰত চিলাৰায় স্বগী হল।

মছলমানৰ ৭ম, আক্ৰমণ বা কালাপাহাৰৰ আগমন।—
যুবৰাজ চিলাৰায়ে দিগ্বিজয় কৰি ফুৰোঁতে ইফালে বঙ্গদেশৰ সেনাপতি কালাপাহাৰে খ্ৰীঃ ১৫৫৩ চনত অসমদেশ আক্ৰমণ কৰেহি। মহাৰাজ নৰনাৰায়ণে ভালেমান দিনৰেপৰা কালাপাহাৰৰ বিজয়ৰ কথা শুনি আছিল। তাতে, সেই সময়ত ৰাজ্যৰ প্ৰধান বল যুবৰাজ চিলাৰায়ো ৰাজ্যৰপৰা আঁতৰি থকাত, নৰনাৰায়ণ ৰজাই ভয় কৰি কালাপাহাৰৰ আগমনত কোনো বাধা নজন্মালে। কালাপাহাৰৰ দেশ জয় কৰা উদ্দেশ্য নাছিল, তেওঁৰ প্ৰধান উদ্দেশ্য হিন্দুধৰ্মৰ গোৰৰ হানি কৰা আৰু হিন্দু

১৬১৩ খ্রীষ্টাব্দত কোচৰাজ্য মছলমানে হাত কৰে।

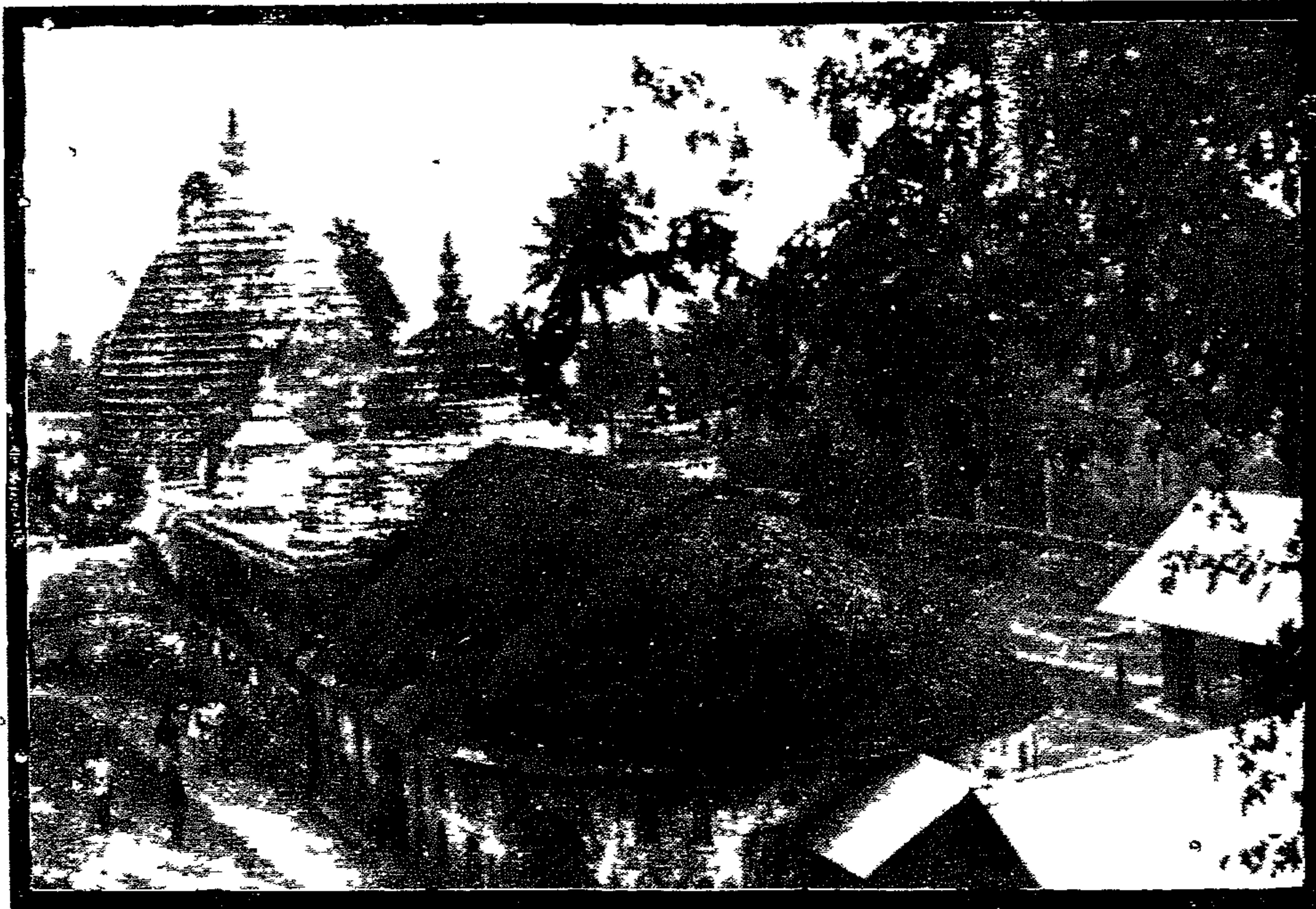
দেৱ-দেবীৰ মূৰ্ত্তিবিলাক ভাঙ্গি চূৰ্ণীকৃত কৰা। সেই কাৰণে, তেওঁ দেশত কোনো উৎপাত নকৰি পোনেই কামাখ্যালৈ আহিল। যি যি দেৱ-দেবী বেচি প্ৰখ্যাতি, কালাপাহাৰৰ সেই সেই দেৱ-দেবীৰ ওপৰতে বেচি আক্ৰোশ। কামাখ্যাকো তদুপ প্ৰখ্যাতি জানি কালাপাহাৰ একান্তমনেৰে কামাখ্যালৈ আহিল। কামাখ্যাত যত দেৱ-দেবীৰ মূৰ্ত্তি আছিল, কালাপাহাৰে প্ৰায় সমুদায়কে কোবাই ভাঙিলে। কামাখ্যাৰ মন্দিৰৰ গাত প্ৰোধিত যিবিলাক শিলৰ সুন্দৰ মূৰ্ত্তি আজিলৈকে কাৰো নাক-খৰা, কাৰো কাণ-ছিগা ইত্যাদি হৈ আছে, সেই সকলোবিলাক কালাপাহাৰৰ কু-কৰ্ম্মৰ চিন্ আৰু স্মৃতিৰ প্ৰতিবন্ধক। কালাপাহাৰে ভগৱতীৰ মহাপীঠস্থান লণ্ড-ভণ্ড কৰি মন্দিৰ ভাঙ্গি পেলালে। এই দৰে কামাখ্যা নষ্ট কৰি, কালাপাহাৰ আৰু উজাই নাহিল; নিজৰ উদ্দেশ্য সফল হোৱাত তাৰেপৰা তেওঁ ভটিয়াই গলগৈ।

গৌৰদেশত বন্দী হোৱাৰপৰা মুকলি হৈ অহাৰ পাচত, যুবৰাজ চিলাৰায় আৰু মহাৰাজ নৰনাৰায়ণ দুয়ো লগ লাগি কামাখ্যাৰ ভগ্নমন্দিৰৰ জীৰ্ণসংস্কাৰৰ অৰ্থে যত্নবান হল। সিবিলাকৰ বিশেষ পুৰুষাৰ্থত ছমাহৰ ভিতৰতে সেই সংস্কাৰকাৰ্য্য শেষ হয়। মহাৰাজ নৰনাৰায়ণ আৰু যুবৰাজ চিলাৰায়ে কামাখ্যা-মন্দিৰ পুনৰ উদ্ধাৰ কৰি তাত ভালেমান নতুন নতুন মূৰ্ত্তি সজাই দিয়ে। কামাখ্যাৰ বৰ্ত্তমান চলন্তা মূৰ্ত্তিজনাও তেওঁবিলাকৰ দ্বাৰায় প্ৰতিষ্ঠিত। মন্দিৰৰ ভিতৰত নৰনাৰায়ণ আৰু চিলাৰায় দুইৰো দুটা শিলৰ প্ৰতিমূৰ্ত্তি আজিকালিও দেখিবলৈ পোৱা যায়।

যুবৰাজ চিলাৰায়ৰ লোকান্তৰৰ পাচতো নৰনাৰায়ণে কিছুকাল স্কলমে ৰাজত্ব কৰে, আৰু ওচৰ-চুবুৰীয়া ৰাজ্যবিলাকত কোনো প্ৰকাৰৰ উপদ্ৰৱ হোৱা নাছিল। মহাৰাজ নৰনাৰায়ণ বৃদ্ধকাললৈকে অপুত্ৰক হৈ

IMPERIAL.
*
P. 1000.

আসাম বুৰঞ্জী।

শ্ৰীশ্ৰীকামাখ্যাদেবীৰ মন্দিৰ।

১৬১৪ খ্রীষ্টাব্দত আহোম বজাই দৰঙ্গী আৰু বেলতলীয়া বজা পাতে।

থকাত, তেওঁ ৰাজ্যভাৰ চিলাৰায়ৰ পুতেক ৰঘুদেৱ বা ৰঘুৰায়ক দিবলৈ সংকল্প কৰিছিল। তেওঁ স্বৰ্গীয় ভায়েক চিলাৰায়ৰ 'জুগলৈ' মনত কৰি, ভতিজাক ৰঘুৰায়ক অতিকৈ স্নেহ কৰিছিল, আৰু তেওঁৰ মন ভবিষ্যতে বজাৰ উপযোগীকৈ স্থিৰ ৰাখিবৰ মনেৰে ১৬ বছৰ বয়সতে, তেওঁক দুগৰাকী সুন্দৰী কন্যা বিয়া কৰাই দিয়ে। এনে সময়তে বুঢ়া বয়সত নৰনাৰায়ণ বজাৰো এটি পুত্ৰ লাভ হয়। বজাৰ পুত্ৰ হোৱা দেখি, ৰঘুৰায়ে ৰাজ্যৰ আশা এৰি আঁতৰি গৈ কিছুকাল বৰনগৰ বা বিজয়নগৰত এখন নগৰ পাতি আছিল। মহাৰাজ নৰনাৰায়ণে তেওঁৰ মৰণৰ সময়ত ভতিজাক ৰঘুৰায়ক মতাই আনি, পুতেক লক্ষ্মীনাৰায়ণৰে সৈতে সমানে তেওঁৰ ৰাজ্য ভগাই দিয়ে। তেওঁৰ ভাগ মতেই শাণকোষৰ পূব ভাগত ৰঘুৰায় আৰু পছিম ভাগত লক্ষ্মীনাৰায়ণ বজা হয়। ৰঘুৰায়ৰ ভাগত এতিয়াৰ মঙ্গলদৈ মহকুমা, কামৰূপ আৰু গুৱালপাৰা জিলা পৰিছিল।

মহাৰাজ নৰনাৰায়ণে ৰাজকাৰ্য্যেৰপৰা যেনে সুখ্যাতি লাভ কৰিছিল, ধৰ্ম্ম-কৰ্ম্মৰ বাবেও তেওঁ এজন তেনে পূজনীয় বজা আছিল। তেওঁৰ দিনত শাস্ত্ৰাদি অধ্যয়নৰ বিশেষ উন্নতি হয়; বহুমালা ব্যাকৰণ আদি ৰচনা কৰা হয়; আৰু নীচ-কুলৰ মানুহেও ধৰ্ম্মপুথি আদি পঢ়ি ধৰ্ম্ম-চৰ্চা কৰিবলৈ উৎসাহ পায়। তেওঁ যদিও নিজে শাক্ত আছিল আৰু শক্তি-পূজা ৰাজধৰ্ম্ম কৰিছিল, তথাপি বৈষ্ণৱধৰ্ম্মৰ উন্নতিতো তেওঁ বৰ আনন্দ পাইছিল। মহাৰাজ নৰনাৰায়ণৰ ৰাজত্বৰ কালত মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱ, মাধৱদেৱ, দেৱদামোদৰ প্ৰভৃতি বৈষ্ণৱধৰ্ম্ম প্ৰচাৰকসকলে অসম দেশ উজ্জল কৰি অসমীয়া মানুহক ধৰ্ম্মৰ পোহৰ দিছিল। ইয়াত বাজেও, ৰাজ্যত শান্তি বিস্তাৰ, ধৰ্ম্ম-কৰ্ম্ম আৰু বাণিজ্যাদিৰ অশেষ উন্নতি সাধি, খ্ৰীঃ ১৫৮৪ চনত মহাৰাজ নৰনাৰায়ণ স্বৰ্গী হয়।

বলিতনাৰায়ণ কোচবংশৰ শেহ স্বাধীন বজা ।

লক্ষ্মীনাৰায়ণ ।—মহাবাজ নৰনাৰায়ণে ভগাই দিয়া মতে তেওঁৰ লোকান্তৰৰ পাচত পুতেক লক্ষ্মীনাৰায়ণে কোচ ৰাজপাটত উঠি শাণ-কোষৰ পছিম ভাগ ৰাজ্যত বজা হল । এই ৰাজ্যত এতিয়াৰ কোচ-বিহাৰ, দিনাজপুৰ, জলপাইগুৰি, বংপুৰ এইবিলাক ঠাই পৰিছিল । বয়ুৰায়েও ইফালে স্বাধীন ভাৱে ৰাজত্ব কৰিবলৈ ধৰিলে, আৰু পূৰ্বৰ স্বাধীনতা অস্বীকাৰ কৰিলে । ইয়াতে কুপিত হৈ লক্ষ্মীনাৰায়ণে তেওঁৰ অনিষ্ট কৰিবলৈ নানা চক্ৰান্ত কৰি বয়ুৰায়ৰ নিজৰ পুতেক পৰীক্ষিতনাৰায়ণক বিদ্ৰোহী কৰি তুলিছিল । পিচে, বয়ুৰায়ে বিদ্ৰোহ থমাই পৰীক্ষিতক বন্দী কৰি আছিলে । তাৰ পাচত বয়ুৰায়ৰ লোকান্তৰ হোৱাত, লক্ষ্মীনাৰায়ণৰ সাহায্যত পৰীক্ষিতনাৰায়ণে পিতৃ-সিংহাসন লাভ কৰে । কিন্তু, ৰাজ্যলাভ কৰি পৰীক্ষিতে পূৰ্বৰ উপকাৰ পাহৰি লক্ষ্মীনাৰায়ণৰ বিৰুদ্ধাচৰণ কৰিবলৈ ধৰিলে । সবশেষত ছয়ো জনৰ ভিতৰত যুদ্ধ উপস্থিত হয় ; আৰু লক্ষ্মীনাৰায়ণ যুদ্ধত ষাটি পলাব লগাত পৰে । ইতি-পূৰ্বে স্বৰ্গদেৱ চুখাম্ফালৈ নিজৰ সঙ্কলা নামে জীয়েকক বিয়া দি লক্ষ্মীনাৰায়ণে আহোম ৰজাৰে সৈতে মিত্ৰতা পাতিছিল । এতিয়া বিপদত সহায় বিচাৰি তেওঁ আহোম ৰজাৰ ওচৰ চাপিলগৈ । কিন্তু, আহোমৰাজে আগধৰি পৰীক্ষিতৰ পক্ষ লোৱাত, লক্ষ্মীনাৰায়ণ নিকপায় হৈ মহলমান ৰজাৰ সহায় বিচাৰি ভটীয়াই যাব লগাত পৰিল ।

বয়ুদেৱ বা বয়ুৰায় ।—ৰাজ্যভাৰ পোৱাৰ পাচতো বয়ুদেৱ বা বয়ুৰায়ে বৰনগৰতে ৰাজধানী পাতি আছিল । তেওঁ গণেশ, কেদাৰ, গোকৰ্ণ, কামেশ্বৰ প্ৰভৃতি তীৰ্থস্থান দৰ্শন কৰি আহি হাজোৰ-হয়গ্ৰীৱ-মন্দিৰৰ জীৰ্ণসংস্কাৰ কৰি তাত দেৱোত্তৰ মাটি দান কৰে । কামাপাহাৰে কামাখ্যা-মন্দিৰ লও-ভণ্ড কৰাৰ লগতে এই দেৱালয়ৰো ভাঙ্গি চূৰ্ণীকৃত

বিজিতনাৰায়ণ বেঞ্জিনীৰ প্ৰথম বজা-জমিদাৰ ।

কৰিছিল । বঘুৰায়ৰ ৰাজত্বৰ কালত আহোম স্বৰ্গদেৱ চুখাম্ফা বা খোৰা-বজা আছিল । বঘুৰায়ে তেওঁৰ মঙ্গলদৈ নামে জীয়েকক এই জনা স্বৰ্গদেৱৰ পুতেকলৈ বিয়া দি আহোম বজাকে সৈতে পূৰ্বৰ মিত্ৰতা দৃঢ় কৰিছিল । বঘুৰায়ৰ বহু পুত্ৰ আছিল । তাৰ ভিতৰত পৰীক্ষিতনাৰায়ণ, ইন্দ্ৰনাৰায়ণ, যত্নৰায়, বলিতনাৰায়ণ আৰু মুনসিংহ এই কেইজন প্ৰধান । বঘুৰায় বৰ ধাৰ্মিক ৰজা আছিল । বুঢ়া বয়সলৈকে তেওঁ বহু দান-ধৰ্ম আৰু সংকৰ্ম কৰি, খ্ৰীঃ ১৫৯৩ চনত স্বৰ্গী হয় ।

পৰীক্ষিতনাৰায়ণ ।—বঘুৰায়ৰ লোকান্তৰৰ পাচত, লক্ষ্মীনাৰায়ণৰ সাহায্যত পৰীক্ষিতনাৰায়ণ বৰনগৰলৈ গৈ, খ্ৰীঃ ১৫৯৩ চনত পিতৃ-ৰাজ-পাটত উঠি ৰজা হয় । তেওঁ ৰাজ্যভাৰ লোৱাৰ অলপ দিনৰ পাচত, ভায়েক ইন্দ্ৰনাৰায়ণক বধ কৰালে ; আৰু দদায়েক লক্ষ্মীনাৰায়ণৰে সৈতে যুদ্ধ পাতি তেওঁক যুদ্ধত ঘটাই দেশান্তৰ কৰিলে । তাৰ পাচত বৰ্ত্তমান উত্তৰ গুৱাহাটীত তেওঁ এখন নতুন নগৰ পাতিছিল ; তাৰ চিন্ এতিয়াও দেখিবলৈ পোৱা যায় ।

মছলমানৰ চৰ্ম, আক্ৰমণ আৰু কোচৰাজ্য দখল ।—ভতিজাক পৰীক্ষিতনাৰায়ণৰ ওচৰত অপমানিত হৈ আৰু আহোম ৰজাৰ পৰা সহায় নাপাই লক্ষ্মীনাৰায়ণ ঢাকাৰ নবাবৰ ত'ত সহায় খুজিবলৈ ভৰ্তীয়াই যায় । পৰীক্ষিতনাৰায়ণে তাতে ভয় পাই তেওঁৰো ঢাকাৰ নবাবত শৰণ মাগেগৈ । কিন্তু, নবাবে বেচিকৈ কৰ খোজাত পৰীক্ষিতনাৰায়ণে দিবলৈ গাত লব নোৱাৰি দিল্লীৰ বাদ্চাহৰ ওচৰলৈ গল । কিন্তু দিল্লী নো পাওঁতেই বৰ্ষটতে পাটনাত তেওঁৰ মৃত্যু হয় । পৰীক্ষিতনাৰায়ণৰ মৃত্যুৰ বাতৰি পাই, ঢাকাৰ নবাবে তেওঁৰ ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰিবলৈ গা ঢালি দি

আহোম বজাই দৰং ৰাজ্য পীয়ল কৰাইছিল।

উঠিল। পৰীক্ষিতৰ মন্ত্ৰীয়ে ইয়াৰ বুজ পাই বাদ্‌চাহক সকলো বৃত্তান্ত জনাবলৈ বুলি নিজেই আগুৱালৈ যাত্ৰা কৰিলে। কিন্তু ইফালে নবাবে পৰীক্ষিতনাৰায়ণৰ ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰিবলৈ সৈন্ত পঠিয়াই দিলে। দেশত ৰজা নাই, মন্ত্ৰী নাই, ৰজাৰ পুতেক বিজিতনাৰায়ণ নাবালক, ভায়েক বলিতনাৰায়ণ ৰাজকাৰ্য্যত দৰঙ্গলৈ আহিছে,—মছলমান সেনাই এনে ছেগত অতি সহজে খ্ৰীঃ ১৬১৩ চনত কোচৰাজ্য হাত কৰি ললে।

মছলমানৰ ৯ম, আক্ৰমণ বা কলিয়াবৰৰ ২য়, বৰ।—
মছলমানে দেশ জয় কৰাৰ বাৰ্তা পাই ইফালে বলিতনাৰায়ণে বাজে বাজে উজনিত আহোম ৰজা চুচেংফা বা বুদ্ধিস্বৰ্গনাৰায়ণ স্বৰ্গদেৱত সহায় ভিক্ষা কৰিলেগৈ। স্বৰ্গদেৱে তেওঁৰ প্ৰাৰ্থনামতে, এজাক বৰ ভেঙী সৈন্ত পঠিয়াই মছলমানক যুদ্ধত ঘটাই বলিতনাৰায়ণক ধৰ্ম্মনাৰায়ণ নাম দি, খ্ৰীঃ ১৬১৪ চনত দৰঙ্গত ৰজা পাতে। সেই সময়তে বলিতনাৰায়ণৰ ভায়েক গজনাৰায়ণকো বেলতলাৰ ৰজা পতা হয়। এই বাতৰি বাদ্‌চাহৰ ওচৰ পালেগৈ। জাহাঙ্গিৰ বাদ্‌চাহে এই কথাত অতিকৈ কুপিত হৈ পুনৰ অসমদেশ আক্ৰমণ কৰিবলৈ সগৰেৰে আদেশ দিলে। সেই অনুসৰি সত্ৰাজিত আৰু আবাবাকৰ নামে দুজন মছলমান সেনাপতিয়ে কিছুমান সৈন্ত লৈ কোচ আৰু আহোমৰ ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰিবলৈ আহে। এই বাতৰি পাই বলিতনাৰায়ণে আহোম ৰজাৰ ওচৰলৈ কটকী পঠিয়ালে। আহোম সেনা আঁকৌ কলিয়াবৰলৈকে খেদ আহিল। খ্ৰীঃ ১৬১৭ চনত কলিয়াবৰৰ ওচৰতে এখন ঘোৰতৰ যুদ্ধ হয়। আহোম সেনাই ইয়াৰ আগৰ বাৰত জয়লাভ কৰি উৎসাহ পাই আছিল। সেই উৎসাহতে এই বাৰোঁ সিবিলাকে নমুৰপুতি ধৰি মছলমান সেনাক কচু-কটা দিলে। মছলমানবিলাক বিষমৰূপে ঘাটিল; সত্ৰাজিত আৰু আবাবাকৰ বৰত

ছুটীয়া বাজবংশৰ আদিপুৰুষ বীৰবল বা বীৰপাল।

পৰিল। আহোম সেনাই সিহঁতৰ বাকী সৈন্তাবিলাকক গুৱাহাটী পাৰ কৰি খেদি থৈ বৰনদীৰ পছিমৰ গোটেই ৰাজ্য আহোম ৰজাৰ দখললৈ আনিলে। সেই সময়ৰপৰাই কামৰূপৰ সৰু-সৰু ৰজাবিলাক সম্পূৰ্ণৰূপে আহোম ৰজাৰ কৰতলীয়া হয়; আৰু নিলগৰ আক্ৰমণৰপৰা দেশ ৰক্ষা কৰিবৰ নিমিত্তে গুৱাহাটীত বৰফুকন নামে আহোম ৰজাৰ প্ৰতিনিধি-স্বৰূপে আহোম-বিষয়া এজন নিগাজীকৈ ৰখা হয়।

মছলমানৰ ১০ম, আক্ৰমণ বা শ্ৰীঘাটৰ ৰণ।—সম্ৰাজিত আৰু আবাবাকৰৰ পৰাজয় আৰু মৃত্যুত অতিকৈ অপমান পাই দিল্লীৰ বাদশাহে ততালিকে আকৌ অসমদেশ আক্ৰমণ কৰিবলৈ আদেশ দিয়ে। এইবাৰ আকুৰ চালাম নামে এজন সেনাপতি খ্ৰীঃ ১৬৩৬ চনত পোনেই আহোমৰ ৰাজ্যকে লক্ষ্য কৰি আহে। তেওঁ প্ৰথমে বালিতনাৰায়ণৰ ফলীয়া আহোম সেনাৰ হাতত কেইবাবাৰো ঘাটিছিল। অৱশেষত, আকুৰ চালামক সসৈন্তে বন্দী কৰি গঢ়গাওঁ নগৰলৈ পঠিওৱা হয়। সেই সময়তে পৰীক্ষিতনাৰায়ণৰ পুতেক চক্ৰনাৰায়ণে কৰাইবাৰী নামে ঠাইত ৭০০০ আহোম আৰু কোচ মানুহৰে সৈতে বসতি কৰি থাকোঁতে, বুধনগৰৰ জমিদাৰৰ পুত্ৰক, উত্তমনাৰায়ণে ৰঙ্গামাটৰ নবাবৰ তলৰ কিছুমান মছলমান সেনাৰ নায়ক হৈ তেওঁক শ্ৰীঘাটৰ ওচৰলৈ আক্ৰমণ কৰেগৈ। চক্ৰনাৰায়ণে এই আক্ৰমণ সহিব নোৱাৰি লক্ষ্যমণি পৰগনালৈ পলাই গল। তাৰ পাচত, মছলমান সেনাই আকুৰৰ তলৰ ভগনোয়া সেনাবিলাকৰে সৈতে লগ লাগি বালিতনাৰায়ণৰ ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰেগৈ। বালিতনাৰায়ণেও আহোম ৰজাৰ বণ পাই কেৰ পাতি ধৰিলে। দুয়োপক্ষৰ মাজত বৰ যুদ্ধ হ'ল। যুদ্ধত বালিতনাৰায়ণ ঘাটি পলাই যায়, আৰু এজন আহোম ৰাজকোঁৱৰ মছলমানৰ হাতত বন্দী হয়। ইয়াৰ পাচত, মছলমানবিলাকে

‘পাল-শ-দিয়া’ নামৰ অপভ্রংশ ‘শদিয়া’।”

আহোমৰ পাণ্ডু আৰু শ্ৰীঘাটৰ দুৰ্গ হাত কৰি, বলিতক খেদি উজাবলৈ ধৰে। বলিতনাৰায়ণে এই বাতৰি পাই শিঙ্গৰিলৈ পলাই যায়; আৰু তাতে খ্ৰীঃ ১৬৩৭ চনত তেওঁৰ আৰু তেওঁৰ দুজন পুতেকৰ মৃত্যু হয়। তাৰ পাচে, মছলমানবিলাকে বৰনদীৰ পশ্চিম ৰাজ্য অধিকাৰ কৰি পৰীক্ষিতৰ ৰাজ্যৰ পূৰ্বাংশ আহোম ৰজাক এৰি দি, নিজৰ দেশলৈ উলটিল। বলিতনাৰায়ণৰ লগতে কোচবংশী স্বাধীন ৰজাৰ নাম লোপ পালে।

বেজিনী ফৈদ।—পলৰীয়া অৱস্থাতে বলিতনাৰায়ণৰ মৃত্যু হোৱাৰ পাচত, পৰীক্ষিতনাৰায়ণ ৰজাৰ পুতেক বিজিতনাৰায়ণক মছলমান নবাবে মানাহা আৰু সোণকোষ নদীৰ মাজৰ ৰাজ্যত জমিদাৰ পাতে। তাৰ পাচত তেওঁ বেজিনীতে নগৰ কৰি থাকিল, আৰু তেতিয়াৰেপৰা তেওঁৰ পৰিয়ালক বেজিনী ফৈদ বুলি জনা যায়। বিজিতনাৰায়ণৰ পাচত এই ফৈদৰ যিবিলাক ‘ৰজা’ খিতাপ পোৱা জমিদাৰ হৈছিল, স্বাধীন ৰজা নোহোৱাৰ গতিকে, সিবিলাকক এই সংক্ষিপ্ত বুৰঞ্জীৰ পিঠিবপৰা বাদ দিয়া গল। প্ৰথম বন্দবস্তী মতে, বেজিনী ৰজাই মোগল সম্ৰাটক বছৰি ৫৯৯৮ টকা কৰ শোধাব লাগিছিল। তাৰ পাচে, সেই নিয়ম সলাই বছৰি ৬৮টা হাতী শোধোৱাৰ নিয়ম বন্ধা হয়। খ্ৰীঃ ১৭৮৮ চনত সেই নিয়মো সলাই পুনৰ বছৰি ২০০০ টকা দিয়াৰ নিয়ম কৰা হয়। ব্ৰিটিচ গৱৰ্ণমেণ্টৰ দিনৰপৰা সেই কৰ গৱৰ্ণমেণ্টত বছৰি ২১৫০ টকাকৈ শোধাব লগা হয়। বেজিনীৰ ৰাজহ বছৰি দুই লাখ টকাৰ ওপৰ উঠে। ১৯১৮ খ্ৰীষ্টাব্দৰ শেহছোৱাত ৰানী অভয়েশ্বৰী স্বৰ্গী হোৱাত তেওঁৰ পতিৰ বংশৰ কোঁৱৰ যোগেন্দ্ৰনাৰায়ণক জমিদাৰ পাতি বিজিনী জমিদাৰী “কোর্ট অব্ ওৱাৰ্ড” লৈ বা গৱৰ্ণমেণ্টৰ তত্ত্বাবধানৰ তললৈ নিয়া হৈছে কিন্তু উত্তৰাধিকাৰী স্বত্বৰ অৰিয়া অৰি চলিছে।

নীতিপালে অজ্জুনৰ দৰে ধনুৰ্বিছাৰে নিজ কুৰ্ব্বী লাভ কৰে ।

দৰঙ্গী ফৈদ ।—বলিতনাৰায়ণৰ মৃত্যুৰ পাচত, তেওঁৰ পুতেক মহেন্দ্ৰনাৰায়ণ দৰঙ্গত বজা হয় । তেওঁ দৰঙ্গৰ ব্ৰাহ্মণবিলাকক অনেক ব্ৰহ্মোত্তৰ মাটি দান কৰে । খ্ৰীঃ ১৬৪৪ চনত মহেন্দ্ৰনাৰায়ণৰ মৃত্যু হোৱাত তেওঁৰ পুতেক চন্দ্ৰনাৰায়ণ, আৰু খ্ৰীঃ ১৬৬২ চনত তেওঁৰ মৃত্যু হোৱাত তেওঁৰ পুতেক সূৰ্য্যনাৰায়ণ বজা হয় । খ্ৰীঃ ১৬৮২ চনত মছলমান সেনাপতি মঞ্জুৰখাঁই সূৰ্য্যনাৰায়ণক যুদ্ধত ঘটাই দিল্লীলৈ বন্দী কৰি নিয়ে । কিছুকালৰ নিমিত্তে বন্দী থাকি, সূৰ্য্যনাৰায়ণ দিল্লীৰপৰা পলাই আহিল ; কিন্তু মছলমানৰ হাতত বন্দী হোৱাৰ নিমিত্তে অপমানিত বোধ কৰি, তেওঁ পুনৰ ৰাজ্যভাৰ লবলৈ অস্বীকাৰ কৰিলে । সেই কাৰণে, তেওঁৰ ভায়েক ইন্দ্ৰনাৰায়ণ পাঁচ বছৰ বয়সতে খ্ৰীঃ ১৬৮৫ চনত বজা হয় । ইন্দ্ৰনাৰায়ণ নাবালক থাকোঁতেই আহোম ৰজাই ছেগ বুজি, তেওঁক সম্পূৰ্ণকৈ তলতীয়া কৰি লয় । তেওঁৰ দিনত আহোম ৰজাৰ আদেশ অনুসৰি গোটেই দৰং ৰাজ্য পীয়ল কৰোৱা হৈছিল । তাৰ পাচত, নিজৰ দোষত তেওঁৰ ৰাজ্য দিনক্-দিনে এনেদৰে টুটি আহিবলৈ ধৰিলে যে, খ্ৰীঃ ১৭২৫ চনত, যেতিয়া তেওঁৰ পুতেক আদিত্যনাৰায়ণ বজা হয়, তেতিয়া দৰং ৰাজ্য গোঁহাঁইকমলা আলিৰ দক্ষিণে বৰ্ত্তমান মঙ্গলদৈ মহকুমা খণ্ড মাথোন বৈছিল গৈ । আদিত্যনাৰায়ণৰ দিনতে গৃহ-কন্দল লাগি ভায়েক মধুনাৰায়ণে বলেৰে তেওঁৰপৰা ৰাজ্য কাঢ়ি লয় । তেতিয়াৰে পৰা এই ফৈদৰ অৱস্থা ক্ৰমাৎ হীন হৈ আহিবলৈ ধৰিলে, আৰু অবশেষত দৰঙ্গী ৰজা সম্পূৰ্ণৰূপে আহোম ৰজাৰ তলতীয়া হয় ।

ওপৰত কোৱা অৱস্থাবে কিছুকাল কৰতলীয়া হৈ ৰাজ্য ভোগ কৰাৰ পাচত, দৰঙ্গী ৰজাৰ অৱস্থা অতিকৈ শোক-লগা হৈ পৰিল । গৃহ-বিবাদ আৰু বিলাসিতাই ইয়াৰ মূলকাৰণ । অবশেষত আহোম ৰজাই

১৫০০ খ্রীষ্টাব্দৰপৰা 'শদিয়াখোৱা গোহাঁই'ৰ পদ সৃষ্টি হয়।

সিবিলাকক একেবাৰে অকামিলা বিবেচনা কৰি, তলতীয়া বজাৰপৰাও নমাই সেই 'বজা' খিতাপেৰেই এৰিধ কৰ্মচাৰী মাথোন কৰিলে। তেতিয়াৰপৰা সিবিলাকে প্ৰৱৰ্ত্তিৰ পূৰ্বকৈ নিৰ্দ্ধৰ মাটি পাৰলৈ নিয়ম বন্ধা হয়। ব্ৰিটিছ-গৱৰ্ণমেণ্টে দেশ লোৱাৰ পাচৰপৰা সিবিলাকক নিজ ব্যৱহাৰৰ নিমিত্তে সেই মাটিকে নিষ্পিখোৱাজ কৰি দিয়ে।

২। আখ্যা।

ছুটীয়া বজা।

ছুটীয়াবিলাকৰ আদি বসতিস্থান লক্ষ্মীম্পুৰ জিলাৰ অন্তৰ্গত সোণ-গিৰি আৰু বিদৰ্ভা নগৰ (এতিয়াৰ শদিয়া)। সিবিলাকৰ মূলীয়া ভাষা আছিল। এতিয়া তাক দেউৰী-ভাষা বোলে।

বত্ৰধৰজ।—সোণগিৰী নৈৰ গুৰিত সোণগিৰি পাহাৰত ভীষক বজাৰ বংশৰ নিচেই টোকেণা ছুটীয়া পৰিয়াল এটা আছিল। বীৰবল নামে এজন মানুহ এই পৰিয়ালৰ মূল-গৃহস্থ। তেওঁক পাচলৈ বীৰপাল নামেও জনা যায়। ধন-বিত্ত নোহোৱাৰ নিমিত্তে সেই পৰিয়ালত সদায় দন্দ-হাই লুপুচে। পিচে, এদিন এটা শুভ সমাজিক অনুসৰি বীৰবলে এজোপা গছৰ তলত বহু ধন-বিত্তৰ সৈতে এখন ঢাল, এখন তৰোৱাল এপাত ঘাঠী আৰু এটা সোণৰ মেকুৰি পালে। সেই সম্পত্তি লাভ কৰাৰ পাচৰপৰা বীৰবলৰ অৱস্থা দিনক-দিনে ভালৰ ফালে আহিল, আৰু সেইবোৰ কুবেৰদত্ত সম্পত্তি বুলি তেওঁ অতি যতনেৰে ৰাখি তাক পূজা কৰিবলৈ ধৰিলে। তাৰ পাচত, বীৰবলৰ ঘৈণীয়েক কৰ্পৱতীয়ে এটি

ছুটীয়া জাতিবোৰ কালীভক্ত আছিল।

শূলক্ষণীয়া পুত্ৰ-সন্তান প্ৰসৱ কৰে। স্ত্ৰী আৰু শূলক্ষণীয়া দেখি বীৰবলে লৰাটিৰ নাম গোবিনাৰায়ণ ৰাখিলে। বয়সৰ লগে লগে গোবিনাৰায়ণৰ বল, সাহ, বুদ্ধি আদিৰ চিনাকি পাই ছুটীয়াবিলাকে তেওঁৰ ওচৰত মূৰ দোৱাবলৈ ধৰিলে, আৰু তেওঁ নিজ বাহুবলেৰে ওচৰৰ পৰ্বতীয়া জাতিবিলাকক তলতীয়া কৰি ললে। তাৰ পাচত, তেওঁ ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাৰ ফালে আহি ভদ্ৰসেন নামে বজা এজনক যুদ্ধত ঘটাই তেওঁৰ ৰাজ্যত এটা দুৰ্গ স্থাপন কৰে। গোবিনাৰায়ণে খ্ৰীঃ ১২২৩ চনত বহুপুৰত নতুনকৈ ৰাজধানী পাতি বহুধ্বজপাল নাম গ্ৰহণ কৰে। এওঁৰেই ছুটীয়াবিলাকৰ প্ৰথম বজা। ভদ্ৰসেনক পৰাস্ত কৰাৰ পাচত, বহুধ্বজে গ্ৰামপাল নামে এজন বজাক আক্ৰমণ কৰে। তেওঁ যুদ্ধ নকৰাকৈয়ে নিজৰ জাম্বেকক বহুধ্বজলৈ বিয়া দি, তেওঁৰে সৈতে মিতিৰ পাতিলে। তাৰ পাচত, বহুধ্বজে নিজৰ ৰাজ্যৰ সীমাই-সীমাই এটা বৰ ডাঙ্গৰ গড় বন্ধাই সোণাগৰিলৈ উলটি আহিল।

গ্ৰামপালৰ কন্যাৰ গৰ্ভত বহুধ্বজৰ ওঁৎসত খ্ৰীঃ ১২২৬ চনত বিজয়ধ্বজ পালৰ জন্ম হয়। পুতেক ডেকা হ'লত, বহুধ্বজে তেওঁলৈ ছোৱালী বিচাৰি, ওচৰত মিতিৰ কৰিবৰ যোগ্য মানুহ নেদেখি, কমতাপুৰৰ বজা নীলধ্বজৰ কন্যা এটাক খুজিবৰ নিমিত্তে কটকী পঠিয়ায় কিন্তু, সেই কালৰ মহা পৰাক্ৰমী বজা নীলধ্বজে বহুধ্বজৰ প্ৰস্তাৱ সগৰ্বে দলিয়াই পেলালে। ইয়াতে অপমানিত হৈ, বহুধ্বজে কমতাপুৰ ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰিবৰ অৰ্থে বিপুল আয়োজন কৰি লৈ যথা সময়ত নীলধ্বজ ৰজাৰ ৰাজ্যৰ সীমা পালেগৈ। নীলধ্বজে ছুটীয়া ৰজাৰ এনে আক্ৰোশ আৰু আয়োজন দেখি পেটে-পেটে ভয় কৰিলে। গতিকে, তেওঁ বহুধ্বজৰ লগত যুদ্ধ নাপাতি সন্ধিৰ প্ৰস্তাৱ মেলিলে। সেই সন্ধি অনুসৰি

কছাৰী ৰজাবিলাকক হিড়িম্বেশ্বৰ বোলে।

নীলধ্বজে তেওঁৰ জীয়েক কেইগৰাকীৰ ভিতৰত সৰাতকৈ সুনন্দৰীটিকে মালক্কুতাকৈ ৰাজযোগ্য যোক্তকৰে সৈতে বিজয়ধ্বজলৈ বিয়া দিলে। তাৰ পাচত, বত্সধ্বজে গোবিন্দেশ্বৰৰ লগত মিত্ৰতা কৰি, পঢ়িবৰ নিমিত্তে তেওঁৰ ঘৰত নিজৰ পুত্ৰ এটি থৈ আহেগৈ।

কমতাপুৰৰপৰা বত্সধ্বজ উলটি নিজৰ ৰাজ্যলৈ অহাৰ কিছুমান দিনৰ পাচতে গোবিন্দেশ্বৰৰ ঘৰত থৈ অহা তেওঁৰ পুত্ৰটিৰ মৃত্যু হয়। গোবিন্দেশ্বৰে সেইবাবে মৰণান্তিক ছখিত হৈ সেই লৰাটিৰ শৰাট আঁত যত্নেৰে ছুটীয়া ৰাজধানীলৈ পঠিয়াই দিলে। সেই সময়ত বত্সধ্বজে বত্সপুৰত নতুন নগৰ এখনি পাতিবৰ অৰ্থে আয়োজন কৰিছিল। পিচে, সেই সময়তো পুতেকৰ শৰ আহি পোৱাত, মনৰ বেজাৰত তেওঁ সেই নগৰতে সেই শৰাটিৰ মৈদাম দি, তাৰ চলন্তা নাম 'পাল-শ-দিয়া' (অৰ্থাৎ, পাল ৰজাৰ শ-পোতা ঠাই) ৰাখিলে। আজিকালিৰ 'শদিয়া' নগৰৰ নামৰ এয়ে আঁতিগুৰি; 'পাল-শ-দিয়া' নাম লৰচৰ হৈ বৰ্ত্তমান 'শদিয়া'ত বৈছেগৈ।

বিজয়ধ্বজপাল।—খ্ৰীঃ ১৩০৩ চনত বত্সধ্বজপালৰ পৰলোক হয়। তেওঁৰ পাচত, পুতেক বিজয়ধ্বজপাল সেই চনতে ছুটীয়া ৰাজ-পাটত উঠে। তেওঁৰ পাচত, এই বংশৰ ক্ৰমান্বয়ে বিক্ৰমধ্বজপাল, শঙ্খ-ধ্বজপাল, গৰুড়ধ্বজপাল, ময়ূৰধ্বজপাল, জয়ধ্বজপাল আৰু কৰ্ম্মধ্বজপাল নামে ছজন ৰজাই ৰাজত্ব কৰে। সেইসকল ৰজাৰ ৰাজত্বত কোনো উল্লেখযোগ্য ঘটনা হোৱা জনা নাযায়।

ধৰ্ম্মধ্বজপাল।—কৰ্ম্মধ্বজৰ মৃত্যুৰ পাচত, তেওঁৰ পুতেক ধৰ্ম্মধ্বজ ৰজা হয়। এই জনা ৰজা বহুকাললৈকে নিঃসন্তান আছিল। সন্তানৰ মুখ দেখিবৰ কাৰণে তেওঁ অনেক দেৱ-দেৱীৰ আৰাধনা আৰু পূজা-সেৱা আদি কৰাৰ পাচত, বুঢ়াকালত তেওঁ এটি কন্তাৰত্ন লাভ

চিলাৰায়ৰ বীৰত্বৰ আগত কছাৰি বজাই মূৰ দোৰাঁব লগাত পৰিছিল।

কৰে। বহু সাধনাৰ ফলত লাভ কৰাৰ কাৰণে, ছোৱালীটিৰ নাম 'সাধনী' ৰখা হ'ল। সাধনী বৰ ৰূপহী ছোৱালী আছিল। বয়সৰ লগে লগে সাধনৰ সৌন্দৰ্য্যৰ জেউতি চৰিবলৈ ধৰিলে। লাহে-লাহে সাধনীৰ বিবাহৰ কাল উপস্থিত হ'ল। কিন্তু কন্যাৰ নিমিত্তে উপযুক্ত পাত্র বিচাৰি না পাই ধৰ্ম্মধ্বজ ভাবনাত পৰিল। অৱশেষত, তেওঁ সন্ন্যাসৰ পণ কৰিবলৈ মনস্থ কৰে। এনে ভাব মনত লৈয়ে তেওঁ এদিন অকলে ফুৰিবলৈ গৈছিল। এনেতে, 'পাল-শ-কিয়া' মৈদামৰ ওপৰত এটা কেৰ্কেটুৱাক তেওঁ অহা-যোৱা কৰি থকা দেখিলে। খেদি দিলেও কেৰ্কেটুৱাটো নাযায়। ধৰ্ম্মধ্বজে ইয়াকে চাই চাই থাকি, হঠাৎ পণ কৰি উঠিল যে, যেয়ে একেপাত কাঁড়েৰে কেৰ্কেটুৱাটো শালি মাটিত পেলাব পাৰিব, তাকে তেওঁ সাধনী আইদেওক বিয়া দিব। সেই উদ্দেশে সেই মৈদামৰ ওচৰতে সাধনীৰ সন্ন্যাসৰ পতা হ'ল। পৰম ৰূপৱতী আৰু গুণৱতী সাধনীক লাভ কৰিবৰ অৰ্থে, ভালেমান কৃতবিত্ত লোক কেৰ্কেটুৱা বিক্ৰিবলৈ গ'ল; কিন্তু, বহুত সিদ্ধহস্ত লোকেও কৃতকাৰ্য্য হ'ব নোৱাৰিলে। সবশেষত নিতাই নামেৰে সামান্য ছুটীয়া ল'ৰা এটাই ধৰ্ম্মধ্বজৰ পণ অনুসৰি কেৰ্কেটুৱাটো কাঁড়েৰে শালি মাটিত পেলালে। সামান্য ঘৰৰ ল'ৰা এটাৰ এই কাৰ্য্য দেখি সকলো বিস্মিত হ'ল। কিন্তু, ধৰ্ম্মধ্বজে নিজৰ প্ৰতিজ্ঞাৰপৰা পিছলিব নোৱাৰি, সাধনীক সেই সামান্য ছুটীয়া ল'ৰাটোকে স্বামী বৰণ কৰিবলৈ অনুমতি দিলে। সুশিক্ষিতা, সচ্চৰিত্ৰা, পৰম ৰূপৱতী ৰাজকন্যা সাধনীয়ে হৰ্ষচিহ্নেৰে পিতৃৰ অনুমতি গ্ৰহণ কৰিলে। ধৰ্ম্মধ্বজে অৱশেষত ভাবিলে যে, তেওঁ অপুত্ৰক গতিকে এনেয়ো তেওঁৰ বংশৰপৰা ৰাজ-সিংহাসন যাৰ; এতেকে যেনে-তেনে উপায়েৰে তেওঁৰ একেটি মাথোন সন্তান সাধনীক ৰাজ্যৰ গৰাকিনী পতাই তেওঁৰ উদ্দেশ্য

হোৱা উচিত। এনে ভাৱি তেওঁ নিজৰ মূৰৰপৰা ৰাজমুকুট নিজে খঁহাই সেই ছুটীয়া লৰাক পিন্ধালে, আৰু 'কুবেৰদত্ত' সম্পত্তিখিনি তেওঁৰ হাতত গতাই দি, সমাজৰ আগত বজাই ঘোষণা কৰিলে যে, সেই দিনৰপৰা তেওঁ ৰজা ভাগিল; ছুটীয়া ৰাজপাটত সাধনিক লাভ কৰা ছুটীয়া লৰাটোৰ হে অধিকাৰ হল। ৰাজপাটত উঠি, নিত্যায়ে ছুটীয়া ৰাজবংশৰ ৰীতি অসৰি নীতিপাল নাম গ্ৰহণ কৰে।

নীতিপাল।—নীতিপালেই ছুটীয়া বংশৰ শেহ ৰজা। তেওঁ ৰজা হৈ আগৰ লগৰীয়া সামান্য মানুহবিলাকৰ লগত মিলা-প্ৰীতি ৰাখি সিহঁতক ৰাজ্যৰ ডাঙ্গৰ ডাঙ্গৰ বিষয়-বাব দিবলৈ ধৰিলে। গতিকে, ৰাজ্যত নানাপ্ৰকাৰ অন্তায়-উপদ্ৰৱ আদি হৈ চাৰিওফালে হাহাকাৰ লাগি উঠিল। প্ৰজাবিলাকে পাচলৈ তেওঁক নীতিপালৰ সলনি অনীতিপাল নাম দি গৰিহনা দিবলৈ ধৰিলে। তেওঁৰ অন্তায় শাসনত ছুটীয়া ৰাজ্যৰ দুৰৱস্থাৰ সীমা নোহোৱাত পৰিল। পিচে, এই বাতৰি লাহে লাহে আহোম ৰজাৰ ওচৰ পালেগৈ। সেই সময়ত আহোম ৰাজ-পাটত স্বৰ্গদেৱ চুহুং বা স্বৰ্গনাৰায়ণ ৰজা আছিল। এই জনা স্বৰ্গদেৱৰ ৰাজত্বৰ কালত, খ্ৰীঃ ১৫০০ চনত কেনেকৈ যুদ্ধত ছুটীয়া ৰজাক ঘটাই তেওঁৰ ৰাজ্য আহোম ৰাজ্যৰ ভিতৰ কৰা হৈছিল, আৰু শদিয়াত 'শদিয়াখোৱা গোহাঁই' বিষয়াক শাসনকৰ্তা পাতি কেনেকৈ ছুটীয়াবিলাকক অসমৰ চাৰিওফালে সিঁচৰিতকৈ থাপি সিবিলাকৰ পুনৰুত্থানৰ বীজ নাশ কৰা হৈছিল, সেই বিষয়ে আহোম ৰজাৰ ৰাজত্বত বহুলাই কোৱা হৈছে। এই যুদ্ধতে নীতিপালৰ মৃত্যু ঘটে, আৰু তেওঁৰ সাধনী ৰাণীয়ে কুবেৰদত্ত সম্পত্তি বুকুত বান্ধি লৈ চন্দনুগিৰি পৰ্বতৰ টিঙৰপৰা তলৰ কুণ্ডলৈ জাঁপ দি দেহত্যাগ কৰে।

১৭০২ খ্রীষ্টাব্দত তাম্রধ্বজ কছাৰি ৰাজপাটত উঠে।

সাধনিক বিষয়া দিয়াৰ পাচত, ধৰ্ম্মধ্বজপাল ৰজাৰ এটি পুত্ৰ জন্ম হয়। বহু সাধনাৰ ফলত লাভ কৰাৰ কাৰণে লৰাৰ নাম সাধক বখা হৈছিল। সাধকৰ জন্মৰ পূৰ্বেই ধৰ্ম্মধ্বজে জোৰায়ৈকক ৰাজ্য এৰি দিয়াৰ গতিকে, সাধকে পিতৃৰাজ্যত ৰজা হ'ব নোৱাৰিলে। কিন্তু, নীতিপালক বধ কৰি আহোম ৰজাই ছুটীয়া ৰাজ্য দখল কৰাৰ পাচত, সাধকক মাজ অসমত, উত্তৰে কবিবৰ আলি, দক্ষিণে ব্ৰহ্মপুত্ৰ, পূবে বোটা, পছমে দৰং ও ধনশিৰী এই চতুঃসীমাৰ ভিতৰত এজন তলতীয়া ৰজা পাতি ৰাখে।

ছুটীয়া জাতি ঘোৰ কালীভক্ত আছিল। ইবিলাকে কেঁচাইখাতী গোসাঁনক নৰবলি দি পূজিছিল। আহোম ৰজাই দেশ দখল কৰাৰ পাচতো ছুটীয়াৰ পুৰোহিত 'দেউৰী' বিলাকে নৰবলি দিছিল; কিন্তু পাচলৈ প্ৰাণদণ্ড হোৱা অপৰাধীক হে বলি দিব পাৰিছিল। শদিয়াৰ কেঁচাইখাতী পীঠস্থানত ছুটীয়াবিলাকে তামৰ মন্দিৰ সাজি লৈ মহা আড়ম্বৰেৰে কালীপূজা চলাইছিল।

৩। আধা।

—:~:~:~:—

কছাৰি বজা।

কছাৰিবিলাক ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাৰ আদিবাসী। সিবিলাকে নিজে বদোবংশী বুলি চিনাকি দিয়ে; কিন্তু পছিমৰ ফালে সিবিলাক মেছ নামেহে জনাজাত। আহোমসকলে কছাৰিবিলাকক টিমিছা বুলিছিল। কিন্তু, যद्यপি ইবিলাক নানা নামে অভিহিত হৈছিল, কছাৰি নামেই ইবিলাকৰ চলন্তা নাম, আৰু সেই নাম অনুসৰিয়েই যে কাছাৰ জিলাৰ নাম হৈছে তাত সন্দেহ নাই। কছাৰিবিলাক হিড়িম্বাৰ গৰ্ভজাত দ্বিতীয় পাণ্ডৱ ভীমৰ বংশধৰ বুলিও সিবিলাকে চিনাকি দিয়ে। সেই মতেই হিড়িম্বাপুৰ বা ডিমাপুৰ নামৰ উৎপত্তি; আৰু সেই ডিমাপুৰৰ অধীশ্বৰ কছাৰি বজাবিলাকে হিড়িম্বেশ্বৰ উপাধি লৈছিল।

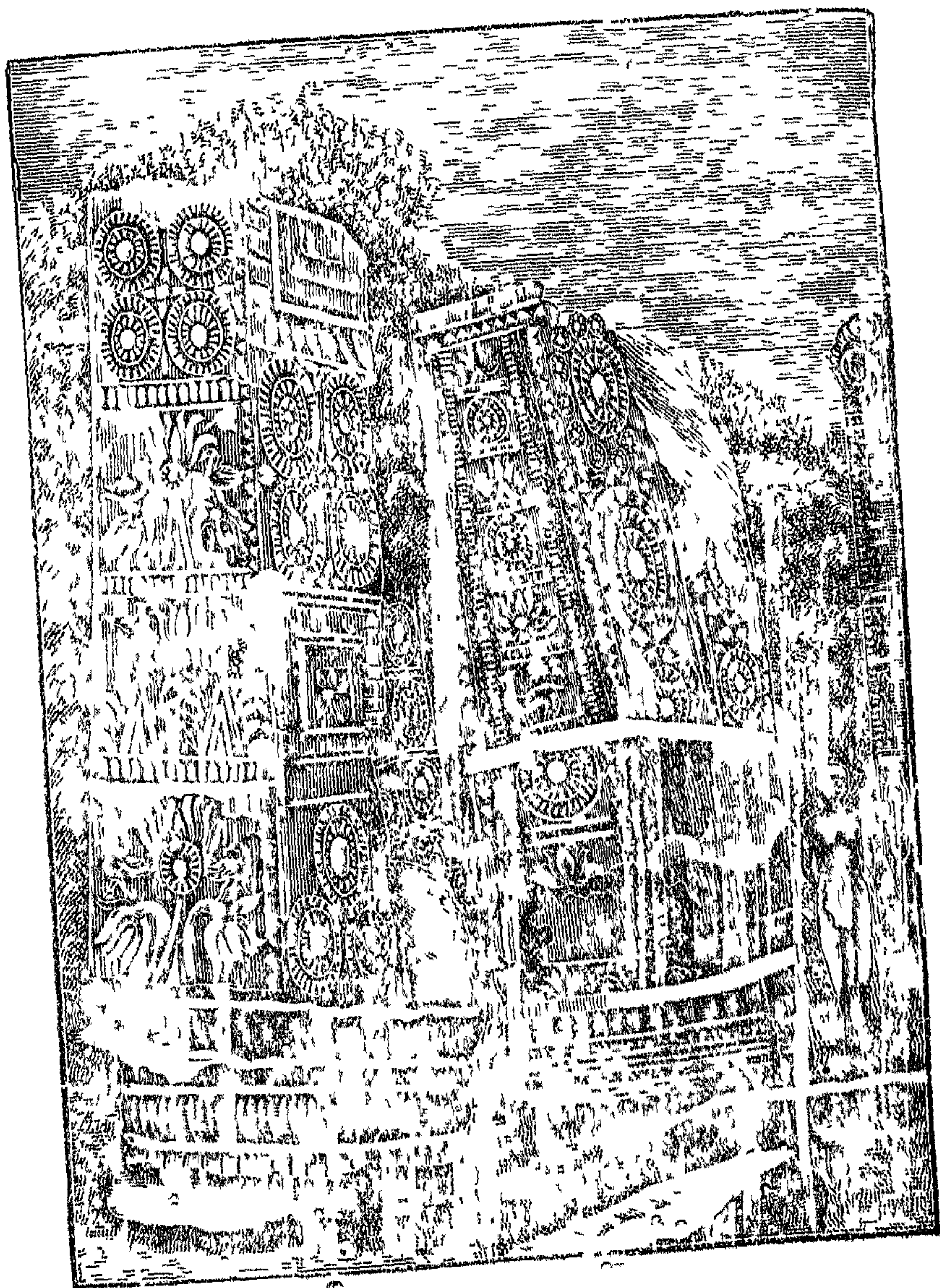
কছাৰিবিলাকৰ কোনো লিখা বুৰঞ্জী নাই। আহোম আৰু কোচ বজাৰে সৈতে সম্পৰ্ক নলগালৈকে কছাৰি বজাসকলৰ নাম পৰ্য্যন্ত কিসদন্তীমূলক। খ্ৰীঃ ত্ৰয়োদশ শতাব্দীত কছাৰি ৰাজ্য ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দক্ষিণ পাৰে দিখৌৰপৰা কলং নৈলৈকে বিস্তৃত আছিল। ইয়াৰ ভিতৰত ধন-শিৰী উপত্যকা, ভাগতে সিবিলাকৰ প্ৰভুত্ব প্ৰৱল আছিল, আৰু কাছাৰ পাহাৰৰো কিছু অংশ ইবিলাকৰ দখলত পৰিছিল। চতুৰ্দশ খ্ৰীষ্টাব্দত দিখৌৰ পুৰত স্থাপিত হোৱা কছাৰি ৰাজ্য লাহে লাহে এৰা পৰিবলৈ

আহোম আৰু কছাৰিৰ ভিতৰত সততে বণ লাগিছিল।

ধৰে। পঞ্চদশ খ্ৰীষ্টাব্দৰ শেহছোৱাত সেই সীমা লৈয়ে কছাৰি আৰু আহোম বজাৰ ভিতৰত যুদ্ধ-বিগ্ৰহ চলিছিল। • প্ৰথম প্ৰথম সেই যুদ্ধত আহোম বজা ঘাটিছিল; কিন্তু তাৰ পাচত সিবিলাকে কছাৰি ৰাজ্য ক্ৰমান্বৈৰে নি ধনশিৰী সীমা পোৱালেগৈ।

খুন্খৰা। —ৰাজ্যৰ সীমা লৈ কছাৰি আৰু আহোম বজাৰ ভিতৰত ভালেমান দিনলৈকে বণ চলি আছিল। ১৫২৬ খ্ৰীষ্টাব্দত ধনশিৰী সীমা লৈ ছম্বোপক্ষৰ ভিতৰত দুখন বণ লাগে। প্ৰথম খনত কছাৰি বজাৰ জয় হৈছিল; কিন্তু পাচৰ খনত আহোম বজাৰ জয় নিশ্চয় হল। তাৰ পাচত, আকৌ ১৫৩১ খ্ৰীষ্টাব্দত সেই যুদ্ধৰ জুই জ্বলি উঠিছিল। এই বাৰ আহোম সেনাই কছাৰি সেনাক হোহাঁকাই নি একেবাৰে সিবিলাকৰ ডিমাপুৰ নগৰত সোমালগৈ। কছাৰি বজা খুন্খৰা নিকপায় হৈ পলাল; কিন্তু তেওঁৰ ভায়েক ডেচুক ধৰি বধ কৰা হল।

ডেট্‌চুং। —খুন্খৰা বজা পলাই যোৱাত, তেওঁৰ কুটুম্ব ডেট্‌চুংক আহোম সেনাপতিয়ে ডিমাপুৰত বজা পাতি আহে। তেওঁ আহোমৰ শত্ৰুতা স্বীকাৰ কৰি, বজাৰ এধাৰ মুকুতাৰ মণি, এখন দোণ্ডুগী আৰু এটা ঘোঁৰা আহোম বজালৈ সন্মানী কৰ পঠিয়াবলৈ অঙ্গীকাৰ কৰিছিল। পিচে, সেই অঙ্গীকাৰ ডেট্‌চুং অলপ পাচতে পাহৰি পেলালে। এই কথাত আহোম স্বৰ্গদেৱ চুহুং কুপিত হল, আৰু তেওঁ ১৫৩৬ খ্ৰীষ্টাব্দত ডিমাপুৰ ৰাজ্য পুনঃ আক্ৰমণ কৰালে। ডেট্‌চুংক বণত ঘটাই বধ কৰা হল আৰু এইবাৰ ডিমাপুৰ ৰাজ্য সম্পূৰ্ণে আহোম বজাৰ দখলত পৰিল। তেতিয়াৰপৰা কছাৰিবিলাক ডিমাপুৰৰপৰা ভাগি মায়াং বা মায়াবত থিতাপি হলেগৈ।

ডিমাপুৰ নগৰৰ ভগ্নাৱশেষ ;—ছটা স্তম্ভ ।

১৮১৬ খ্রীষ্টাব্দত কৃষ্ণচন্দ্ৰ বজাৰ মৃত্যু হয়।

ডিমাপুৰ নগৰৰ ভগ্নাৱশেষে আজিও প্ৰবল প্ৰতাপী কছাৰি বজাৰ চিনাকি দিব লাগিছে। বৰ্ত্তমান ডিমাপুৰ থানাৰ সমুখত ধনশিৰী নৈৰ দক্ষিণ পাৰত এই নগৰৰ পকী গড় আৰু দুৱাৰ অত্যাধি দেখিবলৈ পোৱা যায়।

চক্ৰধ্বজ।—দৈয়াং নৈৰ ওচৰত কাচমাৰী পথাৰত আৰু এখন পুৰণি নগৰৰ চিন পোৱা যায়। এই নগৰৰ কছাৰি বুজা চক্ৰধ্বজে পাতিছিল বুলি জনা যায়। কিন্তু, ইতিপূৰ্বেই ধনশিৰী উপত্যকা এৰি মজুৰ নৈৰ দাঁতিত মায়াং বা মায়াবজত কছাৰি উপনিবেশ স্থাপিত হৈছিল। কিন্তু, প্ৰকৃতপক্ষে ১৫৩৬ খ্রীষ্টাব্দৰপৰা ১৬০০ লৈকে এই ছোৱা কছাৰি ৰাজত্বৰ অন্ধযুগ।

ঢিলাৰায়ৰ আক্ৰমণ।—মায়াং বা মায়াবজত গৈয়ো কছাৰি-বিলাকে শত্ৰুৰ আক্ৰমণৰ হাত সাৰিব পৰা নাছিল। ষোড়শ খ্রীষ্টাব্দৰ মাজছোৱাত বিখ্যাত কোচ ৰজা নৰনাৰায়ণৰ ভায়েক মহা বাহুবলী যুৱৰাজ ঢিলাৰায়ে কছাৰি ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰেগৈ। সেই আক্ৰমণত কছাৰি ৰজা সম্পূৰ্ণে মৰিছিল। আৰু, বছৰি ৭০০০০ টকা, ১০০০ সোণৰ মোহৰ আৰু ৬০টা হাতী কৰ শোধাবলৈ মান্তি হৈ, কছাৰি ৰজাই মহাৰাজ নৰনাৰায়ণৰ অধীনতা স্বীকাৰ কৰে।

শত্ৰুদমন।—নতুন উপনিবেশত হৈ যোৱা কছাৰি ৰজাবিলাকৰ ভিতৰত শত্ৰুদমন এজন বৰ প্ৰতাপী ৰজা হৈ উঠিছিল। সপ্তদশ খ্রীষ্টাব্দৰ আৰম্ভণত কছাৰি বংশৰ ডিমকুৱাৰ শাসনকৰ্ত্তা প্ৰভাকৰক জয়গুমাৰ ৰজা ধনমাণিকে বন্দী কৰি নিয়েহি। কছাৰি ৰজা শত্ৰুদমনে ভতিজাক প্ৰভাকৰক এৰি দিবৰ কাৰণে জনোৱাতো জয়গুমাৰ ৰজাই তালৈ আওকাণ কৰিলে। এই বখাত কুপিত হৈ শত্ৰুদমনে জয়গুমা ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰে। আৰু, ধনুমানিক যুদ্ধত ঘাটি শত্ৰুদমনৰ শৰণাগত হল।

এসময়ত কছাৰি ৰাজ্য মণিপুৰৰ এলেকাত গৰে ।

বহাৰ ৰণ।—জয়ন্তীয়া যুদ্ধৰ সন্ধি মতে ধনমাণিক ৰজাৰ পুত্ৰ যশমাণিক জামিন স্বৰূপে কছাৰি ৰজাৰ নগৰত বন্ধোৱা বা লগা বৈছিল তাৰ পাচে, ধনমাণিকৰ মৃত্যুৰ পাচত শত্ৰুদমনে যশমাণিকক মুক্তি দি পিতৃৰাজ্যত ৰজা পাতে । কিন্তু, যশমাণিকে সেই উপকাৰ পাহৰি শত্ৰুদমনৰ দৰ্প নষ্ট কৰিবৰ অভিপ্ৰায়ে তলে তলে আহোম ৰজাৰে সৈতে মিতিৰ কৰে । সেই মতেই আহোম স্বৰ্গদেৱ চুচেঙ্গফা বা প্ৰতাপনাৰায়ণে কছাৰি ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰে, আৰু ৰণত ঘাটি কছাৰি ৰজা মায়বজ্জৰে পলাই যায় । তাৰ পাচত, মহা পৰাক্ৰমী শত্ৰুদমনে আকৌ আহি উলটি ধৰাত, ১৬৩০ খ্ৰীষ্টাব্দত বহাত দুয়োপক্ষৰে ঘোৰতৰ যুদ্ধ হয় । এই যুদ্ধত জয়লাভ কৰি শত্ৰুদমনে প্ৰতাপনাৰায়ণ বা প্ৰতাপদমন নাম লয়, আৰু ৰাজধানী মায়ং বা মায়বজ্জৰ নাম কীৰ্ত্তিপুৰ থয় । এই সময়তে আহোমৰ ৰাজ্যত মছলমানৰ আক্ৰমণ পৰাত, আহোম ৰজাই কছাৰি ৰজাৰ লগত লগা এই যুদ্ধ স্থগিত ৰাখিলে ।

নৰনাৰায়ণ।—শত্ৰুদমনৰ লোকান্তৰ হোৱাত, পুতেক নৰনাৰায়ণ ৰজা হয় । তেওঁ শাসনভাৰ লৈ আহোমৰ আগন্তুক আক্ৰমণ নিবাৰণ কৰিবলৈ আয়োজন কৰি থাকোঁতেই তেওৰ অকালমৃত্যু হয় । ইয়াত বাজে নৰনাৰায়ণৰ ৰাজত্বত উল্লেখযোগ্য ঘটনা হোৱা নাই ।

ভীমদৰ্প।—নৰনাৰায়ণৰ পাচত দদায়েক ভীমদৰ্প কছাৰি ৰাজ-পাটত উঠে । তেওঁক ভীমবল নামেও জনা যায় । শত্ৰুদমনৰ ৰাজত্বত আহোম-কছাৰি ৰণত তেওঁ প্ৰধান সেনাপতিৰ বাব পাইছিল । ভীমদৰ্প বৰ বাহুবলী ৰজা আছিল ; আৰু আহোম ৰজাৰ দৰ্প চূৰ্ণ কৰিবলৈ মনেৰে তেওঁ বিপুল আয়োজনেৰে ধৰ্ম্মশিৰাৰ সীমাত আহোমৰ ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰিছিলগৈ । কিন্তু, এনেতে তেওঁৰো ১৬৩৭ খ্ৰীষ্টাব্দত অকালমৃত্যু হয় ।

তুলাৰাম সেনাপতি এজন স্বয়ম্ভু বজা আছিল।

ইন্দ্রবল্লভ।—ভীমদৰ্পৰ পাচত তেওঁৰ পুতেক ইন্দ্রবল্লভ মায়বং বা কীৰ্ত্তিপুৰত বজা হয়। তেওঁ আহোম বজাবে সৈতে পুনঃ মিলা-প্ৰীতি বাধিবৰ নিমিত্তে ভালেমান উপহাৰে সৈতে আহোম বজাৰ ওচৰলৈ কটকী পঠিয়াইছিল। কিন্তু, স্বৰ্গদেৱ চুচেঙ্গফাই কছাৰি বজাক স্বাধীন বজা বুলি মানিবলৈ অমান্তি হৈ, সেই কটকীক নীৰস-ভাৱে বিদায় দিয়ে। এই কথাত ইন্দ্রবল্লভে নতুন আক্ৰমণৰ আশঙ্কা কৰি, ধন-শিৰী সীমাৰপৰা তেওঁৰ শাসন একেবাৰে উঠাই নিয়ে। ইন্দ্রবল্লভে ১৬৩৭ খ্ৰীষ্টাব্দৰপৰা ১৭৪৪ খ্ৰীষ্টাব্দলৈকে সাত বছৰ মাথোন ৰাজত্ব কৰে।

বীৰদৰ্পনাৰায়ণ।—ইন্দ্রবল্লভৰ পাচত বীৰদৰ্পনাৰায়ণ বজা হয়। তেওঁ নিজৰ দুৰ্বলতা জানি, আহোম বজাবে সৈতে বৈবাহিক সূত্ৰে মিত্ৰতা কৰিবলৈ চেষ্টা কৰে। আৰু, তেওঁ আহোমৰ কৰতলীয়া বজা বুলি স্বীকাৰ কৰাত, চুৰংফা স্বৰ্গদেৱে এগৰাকী আহোম গাভৰু তেওঁলৈ বিয়া দি মিত্ৰতা ৰক্ষা কৰিলে। কিন্তু, সেই মিত্ৰতা পেটেনসম্বন্ধে কোনো পক্ষে গ্ৰহণ কৰা নাছিল। তাৰ পাচতো ভিতৰি আহোম আৰু কছাৰি বজাৰ ভিতৰত মনান্তৰ চলি আছিল, আৰু ১৬৬০ খ্ৰীষ্টাব্দত স্বৰ্গদেৱ জয়ধ্বজসিংহই বীৰদৰ্পনাৰায়ণক দেখাদেখিকৈ সাৱধান কৰিব লগাত পৰিছিল। তেওঁ ১৬৪৪ খ্ৰীষ্টাব্দৰপৰা ১৬৭২ খ্ৰীষ্টাব্দলৈকে ২৮ বছৰ ৰাজত্ব কৰে।

তাম্ৰধ্বজ।—বীৰদৰ্পনাৰায়ণৰ লোকান্তৰৰ পাচত গৰুড়ধ্বজ, মকৰধ্বজ আৰু উদয়াদিত্য নামে তিনিজন বজাই ৩০ বছৰ ৰাজত্ব কৰে। তাৰ পাচত, ১৭০২ খ্ৰীষ্টাব্দত তাম্ৰধ্বজ কছাৰি ৰাজপাটত উঠে। তেওঁ বজা হৈয়ে আহোম বজাৰ অধীনতা অস্বীকাৰ কৰি, নিজে স্বাধীন বজা বুলি ঘোষণা কৰিলে। এই কথাত কুপিত হৈ,

১৮৩০ খ্রীষ্টাব্দত কছাৰি ৰাজ্য ব্ৰিটিছ গৱৰ্ণমেণ্টে সম্পূৰ্ণে দখল কৰে।

মহাৰাজ কাদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱে ৭০০০০ সেনাৰে সৈতে কছাৰিৰ ৰাজ্য দুফালৰপৰা আক্ৰমণ কৰিলে। তাম্ৰধ্বজে এই আক্ৰমণ সহিব নোৱাৰি খাচ্পুৰলৈ পলাই যায়, আৰু কছাৰি ৰাজধানী মায়বং বা কীৰ্ত্তিপুৰ আহোম ৰজাৰ হস্তগত হয়। তাৰ পাচত, তাম্ৰধ্বজে জয়ন্তীয়াৰ ৰজা ৰামসিংহৰ ওচৰত সহায় ভিক্ষা কৰিলে। ৰামসিংহই সহায় কৰিবলৈ উদ্যত হওঁতেই কছাৰি ৰাজ্যত জ্বৰ, গ্ৰহণী আদি ব্যাধিৰ উৎপাত হোৱাত মায়বং নগৰ ধ্বংস কৰি আহোমৰ ফৌজ গুচি আহিল। তাম্ৰধ্বজে এই সংবাদ পাই, ৰামসিংহৰ সহায় অগ্ৰাহ্য কৰি পঠিয়ালে। পিচে, তাম্ৰধ্বজৰ এনে আচৰণে নিজৰ দুৰ্বলতা প্ৰকাশ কৰাত, জয়ন্তীয়া ৰজাই কছাৰি ৰাজ্য চামিল কৰি লবৰ অভিপ্ৰায়ে তাম্ৰধ্বজক বন্দী কৰাই নিলে। এই অৱস্থাত নিৰুপায় হৈ তাম্ৰধ্বজে তলে তলে আহোম ৰজাৰ ওচৰত শৰণাগত হৈ উদ্ধাৰৰ প্ৰাৰ্থনা জনালে। কাদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱে সেই মতে তাম্ৰধ্বজক এবি দিবৰ কাৰণ জয়ন্তীয়া ৰজাক জনালে। কিন্তু, ৰামসিংহে সেই অনুৰোধ সদৰ্পে দলিয়াই পেলালে। ইয়াতে অপমান বোধ কৰি, কাদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱে ৰামসিংহক আক্ৰমণ কৰি, ১৭০৮ খ্রীষ্টাব্দত জয়ন্তীয়াপুৰ দখল কৰিলে। তাৰ পাচত, বিশ্বনাথত দৰবাৰ পাতি, তালৈকে তাম্ৰধ্বজক অনাই যথানিয়মে শৰণাগত কৰাই, কাদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱে তেওঁক মায়বংত পুনঃ ৰজা পাতিলে। কিন্তু, অলপ দিনৰ পাচতে টান নৰিয়াত পৰি তাম্ৰধ্বজৰ মৃত্যু হল।

শুবদৰ্পনাৰায়ণ।—তাম্ৰধ্বজৰ লোকান্তৰ হোৱাত, আহোম বিষয়া গৈ তেওঁৰ ৯ বছৰীয়া নাবালক পুত্ৰ শুবদৰ্পনাৰায়ণক মায়বংত ৰজা পাতি আহিল। কিন্তু, আহোম ৰজাৰ তত্ত্বাবধানত বাৰ বছৰ মাথোন ৰাজত্ব কৰোঁতেই তেওঁৰ অকাল-মৃত্যু হয়।

যশমাণিক বৰ বুদ্ধিমান বজা আছিল।

সন্ধিকাৰী। — শুবদৰ্পনাৰায়ণৰ পাচত হৰিশ্চন্দ্রনাৰায়ণ, কীৰ্ত্তি-চন্দ্রনাৰায়ণ প্ৰভৃতি কেইজনমান বজাই ছবুৰিমান বছৰ বাজত্ব কৰাৰ পাচত, সন্ধিকাৰী নামে এজন বজা কছাৰি বাজপাটত প্ৰতাপী হৈ উঠে। পূৰ্বৰ নিয়মমতে বাজেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গদেৱে নিজৰ নগৰলৈ মাতি পঠিওৱাত সন্ধিকাৰীয়ে সদৰ্পে আহোম কটকীক খেদি পঠিয়ালে। এই কথাত কুপিত হৈ, স্বৰ্গদেৱে ববৰুৱাক সৈতে পঠিয়াই সন্ধিকাৰীক ধৰাই আনিলে। পিচে, সন্ধিকাৰীয়ে কাৰুণ্য-মিনতি কৰি আহোম বজাৰ শৰণাগত হোৱাত তেওঁক আকৌ এৰি দিয়া হয়। কিন্তু তাৰ পাচত তেওঁ বহুকাল বাজত্ব কৰিবলৈ নাপালে; ১৭৭১ খ্ৰীষ্টাব্দত হৰিশ্চন্দ্র ভূপতি নামে আন এজন তেওঁৰ ঠাইত বজা হল।

কৃষ্ণচন্দ্র। — ১৭৮৫ খ্ৰীষ্টাব্দত হৰিশ্চন্দ্র ভূপতিক ভাঙ্গি কৃষ্ণচন্দ্র কছাৰি ৰাজ্যৰ বজা হয়। তেওঁ ৰাজ্যভাৰ গ্ৰহণ কৰিয়েই, ভায়েক গোবিন্দচন্দ্রৰে সৈতে যথানিয়মে হিন্দুধৰ্ম গ্ৰহণ কৰে। বজা কৃষ্ণচন্দ্রৰ বাজত্বতে মোৰামৰীয়া আৰু আহোমৰজাৰ বিদ্ৰোহী প্ৰজা কিছুমানে কছাৰি ৰাজ্যত আশ্ৰয় লৈছিলগৈ। স্বৰ্গদেৱ কদলেশ্বৰসিংহই সেই বাজদ্ৰোহীবিলাকক ধৰি আনিবৰ কাৰণে সেনা পাচিলে। কিন্তু, কৃষ্ণচন্দ্র তাত অমান্তি হোৱাত আহোম বজাই আকৌ কছাৰি ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰিব লগা হয়। এইখন কছাৰিৰণ ১৮০৩ৰপৰা ১৮০৫ খ্ৰীষ্টাব্দলৈকে চলাৰ পাচত, কছাৰি বজাক পৰাস্ত কৰি আহোম বজাই বাজদ্ৰোহী-বিলাকক ধৰাই আন শান্তি দিয়েহি। ইয়াৰ আঠ বছৰৰ পাচত, ১৮১৩ খ্ৰীষ্টাব্দত কৃষ্ণচন্দ্র বজাৰ মৃত্যু হয়।

গোবিন্দচন্দ্র। — কৃষ্ণচন্দ্রৰ মৃত্যুৰ পাচত, ভায়েক গোবিন্দচন্দ্রই কছাৰি ৰাজপাট লান্ধ কৰে। তেওঁৰ বাজত্বৰ আৰম্ভণতে কছিধন

লক্ষ্মীনাথায় বজাই জয়ন্তীয়াত এখন স্তম্ভৰ নগৰ পাতে ।

নামে এজন কৰ্মচাৰীয়ে বিদ্ৰোহ উপস্থিত কৰে । কহিধন কৃষ্ণচন্দ্ৰ বজাই পতা এজন বিষয়া । তেওঁ কছাৰি ৰাজ্যৰ উত্তৰ ভাগ ৰাজ-প্ৰতিনিধিস্বৰূপে শাসন কৰিছিল । গোবিন্দচন্দ্ৰই বহু প্ৰবন্ধে সেই বিদ্ৰোহ থমাই কহিধনক বধ কৰিলে । কিন্তু, তাৰ পাচত 'আকৌ কহিধনৰ পুত্ৰ তুলাৰাম সেনাপতিয়ে কছাৰি ৰাজ্যৰ উত্তৰাংশত অধিকাৰ চলাই বিদ্ৰোহ চলাবলৈ ধৰিলে । এনে বিপদৰ উপৰি, মণিপুৰৰপৰা মাজ্জিৎসিংহৰ আক্ৰমণ পৰিলেহি । গোবিন্দচন্দ্ৰই উপায় নাপাই মণিপুৰৰ নিৰ্বাসিত ৰজা চৌৰজিৎসিংহৰ সহায় গ্ৰহণ কৰিলে । কিন্তু, তেওঁ মাজ্জিৎসিংহৰ সৈতে লগ লাগি নিজে কছাৰি ৰাজ্যৰ এক অংশৰ অধিপতি হৈ হ'লগৈ । তাৰ পাচৰ বছৰত গন্তীৰসিংহ নামে আক এজন মণিপুৰী কুটুম্ব আহি লগ লাগিল । এই দৰে কাছাৰদেশ বা কছাৰি ৰাজ্য প্ৰকৃতপক্ষে মণিপুৰী কোৰ্ণৰৰ অধিকাৰত পৰিল, কছাৰি ৰজা গোবিন্দচন্দ্ৰলৈ ৰাজ্যৰ ভাগ একো নাথাকিলগৈ । সবশেষত গোবিন্দচন্দ্ৰই বৰ্ম্মাৰজাৰ ওচৰত সহায় প্ৰাৰ্থনা কৰিলে । বৰ্ম্মাৰজাই সেই মতে কছাৰি ৰজাক সহায় কৰিবলৈ সৈন্তবল পঠিয়ালে । সেই কথাৰ সন্তোষ পাই বৃটিচ্ গৱৰ্ণমেণ্টে বৰ্ম্মাৰজাৰ উদ্দেশ্যৰ বিৰুদ্ধে যুগুত ব্যৱস্থা কৰিবৰ নিমিত্তে গন্তীৰসিংহলৈ উপদেশ দি পঠিয়ালে । কিন্তু, তেওঁ বৃটিচ্ ৰাজৰ পৰামৰ্শ গ্ৰহণ নকৰি, তলে-তলে বৰ্ম্মাৰজাৰ সেনা-পতিৰে সৈতে সন্ধি পাতি কছাৰি ৰাজ্য ভগাই লবলৈ কাৰবাব কৰিলে । এই কথাত বৃটিচ্ গৱৰ্ণমেণ্ট অসন্তুষ্ট হৈ, সেই গুপ্তগোলৰ মাজত ইচ্ছা কৰি সোমাল । পিচে, বৰ্ম্মাৰজাৰ সেনাদল বা মানবিলাক যেতিয়া বগুত ঘাটি উলটিবলৈ বাধ্য হল, তেতিয়া গন্তীৰসিংহক ৰাজ্যভোগৰপৰা বঞ্চিত কৰি, বৃটিচ্ গৱৰ্ণমেণ্টে গোবিন্দচন্দ্ৰক আকৌ কছাৰি ৰাজ্যত ৰজা

অতি পুৰণি কালত শ্ৰীহট্ট কামৰূপৰ অধীন আছিল।

পাতে। ইমানতো গোবিন্দচন্দ্ৰৰ অশান্তিৰ অন্ত নপৰিল; তুলাৰাম সেনাপতিয়ে পুনঃ বিদ্রোহ তুলি নানা উৎপাত লগাবলৈ ধৰিলে। সবশেষত বৃটিচ্ বজাৰ সুপৰামৰ্শ মতে চলি, গোবিন্দচন্দ্ৰই তাৰপৰা এক প্ৰকাৰ মুক্তিলাভ কৰিছিল; কিন্তু তেওঁৰ ৰাজত্বৰ শেহছোৱাত তেওঁ অত্যন্ত প্ৰজাপীডক হৈ উঠাত, সেই আপাহতে এটা মনিপুৰিয়ে ছেগ চাই খ্ৰীঃ ১৮৩০ চনত তেওঁক বধ কৰে। গোবিন্দচন্দ্ৰ কছাৰি বংশৰ শেহ ৰজা। তেওঁ অপুলক আছিল। গতিকে, তেওঁৰ মৰণৰ পাচত খ্ৰীঃ ১৮৩২ চনত বৃটিচ্ গৱৰ্ণমেণ্টে কছাৰ বা কছাৰি ৰাজ্য একেবাৰে নিজৰ খাচ দখলৰ ভিতৰ কৰি লয়। প্ৰথমতে কছাৰ জিলা আসাম কমিচনাৰৰ অধীনে এজন বৃটিচ্ চুপাৰিণ্টেন্ডেণ্টৰ শাসনত ৰখা হৈছিল; তাৰ পাচত, ১৮৩৭ খ্ৰীষ্টাব্দত তাক ঢাকা বিভাগত চামিল কৰি এজন ডেপুটী কমিচনাৰৰ শাসনাধীনত ৰখা হয়।

তুলাৰাম সেনাপতি।—কহিধনৰ মৃত্যুৰ পাচতো পুতেক তুলাৰাম সেনাপতিয়ে কছাৰি ৰাজ্যৰ উত্তৰাংশত অধিপতি হৈ, ৰজা গোবিন্দচন্দ্ৰৰ ওপৰত নানা উৎপাত লগাবলৈ ধৰে। তুলাৰাম এজন বৰ উচ্চকাজী, বুদ্ধিমান আৰু বাহুবলী পুৰুষ আছিল। অকল বিদ্রোহ ঘটাই উদ্দেশ্য সিদ্ধি কৰিব নোৱাৰা যেন দেখি, তেওঁ গোবিন্দচন্দ্ৰৰপৰা কছাৰি ৰাজপাট একেবাৰে কাঢ়ি লবলৈ মনস্থ কৰিলে। সেই অৰ্থে, তেওঁ ১৮২৮ খ্ৰীষ্টাব্দত গোবিন্দৰাম নামে ভতিজাকক এজাক তেজী বগুৱাৰ সেনাপতি পাতি গোবিন্দচন্দ্ৰৰ নগৰ আক্ৰমণ কৰিবলৈ পঠিয়ালে। কিন্তু, গোবিন্দৰামে গোবিন্দচন্দ্ৰৰ ফৌজক ঘটাই উঠি, উলটি দদায়েক তুলাৰামৰ বিৰুদ্ধে উঠিল। হঠাৎ এনে আত্মবিদ্রোহ সহিব নোৱাৰি তুলাৰাম জয়ন্তীয়ালৈ পলাল। কিন্তু, ঘূৰি বছৰতে ১৮২৯ খ্ৰীষ্টাব্দত তেওঁ

খ্রীষ্টৰ চতুৰ্দশ শতিকাৰপৰা খ্রীষ্ট মছলমান বজাৰ অধীনত পৰে।

মণিপুৰী কোৱঁৰ গন্তীৰসিংহৰ সহায় লৈ, তেওঁৰ অকৃতজ্ঞ ভতিজাকক আক্ৰমণ কৰিলেহিঁ। গোবিন্দৰামে সেই আক্ৰমণ সহিব নোৱাৰি ধৰ্ম-পুৰলৈ পলাই গৈ গোবিন্দচন্দ্ৰৰ লগত যোগ দিলেগৈ। এনে অৱস্থাত তুলাৰাম সেনাপতিক উত্তৰ কাছাৰৰ স্বাধীন অধিপতি বুলি মানি তেওঁক শান্ত কৰিবৰ নিমিত্তে ব্ৰিটিছ কৰ্মচাৰী ডেভিড্ স্কট চাহাবে গোবিন্দচন্দ্ৰক উপদেশ দিয়ে। কিন্তু, তেওঁ সেই পৰামৰ্শ নোলোৱাত পুনঃ পুনঃ তুলাৰাম সেনাপতিৰ উৎপাত সহিব লগাত পৰিল। গোবিন্দচন্দ্ৰৰ মৰণলৈকে তুলাৰামে নিজৰ পৰাক্ৰমেৰে তেওঁক অস্থিৰ কৰি ৰাখিছিল। গোবিন্দচন্দ্ৰ অপুত্ৰক অৱস্থাত স্বৰ্গী হোৱাত, তুলাৰাম সেনাপতিয়ে কছাৰি ৰাজপাটলৈ স্বত্ব আগ বঢ়াইছিল, কিন্তু তেওঁ কছাৰি ৰাজবংশী নোহোৱাৰ গতিকে ব্ৰিটিছ গৱৰ্ণমেণ্টে তেওঁৰ প্ৰাৰ্থনা গ্ৰাহ্য নকৰিলে। তথাপি, তেওঁক ৰজা খিতাপ নিদিলে যদিও, গোবিন্দচন্দ্ৰৰ দিনত ভোগ কৰা ৰাজ্যাংশৰ অধিকাৰী বা জমিদাৰ পতা হল। তেওঁৰ অধিকাৰ দক্ষিণে মছৰ নৈ, আৰু নগাপাহাৰ, উত্তৰে যমুনা আৰু দৈয়াং নৈ, পূবে ধনশিৰী নৈ, আৰু পছিমে দৈয়াং নৈ এই চতুঃসীমাৰ ভিতৰত আছিল। ইয়াৰ বাবে তেওঁ ব্ৰিটিছ ৰাজক প্ৰথমে বছৰি ৪ টা হাতীৰ দাঁত শোধাবলৈ গাত লৈছিল; কিন্তু পাচলৈ তাৰ সলনি ৪৯০ টকা নগদ কৰ শোধাইছিল।

৪। আখ্যা।

—:—

জয়ন্তীয়াৰ ৰজা।

খাচী আৰু জয়ন্তীয়া পাহাৰেই আদি জয়ন্তীয়া ৰাজ্য। পাচত জয়ন্তীয়া পৰগণা নামে ভৈয়ামৰ এক অংশ তাৰ লগ লগোৱা হয়। সেই অংশ এতিয়া ছিলট জিলাৰ ভিতৰ।

কছাৰি ৰজাৰ দৰেই জয়ন্তীয়া ৰজাৰো দলখা বুৰঞ্জী নাছিল। আন কি, জয়ন্তীয়া ৰজা সম্বন্ধীয় কিম্বদন্তীও ভৈয়ামৰ জয়ন্তীয়া প্ৰজাৰ মুখে হে শুনিবলৈ পোৱা যায়। কিন্তু, ইবিলাকৰ লিখিত ভাষা আছিল, আৰু আজিকালি খাচী ভাষাই বিশ্ববিদ্যালয়ত ঠাই পাইছে; তথাপি বুৰঞ্জী ৰাখিবলৈ যত্ন নোহোৱাৰপৰা বুজা যায় যে, তেতিয়া এই ৰাজ্যত সভ্যতাৰ পোহৰ পৰা নাছিল। এতিয়াও আহোম-বুৰঞ্জীৰ সংলগ্নত হে জয়ন্তীয়া ৰজাৰ বুৰঞ্জীমূলক তথ্য কিম্বৎ পৰিমাণে পাবলৈ আছে।

আনবিলাক পৰ্বতীয়া জাতিৰ দৰে, জয়ন্তীয়াৰ ভিতৰতো অসংখ্য খেল, আৰু খেলেপতি একোজন গাওঁবুঢ়া বা শাসনকৰ্ত্তা আছিল। সেই শাসনকৰ্ত্তাবিলাকৰ ভিতৰত সততে বিবাদ চলিছিল; আৰু “যাৰে বল তাৰে চল” প্ৰথাৰে সিবিলাকৰ ৰাজকাৰ্য্য নিৰ্বাহ হৈছিল। খাচী আৰু জয়ন্তীয়া দুয়োতে একে ভাষা, একে আচাৰ-ব্যৱহাৰ আৰু একে ৰীতি-নীতি। সিবিলাকৰ ভিতৰত উত্তৰাধিকাৰীৰ স্বত্ব পুত্ৰৰ নাই, কন্যাৰ হে পিতৃ-সম্পত্তিৰ ওপৰত অধিকাৰ।

জয়ন্তীয়া ৰাজ-পৰিমাণ কাৰপৰা আবত্ত হয় সেইটো নিশ্চয় কৈ ক'ব নোৱাৰি। তথাপি, পৰ্বতৰাম নামে এজন জয়ন্তীয়া ৰজাকে এই ৰাজ-

মণিপুৰৰ পুৰণি অসমীয়া নাম 'মগলাও' ।

বংশৰ ঘাই গুৰি বুলি মানিব লগা হৈছে । ভৈয়ামৰ কিস্বদন্তীৰ মতে এই কেইজন আদিৰজাৰ নাম পোৱা যায় ;—পৰ্বতৰায়, মাৰোগোসাঁই বা মাজিউগোহাঁই, বুঢ়া পুৰ্বতৰায়, বৰগোসাঁই বা বৰগোহাঁই, বিজয়মাণিক, প্ৰতাপৰায় আৰু ধনমাণিক । ইবিলাকে ১৫০০ৰ পৰা ১৬১২ খ্ৰীষ্টাব্দলৈকে ৰাজত্ব কৰে । ইবিলাকৰ ভিতৰত ধনমাণিকৰ নাম আহোম-বুৰঞ্জীত সংলগ্ন আছে ; আৰু কছাৰি ৰজা শত্ৰুদমনৰ ৰাজত্বৰ বৰ্ণনাত তেওঁৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰি অহা হৈছে ।

যশমাণিক ।—ধনমাণিকৰ পুত্ৰ যশমাণিকৰ কথাও কছাৰি ৰজাৰ ৰাজত্বতে কৈ অহা হৈছে । যশমাণিক বুদ্ধিমান ৰজা আছিল । আহোম আৰু কছাৰি ৰজাৰ মাজত কন্দল লগাই দি, তেওঁ মাজতে ক্ষমতা লাভ কৰিছিল । যশমাণিকে কোচবিহাৰৰ লক্ষ্মীনাৰায়ণ ৰজাৰ জীয়েকক বিয়া কৰাইছিল, আৰু তেওঁ জয়ন্তেশ্বৰী মূৰ্তি আৰু জয়ন্তীয়াত স্থাপন কৰে । যশমাণিকে ১৬১২ৰ পৰা ১৬২৫ খ্ৰীষ্টাব্দলৈকে ১৩ বছৰ ৰাজত্ব কৰে । তেওঁৰ পাচত, সুন্দৰৰায় আৰু ছোট প্ৰতাপৰায় নামে দুজন ৰজাই ১৬৪৭ খ্ৰীষ্টাব্দলৈকে ৰাজত্ব কৰাৰ প্ৰমাণ পোৱা যায় । ছোট প্ৰতাপৰায়ে ১৬৪৭ খ্ৰীষ্টাব্দত বুদ্ধিশ্বৰ্গনাৰায়ণ স্বৰ্গদেৱৰ ওচৰলৈ মিত্ৰতা স্থাপনৰ অৰ্থে কটকী পঠিয়াইছিল ।

ওপৰত কোৱা কেইজনৰ পাচত যশমন্তৰায়, বাণসিংহ, প্ৰতাপসিংহ আৰু লক্ষ্মীনাৰায়ণ এই কেইজন ৰজাই ১৬৪৭ৰ পৰা ১৬৯৪ খ্ৰীষ্টাব্দলৈকে ৰাজত্ব কৰে । আহোম স্বৰ্গদেৱ চক্ৰধ্বজসিংহৰ ৰাজ্যাভিষেক উৎসৱত যোগ দিবলৈ বাণসিংহ ৰজা আহোম ৰাজধানীলৈ ১৬৬৩ খ্ৰীষ্টাব্দত আহিছিল । লক্ষ্মীনাৰায়ণ ৰজাই জয়ন্তীয়াত এখন সুন্দৰ নগৰ পৰিচালিত আছিল : তাৰ চিন্ আজিলৈকে ডেওঁৰ নামে মৈতে ৰৈছে ।

জয়সিংহৰ ৩৪^১ বছৰীয়া ৰাজত্ব বৰ্ষাবজাৰ আক্ৰমণেৰে পৰিপূৰ্ণ।

ৰামসিংহ।—লক্ষ্মীনাৰায়ণৰ পাচত ৰামসিংহ জয়ন্তীয়াৰ বজা হয়। আৰু, এওঁ ১৬৯৫ৰ পৰা ১৭০৮ খ্ৰীষ্টাব্দলৈকে এজন বিখ্যাত ৰজা আছিল। কছাৰি ৰজা তাম্ৰধ্বজৰ ৰাজত্বৰ বৰ্ণনাতে এওঁৰ বিষয়েও কৈ অহা হৈছে। ৰামসিংহ ৰজাৰ দিনতে কছাৰি ৰজা তাম্ৰধ্বজক ধৰি নি জয়ন্তীয়াত বন্দী কৰি ৰখা হৈছিল, আৰু তেওঁক তাৰপৰা উদ্ধাৰ কৰাৰ অভিপ্ৰায়ে মহাৰাজ ৰুদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱে বৰবৰুৱা আৰু বৰফুকন দুইকো দুফালৰপৰা পঠিয়াই জয়ন্তীয়া ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰায়। আক্ৰমণৰ উদ্দেশ্য সিদ্ধি হোৱাৰ পাচত, জয়ন্তীয়া ৰাজ্য সম্পূৰ্ণে আহোম ৰজাৰ খাচ্ দখলত পৰে।

ৰামসিংহৰ পাচত জয়নাৰায়ণ, বৰগোহাঁই, ছত্ৰসিংহ, বিজয়নাৰায়ণ আৰু দ্বিতীয় ৰামসিংহ এই কেইজন জয়ন্তীয়া ৰজাই ১৭০৮ৰ পৰা ১৮৩২ খ্ৰীষ্টাব্দলৈকে আহোম ৰজাৰ অধীনে ৰাজত্ব কৰে। ইবিলাকৰ ভিতৰত বৰগোহাঁই ৰজাই ৪০ বছৰ ৰাজত্ব কৰাৰ পাচত, ৰাজ্যভাৰ স্ব-ইচ্ছাৰে এৰি সন্ন্যাসীৰ বৃত্তি অৱলম্বন কৰে। তেওঁৰ দিনত দিয়া দেৱোত্তৰ ভূমি এতিয়াও জয়ন্তীয়াৰ দেৱলীয়া বা দেৱালয়-ৰাণীয়াসকলে ভোগ কৰিব লাগিছে।

৫। আখ্যা ।

শ্রীহট্টৰ বজা ।

শ্রীহট্ট এখন পুৰণি দেশ । ইয়াৰ আদি নাম গোৰ বা গৌৰ । এই দেশৰ নাম মহাভাৰততো উল্লিখিত আছে । কিন্তু, ইয়াৰ কোনো লিখিত ভাল বুৰঞ্জী পাবলৈ নাই । শ্রীহট্ট সম্বন্ধে আজিলৈকে বুৰঞ্জীমূলক তথ্য যি সংগ্ৰহ কৰিব পৰা হৈছে, সি কেৱল জনশ্ৰুতিমূলক ।

অতি পুৰণি কালত শ্রীহট্ট কামৰূপৰ অধীন আছিল । আৰু, ইয়াৰ উত্তৰ আৰু দক্ষিণ ভাগৰ মানুহে বদোভাষা কোৱালৈ চাই, শ্রীহট্টৰ আদি বজাবিলাক কছাৰি বজাৰ সম্বন্ধীয়া আছিল বুলিব পাৰি । বিখ্যাত বল্লাল-সেনৰ দিনৰপৰা শ্রীহট্টৰ উত্তৰ ভাগ বঙ্গদেশৰ সেনবংশী বজাবিলাকৰ অধীনে থকাটো প্ৰমাণ পোৱা যায় । সেই সময়ত ইয়াৰ দক্ষিণ ভাগ ত্ৰিপুৰাৰ বজাৰ দখলত আছিল ।

শ্রীহট্টৰ পুৰণি স্বাধীন বজাৰ আখ্যান কতো পাবলৈ নাই । তথাপি, খ্ৰীষ্টৰ দ্বাদশ আৰু ত্ৰয়োদশ শতিকাত খৰৱান, গকুল, নাৰায়ণ, গোবিন্দ-দেৱ বা কেশৱদেৱ, ঈশানদেৱ প্রভৃতি কেইজনমান বজাৰ নাম পোৱা যায় । এই তালিকাৰ শেহৰ দুজনৰ নামে দান কৰা তামৰ ফলিও পোৱা গৈছে ; তাত ১২৪৫ খ্ৰীষ্টাব্দৰ কথা উল্লেখ আছে ।

খ্ৰীষ্টৰ চতুৰ্দশ শতিকাৰপৰা শ্রীহট্ট মছলমান বজাৰ অধীনলৈ যায় । মোগল সম্ৰাটসকলে শ্রীহট্ট ঢাকাৰ নবাবৰ অধীনে শাসন কৰিছিল । শ্রীহট্টৰ অন্তৰ্গত লাউৰ ৰাজ্য আকবৰ সম্ৰাটৰ দিনত মোগল ৰাজ্যৰ

১৯ শতিকাৰ আদিছোৱা মণিপুৰত ৰাজভগনেৰে পৰিপূৰ্ণ।

ভিতৰত পৰে। আওৰেংজেৰ বাদচাহে গোবিন্দদেব নামে শ্ৰীহট্টৰ ৰজাক দিল্লীলৈ মতাই নিয়াইছিল; তাতে তেওঁ মছলমান ধৰ্ম গ্ৰহণ কৰে। মোগল সম্ৰাটৰ দিনত শ্ৰীহট্টৰ শাসনকৰ্ত্তাবিলাকৰ খিতাপ “আমিল” আছিল। আমিলবিলাক ঢাকাৰ নবাবৰ অধীনে চলিছিল। ইবিলাকৰ ভিতৰত ফাজাদৰ্থা নামে এজন প্ৰখ্যাত। তেওঁ ১৬৭৩ খ্ৰীষ্টাব্দত এখন সাঁকো নিৰ্মাণ কৰাইছিল; শ্ৰীহট্টত সি আজিও তেওঁৰ নাম ৰাখিছে।

১৬৭৫ খ্ৰীষ্টাব্দৰপৰা শ্ৰীহট্ট ব্ৰিটিছ গৱৰ্ণমেণ্টৰ দখলত পৰে। তেতিয়াৰ দিনলৈকে শ্ৰীহট্টত ৰূপৰ টকা আৰু তামৰ পইচাৰ প্ৰচলন নাছিল। চাৰ গেইটৰ বৰ্ণনামতে সেই সময়ত ২৫০,০০০ টকা ৰাজহ উঠিছিল, আৰু গোটেইখিনি ৰাজহ কড়িৰে শোধাইছিল। ব্ৰিটিছ ৰাজৰ অধীনলৈ যোৱাৰ পাচৰপৰা শ্ৰীহট্টৰ নানা পিনে বহুল উন্নতি হবলৈ ধৰিছে।

৬। আখ্যা।

—:—

মণিপুৰৰ ৰজা।

মণিপুৰ এখন অতি পুৰণি ৰাজ্য। ইয়াৰ নাম মহাভাৰততো পোৱা যায়। সেই মতে, মণিপুৰীয়া ৰজা তৃতীয় পাণ্ডৱ অৰ্জুনৰ বংশী বুলি জনা যায়। সেই যুক্তিৰেই, মণিপুৰীয়াবিলাকে কৃত্ৰিয় বুলি চিনাকি দিয়ে। কিন্তু, সিবিলাকৰ সামাজিক নিয়ম-কাৰণ আৰু আচাৰ-ব্যৱহাৰলৈ চাই সিবিলাকক তলৰ খাপৰ হিন্দু বুলি হে বুজা যায়। সি যি হওক, লেফ্টেনেণ্ট্ প্ৰেম্‌বৰ্টনৰ মতে, মণিপুৰীয়াৰ আঁতিগুৰি তাতাবত হে ওলাইছে গৈ; আৰু সিবিলাকৰ প্ৰথম প্ৰখ্যাত ৰজাক এজন নগাবংশী

“ইয়াণ্ডাবু” সন্ধিত বৰ্ম্মাবজাই মণিপুৰৰ স্বাধীনতা স্বীকাৰ কৰে।

গান্ধুহ বুলি হে চাৰ গেইটে ঠাৱৰাইছে। এই ৰাজ্যৰ পুৰণি অসমীয়া নাম ‘মগলাও’।

মণিপুৰ পুৰণি ৰাজ্য বুলিও, ইয়াৰ আগছোৱাৰ বিশ্বাসযোগ্য বিস্তাৰিত বিৱৰণ পাবলৈ নাই। বৰ্ম্মাদেশৰ অন্তৰ্গত আভা ৰাজ্যত ইবিলাকৰ বুৰঞ্জী ৰখা হৈছিল। সেইমতে খ্ৰীষ্টাব্দৰ প্ৰায় আৰম্ভণৰেপৰা মণিপুৰীয়া ৰজাৰ নাম পোৱা যায়। কিন্তু, প্ৰকৃতপক্ষে খ্ৰীষ্টৰ অষ্টাদশ শতিকাৰপৰা হৈ মণিপুৰীয়া ৰজাৰ বুৰঞ্জী লেখত লোৱা যায়।

গৰীবনেৰাজ।—পাম্‌হাইবা নামে এজন নগা-নেতাই ১৭১৪ খ্ৰীষ্টাব্দত মণিপুৰ দখল কৰে। তেওঁ মণিপুৰত ৰজা হৈয়ে হিন্দুধৰ্ম্ম গ্ৰহণ কৰে। আৰু, তেতিয়াৰপৰা তেওঁৰ নাম গৰীবনেৰাজ হয়। তেওঁ এজন বৰ প্ৰতাপী ৰজা আছিল। গৰীবনেৰাজে কেইবাবাৰো বৰ্ম্মাদেশ আক্ৰমণ কৰি তাৰ দাঁতিয়লীয়া ৰাজ্যৰ ভালেখিনি নিজৰ ৰাজ্যৰ ভিতৰ কৰি লৈছিল। আন কি, তেওঁ আভা নগৰ দখল কৰিবলৈকো হাত মেলিছিল; এনেতে নিজৰ পুতেক আগত্‌চাহ বা কাকীলাল ঠাৱাৰ চক্ৰান্তত তেওঁ দেশান্তৰিত হয়, আৰু অৱশেষত পুতেকৰ হাততে তেওঁৰ অপমৃত্যু ঘটে।

আগত্‌চাহ বা কাকীলাল ঠাৱা।—পিতৃসিংহাসন কাঢ়িলে, কাকীলাল ১৭৫০ খ্ৰীষ্টাব্দৰপৰা মণিপুৰৰ ৰজা হয়। কিন্তু, বছৰে-চাৰেকলৈ মাথোন তেওঁ নামমাত্ৰ ৰজা আছিল। তাৰ পাঁচত, ১৭৫৫ খ্ৰীষ্টাব্দত বৰ্ম্মাৰ ৰজাই মণিপুৰ আক্ৰমণ কৰি আগৈয়ে গৰীবনেৰাজে দখল কৰা ৰাজ্য আকৌ কাঢ়ি ললে; কাকীলাল দেশ এৰি পলাবলগাত পৰিল।

জয়সিংহ।—১৭৬৫ খ্ৰীষ্টাব্দত জয়সিংহ মণিপুৰৰ ৰজা হয়।

১৮৯১ চনৰ বিদ্রোহ দমাই মণিপুৰত গৱৰ্ণমেণ্টে নতুন বজা পাতে।

তেওঁ বজা হৈয়ে বুটিচ্ গৱৰ্ণমেণ্টৰ লগত সন্ধি স্থাপন কৰে। সেই মতে বুটিচ্ গৱৰ্ণমেণ্টে বৰ্মা বজাই কাঢ়ি লোৱা ৰাজ্য উদ্ধাৰ কৰি দিবলৈ মান্তি হৈছিল। কিন্তু, জয়সিংহই বুটিচ্ সেনাক খৰচ যোগাবলৈকো অপাৰগ হোৱাত, সেই প্ৰস্তাৱ এৰা পৰিল। তাৰ পাচত, ১৭৬৫ খ্ৰীষ্টাব্দত বৰ্মা বজাৰ সেনাই আকৌ মণিপুৰ আক্ৰমণ কৰেহি। এইবাৰ জয়সিংহ ঠাৱৰি নোৱাৰি কাছাৰলৈ পলাইছিল, কিন্তু বৰ্মাবজাৰ সেনা উলটি যোৱা মাত্ৰে তেওঁ মণিপুৰলৈ উভতি আহি সিবিলাকে পাতি থৈ যোৱা বজাক ভাঙ্গি নিজে বজা হুলাহি। এই বার্তা পাই বৰ্মাবজাই আকৌ ১৭৬৮ খ্ৰীষ্টাব্দত মণিপুৰ আক্ৰমণ কৰে। জয়সিংহ পলাই কছাৰি ৰাজ্যত সোমাল গৈ। তাৰ পাচত, আহোম ৰজা ৰাজেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ সাহায্যত মণিপুৰৰ ৰাজসিংহাসন তেওঁ পুনঃ লাভ কৰে। কিন্তু, তাৰ পাচতো তেওঁ কেইবাবাৰো ধেনা খাব লগাত পৰিছিল। সবশেষত তেওঁ বৰ্মাবজাৰে সৈতে মিত্ৰতা কৰিবলৈ বাধ্য হয়। ১৭৯২ খ্ৰীষ্টাব্দত জয়সিংহই ৫০০ ঘোঁৰা-বগুৱা আৰু ৪০০০ মাটি-বগুৱাৰে সৈতে গোবীনাথ সিংহ স্বৰ্গদেৱক সহায় কৰিছিল। এই দৰে ৩৪ বছৰ ৰাজত্ব কৰাৰ পাচত, ১৭৯৯ খ্ৰীষ্টাব্দত তীৰ্থলৈ যাওঁতে বাটতে জয়সিংহৰ লোকান্তৰ হয়।

হৰ্ষচন্দ্ৰ আৰু মধুচন্দ্ৰ।—জয়সিংহৰ পাচত তেওঁৰ বৰপুত্ৰ হৰ্ষচন্দ্ৰ ১৭৯৯ খ্ৰীষ্টাব্দত বজা হয়। ছবছৰমান ৰাজত্ব কৰোঁতেই তেওঁক চক্ৰান্তৰ ওপৰত বধ কৰি, ভায়েক মধুচন্দ্ৰ ১৮০০ খ্ৰীষ্টাব্দত বজা হয়। কিন্তু তেওঁৰো একে দশাই ঘটিবলৈ ; ছবছৰমানৰ পাচতে ভায়েক চৌৰ-জিতসিংহৰ হাতত তেওঁৰ অকাল মৃত্যু হয়।

চৌৰাজিতসিংহ।—ককায়েক মধুচন্দ্ৰক বধ কৰি, ১৮০৩

আদিতে নিউভিল আৰু হেঁৰাইট চাহাবে আমাম শাসুন কৰিছিল।

খ্রীষ্টাব্দত চৌৰজিত্‌সিংহ মণিপুৰৰ বজা হয়। কিন্তু, 'তেওঁ কেইবছৰমান
ৰাজত্ব কৰোঁতেই ভায়েক মাজ্জিত সিংহই আভা'ৰাজ্যৰ বজাৰ সহায় লৈ,
১৮১২ খ্রীষ্টাব্দত ককায়েকক ভাঙ্গি নিজে বজা হলাহি। চৌৰজিত্‌সিংহই
জয়ন্তীয়াত আশ্রয় ললেগৈ।

মাজ্জিত্‌সিংহ।—১৮১৮ খ্রীষ্টাব্দত মাজ্জিত্‌সিংহই কাছাৰ ৰাজ্য
আক্ৰমণ কৰিছিল। কিন্তু, পূৰ্বৰ শত্ৰুতা মনত কৰি চৌৰজিত্‌সিংহই
কাছাৰৰ বজা গোবিন্দচন্দ্ৰক সহায় কৰাত, মাজ্জিত্‌সিংহৰ উদ্দেশ্য সফল
নহল। মাজ্জিত্‌ উলটি অহাৰ পাচত, চৌৰজিত্‌সিংহই কাছাৰৰে এক
অংশৰ অধিপতি হৈ থাকিল। তাৰ পাচত, ১৮১৯ খ্রীষ্টাব্দত বৰ্মাদেশৰ
ৰজাই আকৌ মণিপুৰ আক্ৰমণ কৰে। মাজ্জিত্‌সিংহ ঠাৱৰি নোৱাৰি
কাছাৰলৈ পলাল। ইয়াতে তেওঁ ককায়েক চৌৰজিত্‌সিংহৰে সৈতে
মিল হৈ, গোবিন্দচন্দ্ৰক খেদি কাছাৰ ৰাজ্য দুইৰো ভিতৰত ভগাই
ললে। আৰু, ১৮১৯ খ্রীষ্টাব্দৰপৰা ১৮২৩ লৈকে মণিপুৰৰ ৰাজপাট শূন্য
পৰি ৰয়।

পীতাম্বৰ।—ইফালে কাছাৰত গোলমাল চলি থাকোঁতেই সিফালে
চৌৰজিত্‌সিংহৰ ভতিজাক পীতাম্বৰে ১৮২৩ খ্রীষ্টাব্দত মণিপুৰ আক্ৰমণ
কৰেগৈ; আৰু বৰ্মাদেশী সেনাই পাতি যোৱা ৰজাক ভাঙ্গি নিজে বজা
হল। এই সংবাদ শুনি আকৌ চৌৰজিত্‌ৰ ভায়েক গন্তীৰসিংহই
ভতিজাক পীতাম্বৰক খেদি নিজে বজা হবলৈ গল। পীতাম্বৰ পলাই
আভা নগৰ সোমালগৈ।

গন্তীৰসিংহ।—ভতিজাকক খেদি গন্তীৰসিংহ মণিপুৰৰ বজা
হল। কিন্তু, ওপৰা-উপৰি ৰাজবিপ্লৱত দেশৰ এনে দুৰৱস্থা ঘটিল যে,
গন্তীৰসিংহই তেওঁৰ সৈন্তবিলাকক পুহিবলৈকো যুঁও উপায় কৰিব

পোনতে মটক, শ্বাম্ভী আৰু চিংফোইঁতক নিজৰ শাসনকৰ্তা দিয়া হয়।

নোৱাৰি, আকৌ কাছাবলৈ উলটি আহিব লগাত পৰিল। কাছাবলৈ উলটি আহি, গন্তীৰসিংহে আকৌ ককায়েক চৌবজিতৰ ওপৰত আক্ৰমণ বহালেহি। চৌবজিতে কাছাবত তেওঁৰ অধিকাৰ “ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীক” এৰি দি, শ্ৰীহটলৈ গুচি গল। গন্তীৰসিংহ দক্ষিণ কাছাবৰ গৰাকী হৈ বল। তাৰ কিছুমান দিনৰ পাচত, ব্ৰিটিছ গৱৰ্ণমেণ্টৰ সহায়ত, ১৮২৬ খ্ৰীষ্টাব্দত গন্তীৰসিংহ আকৌ মণিপুৰত বজা হয়গৈ। তাৰ পাচত, বৰ্ম্মা-বজাৰ সেনাই মণিপুৰ, কুবো উপত্যকা আৰু তাৰ ওচৰৰ ঠাইবিলাক এৰি দি লাহে লাহে অঁতৰ হল; আৰু ১৮২৬ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ২৪ ফেব্ৰুৱাৰীত হোৱা “ইয়াণ্ডাবু” সন্ধিমতে বৰ্ম্মাৰ বজাই গন্তীৰসিংহক মণিপুৰৰ বজা বুলি স্বীকাৰ কৰিলে।

চন্দ্ৰকীৰ্ত্তিসিংহ।—গন্তীৰসিংহৰ লোকান্তৰ হোৱাত, তেওঁৰ ছবছৰীয়া নাৰালক পুত্ৰ চন্দ্ৰকীৰ্ত্তিসিংহই পিতৃ-সিংহাসন লাভ কৰে। তেওঁ ১০ বছৰমান বজা হোৱাৰ পাচত, দদায়েক নৰাজিতসিংহৰ লগত বিবাদ কৰি, ১৮৪৪ খ্ৰীষ্টাব্দত কাছাবলৈ পলাই যায়।

নৰাজিতসিংহ আৰু দেবেন্দ্ৰসিংহ।—চন্দ্ৰকীৰ্ত্তিসিংহ আপুনি দেশান্তৰ হোৱাত নৰাজিতসিংহ বজা হয়। নৰাজিতসিংহই সাত বছৰ নিৰ্ব্বিবাদে ৰাজত্ব কৰাৰ পাচত, ১৮৫১ খ্ৰীষ্টাব্দত ভায়েক দেবেন্দ্ৰসিংহই তেওঁক বধ কৰি নিজে বজা হয়।

চন্দ্ৰকীৰ্ত্তিসিংহ (২য়, বাৰ)।—দেবেন্দ্ৰসিংহই চাৰিবছৰ মাথোন ৰাজত্ব কৰোঁতেই, চন্দ্ৰকীৰ্ত্তিসিংহই বণবল গোটাই লৈ মণিপুৰ আক্ৰমণ কৰেহি। আৰু, দদায়েক দেবেন্দ্ৰসিংহই এই আক্ৰমণ সাহিব নোৱাৰি কাছাবলৈ পলাই যোৱাত, চন্দ্ৰকীৰ্ত্তিসিংহই পিতৃ-সিংহাসন পুনঃ লাভ কৰে। তাৰ পাচত, দেবেন্দ্ৰসিংহই কেইবাবাৰো মণিপুৰ

ডেভিড্ স্কট্ এজন বিজ্ঞ আৰু কাৰ্য্যদক্ষ শাসনকৰ্ত্তা আছিল।

আক্ৰমণ কৰি বিফলমনোবধ হয়। চন্দ্ৰকীৰ্ত্তিসিংহ এজন বৰ সুদক্ষ বজা আছিল। ১৮৭৯ খ্ৰীষ্টাব্দত তেওঁ ২০০০ মণিপুৰী সেনাবে সৈতে নগাপাহাৰৰ “খনমা যুদ্ধত” ব্ৰিটিছ গৱৰ্ণমেণ্টক সহায় কৰিছিল। চন্দ্ৰকীৰ্ত্তিসিংহই ১১ গৰাকী মহিষীৰপৰা ১০ জন পুত্ৰ আৰু ৯ গৰাকী কন্যা ৰাখি, ১৮৮৬ খ্ৰীষ্টাব্দত তেওঁ মৰ্গী হয়।

সুৰচন্দ্ৰসিংহ।—চন্দ্ৰকীৰ্ত্তিসিংহৰ লোকান্তৰ হোৱাত, তেওঁৰ বৰপুতেক সুৰচন্দ্ৰ বজা হয়। তেওঁ প্ৰথম ভায়েক কুলচন্দ্ৰক যুৱৰাজ, আৰু তৃতীয় ভায়েক টিকেন্দ্ৰজিতক ঘাই সেনাপতি পাতে। তেওঁৰ ৰাজত্ব তিনিবছৰ হওঁতেই ভ্ৰাতৃবিৰোধ উপস্থিত হয়; আৰু তাৰ ফলস্বৰূপ ১৮৯১ খ্ৰীষ্টাব্দত মণিপুৰত ভয়ঙ্কৰ বিদ্ৰোহ ঘটে। এই বিদ্ৰোহত আসামৰ চীফ্ কমিচনাৰ অনৰেবোল মিঃ কুইণ্টন পলিটিকেল এজেণ্ট্ মিঃ গ্ৰিম্-উড্ প্ৰভৃতি পাঁচজন ব্ৰিটিছ কৰ্মচাৰীক হত্যা কৰাৰ অপৰাধত সুৰচন্দ্ৰক ৰাজ্যচ্যুত কৰি কুলচন্দ্ৰক আগুমানলৈ নিৰ্বাসন কৰা হয়, টিকেন্দ্ৰজিত আৰু টঙ্গাল জেনেৰেলৰ ফাঁচী হয়।

চুড়াচন্দ্ৰসিংহ।—সুৰচন্দ্ৰ আৰু তেওঁৰ ভায়েকসকলৰ ওপৰত সিবিলাকৰ অসৎ চৰিত্ৰৰ বাবে অসন্তুষ্ট হৈ, ব্ৰিটিছ গৱৰ্ণমেণ্টে সিবিলাকৰ পুৰুষৰ বংশধৰক ছাত্ পেলাই, দদায়েক নৰজিতসিংহৰ পাঁচবছৰীয়া নাতিকোৱঁৰ চুড়াচন্দ্ৰক ১৮৯১ খ্ৰীষ্টাব্দত মণিপুৰৰ বজা পাতে। এতিয়া মণিপুৰত চুড়াচন্দ্ৰৰ ৰাজত্ব চলিব লাগিছে।

১। অধ্যায়।

১। অধ্যায়।

—*—

বুটিচ্ গৱৰ্ণমেণ্ট।

মানব দিনৰ পাঁচত, কাছাব আৰু জয়ন্তীয়া ৰাজ্যকি নিয়মে বুটিচ্ শাসনৰ তললৈ অনা হ'ল আৰু মণিপুৰ মিত্ৰৰাজ্যকপে বল তাক যথাস্থানত কোৱা হৈছে। এতিয়া, আসাম উপত্যকাত বুটিচ্ শাসন বিস্তাৰৰ বিষয়ে চমুকৈ কোৱা হ'ব।

মিঃ ডেভিড্ স্কট্, কেপ্টেইন নিউভিল, লেফ্টেনেণ্ট্ জেম্চ্ মেথি, আৰু কেপ্টেইন্ আডাম্ হোৱাইট্।—

মানব দিনত আসাম উপত্যকাৰ ৰাজকীয় আৰু সামাজিক, বান্ধু এনে শিথিল হৈ পৰিল যে, মানে এৰি যোৱাৰ পাঁচতো অসমৰপৰা বুটিচ্ সৈন্যবল উঠাই নিয়াটো নিৰাপদ দেখা নগল।। সেই কাৰণে, উজনিৰ অতি পূব-ভাগত শদিয়া আৰু মটকৰ ৰাজ্য ক্ৰমে খামতীৰ শদিয়াধোৱাগোহাঁই আৰু মটকৰ বৰসেনাপতিৰ জিম্মাত বাধি, বাকী গোটেই অসম উপত্যকাৰ শাসনৰ ভাৱ ১৮২২ খ্ৰীষ্টাব্দৰপৰা উত্তৰ-পূব বঙ্গদেশৰ অন্তৰ্গত বংপুৰৰ কমিচনাৰ মিঃ ডেভিড্ স্কট্ চাহাবৰ শাসনত ৰখা হয়। কিন্তু, অকল-শৰীয়াটোক এই কাৰ্য্যতেওঁৰ পক্ষে দুঃসাধ্য হোৱাত, ১৮২৭ খ্ৰীষ্টাব্দত কেপ্টেইন্ আডাম্ হোৱাইটক নামান আসামত, আৰু ১৮২৮ খ্ৰীষ্টাব্দত কেপ্টেইন্ নিউভিলক উজনি আসামত সহকাৰী কমিচনাৰ পাতি দিয়া হয়।

৬ মহাৰাজা ভাৰতেশ্বৰী ভিক্টোৰীয়া ।

উত্তৰপাৰে ভৈৰৱী আৰু দক্ষিণপাৰে ধনশিৰী নৈকে মাজসীমা পাতি উজনি আৰু নামনি নামে আসাম প্ৰদেশ দুভাগ কৰা হয় । পোনতে উজনি আসামৰ সদৰঠাই বংপুৰ বা এতিয়াৰ শিৱসাগৰ আছিল, পাচত খ্ৰীঃ ১৯১৩ চনত যোৰহাটলৈ সদৰ তুলি অনা হয় । ১৮৩০ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ২৬

কৰ্ণেল জেন্‌কিন্সৰ আমোলতে গোটেই আসাম খাচ্ ব্ৰিট্ দখললৈ যায়।

জুলাইত নিউজিল্ চাহাবৰ মৃত্যু হোৱাত, তেওঁৰ ঠাইত লেফ্‌টেনেণ্ট্ জেম্‌চ মেথি চাহাব নিযুক্ত হয়।

বৰসেনাপতি।—শদিয়াৰ দক্ষিণে ব্ৰহ্মপুত্ৰ আৰু বুঢ়ী দিহিংৰ মাজত কিলাকুটীয়া ঠাইডোখৰক মটকৰ ৰাজ্য বোলে; এতিয়া সি ডিব্ৰুগড় নামে খ্যাত। ইয়াত ঘাইকৈ মোৰাঁমবীয়াবিলাকে বাস কৰিছিল। এই ৰাজ্যভাগ পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই পতা মটকৰ বৰসেনাপতিয়ে শাসন কৰিছিল। মানৰ দিনতো ভেওঁ সেই দেশ বক্ষা কৰি আছিল। গতিকে, ব্ৰিট্ গৱৰ্ণমেণ্টেও বৰসেনাপতিকে মটকৰাজ্যৰ গৰাকী পাতি দিছিল। আৰু, তেওঁ ডিব্ৰু নৈৰ পাৰত বজাগৰা নামে ঠাইত ৰাজধানী পাতিলে। তাৰ পাচত, বৰসেনাপতিয়ে ১৮২৬ খ্ৰীষ্টাব্দৰ সন্ধিমতে, গৱৰ্ণমেণ্টক বছৰি ১২০০০ টকা কৰ শোধাব লগা হয়। কিন্তু, সেই কৰ অতি অধিক বুলি তেওঁ আপত্তি কৰাত তাক ১৮০০ টকালৈ কমাই দিয়া হয়। বৰসেনাপতিৰ ৰাজহ 'পলটেক্' বা পাইকৰ গোট হিচাপে ধৰি আদায় কৰা হৈছিল। সেই 'টেক্' পাইকেপতি কছাৰি আৰু মটকৰ ৩ টকাকৈ, বিহিয়াৰপৰা ২।০ টকাকৈ, আৰু সাধাৰণ অসমীয়াৰপৰা ২ টকাকৈ লোৱা হৈছিল।

খাম্তী আৰু চিংফৌ।—মটকৰ দৰেই খাম্তী আৰু চিংফৌ বিলাককো নিজৰ শাসনকৰ্তা দিয়া হয়। সেই সময়ত শদিয়া অঞ্চল গোটেই খাম্তীৰ অধীনত, আৰু মটকৰাজ্যৰ পূবে ন-দিহিং আৰু টেঙ্গাপানীৰ মাজৰ ভাগ চিংফৌৰ অধীনত পৰিছিল। খাম্তীৰ শাসনকৰ্তা শদিয়াখোৱাগোহাঁইয়ে কৰ দিব নালাগিছিল; কিন্তু তেওঁৰ সৈন্যক ২০০ জন চিপাহীৰে সৈতে এজন ব্ৰিট্ পলিটিকেল অফিচাৰ তেওঁৰ খৰচত ৰখাটো হিঁৰ হয়। তেওঁ প্ৰজাৰপৰা গায়পতি ১ এটকাকৈ

১৮৫৭ খ্রীষ্টাব্দত মণিবাম দেৱানৰ ফাঁচী হয় ।

‘পল টেক্স’ আদায় কৰিছিল । চিংফৌৰপৰাও গৱৰ্ণমেণ্টে কৰ বিচৰা নাই । কিন্তু, সিহঁতৰ গাম বা শাসনকৰ্ত্তাই গৱৰ্ণমেণ্টক লাগিলেই ৮০ জন বগুৱা মানুহ দি সহায় কৰিবলৈ, আৰু পাটকাই দুৱাৰত সন্দায় বন্দীয়া থাকিবলৈ গাত লয় ।

মিঃ ডেভিড্ স্কট চাহাবৰ আমোলত ব্ৰিটিছ শাসনাধীনত থকা অসম দেশৰ ফৌজদাৰী আৰু দেৱানী গোচৰ চাৰিচ বা পঞ্চায়তৰ দ্বাৰা সোধ হৈছিল । কোনো গোচৰৰ আপীল হলে সহকাৰী কমিচনাৰে সুধিছিল । আৰু, তেওঁৰো ওপৰে চূড়ান্ত নিষ্পত্তি হব লগা আপীলাদি কমিচনাৰৰ ওচৰলৈ পঠিওৱাৰ নিয়ম চলিছিল । মিঃ ডেভিড্ স্কট চাহাবে বন্দী-বেটী বখাৰ নিয়ম ৰহিত কৰি, অকল কামৰূপৰপৰাই ১২০০০ বন্দী-বেটীক মুক্তি দিয়ে ।

ৰাজহ-বন্দবস্তী ।—বাহ্যিক শাসনকাৰ্য্যৰ গঢ় লগোৱাৰ লগে-লগে মিঃ ডেভিড্ স্কট চাহাবে ৰাজহৰ সু-বন্দবস্ত কৰিবলৈকো মনোযোগ দিয়ে । পোন-প্ৰথমে অসমীয়া ৰায়তে গায়পতি ৩ টকাকৈ ‘পল টেক্স’ দিয়াৰ নিয়ম চলিছিল । আৰু সেই কৰ প্ৰত্যেক খেলে সুকীয়াটকৈ তুলি গৱৰ্ণমেণ্টত শোধাইছিল । কিন্তু, ইয়াৰপৰা ৰাজহ সংগ্ৰহৰ সুচল নেদেখি পাচলৈ খেলবিলাক লাট্ কৰি মোজা বা মহল পতা হয় । সেই মোজা বা মহলৰ গৰাকী বা ৰাজহ সংগ্ৰহ কৰোঁতাবিলাকক মোজাদাৰ, বিষয়া, চৌধাৰী, কাকতি, পাটগিৰি ইত্যাদি নাম দিয়া হয় । কিন্তু যেতিয়া দেখা গল যে, এই নিয়মেও ‘পল টেক্স’ আদায় কৰাত বেমেজালি হুণ্ডিছিল, তেতিয়াৰপৰা মাটি-পীয়ল কৰাই, বস্তী, কপীত আৰু ফৰিজতি নামে মাটি তিনি শ্ৰেণীত ভগোৱা হয় ; আৰু কপীতৰ পুৰাত ১৥০ টকাকৈ বান্ধি, আন দুই শ্ৰেণীত ১ এটকাকৈ ৰাজহৰ নিৰিখ লগোৱা

খ্রীঃ ১৮৭৪ চনত আসামৰ শাসন বঙ্গবপৰা পৃথক হয়।

হয়। প্রথমতে মৌজাদাৰবিলাকৰ লগত কেইবা বছৰলৈকে বন্দবস্তী চলিছিল, আৰু তাৰ ভিতৰত বায়তৰ সংখ্যা বাঢ়ি ৰাজহৰ যি বেচি উৎপন্ন হৈছিল, সেইটো সিবিলাকৰ লাভ হৈছিল। কিন্তু, এনে নিয়মত গৱৰ্ণমেণ্টে সূচন নোপোৱাত মৌজা বা মহলৰ বছৰি বন্দবস্তীৰ নিয়ম কৰিলে।

শানবদিনে বেমেজালি লগোৱা অসম দেশৰ বাজে-ভিতৰে গঢ় গতি লগাই, ইয়াত পুনঃ শান্তি স্থাপনৰ চেষ্টা কৰি থাকোঁতেই, ১৮৩১ খ্রীষ্টাব্দৰ ২০ আগষ্টত মিঃ ডেভিড্ স্কট চাহাবৰ পৰলোক হয়। তেওঁ এজন বৰ ৰাজনীতিজ্ঞ আৰু কাৰ্য্যদক্ষ শাসনকৰ্তা আছিল। মিঃ ডেভিড্ স্কটৰ অকাল-মৃত্যুত গৱৰ্ণমেণ্ট আৰু প্ৰজাই সমানে ক্ষতি বোধ কৰিছিল।

মিষ্টাৰ টি, চি, ৰবাৰ্ট্‌চন্।—মিঃ ডেভিড্ স্কট চাহাবৰ লোকা-ন্তৰ হোৱাত, মিষ্টাৰ্ টি, চি, ৰবাৰ্ট্‌চনে তেওঁৰ বিষয়-বাব লয়হি। তেওঁ আহিয়েই আসাম উপত্যকাৰ উজনি খণ্ডত, ডেভিড্ স্কটে এৰি যোৱা প্ৰস্তাৱমতে পুৰন্দৰসিংহ স্বৰ্গদেৱক পুনঃ বজা পাতেহি। সেই অৰ্থে ১৮৩২ খ্রীষ্টাব্দত এটা সন্ধি কৰা হয়; সেই মতে মটকৰ ৰাজ্য আৰু শদিয়া ৰাজ কৰি, উজনি আসামৰ ভৈৰবী আৰু ধনশিৰীৰপৰা পূব-ভাগ স্বৰ্গদেৱ পুৰন্দৰসিংহক এৰি দিয়া হয়। সেই সময়ত আসামৰ কামৰূপ, মগাওঁ আৰু দৰং এই তিনিখন জিলা মাথোন ব্ৰিটিছৰ হাতত য়। তেতিয়া উত্তৰপাৰে বিশ্বনাথৰপৰা উজনিৰ লক্ষীমপুৰ জিলাৰ অন্তৰ্গত আছিল।

পুৰন্দৰ সিংহ।—১৮৩৩ খ্রীষ্টাব্দত শিৱসাগৰ আৰু লক্ষীমপুৰ এই দুখন জিলা স্বৰ্গদেৱ পুৰন্দৰসিংহৰ অধিকাৰত ৰখা হয়। স্বৰ্গদেৱে

ইলিয়ট চাহাব এজন অতি বিত্তোৎসাহী শাসনকৰ্তা আছিল।

ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীক বছৰি ৫০০০০ অৰ্দ্ধ লক্ষ টকা কৰ দিয়াবলৈ আৰু কোম্পানীৰ নিয়ম-প্ৰণালীমতে শাসন কৰিবলৈ সন্মতি হৈ বাটত বাজৰ লগত সন্ধি কৰে। কিন্তু, বছৰেবেকৰ পাচত স্বৰ্গদেৱে নিৰ্দ্ধাৰিত কৰ শোধৰ নোৱাৰি এৰি দিয়াত, ১৮৩৮ খ্ৰীষ্টাব্দত সেই দুই জিলাও নামনি আসামৰ লগত চামিল কৰি ব্ৰিটিছ খাচ দখলত ৰখা হয়।

জেনেবেল্ জেনুকিঞ্চ্।—মিষ্টাৰ্, ৰবাৰ্টচনৰ পাচত, ১৮৩৪ খ্ৰীষ্টাব্দত জেনেবেল্ জেনুকিঞ্চ্, আসামৰ কমিচনাৰ আৰু গৱৰ্ণৰ-জেনেবেলৰ এজেণ্ট হৈ আহে। তেওঁ আহিয়েই ব্ৰিটিছ শাসনাধীনৰ আসাম খণ্ড দৰং, নগাওঁ, কামৰূপ আৰু গুৱালপাৰ এই চাৰিখন জিলাত বিভক্ত কৰে। জেনেবেল জেনুকিঞ্চ্ৰ আমোলতে, ১৮৩৬ খ্ৰীষ্টাব্দত কাছাৰ ৰাজ্য ব্ৰিটিছ শাসনাধীনলৈ নিয়া হয়। আৰু, চিলচৰত সদৰ পাতি, সেই চনতে ঢাকাৰ কমিচনাৰৰ তলে ইয়াত এজন ডেপুটী কমিচনাৰ ৰখাৰ নিয়ম কৰা হয়। সেই চনতে, জয়ন্তীয়াৰ শেহ ৰজা ৰামসিংহৰ পুত্ৰ ৰাজেন্দ্ৰ সিংহক ৰজা ভাঙ্গি, জয়ন্তীয়া ৰাজ্য সম্পূৰ্ণে ব্ৰিটিছ শাসনৰ তললৈ নিয়া হয়। ইয়াৰ বছৰদিয়েকৰ পাচত, ১৮৩৮ খ্ৰীষ্টাব্দত, পুৰন্দৰসিংহ স্বৰ্গদেৱে পূৰ্বৰ বন্দবস্তমতে কৰ শোধাবলৈ অপাৰক হোৱাত, তেওঁক ভাঙ্গি, আহোমৰজাৰ নাম অন্ত কৰি, উজনি অসমকো ব্ৰিটিছ গৱৰ্ণমেণ্টৰ খাচ দখলত ভুক্ত কৰা হয়, আৰু আহোম-ৰজাৰ পৰিয়ালক পেন্‌চন্‌ দিয়াৰ নিয়ম বন্ধা হয়। চাৰ্ এডোৱাৰ্ড্ গেইটে তেওঁৰ বুৰঞ্জীৰ টীকাত লিখিছে, ১৮৫৩ খ্ৰীষ্টাব্দত হিচাপ লওঁতে, আহোম-ৰাজবংশী মানুহক মাহে ১২০০০ টকা পেন্‌চন্‌ দিয়া হৈছিল। এই দৰেই, ১৮৪২ আৰু ১৮৪৩ খ্ৰীষ্টাব্দত শদিয়াখোৱাগোহাঁই আৰু বৰসেনা-পতিৰ বংশধৰসকলৰ ৰাজ্যও ব্ৰিটিছ গৱৰ্ণমেণ্টৰ খাচ দখলৰ ভিতৰ কৰা।

জেনেবেল্ জেন্‌কিঞ্চ ।
“অলোচনী” পৰা উদ্ধৃত ।

১৮৯০ চনত মণিপুরত ভয়ানক বিদ্রোহ হয়।

হয়। মণিৰ পাচত গৱৰ্ণমেণ্টে বৰসেনাপতিৰ পৰিয়ালক বছৰি সাত হেৰাৰ টকা পেঞ্চন দিবলৈ নিয়ম ধাৰ্য্য কৰে, আৰু লক্ষীমপুৰৰপৰা সদৰ তুলি নিমটুৱাকৈ ৰাজধানী ডিব্ৰুগড়ত পঠিতগৈ। খাম্ভীবিলাকে পলিটীকেল এজেন্সী কৰ্ণেল হোৱাইটক বধ কৰাৰ অপৰাধত, সিবিলাকক ঠান্ঠান কৰি, এভাগ নাৰায়ণপুৰত আৰু এভাগক শদিয়াৰ ওপৰে মিচিমিৰ নামনিত পাতিবলৈ দিহা লগোৱা হয়। ১৮৪৪ খ্ৰীষ্টাব্দত নকুলৰাম বৰ্মণ আৰু ব্ৰজনাথ বৰ্মণ নামে দুই পুতেকক ৰাজ্য ভগাই দিয়াৰ পাচত, তুলাৰাম সেনাপতিৰ পৰলোক হয়। পিচে, সেনাপতিৰ লোকান্তৰৰ পাচত, তেওঁৰ সেই দুই পুতেকৰ ভিতৰত কন্দল লাগি ৰাজ্যত অশান্তি বাঢ়িবলৈ ধৰে; সেই কাৰণে, কৰ্ণেল জেনকিন্সে ১৮৫৪ খ্ৰীষ্টাব্দত কছাৰি ৰাজ্যৰ তুলাৰাম সেনাপতিৰ অংশও বুটিচ দখলৰ ভিতৰ কৰি উত্তৰ কছাৰৰ লগত চামিল কৰে, আৰু সেনাপতিৰ পৰিয়ালক পেঞ্চন দিয়াৰ বন্দবস্ত লগায়। এই দৰেই, কৰ্ণেল জেনকিন্সৰ আমোলত গোটেই আসাম প্ৰদেশ বুটিচ গৱৰ্ণমেণ্টৰ খাচ দখলত ভুক্ত হয়।

মণিৰাম দেৱানৰ ফাঁচী।—মণিৰাম দত্ত বৰুৱা চাৰিংৰজাৰ দেৱান আছিল। সেই সময়ত চাৰিংৰজা নাবালক থকাত মণিৰাম দেৱানেই প্ৰকৃতে শাসনকৰ্ত্তাৰ কাম চলাইছিল। ১৮৫৭ খ্ৰীষ্টাব্দত, ডিব্ৰুগড়ত থকা বুটিচ বেজিমেণ্টৰ চিপাহীবিলাকে চাহাবাদৰপৰা কিবা বাতৰি পাই হঠাৎ জঁকি উঠিল, আৰু তলে-তলে সিহঁতে চাৰিংৰজাৰ লগত যোগ দিবলৈ ষড়যন্ত্ৰ কৰিলে। সেই সময়ত মণিৰাম দেৱান কলিকতাত আছিল। পিচে, চিপাহীৰ ষড়যন্ত্ৰ জনাজাত হোৱাত, ইফালে চাৰিংৰজাক বন্দী কৰি, সিফালে মণিৰামক আটক কৰোৱা হয়। অনুসন্ধানত চাৰিংৰজাৰ ঘৰত মণিৰামৰ সেই ষড়যন্ত্ৰত যোগ দিয়া

খ্রীঃ ১৯০১ চনত মহাৰাণী ভিক্টোৰীয়া স্বৰ্গী হ'য়।

ভাৰব কিছুমান গুপ্তপত্ৰ পোৱা যায়। সেই অপৰাধী কলিকতাৰপৰা ধৰাই আনি যোৰহাটত মণিৰাম দেৱানক ফাঁচী দিয়া হয়। মণিৰাম দেশ-নেই বঙ্গদেশৰ 'দত্ত' উপাধি পোন-প্ৰথমে আসামত উলিয়াই; আজি-কালি আসামৰ কায়স্থ-কলিতা ভদ্ৰলোকে সেই উপাধি ব্যৱহাৰ কৰে।

কৰ্ণেল হপ্‌কিন্‌চন।—জেনেৰেল জেন্‌কিন্স চাহাবৰ পাচত, খ্রীঃ ১৮৬১ চনত, কৰ্ণেল হপ্‌কিন্‌চন চাহাব আসামৰ কমিচনাৰ নিযুক্ত হৈ আহে। তেওঁৰ শাসনৰ কালত, খ্রীঃ ১৮৬৪-৬৫ চনত ভোটান ৰজাই ইংৰাজৰ কটকী মেজৰ এডেন চাহাবক অপমান কৰাৰ বাবে ভোটান ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰা হয়; যুদ্ধত ভূটীয়াবিলাক ঘাটীত দেৱানগিৰি নামে ভোটান ৰাজ্যৰ নামনি খণ্ড ব্ৰিটিছ ৰাজ্যৰ ভিতৰ কৰা হয়। আৰু, দৰং আৰু গুৱালপাৰৰ উত্তৰৰ ভূটীয়া দুৱাৰবিলাক অধিকাৰ কৰা হয়। এইখন যুদ্ধৰপৰাই আসামত ১৮৬৬ খ্ৰীষ্টাব্দৰপৰা টেলিগ্ৰাফ বা বিজুলীডাকৰ সৃষ্টি হয়; আৰু সেই সময়ত গৱৰ্ণমেণ্টৰ প্ৰায় ৮০৫০০০০ টকা ভগন হয়। এইবিলাক ভগনৰ যোগান দিবৰ অৰ্থে গৱৰ্ণমেণ্ট দেশত ৰাজহৰ নিৰিখ বঢ়াবলৈ বাধ্য হোৱাত, কৰ্ণেল হপ্‌কিন্‌চন চাহাবৰ দিনৰপৰা আসামত ৰাজহৰ বৃদ্ধি হাৰ চলিবলৈ আৰম্ভ হয়। তেওঁৰ শাসনৰ কালতে, খ্রীঃ ১৮৭১ চনৰপৰা আসাম আৰু বঙ্গদেশৰ গৰাকী দুৱলীয়া লাট চাৰ্ জৰ্জ্‌ ফেৰেল চাহাব বাহাদুৰে আসামৰ পঢ়াশালি আৰু আদালতবিলাকৰপৰা বঙ্গালী ভাষা ওচাই তাৰ ঠাইত অসমীয়া ভাষা আকৌ অসমদেশত চলাবলৈ নিয়ম কৰে। এই উপকাৰৰ বাবে আজি অসমত শিক্ষিত অসমীয়া সমাজৰ কাণত তেওঁৰ নাম অতি মধুৰ লাগে।

কৰ্ণেল কিটিং।—এওঁৰেই আসামৰ পোন-প্ৰথম চীফ কমিচনাৰ।

১৯০২ চনত সপ্তম এডোৰ্ড্ ভাৰতেশ্বৰ হয়।

কৰ্ণেল হুপকিন্‌চন চাহাবে পেন্‌চন লৈ কামৰপৰা মেলানি লোৱাত, খ্রীঃ ১৮৭৪ চনত আসাম দেশ বঙ্গদেশৰপৰা বেলেগ কৰি এজন স্কটীয়া চীফ কমিচনাৰৰ শাসনৰ অধীনত বখা হয়, আৰু সেই চনতে কৰ্ণেল কিটিং চাহাব অসমলৈ পোন-প্ৰথমে চীফ কমিচনাৰ হৈ আহে। কৰ্ণেল কিটিং চাহাবৰ শাসনৰ কালতে বঙ্গদেশৰপৰা কাছাৰ আৰু ছিলট এই দুখন জিলা আসাম উপত্যকাত চামিল কৰি ইয়াৰ সীমা আগতৈকে ভালেমান গুণে বঢ়োৱা হয়। আৰু, ১৮৭৫ খ্রীষ্টাব্দত লঠা নগাক বশ কৰি, উখাত এজন ব্ৰিটিছ কৰ্মচাৰী বখাৰ নিয়ম হয়।

চাৰ এচ, চি, বেলী।—কৰ্ণেল কিটিং চাহাবে আসামৰপৰা বিদায় লোৱাত, খ্রীঃ ১৮৭৮ চনৰ ডিচেম্বৰ মাহত চাৰ এচ, চি, বেলী আসামৰ চীফ কমিচনাৰ হৈ আহে। আৰু, ১৮৭৯ খ্রীষ্টাব্দত নগাপাহাৰত তেওঁৰ দিনত হোৱা খনমা যুদ্ধত ব্ৰিটিছৰ জয় হয়। তেওঁ এজন বহুদৰ্শী শাসনকৰ্ত্তা আছিল আৰু আসামৰ উন্নতিৰ অৰ্থে তেওঁ ভালেমান পুৰুষাৰ্থ কৰিছিল।

মিষ্টাৰ চি, এ, ইলিয়ট্।—চাৰ এচ, চি, বেলী চাহাবৰ পাচত, মিষ্টাৰ (পাচত চাৰ চাৰ্লচ্) ইলিয়ট্ চাহাব বাহাদুৰ খ্রীঃ ১৮৮১ চনৰপৰা আসামৰ চীফ কমিচনাৰ হয়হি। তেওঁ এজন অতি মৰমিয়াল আৰু বিদ্যোৎসাহী শাসনকৰ্ত্তা আছিল। তেওঁৰ শাসনৰ কালত আসামত শিক্ষাৰ বিশেষ উন্নতি হয়; প্ৰবেশিকা বা ‘এণ্ট্ৰাঞ্চ’ মহলাত উত্তীৰ্ণ হৈ অসমীয়া ছাত্ৰৰে কলিকতাৰ গৈ মাহে ২০ টিকাকৈ যি জলপানী বা বৃত্তি ভোগ কৰিবলৈ পাইছিল, সেইটি উদাৰচেতা ইলিয়ট্ বাহাদুৰৰ অনুগ্ৰহৰ ফল।

মিষ্টাৰ ডব্লিউ, ই, ওৱাৰ্ড্।—মিষ্টাৰ ইলিয়ট্ ছুটীত যাওঁতে

১৯০৫ চনত “পূৰ্ববঙ্গ আৰু আসাম” ছৰলীয়ালাটৰ গৱৰ্ণমেণ্ট হয়।

১৮৮৩ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ৭ জুলাইৰপৰা ৭ অক্টোবৰলৈ তিনিগাহ, আৰু মিষ্টাৰ ইলিয়টে একেবাৰে অক্সৰ লোৱাত ১৮৮৫ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ১২৩ ফেব্ৰুৱাৰীৰপৰা ১৮৮৭ চনৰ ৩১ অক্টোবৰলৈকে মিঃ ওৱাৰ্ড চাহাব বাৰুকৈ একটিং চীফ কমিচনাৰ হৈছিল।

মিষ্টাৰ ডি, ফিট্জ্ পেট্ৰিক্।—চাৰ চাৰ্লচ ইলিয়ট চাহাব বাহাদুৰৰ পাচত, মিষ্টাৰ ডি, ফিট্জ্ পেট্ৰিক্ খ্ৰীঃ ১৮৮৭ চনত আসামলৈ চীফ কমিচনাৰ হৈ আহে। তেওঁ এজন বৰ ওখমনৰ আৰু মৰমিয়াল শাসনকৰ্তা আছিল। কিন্তু, তেওঁৰ শাসনৰ কাল পূৰ্ণ হবলৈ নো পাওঁতেই খ্ৰীঃ ১৮৮৯ চনৰ জুলাই মাহত তেওঁ আসাম এৰি যায়। তেওঁৰ দিনতে উত্তৰ লুচাইৰ আইজালত ব্ৰিটিছ পলিটিকেল এজেন্ট ৰাখিবলৈ নিয়ম কৰা হয়।

মিষ্টাৰ জে, ওৱেষ্ট্ৰেলেণ্ড।—মিষ্টাৰ ফিট্জ্ পেট্ৰিক্ চাহাবে অসময়ত আসাম এৰি যোৱাত, তেওঁৰ ঠাইত মিষ্টাৰ জে, ওৱেষ্ট্ৰেলেণ্ড চাহাব ১৮৮৯ খ্ৰীষ্টাব্দৰ জুলাই মাহৰপৰা অক্টোবৰলৈকে চাৰিমাহ একটিং বা অস্থায়ী চীফ কমিচনাৰ হৈছিলহি।

অনাৰেবল মিষ্টাৰ জে, ডি, কুইণ্টন।—খ্ৰীঃ ১৮৮৯ চনৰ অক্টোবৰ মাহত অনাৰেবল মিষ্টাৰ জে, ডি, কুইণ্টন চাহাবে অসমৰ চীফ কমিচনাৰৰ ভাৱ গ্ৰহণ কৰেহি। তেওঁৰ শাসনৰ কালত আও নগাৰ ৰাজ্য ব্ৰিটিছ দখলৰ ভিতৰ কৰা হয়। তাৰ পাচত মণিপুৰত খ্ৰীঃ ১৮৯০ চনত এটা ভয়ানক বিদ্ৰোহ উপস্থিত হয়। সেই বিদ্ৰোহ দিম্বলৈ যাওঁতেই মণিপুৰত তেওঁক আৰু পলিটিকেল এজেন্ট মিঃ গ্ৰাম্‌উদ্ প্ৰভৃতি পাঁচজন চাহাবক মণিপুৰীয়াবিলাকে ছলেৰে বধ কৰে। সেই অপৰাধৰ বাবে মণিপুৰৰ ৰজাক বন্দী কৰি দেশান্তৰ কৰা হয়, আৰু

১৯১০ চনত সম্ৰাট সপ্তম এডোৰ্ড স্বৰ্গী হয়।

সেনাপতি সুবৰ্জ কদম্বজিত আৰু মন্ত্ৰী টম্বাণ জেনেৰেলৰ প্ৰাণদণ্ড হয়। বাজবংশৰ নবালক এজনক বজা পতি তোতয়াৰপৰা মণিপুৰ বাজ্য আসামৰ চীফ কমিচনাৰ তত্ত্বাৱধানত শাসন কাৰবলৈ দিয়া হৈছে।

জেনেৰেল চাৰ এইচ. কলেট—অনাবেষল মিষ্টাৰ কুইণ্টন চাহাবৰ অপমৃত্যুৰ পাচত, জেনেৰেল চাৰ এইচ. কলেট চাহাব এমাহমানলৈ আসামৰ একটীং চীফ কমিচনাৰ হৈছিলহি। কলেট চাহাব পাইহিমাৰ্নে মাজতে কেইদিনমানৰ নিমিত্তে মিঃ এ. টি. কেথেল চাহাবে চীফ কমিচনাৰৰ অফিচৰ চাৰ্জ লৈছিলগৈ।

মিঃ ডব্লিউ, ই, ওৱাৰ্ড।—কুইণ্টন চাহাবৰ ঠাইত মিষ্টাৰ ডব্লিউ, ই, ওৱাৰ্ড (পাচত চাৰ উইলিয়াম) খ্ৰীঃ ১৮৯১ চনৰ মেই মাহত নিগাজীকৈ আসামৰ চীফ কমিচনাৰ হৈ আছে। তেওঁ ইয়াৰ বছৰচেৰেকৰ আগেয়ে আসামৰ ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকা খণ্ডত জজ আৰু কমিচনাৰ আছিল। তেওঁৰ শাসনৰ কালত আসামৰ মাটিবিলাকৰ শ্ৰেণী-বিভাগ কৰি প্ৰায় দুগুণ পৰিমাণে ৰাজহৰ নিৰিখ বঢ়াবলৈ প্ৰস্তাৱ কৰা হৈছিল। তাতে, আসামৰ প্ৰত্যেক জিলা আৰু মহকুমাত ৰায়তৰ সভা-সমিতি আদি বহি জলস্থল লাগি পৰিছিল। দৰং জিলাৰ অন্তৰ্গত পাখৰিঘাট তহচীলৰ ৰায়তবিলাকে এটা সৰুসুৰা বিদ্ৰোহৰ দৰে ঘটনা ঘটাই, কিছুমানে ৰাজকীয় শাসিবক্ষকৰ বন্দুকৰ গুলি খাই প্ৰাণ এবিধ লগা হৈছিল। পাচে, সেই নিৰিখ দুখীয়া অসমীয়া প্ৰজাৰ পক্ষে বৰ টান যেন হোৱাত, ভাৰতগৱৰ্ণমেণ্টে পুনৰ বিচাৰ কৰি তাতকৈ অলপ কমাই আকৌ নতুন নিৰিখ ধাৰ্য্য কৰি দিয়ৈ।

মিষ্টাৰ চি. জে. লায়েল।—মিঃ ওৱাৰ্ড ছুটীত যাওঁতে ১৮৯৪

সম্রাট পঞ্চম জৰ্জৰ ৰাজ্যাভিষেক উৎসৱ পৃথিৱীত অতুলন।

খ্ৰীষ্টাব্দৰ ১৭ জুলাইৰপৰা ৪ অক্টোবৰলৈকে মিঃ চি, ই, জ, লাম্বেন একটো চীফ কমিচনাৰ হৈছিল।

মিষ্টাৰ এইচ, জে, এচ, কটন।—ওৱাৰাহাৰে পেন্‌চন লৈ কামৰপৰা মেলানি গোটাত, ১৮৯৬ খ্ৰীষ্টাব্দৰ নবেম্বৰ মাহত অনাৰেবল মিষ্টাৰ এইচ, জে, কটন (পৰৱৰ্তী চাৰ হেন্ৰি এটন) আসামৰ চীফ কমিচনাৰ হৈ আহে। তেওঁৰ দিনত, খ্ৰীঃ ১৮৯৭ চনৰ ১২ জুনত এটা অতি ভয়ঙ্কৰ ভূমিকম্প আসামৰ ৰাজধানী শ্বিলং আৰু আন আন নগৰ উছন-প্ৰায় কৰে। ১৮৯৮ খ্ৰীষ্টাব্দত লুচাই পাহাৰৰ উত্তৰ আৰু দক্ষিণ ভাগ একেলগ কৰি, আসামৰ চীফ কমিচনাৰৰ অধীনত ৰখা হয়। তেওঁৰ দিনতে ভাৰতবৰ্ষৰ গৱৰ্ণৰজেনেৰেল বা ঘাই লাট লৰ্ড কৰ্জ্জন চাহাবৰ মহোদয়ে ১৮৯৯ খ্ৰীষ্টাব্দত গুৱাহাটী, তেজপুৰ আৰু ডিব্ৰুগড়ত পদাৰ্পণ কৰেহি। লৰ্ড কৰ্জ্জনে আসামৰ অতি উৰ্জ্জ্বল ভাগ মাৰ্ঘেৰীতা, লিডু প্ৰভৃতি ঠাইলৈকে পৰিদৰ্শন কৰে, আৰু ডিব্ৰুগড়, তেজপুৰ আৰু গুৱাহাটীত আসামৰ প্ৰজাৰ পৰা অভিনন্দন-পত্ৰ গ্ৰহণ কৰিছিল। গুৱাহাটীৰত অসমৰ সকলো জিলাৰ মুখিয়াল মানুহেৰে গঠিত এখনি দৰবাৰ বহিছিল; তাত প্ৰজা-সকলৰ ফালৰপৰা ঘাই লাট বাহাদুৰক সন্মান কৰি এখনি অভিনন্দন-পত্ৰ দিয়া হৈছিল। এই জনা চীফ কমিচনাৰৰ যত্নতে গুৱাহাটীত পুনঃ দ্বিতীয় শ্ৰেণীৰ কলেজ, আৰু 'বোৰ হোৱাইট মেডিকেল স্কুল' স্থাপিত হয়। কটন বাহাদুৰে উনৈছ আৰু কুৰি দুটা শতাব্দীত আসাম শাসন কৰিবলৈ পায়; আৰু তেওঁৰ শাসনৰ কালতে, সফালে দুটা শতাব্দীৰ ভাৰতেশ্বৰী মহাৰানী ভিক্টোৰীয়া ১৯০৫ খ্ৰীষ্টাব্দত স্বৰ্গী হোৱাত, তেওঁৰ বৰপুত্ৰ সপ্তম এডুৱাৰ্ড ইংলণ্ডৰ মহাৰজা আৰু ভাৰতবৰ্ষৰ সম্ৰাট হয়। চাৰ হেন্ৰি কটন পেন্‌চন লৈ যোৱাৰ ছবছৰৰ পাচত, খ্ৰীঃ ১৯০৪ চনৰ ডিচেম্বৰ

চাঁৰ হেন্ৰী কটন ।

SERIAL. 41

শ্ৰীৰ বেৰ্মফিল্ড ফুলাৰ ।

UNAL

পঞ্চম জৰ্জেই ভাৰতত অভিষিক্ত প্ৰথম ব্ৰিটিছ সম্ৰাট ।

মাহত তেওঁ আকৌ প্ৰৱৰ্ত্তিৰ আসাম চাবলৈ আহিছিল । তেওঁৰ প্ৰজা-
ৰঞ্জকতাৰ চিন্ স্বৰূপে অসমীয়া বাইজে গুৱাহাটীৰ 'কৰ্জন হস্ত' মাৰ্কাৰ
পাথৰৰ কটন-প্ৰতিমূৰ্ত্তি এটি ১৯০৫ চনৰ এপ্ৰিল মাহত প্ৰতিষ্ঠা কৰে ।

চাৰ বেৰ্মফিল্ড ফুলাৰ ।— ১৯০২ খ্ৰীষ্টাব্দৰ এপ্ৰিল মাহত কটন
চাহাবে ৰাজকীয় কামৰপৰা একেবাৰে মেলাই লোৱাৰ অভিপ্ৰায়ে ছুটি
লৈ যোৱাত, অনাৰেবল মিষ্টাৰ জে, বি, (পৰৱৰ্ত্তী চাৰ বেৰ্মফিল্ড) ফুলাৰ:

মহাৰাজ ভাৰতেশ্বৰ সপ্তম এডুৱাৰ্ড ।

চাহাবে আসামৰ শাসনভাৰ গ্ৰহণ কৰে। এই জনা চীফ কমিচনাৰৰ
শাসনৰ কালতে, খ্ৰীঃ ১৯০২ চনৰ ২৬ জুন তাৰিখে ইংলণ্ডত আক-
ভাৰতবৰ্ষক নানা প্ৰদেশত ভাৰত-সম্ৰাট, মহাৰাজ সপ্তম এডুৱাৰ্ডক
ৰাজ্যাভিষেক উৎসৱ পতা হয় । গাওঁবঢ়াক বঁটা দান, মৌজাদাৰী প্ৰথা-
পুনঃ প্ৰচলন, শিক্ষা-বিভাগৰ নতুন নিয়ম, অসমীয়া সাহিত্য কলিকতা

খ্রীঃ ১৯১২ চনত অসম আকৌ চীফ কমিচনাৰৰ তলত সুকীয়া প্ৰদেশ হয়।

বিশ্ববিদ্যালয়ৰ বি, এ পৰীক্ষালৈকে প্ৰচলন, মাজৰ কবিবছৰীয়া বন্দবস্তী, চৰ্কৰী পদত অসমীয়াক আগ বাছনি দান, দুখীয়া আহোম ছাত্ৰক বিনা-মাচুলে গৱৰ্ণমেণ্টে স্কুল আৰু কলেজত পঢ়িবলৈ অনুমতি দান প্ৰভৃতি ভালেমান প্ৰসিদ্ধিৰ কাৰ্য্য তেওঁৰ শাসনত সম্পাদিত হয়। এই শাসনতে খ্রীঃ ১৯০৮ চনৰ ১৬ অক্টোবৰ তাৰিখে বঙ্গদেশৰপৰা চিটাগঞ্জ, ঢাকা, ময়মনসিংগ, বাজচাহী, দিনাজপুৰ, মালদহ, জলপাইগুৰি প্ৰভৃতি বিভাগ আৰু জিলা আসামত লগ লগাই “পূৰ্ববঙ্গ আৰু আসাম” নামে নতুন প্ৰদেশৰ সৃষ্টি কৰি, এজন দুৰলীয়া লাট বা লেফ্টেনেণ্ট গৱৰ্ণৰৰ শাসনত বখা হয়। আৰু, চাৰ বেম্ফিল্ড ফুলাৰ চাহাবেই সেই নতুন প্ৰদেশৰ প্ৰথম দুৰলীয়া লাট।

চাৰ লেঞ্চলট্ হেয়াৰ।—১৯০৬ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ১৯ আগষ্টত চাৰ বেম্ফিল্ড ফুলাৰ চাহাবে তেওঁৰ বিষয়-বাব ইস্তফা দি যোৱাত অনাবেষল মিষ্টাৰ এল, (পাচত চাৰ লেঞ্চলট্) হেয়াৰ চাহাব বাহাদুৰ পূৰ্ববঙ্গ আৰু আসামৰ দুৰলীয়া লাট হয়। তেওঁৰ শাসন বঙ্গবিভাগৰ উৎপাত-অশান্তিৰে পূৰ্ণ আছিল। তেওঁৰ শাসনতে ১৯০৮ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ফেব্ৰুৱাৰী মাহত যোৰহাটত এখন কৃষি আৰু শিল্প-প্ৰদৰ্শনী মেলা পতা হৈছিল। চাৰ হেয়াৰ চাহাবৰ আমোলত নতুন প্ৰদেশৰ ব্যৱস্থাপক সভাত তিনিজন অসমীয়া আৰু এজন চাহকৰ ইংৰাজ আসামৰ প্ৰতিনিধি সভ্য নিযুক্ত হয়। তেওঁৰ দিনতে বঙ্গিয়াৰপৰা টংলালৈ উত্তৰপৰীয়া ৰেলওয়ে বঢ়োৱা হয়, আৰু গুৱাহাটীৰ ওচৰৰ আমিনুগাঁও ষ্টেচনৰপৰা বাজে বাজে কলি-কতালৈ চমু ৰেল-বাট যুগুত হৈ উঠে। এই শাসনতে ১৯১১ খ্ৰীষ্টাব্দৰ মাৰ্চ মাহত আবৰ পাহাৰলৈ যাওঁতে শদিয়াৰ এং পলিটিকেল এজেন্ট মিঃ উইলিয়মচন আৰু ডাক্তাৰ গ্ৰিগেৰচনক সদলে বৰ-আবৰে বধ কৰে,

খ্রীঃ ১৯১৩ চনৰূপৰা আসাম গৱৰ্ণমেণ্টক বাঁহস্থাপক সভা দিয়া হয়।

সেই বাবে আবৰৰ দিক্‌বন্ধে বৃটিচ্ বন-বল পঠিওৱা হয়। তেওঁৰ দিনতে ভাৰত-সম্ৰাট সপ্তম এডুৱাৰ্ড ১৯১০ খ্রীষ্টাব্দত স্বৰ্গী হয়; আৰু যুবৰাজ (প্ৰিন্স্ অৱ ওৱেল্‌চ) জৰ্জ, পঞ্চম জৰ্জ খিতাপেৰে এণ্টে ব্ৰিটেইন আৰু আয়ৰলণ্ডৰ ৰাজপাটত উঠি ভাৰতৰ সম্ৰাট হয়। ১৯১১ খ্রীষ্টাব্দৰ আগষ্ট মাহত পাঁচ বছৰ পূৰ্ণ কৰি চাৰ লেফ্‌লট হেৰাৰ চাহাবে এই প্ৰদেশৰপৰা পেন্সনত বিদায় লয়।

চাৰ চাৰ্লচ্ ষ্টুৱাৰ্ট্ বেলী।—১৯১১ খ্রীষ্টাব্দৰ ২৩ আগষ্টৰপৰা চাৰ চাৰ্লচ্ ষ্টুৱাৰ্ট্ বেলী চাহাব বাহাদুৰ “পূৰ্ববঙ্গ আৰু আসাম” প্ৰদেশৰ ছৱলীয়া লাট (লেফ্‌টেনেণ্ট গৱৰ্ণৰ) হৈ আছে। এখেত আসামৰ আগৰ চীফ কামচনাৰ চাৰ এচ, চি, বেলী চাহাব বাহাদুৰৰ ভতিজাক, চাৰ চাৰ্লচ্ বেলী ইয়াৰ আগেয়ে ১৯০৮ খ্রীষ্টাব্দত তিনিমাহৰ নিমিত্তে এই প্ৰদেশৰ একটীং ছৱলীয়া লাট হৈছিল। সেই সময়ৰ ভিতৰতে তেখেতে কেই বাটাও দেশহিতকৰ কাৰ্য্য কৰে; তাৰ ভিতৰত অসমীয়া ভাষাৰ উন্নতি-কল্পে এই পুথিৰ লিখকক ‘সাহিত্যিক পেন্সন’ দান কৰাটীও এটা বুলি ধৰা যায়।

মহাৰাজ পঞ্চম জৰ্জৰ ভাৰতলৈ আগমন।—১৯১১ খ্রীষ্টাব্দৰ ডিচেম্বৰ মাহত সম্ৰাট পঞ্চম জৰ্জ আৰু মহাৰানী মেৰীয়ে ভাৰতবৰ্ষত পদাৰ্পণ কৰে। ১২ ডিচেম্বৰ দিনা ভাৰতৰ পুৰণি ৰাজধানী দিল্লী নগৰত এখন ষ্টিৰাট দৰবাৰ পতা হয়। সেই দৰবাৰলৈ ভাৰতৰ সকলো ঠাইৰেপৰা প্ৰতিনিধি-প্ৰজা বাছি নিয়া হৈছিল। অসমৰো গণ্যমান্য জনচেৰেক প্ৰধান লোক নিমন্ত্ৰিত হৈ লেফ্‌টেনেণ্ট গৱৰ্ণৰ গৈছিল। ভাৰতবৰ্ষৰ মিত্ৰ ৰজাসকল, গৱৰ্ণৰ জেনেৰেল প্ৰধান প্ৰধান বিষয়া, সদস্য আৰু প্ৰতিনিধি প্ৰজাকে আদি কৰি সভাস্থ

খ্রীঃ ১৯১৩ চনৰ ২ জানুৱাৰীত পোন-প্ৰথম আসাম কাউন্সিল বহে।

সকলোৱে সম্ৰাট-সম্ৰাজ্ঞীৰ ওলগ লয়। দৰবাৰত সম্ৰাটে ভাৰতবাসীক শিক্ষাৰ অৰ্থে সবলীয়াকৈ ধন ব্যয় কৰা, আৰু সৈনিক বিভাগৰ কিছুমান ওখপদ ভাৰতবাসীলৈ আগ বঢ়োৱা আদি কৰি গোটাচেৰেক 'বৰ'

মহাৰাজ ভাৰতেশ্বৰ পঞ্চম জৰ্জ।

দান কৰে; গৱৰ্ণৰ জেনেৰেল লৰ্ড হাৰ্ডিঞ্জে সেই বৰ ঘোষণা কৰে।
তাৰ পাচত, সম্ৰাটে স্বয়ং কলিকতাৰ সলনি দিল্লীত ভাৰতবৰ্ষৰ ৰাজধানী
পতা। অসমক পুনঃ আগৰ দৰে চীফ কমিচনাৰৰ হস্তত ৰখা আৰু

১৯১৪ খ্রীষ্টাব্দৰপৰা ১৯১৮ চনলৈকে ইউৰোপত মহাৰণ লাগে।

আগেয়ে বেলেগ কৰা বঙ্গক যোৰা লগাই বিহাৰ, ছোটনাগপুৰ আৰু উড়িষ্যাৰ এখন সুকীয়া প্ৰদেশ পতাৰ কথা ঘোষণা কৰে। সেই দিনা ভাৰতৰ সকলো ঠাইতে আনন্দোৎসৱ পতা হৈছিল। অসমত, নগৰত বাজেও, চুকে-কোণে থকা গাঁৱতো সৰল ৰাজপুত্ৰ প্ৰজাবৃন্দই উৎসৱ পাতিছিল। দিল্লীৰ উৎসৱ আদি সমাপন কৰি সম্ৰাটে নেপালত চিকাৰ কৰিবলৈ যায়; তাৰ পাচত কলিকতাত মহাধাৰ্মোৎসৱেৰে অভ্যর্থনা দিয়া হয়। ১৯১২ খ্রীষ্টাব্দৰ ৮ জানুৱাৰী তাৰিখে সম্ৰাট আৰু সম্ৰাজ্ঞীয়ে কলিকতা এৰি, বোম্বায়েদি বিলাতলৈ যাত্ৰা কৰে। ৯৮টি সম্ৰাটসকলৰ ভিতৰত মহাৰাজ পঞ্চম জৰ্জেই পোন-প্ৰথমে ভাৰতবৰ্ষত পদাৰ্পণ কৰেহি। মহাৰাজ আৰু মহাৰাণীৰ প্ৰজালৈ আন্তৰিক মৰম, কৰুণা আৰু সহানুভূতিৰ চানেকী চাই সকলো ভাৰতীয় প্ৰজাৰ হিয়া ৰাজভক্তিয়ে উপচি পৰিছিল। মহাৰাজ পঞ্চম জৰ্জ মহাৰাণী মেৰী আৰু গৱৰ্ণৰ জেনেৰেল লৰ্ড হাডিঞ্জৰ নাম চিৰকাললৈ ভাৰতবাসীৰ স্মৃতিফলিত অঁকা থাকিব।

চাৰ আৰ্চডেইল আৰ্ল।—১৯১১ খ্রীষ্টাব্দৰ ১২ ডিচেম্বৰত ভাৰতেশ্বৰ মহাৰাজ পঞ্চম জৰ্জে দিল্লী দৰবাৰত স্বয়ং ঘোষণা কৰা মতে, ১৯১২ খ্রীষ্টাব্দৰ ১ এপ্ৰিলৰপৰা আসাম প্ৰদেশ আৰু আগৰ দৰে সুকীয়া হৈ চীফ কমিচনাৰৰ শাসনাধীনলৈ আহে, আৰু অনাৰেবল চাৰ আৰ্চডেইল আৰ্ল চাহাব বাহাদুৰ এই মতুন গৱৰ্ণমেণ্টৰ প্ৰথম চীফ কমিচনাৰ হয়। আৰু আসাম সুকীয়া প্ৰদেশৰূপে পুনৰ্গঠিত হোৱাৰ পাচত, ভাৰতবৰ্ষৰ গৱৰ্ণৰ জেনেৰেল বাহাদুৰ ১৯১২ খ্রীষ্টাব্দৰ ১৪ নবেম্বৰত ঘোষণা মতে, ১৯১৩ খ্রীষ্টাব্দৰ ২ জানুৱাৰীৰপৰা আসাম গৱৰ্ণমেণ্ট চলাবলৈ নিমিত্তে চীফ কমিচনাৰ বাহাদুৰৰ এখন ব্যৱস্থাপক সভা বা লেজিচলেটীভ্

অসমত ৰায়তৰ ভূস্বত্ব ঘাইকৈ তিনিবিধ।

কাউন্সিল গঠিত হয়। এউ কাউন্সিলত ১৯০৯ খ্রীষ্টাব্দৰ ইণ্ডিয়া কাউন্সিল আইন অনুসৰি ১১ জন প্ৰজাৰ আৰু ১৩ জন গৱৰ্ণমেণ্টৰ বাচনি মতে ২৪ জন সদস্য বা মেম্বৰ-নিযুক্ত হয়। আসাম গৱৰ্ণমেণ্ট সৃষ্টি হবপৰা আসামৰ চীফ কমিচনাৰ লোজচ্লেটীভ্ কাউন্সিল দিয়া এয়ে প্ৰথম, আৰু তলত নাম দিয়া অনাবোৰল মেম্বৰসকলৰ দ্বাৰা আসামৰ পোন-প্ৰথম কাউন্সিল গঠিত হয় :—

গৱৰ্ণমেণ্টৰ বাচনি।

- ১। অনাবোৰল চাৰ্জ আৰ্চডেইল্ আল্ কে, চি, আই, ই,
আসামৰ চীফ্ কমিচনাৰ—প্ৰেচিডেণ্ট।
- ২। অনাবোৰল কৰ্ণেল পি, আৰ, টি, গৰ্ডন চি, এচ, আই,
আসাম উপত্যকাৰ কমিচনাৰ... ভাইচ-প্ৰেচিডেণ্ট।
- ৩। অনাবোৰল মিঃ এফ, চি, হেনিকাৰ আই, চি, এচ,
চুৰমা উপত্যকাৰ একটং কমিচনাৰ ... মেম্বৰ।
- ৪। অনাবোৰল মিঃ ডব্লিউ, জে, ৰীড আই, চি, এচ,
চীফ্ কমিচনাৰৰ চীফ্ চেক্ৰেটৰী ... মেম্বৰ।
- ৫। অনাবোৰল মেজৰ ডব্লিউ, এম, কেনোডি আই, এ,
চাফ্ কমিচনাৰৰ চেক্ৰেণ্ড্ চেক্ৰেটৰী ... মেম্বৰ।
- ৬। অনাবোৰল কৰ্ণেল আৰ, এন, কেশ্বল আই, এম, এচ ; চি, আই, ই,
ইন্স্পেক্টৰ জেনেৰেল, মেডিকেল ডিপাৰ্টমেণ্ট ... মেম্বৰ।
- ৭। অনাবোৰল মিঃ ডব্লিউ, মেক্চুইট্ চি, ই,
চীফ্ ইঞ্জিনিয়াৰ ... মেম্বৰ।
- ৮। অনাবোৰল মিঃ জে, আৰ, কনিংহাম এম, এ,
শিক্ষাবিভাগৰ ডিৰেক্টৰ ... মেম্বৰ।

THE HON'BLE SIR ARCHDALE EARLE, K.C.I.E., I.O.S.
CHIEF COMMISSIONER OF ASSAM.

ERIAL.

যেনে :—বায়তোরাবী, নিষ্পিখোবাজ আৰু লাখোবাজ ।

- ৯। অনাৰেবল মিঃ জে, এফ, গ্ৰেহেম আই, চি, এচ,
আসাম উপত্যকাৰ চেচন্ জজ ... মেম্বৰ।
- ১০। অনাৰেবল মিঃ পদনাথ গোহাঁই বৰুৱা,
সাহিত্যিক পেঞ্চনাৰ, আহোম প্ৰতিনিধি ... মেম্বৰ।
- ১১। অনাৰেবল মিঃ এ, বি, হাওকিন্স
বেলগুৰে কাৰখানাৰ প্ৰতিনিধি ... মেম্বৰ।
- ১২। অনাৰেবল বজা প্ৰভাতচন্দ্ৰ বৰুৱা বাহাদুৰ
গোৰীপুৰৰ জমিদাৰ ... মেম্বৰ।
- ১৩। অনাৰেবল বায় ছুলালচন্দ্ৰ দেব বাহাদুৰ মেম্বৰ।
- ১৪। অনাৰেবল বাবু ৰমণীমোহন দাস মেম্বৰ।

প্ৰজাৰ বাচনি।

- ১৫। অনাৰেবল মিঃ মাণিকচন্দ্ৰ বৰুৱা (পাচত)
অনাৰেবল বায় ফণিধৰ চলিহা বাহাদুৰ } মিউনিচিপালিটীৰ
প্ৰতিনিধি
- ১৬। অনাৰেবল মিঃ কামিনীকুমাৰ চন্দ } মেম্বৰ।
- ১৭। অনাৰেবল মিঃ তৰুণৰাম ফুকন, বাৰিষ্টাৰ } মাটিগিৰীৰ
- ১৮। অনাৰেবল বাবু নলিনীকান্ত বায় দস্তিদাৰ } প্ৰতিনিধি মেম্বৰ।
- ১৯। অনাৰেবল বায় ঘনশ্যাম বৰুৱা বাহাদুৰ } লোকালবোৰ্ড
- ২০। অনাৰেবল বায় সীতামোহন দাস বাহাদুৰ } প্ৰতিনিধি মেম্বৰ।
- ২১। অনাৰেবল খান বাহাদুৰ আব্দুল মজিদ } মহলমান
- ২২। অনাৰেবল মোলবী চৈয়দ চাহুজলা } প্ৰতিনিধি মেম্বৰ।
- ২৩। অনাৰেবল মিষ্টাৰ চি, টি, ফাৰ্কচ্ } চাহবাগিছাৰ
- ২৪। অনাৰেবল মিঃ ডব্লিউ, টি, ক্যাথকট } প্ৰতিনিধি
- ২৫। অনাৰেবল মিঃ চি, এল, প্ৰিঙ্গেল } মেম্বৰ।

অসমত চিৰস্থায়ী ভূস্বত্ব অকল গুৱালপাৰত হৈ আছে।

আসাম কাউন্সিলৰ নন্থ অফিচিয়েল্ মেম্বৰসকলৰ বাচনি মতে অনাবেবল শ্ৰীযুত ঘনশ্যাম বৰুৱা ইণ্ডিয়া কাউন্সিলৰ মেম্বৰ নিৰ্বাচিত হৈ আসাম কাউন্সিলৰ আসন এৰি দিয়াত, তেওঁৰ ঠাইত অনাবেবল মিঃ এ, এল, প্লেফেয়াৰ লোকাল বোৰ্ডেৰ মেম্বৰ নিৰ্বাচিত হয়। আসাম গৱৰ্ণমেণ্টৰ আইন-উপদেষ্টা বা লিগাল ৰিমাম্ব্ৰাঞ্চাৰ অনাবেবল মিঃ আব্দুল মজিদ বাৰিষ্টাৰ আসাম কাউন্সিলৰ মেম্বৰ মনোনীত হোৱাত অনাবেবল ৰায় দুলালচন্দ্ৰ দেৱ বাহাদুৰে তেওঁৰ আসন এৰি দিব লগা হয়। আৰু ইণ্ডিয়া কাউন্সিলৰ, আসাম অফিচিয়েল্ প্ৰতিনিধি-মেম্বৰ অনাবেবল মিঃ জে, চি, আৰবথ্ৰনট চি, আই, ই, তেওঁৰ নিগাজী কামত হাজিৰ হোৱাত অনাবেবল মিঃ হেনিকাৰে আসাম কাউন্সিলৰ আসন এৰিব লগা হয়।

অনাবেবল চাৰ আৰ্চডেল্ আৰ্ল বাহাদুৰৰ আমোলত আসাম প্ৰদেশৰ হিতকৰ ভালেমান মহৎকাৰ্য্য সাধিত হয়। তাৰ ভিতৰ (১) আসামত আইন-কলেজ এটি স্থাপন, (২) গাৰ্ৱলীয়া স্বাস্থ্যৰ উন্নতি-বিধান, (৩) গাৰ্ৱত বিপ্লৱ খোৱাপানী যোগনৰ বহুল ব্যৱস্থা, (৪) আসাম প্ৰদেশত যাতায়াতৰ সুচল বঢ়োৱা, (৫) স্বায়ত্ত শাসনৰ শিক্ষা দিয়াৰ অৰ্থে গাৰ্ৱলীয়া সমাজ সংগঠন, (৬) লোকাল্ চেল্ফ গৱৰ্ণমেণ্ট্ বিল বা আসামত স্বায়ত্ত শাসনৰ ক্ষমতা দিয়াৰ ব্যৱস্থা, (৭) আহোমৰ উন্নতিকল্পে সিবিলাকক বিবিধ বিষয়ত গৱৰ্ণমেণ্টৰ বিশেষ অনুগ্ৰহ দান, (৮) আগৰদিনীয়া পুথি, বুৰঞ্জী, চিত্ৰিত শিল আৰু ধনিকৰী কাৰ্য্যৰ চিন্ সুৰক্ষণৰ ব্যৱস্থা, (৯) আসামত শিল্প শিক্ষাদিৰ উন্নতি বিস্তাৰৰ আয়োজন এই বিলাকেই প্ৰধান। মুঠকৈ ক'বলৈ গলে, এনে জনা চীফ কমিচনাৰৰ আমোলত আসামৰ উন্নতিৰ এটা অভিনৱ যুগান্তৰ ঘটে। চাৰ আৰ্চডেল্ আৰ্ল্ ছমাহৰ ছুটীত যাওঁতে, ১৯১৪ চনৰ ১৫ এপ্ৰিলৰ পৰা আসাম উপত্যকাৰ কমিচনাৰ

৩. মাণিকচন্দ্র বক্রা ।

PERIAL. #

অসমত অতি উত্তম চাহ উৎপন্ন হয়।

অনাৰেবল লেফ্টেনাণ্ট কৰ্ণেল পি, আৰ, টি, গৰ্ডন আসামৰ একটিং চীফ কমিচনাৰ হয়। পিচে, তেওঁৰ অস্থায়ী শাসনৰ কাল পূৰ্ণ হবলৈ নৌ পাওঁতেই ইউৰোপত ৱুটিচ্ ৰাজে জৰ্মানিৰ বিৰুদ্ধে যুদ্ধ ঘোষণা কৰিব লগা হয়, আৰু সেই হেতুকে ছুটীৰ কাল উকলিবলৈ নৌ পাওঁতেই চাৰিমাহৰ অন্ততে চাৰ আৰ্চডেল আৰ্ণে আসাম শাসনৰ ভাৰ লবুহি লগাত পৰে, আৰু কৰ্ণেল গৰ্ডন আকৌ তেওঁৰ নিগাজী পদ কমিচনাৰত বস্মগৈ। ছুটীৰপৰা উলটি আহি চাৰ আৰ্চডেলে এই দেশৰ উপকাৰৰ অৰ্থে তেওঁৰ কেইবাটাও মহৎ সঞ্চল কাৰ্য্যত পৰিণত কৰেহি। তাৰ ভিতৰত গুৱাহাটীত “আৰ্ল ল-কলেজ” নামে আইন-কলেজ প্ৰতিষ্ঠা, আৰু “আসাম লোকাল্ চেল্ফ্ গৱৰ্ণমেণ্ট আইন” এই দুটা প্ৰধান। তাৰ পাচত, মিউনিচিপাল বিল হাতত লোৱা হৈছিল, কিন্তু সি কাৰ্য্যত পৰিণত হবলৈ নাপালে। আৰ্ল বাহাদুৰৰ শাসনকালত ১৯১৪ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ৪ আগষ্ট তাৰিখে ৱুটিচ্ ৰাজে জৰ্মান ৰজাৰ বিৰুদ্ধে ৰণ ঘোষণা কৰে। অল্প-দিনৰ পাচত সি এখন অপূৰ্ব মহাৰণত পৰিণত হয়। এই মহাৰণত এপক্ষে জৰ্মানি, অস্ত্ৰিয়া, তুৰস্ক আৰু বুল্গেৰীয়া এই চাৰিখন, আৰু আন পক্ষে ফ্ৰান্স, ব্ৰিটেইন, ইটালী, বেলজিয়ম, চাৰ্ভিয়া, মণ্টেনিগ্ৰো, কমানিয়া, কচিয়া, জাপান, উত্তৰ আমেৰিকাৰ যুক্তৰাজ্য প্ৰভৃতি ২৬ খন সাম্ৰাজ্য লাগিছিল। এই মহাৰণে দুয়োপক্ষৰ অশেষ ধন-জন ক্ষয় কৰি পৃথিৱীত মহাপ্ৰলয় ঘটোৱাৰ নিচিৰা কৰে। এই মহাৰণৰ সংসৰ্গতে চাৰ আৰ্চডেল আৰ্লৰ শাসনকাল আৰু এবছৰলৈ বঢ়োৱা হয়; কিন্তু ৰণৰ সামৰণি নৌ পৰোঁতেই, তাৰ তৃতীয় বছৰত, ১৯১৭ চনৰ এপ্ৰিল মাহত তেওঁ পেঞ্চনত অৱসৰ পায়। চাৰ আৰ্চডেল আৰ্লৰ আমোলতে ভাৰত-শাসনসংস্কাৰ-সংক্ৰান্ত অসুস্কানৰ উদ্দেশে ইংলণ্ডৰপৰা

অসমত চাহাথেতি পোনতে গৱৰ্ণমেণ্টে কৰি দেখুৱায়।

ভাৰত-মন্ত্ৰী (Secretary of State for India) ৰাইট অনাবেবল এড্‌উইন্ বণ্টাগ্ বাহাদুৰে ভাৰতবৰ্ষলৈ আহি ইয়াৰ লাগতিয়াল কেন্দ্ৰস্থল-বিলাকত সেই শাসন-সংস্কাৰ-বিষয়ক তথ্য গ্ৰহণ কৰিছিলহি ; সেই প্ৰসংগতে কলিকতা কেন্দ্ৰত আসামৰ প্ৰতিনিধি ৰায়বাহাদুৰ ঘনশ্ৰাম বৰুৱা, মিঃ গঙ্গাগোবিন্দ ফুকন, মিঃ তৰুণৰাম ফুকন, ৰায়চাহাব পদ্মনাথ গোহাঁই বৰুৱা, শ্ৰীযুত চন্দ্ৰধৰ বৰুৱা, শ্ৰীযুত নবীনচন্দ্ৰ বৰদলৈ আৰু শ্ৰীযুত প্ৰসন্নকুমাৰ বৰুৱা এই সকলে সাক্ষ্য দিছিলগৈ। আসামৰ চীফ কমিচনাৰ সকলৰ ভিতৰত চাৰ আৰ্ট্‌ডেল্ আৰ্জ্ বাহাদুৰক সৰ্ব্বপ্ৰধান বুলিব পাৰি।

চাৰ নিকলাচ্ বিট্‌চন্ বেল্।—১৯১৭ খ্ৰীষ্টাব্দৰ এপ্ৰিলৰ পৰা চাৰ নিকলাচ্ বিট্‌চন্ বেল্ আসামৰ চীফ কমিচনাৰ হৈছেহি। ইয়াৰ আগেয়ে এওঁ আসামৰ “ডিৰেক্টৰ অৱ লেণ্ড্ ৰিকৰ্ড্চ এণ্ড এণ্ট্ৰিকলচাৰৰ পদত আছিল। এওঁৰ শাসন এতিয়া চলি আছে। এই শাসনতে ইউৰোপৰ মহাৰণ সন্ধিমুখীয়া হৈ ১৯১৮ খ্ৰীঃ চনৰ ১১ নবেম্বৰৰপৰা স্থগিত হয়, আৰু ১৯১৯ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ২৮ জুনত জৰ্ম্মাণিৰ লগত সন্ধি স্থাপিত হয়। অস্ত্ৰিয়া, বুল্‌গেৰীয়া আৰু তুৰস্কৰে সৈতে সন্ধিবন্ধনৰ আলোচনা চলিব লাগিছে। এই শাসনত ভাৰতবৰ্ষৰ শাসন-সংস্কাৰ-বিষয়ক তথ্য অনুসন্ধান কৰিবলৈ লৰ্ড চাউথ্‌বোৰৰ সভাপতিত্ব এখন পাৰ্লেমেণ্টাৰী কমিটিয়ে ভাৰতবৰ্ষৰ ঘাই ঘাই কেন্দ্ৰবিলাকত, বহি লাগতিয়াল প্ৰতিনিধি সকলৰ সাক্ষ্য গ্ৰহণ কৰিছিলহি। আসাম উপত্যকাৰ পৰা ৰায়চাহাব পদ্মনাথ গোহাঁই বৰুৱা, শ্ৰীযুত নবীনচন্দ্ৰ বৰদলৈ বি, এল, আৰু ৰজাবাহাদুৰ প্ৰভাতচন্দ্ৰ বৰুৱাই কলিকতাত সাক্ষ্য দিছিলগৈ। তাৰ পাচত, শাসন-সংস্কাৰৰ প্ৰস্তাৱাদি ইংলণ্ডত পাৰ্লামেণ্ট ৰাজসভাত বিৰূপে আলোচিত

খ্রীঃ ১৮৪০ চনত “আসাম কোম্পানী”য়ে চাহখেঁতি গৱৰ্ণমেণ্টৰপৰা কিনি লয়।

দৈ এতিয়া সি “ইণ্ডিয়া গৱৰ্ণমেণ্ট এক্ট” ৰূপে গৃহীত হৈছে, আৰু সেই অনুসৰি ভাৰতবৰ্ষৰ শাসনকাৰ্য্য পৰিচালিত হৈছে। নতুন আইন অনুযায়ী আসামৰ নতুন গৱৰ্ণমেণ্ট স্থাপিত হোৱাৰ পাচত, ইং ১৯২১ চনৰ ৩ জানুৱাৰীৰপৰা ৩ মাৰ্চলৈকে চাৰ নিকলাচ্ বিট্‌চন্‌ বেल्‌ একটিং গৱৰ্ণৰ আছিল।

চাৰ উইলিয়াম মাৰিচ্‌।—ভাৰতীয় শাসন-সংস্কাৰৰ ফল স্বৰূপে আসামত গৱৰ্ণৰী শাসন স্থাপন কৰাৰ লগে লগে চাৰ উইলিয়াম মাৰিচ্‌ আসামৰ পোন-প্ৰথম গৱৰ্ণৰ নিযুক্ত হয়। এই শাসনৰ আৰম্ভণতে তিনি-মাহলৈ তেওঁ ছুটী লৈ বিলাতলৈ গৈছিল; তাৰ পৰা ঘূৰি আহি ইং ১৯২১ চনৰ ৩ মাৰ্চৰপৰা চাৰ উইলিয়াম মাৰিচ্‌ আসাম গৱৰ্ণৰৰ গান্ধীত বহিছে।

২। আখ্যা ।

—:০:—

অসমত ভূসত্ত্বৰ নিয়ম-প্ৰণালী ।

গুৱালপাৰত বাজে অসমত ৰায়তৰ ভূসত্ত্ব ঘাইকৈ তিনিবিধ ;—(১) ৰায়তোৱাৰী, (২) নিষ্পিধিৰাজ, আৰু (৩) লাখেৰাজ ।

(১) ৰায়তোৱাৰী ।—এই স্বত্ব অনুসৰি ৰায়তে ৰজাঘৰ বা গৱৰ্ণমেণ্টৰপৰা একচনীয়া আৰু ম্যাাদী (১০ চনীয়া, ২০ চনীয়া, ৩০ চনীয়া) বন্দবস্তীত মাটি ভোগদখল কৰে ; আৰু সেই মাটি ৰায়তে নিজ ইচ্ছামতে সমুদায় বা তাৰ কোনো দাগ ইস্তফা দিব পাৰে আৰু নতুনকৈ চৰ্কাৰী মাজ লগাই লবও পাৰে । ১৮৮৩ খ্ৰীষ্টাব্দলৈকে অসমত ৰায়তোৱাৰী স্বত্ব একচনীয়া মাথোন আছিল ; তেতিয়া মাটিত ৰায়তৰ ভোগদখলত বাজে আন স্বত্ব নাছিল । কিন্তু ১৮৮৬ খ্ৰীষ্টাব্দৰ মাজ আৰু ৰাজহৰ নিয়ম-নিৰ্বন্ধতে যেতিয়া ম্যাাদী বন্দবস্তীৰ প্ৰথা প্ৰচলিত হল, তেতিয়াৰপৰা দহচনীয়া আৰু তাৰ ওপৰ বন্দবস্তীৰ মাজত ৰায়তৰ ভূসত্ত্ব আগতকৈ বেচি স্থায়ী বা দীৰ্ঘকালীয়া হয় ;—সেই স্বত্বৰ বলত ৰায়তে নিজ পটাব মাটি দান, বিক্ৰয়, হস্তান্তৰ আৰু পৈতৃক সম্পত্তিকপে ব্যৱহাৰ কৰিব পৰা হয় ; তদুপৰি ম্যাাদী বন্দবস্তী চলিবৰপৰা বন্দবস্তীৰ নিৰ্দ্ধাৰিত কালৰ ভিতৰত ৰাজহৰ নিৰিখ লৰিবৰ বা বাঢ়িবৰ আশঙ্কা গুচিল, আৰু গৱৰ্ণমেণ্টে চৰ্কাৰী কাৰ্য্যোপলক্ষে কোনো ম্যাাদী পটাব মাটি ললেও ৰায়তে তাৰ মূল্যস্বৰূপে ক্ষতিপূৰণ পাব পৰা হল । কিন্তু, একচনীয়া বন্দবস্তীত এই বিলাক স্বত্ব নাই ; গৱৰ্ণমেণ্টে চৰ্কাৰী কাৰ্য্যোপলক্ষে কোনো একচনীয়া

১৮৫৫ খ্রীষ্টাব্দত ছিলট জিলাত পোন-প্রথম চাহ-বাগিছা খোলা হয়।

পটাৰ মাটি ললে বায়তে তাৰ মূল্যস্বৰূপ ক্ষতিপূৰণ দাবী কৰিব নোৱাৰে ; কেৱল ঘৰ, গছ, শস্ত ইত্যাদিৰ মূল্য হে গৰাকীয়ে পাব পাৰে।

(১) নিষ্পিথেৰাজ আৰু (৩) লাথেৰাজ।—নিষ্পিথেৰাজ মাটি বায়তে অৰ্দ্ধ ৰাজহত ভোগদখল কৰিবলৈ পায়। তাত বাজেও সেই মাটিৰ গৰাকীয়ে তাৰ ওপৰত চিৰস্থায়ী স্বত্ব চলায়, কিন্তু বঙ্গদেশীয় দখলীস্বত্বৰ দাবী তাত নাখাটে। লাথেৰাজ মাটিতো এইবিলাক স্বত্বকে পোৱা যায়, কিন্তু তাৰ উপৰি এই মাটিৰ ৰাজহ সম্পূৰ্ণে বেহাই পোৱা হয়, অৰ্থাৎ ৰজাঘৰত ইয়াৰ ৰাজহ মুঠেই শোখাব নালাগে। এই ৰীতি আহোম ৰাজত্বৰ আদিছোৱাৰেপৰা চলি আহিছিল ; পিচে আহোমৰ শেহ-ৰজা চন্দ্ৰকান্তসিংহ স্বৰ্গদেৱে 'খৰিকাটন' বুলি পুৰাত ১/০ পাঁচ অনাকৈ নিষ্পিথেৰাজ মাটিত কৰ লগায়, আৰু মানব দিনতো সেই কৰ চলিছিল। অসম যেতিয়া বৃটিচ্ দখলত পৰিল, তেতিয়া ওপৰত কোৱা আটাইবিলাক স্বত্ব লোপ পায় বা বদ কৰা হয় ; কিন্তু সেই কালৰ বৃটিচ্ শাসনকৰ্ত্তা মিষ্টাৰ ডেভিড্ স্কট চাহাবে তাক সমূলকৈ বদ নকৰি, আগৰ নিৰ্দ্ধাৰিত নিৰিধৰ লগতে আৰু অলপ যোগ দি, নিষ্পিথেৰাজ আৰু লাথেৰাজ দুয়োবিধৰে একাকাবে পুৰাত ১০ আধলিকৈ ৰাজহ ধাৰ্য্য কৰে।

১৮৩৪ খ্রীষ্টাব্দত জেনেৰেল জেন্‌কিন্সৰ তলে কেপ্টেইন বগেল আৰু কেপ্টেইন মেথিৰ দ্বাৰা অসমৰ আহোমৰাজপ্ৰদত্ত দেৱোত্তৰ, ব্ৰহ্মোত্তৰ, ধৰ্ম্মোত্তৰ আৰু আন-আন সেই বিধৰ ভূস্বত্বৰ বিষয়ে অনুসন্ধান কৰোৱা হয়, আৰু তাৰ কাৰ্য্য ১৭৬০ খ্রীষ্টাব্দলৈকে চলে। ইয়াৰ ভিতৰত জেনেৰেল জেন্‌কিন্সৰ বিচাৰ আৰু সিদ্ধান্ত অনুযায়ী ব্ৰহ্মোত্তৰ, ধৰ্ম্মোত্তৰ আৰু আন তেনেকুৱা লাথেৰাজ মাটিৰপৰা দেৱোত্তৰ ভূমি পৃথক্ কৰা হয় ; আৰু আহোমৰাজপ্ৰদত্ত দেৱোত্তৰ ভূমিৰ ৰাজহ সম্পূৰ্ণে বেহাই দি,

১৯১১ চনত শদিয়াৰ পলিটিকেল এজেন্টক বৰ-আবৰে বধ কৰে।

সিবিলাক ব্ৰহ্মোত্তৰ, ধৰ্মোত্তৰ আৰু আন-আন তেনে বিধৰ মাটি আচলতে আহোম ৰজাই দান কৰিছিল, সেই বিলাকৰ পুৰাত আধুনিককৈ ৰাজহ ধাৰ্য্য কৰি ৰাখিলে; আৰু সিবিলাক লাখেৰাজ বা নিষ্পিখেৰাজ মাটি আহোমৰাজে দান কৰাৰ ভাল প্ৰমাণ পোৱা নগল, সেইবিলাক মাটি ৰায়তোৱাৰী শ্ৰেণীভুক্ত কৰি সকলোবিধ সাধাৰণ মাটিৰ ৰাজহ পুৰাত ১/১০ এটাকৈ ধাৰ্য্য কৰা হয়। তাৰ পাচত, খ্ৰীঃ ১৮৭২ চনৰপৰা ১৮৭৯ চনলৈকে গৱৰ্ণমেণ্টে অসমত ভূস্বত্বৰ নিয়ম-নিৰ্বন্ধ বিষয়ে আকৌ সাতবছৰ অনেক লিখালিখিৰে সৈতে আলোচনা কৰে; কিন্তু শেহন্তৰত জেনেৰেল জেন্‌কিন্সৰ নিয়ম-নিৰ্বন্ধেই বাহাল ৰয়। সেই কালত অৰ্দ্ধ ৰাজহ দিওতা বিলাককে লাখেৰাজদাৰ বোলা হৈছিল, কিন্তু আচলতে সিবিলাক নিষ্পিখেৰাজদাৰ হে। নিষ্পিখেৰাজদাৰবিলাকে আৰু এটা সুবিধা ভোগ কৰে যে, সিবিলাকৰ দখলৰ পতিত মাটিৰপৰা কোনো আৰ্জন নহলে তাৰ বাবে সিবিলাকে ৰাজহ দিব নালাগে। এই নিষ্পিখেৰাজ স্বত্বৰ লেখ অকল কামৰূপ জিলাতে চাৰিভাগৰ তিনিভাগ পৰিছে; আহোম ৰাজত্বৰ শেহছোৱাত বিশেষকৈ গুৱাহাটীত আহোম ৰাজধানী পাতিবৰপৰা ব্ৰহ্মোত্তৰ আৰু ধৰ্মোত্তৰ মাটিৰ লেখ বাঢ়ি কামৰূপত নিষ্পিখেৰাজদাৰৰ সংখ্যা ভালমান বাঢ়িল।

ওপৰত কোৱা কেইবিধত বাজেও অসমত চমুৱা, খাত, দহ-কুৰীয়া আৰু ছপইচীয়া লাখেৰাজ আৰু নিষ্পিখেৰাজ ভূস্বত্ব আছে। চমুৱাদাৰে ৰায়তোৱাৰী নিৰিখেই ৰাজহ দিব লাগে; কিন্তু এটা সুবিধা এই যে, তেওঁ সাধনীদাৰ, মৌজাদাৰ, তহটীলদাৰ প্ৰভৃতি বিয়ম্ভাৰ জৰিয়তে নোশোধাই পোনহাতে ৰাজভঁড়ালত ৰাজহ জমা দিবগৈ পাৰে, আৰু মুঠ জমাৰ ওপৰত তেওঁ শতকৰা ১০/ দহটকাকৈ কমিচন পায়। এনে ভূস্বত্ব অসমত

১৯১১ চনত বিপুল আয়োজনেৰে আবৰৰ বিক্লে যুদ্ধ-যাত্ৰা হয়।

মুঠেই একেখন। গোটেই অসমত খাত মুঠেই ৪ চাৰিখনহে ;—এখন নগাঁৱত, এখন লক্ষীমপুৰত, দুখন কামৰূপত। ইয়াৰ ভিতৰৰ দুজন খান্দাৰক মোজাদাৰ বুলিয়েই ধৰিব পাৰি ; আন দুখন খাতত মাথোন পটা বাজে বাজে ৰায়তন নামে নিদি খাতদাৰৰ নামে দিয়া হয়। দহকুৰীয়া স্বত্বত ৰাজহু কুৰি টকাৰ ওপৰ হলে স্বত্বাধিকাৰীয়ে মুঠ ৰাজহৰ অৰ্দ্ধেক বেহাই পায়, আৰু দহ টকাৰপৰা কুৰি টকাৰ ভিতৰত হলে দহৰ ওপৰে যি ৰাজহ হয় তাৰহে অৰ্দ্ধেক বেহাই দিয়া হয়। এই বিধৰ ভূস্বত্ব নিৰ-সাগৰত চাৰিখন আছে। দুপইচীয়া ভূস্বত্ব মুঠেই ৯ মখন। ইয়াৰ মুঠ মাটিকালি ২৭৫৫ একৰ, আৰু ৰাজহ বিঘাত ৫৬ ছয়পাইটকৈ দিব লাগে। এনে ভূস্বত্ব কেৱল দৰং আৰু লক্ষীমপুৰত হৈ আছে।

চিৰস্থায়ী ভূস্বত্বৰ চিন্ অসমৰ অকল গুৱালপাৰত হৈ আছে। পূব দুৱাৰক এৰি, ১৯ খন চিৰকলীয়া আৰু ৮খন অলপদিনীয়া বন্দবস্তীৰ ভূমিয়েই গোটেই জিলাখনকে সামৰিছে। সেই ১৯ খনৰ ৯খন চৌধুৰী বিলাকৰ সীমাত, আৰু বাকী ১০ খনৰ সৰহ ভাগ আগৰ ৰাজহ বেহাই পোৱা মাটি, আৰু এতিয়া এটা চিৰস্থায়ী জমাত ধাৰ্য্য হৈছে। ৮ খন অলপদিনীয়া বন্দবস্তীৰ স্বত্বৰ ভিতৰৰ ৫ খনৰ বছৰি ডাক হয় ; দুখন লাখেৰাজ, আৰু এখন গৱৰ্ণমেণ্টে জমিদাৰৰপৰা দান পাইছে।

পূবদুৱাৰ ভাগ ৫ পাঁচ ভাগে বিভক্ত।—(১) বিজ্‌নী, (২) চিদ্দলী, (৩) চিৰাং, (৪) ৰিফু, আৰু (৫) গুমা। ইয়াৰ ভিতৰৰ শেহৰ তিনি ভাগ সম্পূৰ্ণে গৱৰ্ণমেণ্টৰ সম্পত্তি ; আৰু ইয়াৰ বন্দবস্তী খাচ্ অসমৰ ৰায়তোৱাৰীৰ নিচিনা ;—বিভিন্ন ইমানেই হৈ যে, ইয়াৰ সৰহ ভাগ মাটি-বেই একচনীয়া বন্দবস্ত আৰু ৰাজহৰ নিৰিধো খাচ্ অসমৰ ৰায়তোৱাৰী স্বত্বৰ নিৰিধতকৈ কম। বিজ্‌নী আৰু চিদ্দলী সেই সেই নামৰ

আপাটাক্সবিলাকে এতিয়াও বুটিচৰ বশ মনা নাই।

ৰাজবংশধৰৰ জমিদাৰী। চিদ্ৰী জমিদাৰী গৱৰ্ণমেণ্টে চলায়; জমিদাৰে মুঠেই মালিকানা বুলি মুঠ জমাৰপৰা শতকৰা ২০ টকাটকৈ ৰাজহৰ ভাগ পায়। বিজ্ৰী জমিদাৰী ১৯০১ খ্ৰীষ্টাব্দত ৰাণীৰ নামে দহবছৰলৈ নতুন। বন্দবস্ত হৈছিল, আৰু সেইমতে ৰাণী মুঠ ৰাজহৰ শতকৰা ৮০ টকাৰ গৰাকিনী। তাৰ পাচত ১৯১১ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ৩১ মাৰ্চত সেই বন্দবস্তীৰ কাল উকলি যোৱাত, পুনঃ বন্দবস্তীৰ প্ৰস্তাৱ গৃহীত নোহোৱালৈকে আগৰ বন্দবস্তীৰ নিয়ম-নিৰ্বন্ধৰ দিন দীঘলাই দিয়া হৈছে। ১৯১৮ খ্ৰীষ্টাব্দৰ শেহছোৱাত বিজ্ৰীৰ ৰাণীৰ মৃত্যু হোৱাত এতিয়া সেই জমিদাৰী “কোৰ্ট অৱ ওৱাৰ্ড” বা গৱৰ্ণমেণ্টে তত্ত্বাবধানলৈ দিয়া হৈছে।

৩। আশ্বা।

চাহখেতি।

আসামত চাহৰ খেতিটো বৰ প্ৰবল, আৰু ইয়াত অতি উত্তম চাহ উৎপন্ন হয়। এই চাহৰ নিমিত্তেই আঙুহতীয়া আসামৰ নাম আজিকালি পৃথিৱীৰ উন্নত দেশবিলাকত জনাজাত হৈছে। কিন্তু, এই খেতি অসমৰ নিজাপী খেতি নহয়; অৰ্থাৎ ব্ৰিটিছ গৱৰ্ণমেণ্টৰ আগমনৰ পূৰ্বে অসমত চাহখেতি নাছিল। ব্ৰিটিছ গৱৰ্ণমেণ্টৰ সু-শাসনে অসমদেশৰ মানুহৰ অৱস্থাৰ যিকপে ভালৰ ফালে পৰিবৰ্ত্তন ঘটালে, চাহখেতিয়েও বন্ধ-প্ৰসুতি অসমভূমিৰ উৎকৰ্ষতা সেই দৰে প্ৰকাশ কৰিলে। ইয়াত বাজেও, চাহখেতিয়ে অসমীয়া মানুহলৈ জীৱিকা আৰ্জনৰ এটা সুগম বাট মুকলি কৰিলে। চাহখেতিৰ নিমিত্তে ভাৰতবৰ্ষৰ আন ঠাইৰপৰা কামকৰা “কুলি” মানুহ আনিব লগা হোৱাত, আৰু শেহত্বেৰত সেই মানুহৰ সবহভাগ ইয়াতে বসতি কৰি থকাত, অসমদেশৰ লোকসংখ্যাও ভালেমানে গুণে বাঢ়িছে; এনে কি, বৰ্ত্তমানত আসামৰ মুঠ লোকসংখ্যাৰ আঁঠভাগৰ এভাগ এই দৰে বসতি কৰা নতুন মানুহ। তদুপৰি, এই চাহখেতিৰ নিমিত্তেই আসামত জাহাজাদিৰ চলাচল, ৰেল আৰু বাট-ঘাটৰ সুব্যৱস্থা হৈছে। মুঠকৈ কবলৈ গলে, এই চাহখেতিৰপৰা অসমদেশৰ মাটি আৰু মানুহৰ বহুল উন্নতি আৰু উপকাৰ হৈছে।

আসামত পোন-প্ৰথম চাহখেতি ব্ৰহ্মপুত্ৰ আৰু কুণ্ডল নৈৰ মাজৰ বালি-চাপৰিত গৱৰ্ণমেণ্টে মুকলি কৰে। এই ঠাইত চাহৰ খেতি ভাল

ভোটৰ দ্বাৰাৰ বাবে গৱৰ্ণমেণ্টে ভূটীয়াক পঁচা দিয়ে।

নোহোৱাত কেইবছৰমানৰ পাচত তাৰপৰা খেতি তুলি নি জয়পুৰত নতুনকৈ চাহ বাগিছা খোলা হয়। তাৰ পাচত, ১৮৪০ খ্রীষ্টাব্দত গৱৰ্ণমেণ্টে সেই বাগিছা “আসাম কোম্পানীক” বেচি দিয়ে। সিবিলাক ইয়াৰ লগতে ডিব্ৰুগড়ত আৰু বুঢ়ীদিহিং আৰু টিঙ্গিৰী নৈৰ মাৰ্গৰ চাপৰিত নতুনকৈ বাগিছা খুলি তাৰ উন্নতি ক্ৰমাৎ বঢ়াবলৈ ধৰে। তেতিয়া চাহগুটি প্ৰায় সমুদায় চীন দেশৰপৰা অনা হৈছিল। আগডোখৰত এই চাহখেতিত কোম্পানীয়ে লাভ দেখুৱাব পৰা নাছিল, বৰঞ্চ এই খেতিৰপৰা সিবিলাকৰ বিস্তৰ ক্ষতি হৈছিল। কিন্তু, ১৮৫২ খ্রীষ্টাব্দৰপৰা ইয়াৰ উন্নতি হবলৈ ধৰাত, কোম্পানীয়ে এই কাৰবাবত লাভৰ মুখ দেখে; ১৮৫৯ খ্রীষ্টাব্দত ৪০০০ একৰ মাটিত এই খেতি বিস্তাৰিত হয়, আৰু কোম্পানীয়ে ৭৬০০০০ পাউণ্ড চাহৰ বস্তানি দেখায়। গৱৰ্ণমেণ্টৰপৰা কিনি লোৱাৰ পাচত, কোম্পানীয়ে উজনি আসামত ১৮৫৩ খ্রীষ্টাব্দলৈকে আৰু ৯ খন চাহ-বাগিছা নতুনকৈ খোলে। উজনি আসামত “আসাম কোম্পানী”য়ে চাহখেতিৰ বহুল উন্নতি কৰি তাৰপৰা বিস্তৰ লাভ কৰা দেখি, পাচলৈ আন-আন ইংৰাজ কোম্পানীয়েও আসামৰ আন-আন ঠাইত নতুন-নতুনকৈ চাহ-বাগিছা খুলি, অলপ দিনৰ ভিতৰতে এই কাৰবাব জিলিকাই তুলিলে। উজনি আসামৰ আহিৰে চুবুৰা উপত্যকাতো চাহ-বাগিছা খুলিবলৈ কোম্পানীয়ে কাৰবাব কৰিবলৈ ধৰিলে, আৰু ১৮৫৫ খ্রীষ্টাব্দত ছিলট জিলাত পোন-প্ৰথমে চাহ-বাগিছা খোলা হয়। তাৰ পাচত, দুয়ো উপত্যকাতো চাহ-বাগিছাৰ সংখ্যা ক্ৰমাৎ বাঢ়িবলৈ ধৰে, আৰু এই খেতিৰ কাৰবাবৰপৰা ইউৰোপীয় কোম্পানীয়ে কোটি-কোটি টকা লাভ কৰিব লাগিছে।

সন্তোষৰ কথা, আজিকালি অসমীয়া মানুহেও আসামৰ চাহ-খেতিত

উৎসাহেৰে হাত দিছে। আৰু, কোনো-কোনোৱে তাৰপৰা বিস্তৰ লাভ কৰি বৰ উন্নত অৱস্থা লাভ কৰিছে।^১ অসমীয়া মানুহে চাহ-খেতি কৰি বা চাহ-বাগিছাৰ কাৰাবাৰ চলাই কৃতকাৰ্য্য হোৱাৰ ভিতৰত যোৰ-হাটৰ ৬ ষাণ্ঠ জগন্নাথ বৰুৱা বাহাদুৰ প্ৰথম আৰু অগ্ৰগণ্য পুৰুষ। তেওঁৰ আৰ্হিয়ে অসমীয়াৰ ভিতৰত স্বাধীন কাৰাবাৰত কৃতিত্ব লাভ কৰি গণ্যমান্য আৰু অৱস্থাপন্ন হবলৈ কিংবদন্তি বলা দিব।

৪। আখ্যা।

—:~:—

পৰ্বতীয়া আৰু দাঁতিয়লীয়া জাতি

মিৰি।—ইহঁতৰ বসতি আসামৰ উত্তৰ ভাগত। ইহঁতে পৰ্বত আৰু ভৈয়াম ছয়ো ঠাইতে বাস কৰে। মিৰিবিলাক বৰ শান্ত। ইহঁতে সমস্ত আবৰ-ববোৰা কামত গৰ্গমেন্টক সহায় কৰে। সেই কাৰণে, গৰ্গমেন্টে ইহঁতক বছৰি ১১৮ টকাকৈ পঁচা দিয়ে।

মিচিমি।—দিবং আৰু ব্ৰহ্মকুণ্ডৰ মাজৰ ঠাইতে মিচিমিবিলাকে বাস কৰে। চুলিকটা, বেবেজিয়া, ডিগক আৰু মিজু নামে ইহঁতৰ চাৰি জাত আছে। ইহঁত আদিছোৱাত বৰ দুৰ্দান্ত আছিল। ১৮৫৪ খ্ৰীষ্টাব্দত মিজু আৰু আন কেইওজাত মিচিমিয়ে মাজে-সময়ে ভৈয়ামত উৎপাত ঘটাবলৈ ধৰে। অৱশেষত, ১৮৬৬ খ্ৰীষ্টাব্দত মিচিমিহঁতক ভেঁটা দি ৰাখিবলৈ ধাম্তী ৰণুৱা ৰাখিবলৈ নিয়ম কৰা হয়। তথাপি, মিচিমিহঁতে মাজে-সময়ে খ্ৰীঃ ১৮৯৯ চনলৈকে উৎপাত ঘটাবলৈ এৰা নাছিল।

ধাম্তী।—ইবিলাকৰ বিষয়ে আগেয়ে কৈ অহা হৈছে। শদিয়াত বাস কৰা ধাম্তী আৰু নাৰায়ণপুৰত স্থাপিত হোৱা ধাম্তীবিলাক গৰ্গমেন্টৰ খাচু প্ৰজাৰ ভিতৰত গণ্য, আৰু সিহঁতে ৰাজহ দিব লাগে। কিন্তু, টেঙ্গাপানীত বাস কৰা ধাম্তীবিলাকে গৰ্গমেন্টৰে সৈতে মিত্ৰতা হে ৰাখিছে। কৰ-কাটল একো শোধাব নালাগে।

চিংফো।—ইহঁতৰ আদি বসতিৰ ঠাই পাটকাই পৰ্বতৰ নাম নিত। তাত ইহঁতক কাকীয়ান বোলে। বুলীদিহিং, ন-দিহিং আৰু

বায় জগন্নাথ বৰুৱা বাহাদুৰ ।

IAL. *

টেঙ্গাপানীৰ মাজত বাস কৰা বিলাকক হে চিংফৌ ন মে জনা যায়। ইহঁত বৰ যুঁজাৰু জাতি। মোৰ্বামবীয়া বিদ্রোহৰ সময়ত ইহঁতৰো গা-উঠিছিল। আৰু, তেতিয়া চিংফৌহঁতে আহোম বজাৰক নমনা হৈ উঠিছিল। তাৰেপৰা বহুকাল নিটাল মাৰি থাকি, তিপাম বজাৰ যোগে ১৮৪৩ খ্ৰীষ্টাব্দত ইহঁত আকৌ জঁকি উঠিছিল; আৰু কেইবা মাহলৈকে গৱৰ্ণমেণ্টৰে সৈতে সিহঁত বণ পাতিছিল। অৱশেষত চিংফৌহঁত বৃটিচ গৱৰ্ণমেণ্টৰ শৰণাগত হবলৈ বাধ্য হল। এতিয়া সিহঁতে কানি খাই আগৰ তেজ হেৰুৱাইছে।

আবৰ।—বৃটিচ অধিকাৰৰ উত্তৰ-পূব প্ৰান্তত আবৰৰ পৰ্বত। ইহঁতৰ দোৱান মিৰিৰে সৈতে অলপ মিলে। কিন্তু, ইহঁত বৰ অঁকৰা জাতি। আৰু, সহজে বৰাব নোৱাৰি কাৰণেই ইহঁতক ‘আবৰ’ বোলা যায়। ইহঁতে ১৮৪৮ খ্ৰীষ্টাব্দৰপৰা মাজে-সময়ে ভৈয়ামৰ বৃটিচ ৰাজ্যত উপদ্ৰৱ কৰি আছিল; আৰু, ১৮৫৮ খ্ৰীষ্টাব্দত ইহঁতৰ এটা ডাঙ্গৰ উৎপাত অসহনীয় হৈ উঠে। গৱৰ্ণমেণ্টে সিহঁতৰ বিৰুদ্ধে কেইবাবাৰো বণ-যাত্ৰা কৰাই সিহঁতক বলে নোৱাৰিছিল। অৱশেষত, ১৮৫৯ খ্ৰীষ্টাব্দত বৃটিচৰ বৰ শক্ত সৈন্য-বল পঠিয়াই হে আবৰহঁতক অলপ শান্ত কৰোৱা হয়। তেতিয়াৰপৰা সিহঁতক কোৰ, লোণ, কানি, ধঁপাত, ৰম-চেৰাপ ইত্যাদি দি বৰিবৰ নিয়ম কৰা হয়। কিন্তু, সিহঁতক ইমানতো প্ৰকৃতপক্ষে বৰাব পৰা নহল। ১৮৯৩ খ্ৰীষ্টাব্দত আবৰহঁতে বৃটিচ পুলিচৰ ওপৰত আক্ৰমণ কৰি আকৌ ভয়ানক উৎপাত লগায়। গতিকে, গৱৰ্ণমেণ্টে পুনঃ সিহঁতৰ বিৰুদ্ধে লৰিব লগাত পৰে, আৰু একেৰাহে সাত বছৰ লাগি, ১৯০০ খ্ৰীষ্টাব্দত হে আবৰক আকৌ অলপ শান্ত কৰিব পাৰিছে। কিন্তু সিমানতো আবৰহঁতক ভালকৈ বৰাব পৰা নহল। সিহঁতে আকৌ

আবর জাতি ।

১৯১১ খ্রীষ্টাব্দৰ মাৰ্চ মাহত শদিয়াৰ পলিটীকেল এজেন্ট মিঃ উইলিয়ম্‌চন্, ডাক্তাৰ থ্ৰিগেৰ্চন আৰু ৪০ জন বৃটিচ্ প্ৰজা কণ্ঠি গৱৰ্ণমেণ্টৰে সৈতে ফেৰ স্থিতি লয়। গৱৰ্ণমেণ্টে বিপুল আয়োজনৰে সৈতে আবৰৰ বিৰুদ্ধে বণ-যাত্ৰা কৰাই সিহঁতক বশ মনাইছে আৰু আবৰ পৰ্বতত মিঃ উইলিয়ম্‌চন্‌ৰ স্থিতিস্থাপন স্থাপন কৰি, সেই ঠাই বৃটিচ্ শাসনৰ অধীনলৈ আনি শদিয়াৰ সৈতে একেটা সীমান্ত-বিভাগ গঠিত কৰা হৈছে।

অ'কা।।—দৰং জিলাৰ উত্তৰ সীমান্ত অ'কা পৰ্বত। ইহঁত দুজাত,— হাজাৰিখোৱা অ'কা আৰু কপাহচোৰ অ'কা। শেহৰ বিধ বৰ দুৰ্দ্ধান্ত। সিহঁতৰ টাগি বজাই বৃটিচ্ প্ৰজাৰ গাৱঁত ভালেমান উপদ্ৰৱ কৰাৰ দোষত, ১৮২৯ খ্রীষ্টাব্দত তাক ধৰি আনি গুৱাহাটীৰ বৰফাটেকত বন্দী কৰি ৰখা হৈছিল। পিচে, ১৮৩২ খ্রীষ্টাব্দত এৰি দিয়া মাত্ৰকে টাগি বজাই আকৌ বালিপাৰাৰ গাওঁ আৰু থানা আক্ৰমণ কৰিলেহি। তাৰ পাচতো ঘনাই উৎপাত লগোৱাত, টাগি বজাক ধৰাই আনি ভৈয়ামত বাস কৰিবলৈ দিয়া হয়। ইয়াৰ পাচত, গৱৰ্ণমেণ্টে সীমা ঠেলি নিয়া বুলি অ'কাহঁতে ১৮৯৩ খ্রীষ্টাব্দত কেইবাজনো দেশী কৰ্মচাৰীক ধৰি নি আটক কৰিলেগৈ। সেইবাৰ গৱৰ্ণমেণ্টে ভতালকৈ সিহঁতক বশ কৰিব নোৱাৰিছিল। অৱশেষত অ'কাবিলাক শৰণাগত হোৱাত, বৃটিচ্ গৱৰ্ণমেণ্টে সিহঁতক বছৰি ৭০০ টকা পাঁচা দিবলৈ নিয়ম কৰে।

ডফলা।।—অ'কা পৰ্বতৰ পূবে ডফলা পৰ্বত। ইহঁতৰ দোৱান মিৰ আৰু আবৰৰ লগত অলপ মিলে। আহোম ৰাজত্বত ডফলাহঁতৰ উৎপাতৰ কথা ইতিপূৰ্বে কৈ অহা হৈছে। বৃটিচ্ শাসনতো সিহঁতে ১৮৫২ খ্রীষ্টাব্দলৈকে ঘনাই উপদ্ৰৱ কৰিছিল। আন কি, সিহঁতক পাঁচা

দিবলৈ নিয়ম কৰাৰ পাচতো ১৮৭০ আৰু ১৮৭২ খ্ৰীষ্টাব্দত সিহঁতে বৃটিচ
গাওঁ আক্ৰমণ কৰিছিল। অৱশেষত নানা উপায়ে সিহঁতক বৰাই,
বছৰি ৪১৩০ টকা পঁচা দিবলৈ গৱৰ্ণমেণ্টে নিয়ম চলাইছে।

আপাটাজা।—ইহঁত ডফলাৰে এটা ঠাল-বিশেষ। আৰু, ইহঁতক
‘অকা’ নামেও জনা যায়। উত্তৰলক্ষীমপুৰ মহকুমাৰ উত্তৰ সীমাৰ
প্ৰান্তস্থ পৰ্বতশাৰীৰ নামনিত আপাটাজা বা অকাবিলাকৰ বসতি।
১৮৯৬ খ্ৰীষ্টাব্দত ইহঁতে বৃটিচ ৰাজ্যত সোমাই বৃটিচ প্ৰজা গোটাচেৰেক
ধৰি নিয়াত, গৱৰ্ণমেণ্টে সিহঁতৰ বিৰুদ্ধে এদল সৈন্য পঠিয়ায়। আৰু,
সিহঁতক ৰণত ধৰাই সিহঁতে ধৰি নিয়া বন্দী উদ্ধাৰ কৰি অনা হয়।
কিন্তু আপাটাজাবিলাকে এতিয়াও বৃটিচৰ বশ মনা নাই।

নগা।—নগ বা নাগঠৰপৰা ‘নগা’ বোলা হৈছে। কোনোৱে
‘নাগ’ শব্দৰপৰাও ইয়াৰ উৎপত্তি ধৰে; সেই অৰ্থত নগাইতক নাগ বা
সৰ্পৰ লগত তুলনা কৰা হয়। আজমী নগাবিলাকৰ বিষয়ে ওপৰত
উল্লিখিত অহা হৈছে। তাত বাজেও, পূবলৈ নামচাঙ্গীয়া, জবকিয়াল,
টাৰলুঙ্গীয়া প্ৰভৃতি কেইবিধমান নগা আছে। ইহঁতে আহোম ৰজাৰ
দিনৰেপৰা ভৈয়ামৰ মানুহৰে সৈতে কাৰবাৰ চলাই আছিল। এতিয়াও
সিহঁতে সেই নিয়মেই চলিছে। ১৮৭৯ খ্ৰীষ্টাব্দত নাগাহিলত হোৱা
“খনমা-ৰণ”ৰ পাচৰপৰা বৃটিচ শাসনত নগাইতে আৰু কোনো উৎপাত
লগোৱা নাই।

ভুটীয়া।—১৮৬৪ খ্ৰীষ্টাব্দত ভুটীয়া ছৰাৰ দেৱানগিৰি বৃটিচ
গৱৰ্ণমেণ্টে অধিকাৰ কৰাৰ কথা ইতিপূৰ্বে কোৱা হৈছে। ইয়াৰ
পাচতো, ভুটীয়াবিলাকে বৃটিচ ৰাজ্যত মাজে-সময়ে উপদ্ৰৱ কৰিবলৈ
এৰা নাছিল। অৱশেষত, দৰঙ্গৰ ভুটীয়া ছৰাৰ আৰু পূবে কৰিয়াপাৰা

দুৱাৰ পৰ্য্যন্ত গৱৰ্ণমেণ্টে লোৱাৰ বন্দবস্ত হয়। সেইবাবে উদালগুৰি
হাটত বছৰি ৫০০০ টকা ভূটীয়াক পাঁচা দিবলৈ স্থিৰ হয়। তাত
বাজেত চাৰি দুৱাৰৰ ভূটীয়াক ১৭৪০ টকা আৰু খেবেলীয়া ভূটীয়াক
১৪৬ টকাটক বছৰি পাঁচা দিয়াৰ নিয়ম চলিছে।

—
অন্ত।

—•••—

ওপৰাধি ।

দানববংশী আৰু অসূৰবংশী বজা ।

(ত্ৰিঃ পূঃ ১৬০০ চনৰপৰা ১০০০ চনলৈকে)

১ । মহৰা দানব ।	৯ । প্ৰলভ ।
২ । হতকাসুৰ ।	১০ । সালস্তম্ভ ।
৩ । সম্বৰাসুৰ ।	১১ । পালকবিজয় ।
৪ । বজ্জাসুৰ ।	১২ । হৰ্জৰ ।
৫ । ঘটক কিৰাট ।	১৩ । বনমালদেৱ ।
৬ । নবকাসুৰ ।	১৪ । জয়মালদেৱ ।
৭ । ভগদত্ত ।	১৫ । বীৰবাহু ।
৮ । বজ্জদত্ত ।	১৬ । বলবৰ্মদেৱ ।

১৭ । সুবাহু ।

বিবিধ বংশৰ বজা ।

ত্ৰিঃ পূঃ ১৫০০ চনৰপৰা ১০০০ খ্ৰীষ্টাব্দলৈকে)

১ । ভীষ্মক বজা ।	৪ । নাগশঙ্কৰ ।
২ । বাণ বজা ।	৫ । সঙ্কল ।
৩ । দেবেশ্বৰ ।	৬ । কুমাৰ ভাস্কৰবৰ্মা ।

জীতাৰিবংশী বজা ।

(ত্ৰিঃ ১০০০ চনৰপৰা ১৪৭৮ চনলৈকে)

১ । ধৰ্মপাল ।	৭ । জয়নাৰায়ণ ।
২ । সুবলী ।	৮ । ক্ষোভনাৰায়ণ ।
৩ । পদ্মনাৰায়ণ ।	৯ । ৰামচন্দ্ৰ বা মায়ামত্তু
৪ । চন্দ্ৰনাৰায়ণ ।	কিষ্ণা প্ৰতাপপুৰীয়া ।
৫ । মহেন্দ্ৰনাৰায়ণ ।	১০ । আৰিমত্তু ।
৬ । প্ৰাণনাৰায়ণ ।	১১ । বহুসিংহ ।

১২ । জোঙ্গাল বলহু ।

পালরংগী বজা ।

খ্রীঃ ১৫০০ চনৰপৰা ১৬০০ চনলৈকে)

১। ব্রহ্মপাল ।	৯। বিগ্রহপাল (১ম,)।
২। বভ্রপাল ।	১০। নাৰায়ণপাল ।
৩। পূবন্দৰপাল ।	১১। ষাজপাল ।
৪। ইন্দ্রপাল ।	১২। গোপাল ।
৫। কুমারপাল ।	১৩। বিপাইপাল (২য়,)।
৬। ধৰ্ম্মপাল ।	১৪। মহাপাল ।
৭। দেৱপাল ।	১৫। আয়পাল ।
৮। জয়পাল ।	১৬। বিগ্রহপাল (৩য়,)।

খেনুবংশী বজা ।

১। নীলধ্বজ (খ্রীঃ ১২০১—১২৯৫) । ২। তুল্লভনাৰায়ণ (খ্রীঃ ১২৯৫—১৩৩০) । ৩ আৰু ৪নং অজ্ঞাত (খ্রীঃ ১৩৩০—১৪২০) । ৫। চক্ৰধ্বজ (খ্রীঃ ১৪২০—১৪৫৫) । ৬। নীলধ্বজ (খ্রীঃ ১৪৫৫—১৫১০) ।

অহম বা আহোম বজা ।

বজাৰ নাম ।	ৰাজত্বৰ কাল ।	বজাৰ নাম ।	ৰাজত্বৰ কাল ।
১। চুকাফা	খ্রীঃ ১২২৯—১২৬৮	৯। চুজাফা	খ্রীঃ ১৪০৭—১৪২২
২। চুতেউফা	„ ১২৬৮—১২৮১	১০। চুফক্কা	„ ১৪২২—১৪৩৯
৩। চুৰিন্কা	„ ১২৮১—১২৯৩	১১। চুচেন্কা	„ ১৪৩৯—১৪৮৮
৪। চুখাংফা	„ ১২৯৩—১৩৩২	১২। চুহান্কা	„ ১৪৮৮—১৪৯৩
৫। চুখাংফা	„ ১৩৩২—১৩৬৪	১৩। চুপিম্কা	„ ১৪৯৩—১৪৯৭
চুতুফা	„ ১৩৬৪—১৩৭৬	১৪। চুহুগুং বা	„
৬। অৰাজকতা	„ ১৩৭৬—১৩৮০	স্বৰ্গনাৰায়ণ	„ ১৪৯৭—১৫৩৯
৭। তাম্ৰাধাম্ৰি	„ ১৩৮০—১৩৮৯	১৫। চুকেগুং	„ ১৫৩৯—১৫৫২
অৰাজকতা	„ ১৩৮৯—১৩৯৮	১৬। চুখাম্কা	„
৮। চুডাফা বা	„	বা খোৰাবজা	„ ১৫৫২—১৬১১
বামুনী কোৰ্ণ	„ ১৩৯৮—১৪০৭	„	„

ৰজাৰ নাম ।	ৰাজত্বৰ কাল ।	ৰজাৰ নাম ।	ৰাজত্বৰ কাল ।
১৭ । চুচেঙ্গফা বা বুদ্ধিস্বৰ্গনাৰায়ণ	খ্রীঃ ১৬১১-১৬৪৯	৩০ । চুখুংফা বা কাদ্ৰসিংহ	খ্রীঃ ১৬৯৫--১৭১৪
১৮ । চুৰম্ফা	„ ১৬৪৯—১৬৫২	৩১ । চুতনুফা বা শিৱসিংহ	„ ১৭১৪—১৭৪৪
১৯ । চুতিয়ঙ্গফা	„ ১৬৫২—১৬৫৪	৩২ । চুচেংফা বা প্ৰমত্তসিংহ	„ ১৭৪৪—১৭৫১
২০ । চুতান্না বা জয়ধ্বজসিংহ	„ ১৬৫৪—১৬৬৩	৩৩ । চুৰম্ফা বা ৰাজেশ্বৰসিংহ	„ ১৭৫১—১৭৬৯
২১ । চুপুঙ্গমুঙ্গ বা চক্ৰধ্বজসিংহ	„ ১৬৬৩—১৬৬৯	৩৪ । চুগ্ৰেউফা বা লক্ষ্মীসিংহ	„ ১৭৬৯—১৭৮০
২২ । চুগ্ৰত্ফা বা উদয়াদিত্য	„ ১৬৬৯—১৬৭২	৩৫ । চুহিতপুঙ্গফা বা গোবীনাথসিংহ	„ ১৭৮০—১৭৯৫
২৩ । চুৰুন্ফা	„ ১৬৭২—১৬৭৪	৩৬ । কমলেশ্বৰসিংহ	„ ১৭৯৫—১৮১০
২৪ । চুহুঙ্গ	„ ১৬৭৪—এমাত	৩৭ । চক্ৰকান্ত সিংহ	„ ১৮১০—১৮১৭
২৫ । গোবৰৰজা	মুঠেই ২০ দিন	৩৮ । পুৰন্দৰসিংহ	„ ১৮১৭—১৮১৮
২৬ । চুজিনুফা	„ ১৬৭৪—১৬৭৭	৩৯ । চক্ৰকান্ত সিংহ (২য় বাৰ)	„ ১৮১৮—১৮২১
২৭ । চুট্টেউফা	„ ১৬৭৭—১৬৭৯	৪০ । যোগেশ্বৰসিংহ	„ ১৮২২—১৮৪২
২৮ । চুলিকুফা বা লৰাৰজা	„ ১৬৭৯—১৬৮১		
২৯. চুপাত্ফা বা গদাধৰসিংহ	„ ১৬৮১—১৬৯৫		

কোচবংশী বজা ।

বজাৰ নাম ।	বাজত্বৰ কাল ।	বজাৰ নাম ।	বাজত্বৰ কাল ।
১ । বিশ্বসিংহ	খ্রীঃ ১৪৮৫-১৫৩৪	৭ । মহেন্দ্ৰনাৰায়ণ	.
২ । নবনাৰায়ণ	„ ১৫৩৪—১৫৮৪	(দৰঙ্গী ফৈদ)	খ্রীঃ ১৬৩৭—১৬৪৩
৩ । বদুৰায়	„ ১৫৮৪—১৫৯৩	৮ । চন্দ্ৰনাৰায়ণ ঐ	„ ১৬৪৩—১৬৬০
৪ । পৰীক্ষিত- নাৰায়ণ	„ ১৫৯৩—১৬১২	৯ । সূৰ্য্যনাৰায়ণ ঐ	„ ১৬৬০—১৬৮২
৫ । বলিত- নাৰায়ণ	„ ১৬১২—১৬৩৬	১০ । ইন্দ্ৰনাৰায়ণ ঐ	„ ১৬৮৫—১৭২৫
৬ । বিজিতনাৰায়ণ (বেজিনীফৈদ)	„ ১৬৩৭—১৬৪০	১১ । আদিত্য- নাৰায়ণ ঐ	„ ১৭২৫—১৭২৭
		১২ । মধুনাৰায়ণ	„ ১৭২৭—১৭২৮

ছুটীয়া বজা ।

—ঃঃ—

(১২২৩ খ্রীষ্টাব্দৰপৰা ১৫০০ লৈকে)

১ । বহুধ্বজ পাল ।	৬ । ময়ূৰধ্বজ পাল ।
২ । বিজয়ধ্বজ পাল ।	৭ । জয়ধ্বজ পাল ।
৩ । বিক্রমধ্বজ পাল ।	৮ । কৰ্ম্মধ্বজ পাল ।
৪ । গৰুড়ধ্বজ পাল ।	৯ । ধৰ্ম্মধ্বজ পাল ।
৫ । শঙ্খধ্বজ পাল ।	১০ । নীতিপাল ।

কছাৰি বজা ।

বজাৰ নাম ।	বাজত্বৰ কাল ।	বজাৰ নাম ।	বাজত্বৰ কাল ।
১ । খুন্খৰা	খ্রীঃ ১৫২৫—১৫৩১	১১ । ভাস্কৰধ্বজ	খ্রীঃ ১৭০২—১৭০৮
২ । ডেটুচুং	„ ১৫৩১—১৫৩৬	১২ । সুৰদৰ্প	„ ১৭০৮—১৭২১
৩ । শত্ৰুদমন	„ ১৬০০— ১৬৩১	১৩ । হৰিশ্চন্দ্ৰ-	
৪ । নৰনাৰায়ণ	„ ১৬৩১—১৬৩২	নাৰায়ণ	„ ১৭২১—১৭৩৫
৫ । ভীমদৰ্প	„ ১৬৩২—১৬৩৭	১৪ । কীৰ্ত্তিচন্দ্ৰ-	
৬ । ইন্দ্ৰবল্লভ	„ ১৬৩৭—১৬৪৪	নাৰায়ণ	„ ১৭৩৫—১৭৬০
৭ । বীৰদৰ্পনাৰায়ণ	„ ১৬৪৪—১৬৭২	১৫ । সন্ধিকাৰী	„ ১৭৬০—১৭৭১
৮ । গৰুড়ধ্বজ	} „ ১৬৭২—১৭০২	১৬ । হৰিশ্চন্দ্ৰভূপতি	„ ১৭৭১—১৭৮৫
৯ । মকৰধ্বজ		১৭ । কৃষ্ণচন্দ্ৰ	„ ১৭৮৫—১৮১৩
১০ । উদয়াদিত্য		১৮ । গোবিন্দচন্দ্ৰ	„ ১৮১৩—১৮৩০

জয়ন্তীয়াৰ বজা ।

বজাৰ নাম ।	বাজত্বৰ কাল ।	বজাৰ নাম ।	বাজত্বৰ কাল ।
১ । পৰ্বতৰায়	} খ্রীঃ ১৫০০	১১ । যশোমন্তৰায়	} খ্রীঃ ৬৪৭
২ । মাঝো গৌঁসাই		১২ । বামসিংহ	
৩ । বুঢ়া পৰ্বতৰায়		১৩ । প্ৰতাপসিংহ	
৪ । বৰগৌঁসাই		১৪ । লক্ষ্মীনাৰায়ণ	
৫ । বিজয়মাণিক	} —১৬১২	১৫ । বামসিংহ	} খ্রীঃ ১৬৯৫—১৭০৮
৬ । প্ৰতাপৰায়		১৬ । জয়নাৰায়ণ	
৭ । ধনমাণিক		১৭ । বৰগৌঁসাই	
৮ । যশমাণিক		১৮ । ছত্ৰসিংহ	
৯ । সুনন্দৰৰায়	} খ্রীঃ ১৬১২—১৬২৫	১৯ । বিজয়-	} খ্রীঃ ১৭০৮
১০ । ছোটপ্ৰতাপ		নাৰায়ণ	
ৰায়	} খ্রীঃ ১৬২৫	২০ । ২য় বামসিংহ	} —১৮৩২
	—১৬৪৭		

শ্রীহট্টৰ বজা ।

১। থৰৱান ।

২। গকুল ।

৩। নাৰায়ণ ।

৪। গোবিন্দদেৱ ।

৫। ঈশানদেৱ ।

মণিপুৰৰ বজা ।

বজাৰ নাম ।	ৰাজত্বৰ কাল ।	বজাৰ নাম ।	ৰাজত্বৰ কাল ।
১। গৰীবনেৰাজ	খ্রীঃ ১৭১৪—১৭৫০	৮। গন্তীৰসিংহ	খ্রীঃ ১৮২৩—১৮৩৩
২। অগতচাহ	„ ১৭৫০—১৭৬৫	৯। চন্দ্ৰকীৰ্ত্তিসিংহ	„ ১৮৩৩—১৮৪৪
৩। জয়সিংহ	„ ১৭৬৫—১৭৯৯	১০। নবজিতসিংহ	„ ১৮৪৪—১৮৫১
৪। হৰ্ষচন্দ্ৰ	„ ১৭৯৯—১৮০১	১১। দেবেন্দ্ৰসিংহ	„ ১৮৫১—১৮৫৫
৫। মধুচন্দ্ৰ	„ ১৮০১—১৮০৩	১২। চন্দ্ৰকীৰ্ত্তিসিংহ	„
		(২য় বাৰ)	„ ১৮৫৫—১৮৮৬
৬। চৌৰজিতসিংহ	„ ১৮০৩—১৮১২	১৩। শ্বৰচন্দ্ৰসিংহ	„ ১৮৮৬—১৮৯১
৭। মার্জিতসিংহ	„ ১৮১২—১৮১৯	১৪। চুড়াচন্দ্ৰসিংহ	„ ১৮৯১—

চলিত আছে ।

বুটিচ্ গৱৰ্ণমেণ্ট্ ।

—*—

কমিচনাৰ ।

শাসনকৰ্ত্তা ।

শাসনৰ কাল ।

মিঃ ডেভিড্ স্কট	...	...	শ্রীঃ ১৮২৩—৩১ চন ।
কেপ্টেইন নিউভিল	...	...	” ১৮২৮—৩০ ”
লেফ্টেনেণ্ট জেম্চ মেথি	...	...	” ১৮৩০—৩১ ”
মেজৰ এডাম্ হোৱাইট্	...	...	” ১৮২৭—৩২ ”
মিঃ টি, চি, ৰবাৰ্ট্ চন্	...	...	” ১৮৩১—৩৪ ”
জেনেৰেল জেন্‌কিণ্	...	...	” ১৮৩৪—৬১ ”
কৰ্ণেল হপ্‌কিন্	...	...	” ১৮৬১—৭৪ ”

চীফ্ কমিচনাৰ ।

কৰ্ণেল কিটিং	...	৭ ফেব্রুৱাৰী, ১৮৭৪ চন—২০ জুন,	১৮৭৮ চন
চাৰ এচ, চি, বেইলী	...	২২ জুন, ১৮৭৮ চন— ১ মাৰ্চ,	১৮৮১ চন
মিঃ চি, এ, ইলিয়ট্	...	২ মাৰ্চ, ১৮৮১ চন— ৭ জুলাই,	১৮৮৪ চন
মিঃ ডব্লিউ, ই, ওৱাৰ্ড্	...	৭ জুলাই, ১৮৮৩ চন— ৭ অক্টোবৰ,	১৮৮৩ চন
মিঃ চি, এ, ইলিয়ট্	...	৭ অক্টোবৰ, ১৮৮৩ চন—২৩ ফেব্রুৱাৰী,	১৮৮৫ চন
মিঃ ডব্লিউ, ই, ওৱাৰ্ড্	...	২৩ ফেব্রুৱাৰী, ১৮৮৫ চন—৩১ অক্টোবৰ,	১৮৮৭ চন
মিঃ ডি, ফিট্‌জ্‌পেট্‌ ক	...	৩১ অক্টোবৰ, ১৮৮৭ চন—১৫ জুলাই,	১৮৮৯ চন
মিঃ জে, ওৱেষ্ট্‌ মেণ্ড্	...	১৫ জুলাই, ১৮৮৯ চন—২২ অক্টোবৰ,	১৮৮৯ চন
মিঃ জে, ডব্লিউ, কুইণ্টন্	...	২২ অক্টোবৰ, ১৮৮৯ চন—২৪ মাৰ্চ,	১৮৯১ চন
চাৰ এইচ, কলেট্	...	২৪ মাৰ্চ, ১৮৯১ চন—২৭ মেই,	১৮৯১ চন
মিঃ ডব্লিউ, ই, ওৱাৰ্ড্	...	২৭ মেই, ১৮৯১ চন—১৫ জুলাই	১৮৯৪ চন
মিঃ চি, জে, লায়েন্	...	১৭ জুলাই, ১৮৯৪ চন— ৪ অক্টোবৰ,	১৮৯৪ চন
মিঃ ডব্লিউ, ই, ওৱাৰ্ড্	...	৪ অক্টোবৰ, ১৮৯৪ চন—২৭ নবেম্বৰ,	১৮৯৬ চন
মিঃ এইচ, জে, এচ, ৰটন	...	২৭ নবেম্বৰ, ১৮৯৬ চন— ১ মেই,	১৯০০ চন
মিঃ জে, বি, ফুলাৰ	...	১ মেই, ১৯০০ চন— ১ আগষ্ট,	১৯০০ চন

শাসনকৰ্ত্তা ।

শাসনৰ কাৰ্য ।

অনাৰেবল মিঃ কটন	...	১ আগষ্ট,	১৯০০ চন—২৯ এপ্রিল,	১৯০২ চন
অনাৰেবল মিঃ ফুলাৰ	...	২৯ এপ্রিল,	১৯০২ চন—১৬ অক্টোবৰ,	১৯০৫ চন

কাউন্সিলে সৈতে লেফ্টেনেণ্ট গৱৰ্ণৰ ।

চাৰ বেৰ্ণফিল্ড ফুলাৰ	...	১৬ অক্টোবৰ,	১৯০৫ চন—১৯ আগষ্ট,	১৯০৬ চন
চাৰ লেঞ্চলট্ হেয়াৰ	...	১৯ আগষ্ট,	১৯০৬ চন—২৩ আগষ্ট,	১৯১১ চন
চাৰ চাৰ্লচ্ বেইলী	...	২৫ আগষ্ট,	১৯১১ চন—৩১ মাৰ্চ,	১৯১২ চন

কাউন্সিলে সৈতে চীফ্ কামিচনাৰ ।

অনাৰেবল চাৰ আৰ্চডেঙ্ক্ আল	...	১ এপ্রিল,	১৯১২ চন—১৪ এপ্রিল,	১৯১৪ চন
অনাৰেবল কৰ্ণেল পি, আৰ, টি গৰ্ডন	...	১৫ এপ্রিল,	১৯১৪ চন—৩১ জুলাই,	১৯১৪ চন
অনাৰেবল চাৰ আৰ্চডেঙ্ক্ আল	...	১ আগষ্ট,	১৯১৪ চন—৩১ মাৰ্চ,	১৯১৭ চন
অনাৰেবল চাৰ নিকলাচ্ বিট্চন বেল	...	১ এপ্রিল,	১৯১৭ চন—২ জানুৱাৰী,	১৯২১ চন

কাউন্সিলে সৈতে গৱৰ্ণৰ ।

চাৰ নিকলাচ্ বিট্চন বেল	...	১৯২১ চনৰ ৩ জানুৱাৰীৰপৰা ২ মাৰ্চলৈকে একটিং ।
চাৰ উইলিয়াম মাৰিচ	...	১৯২১ চনৰ ৩ মাৰ্চৰপৰা চলিব লাগিছে ।

উপৰঞ্চি সমাপ্ত ।

